Alfonso López Michelsen

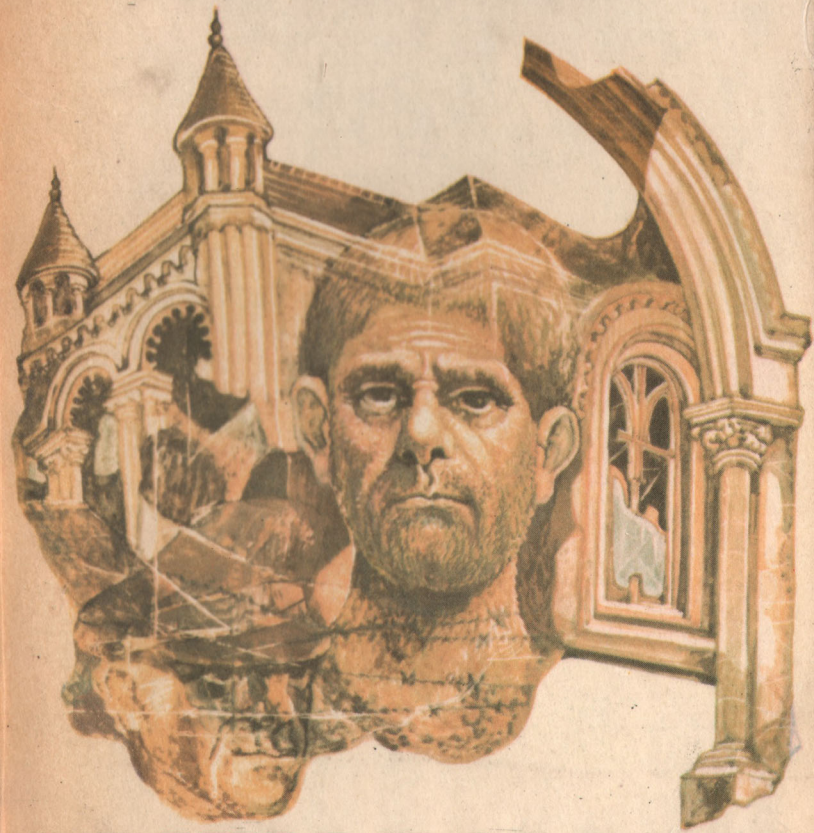

PRIVILEGIAȚII

EDITURA UNIVERS

Alfonso López Michelsen

●

Privilegiații

Coperta de : *Ion Nedelcu*

ALFONSO LÓPEZ MICHELSEN
Los Elegidos
Sexta Edición
Canal Ramirez — Antares
Bogotá 1976

Toate drepturile asupra acestei versiuni sînt rezervate Editurii UNIVERS

Alfonso López Michelsen

PRIVILEGIAȚII

Traducere de *Victoria Manoliu*
Prefață de *Paul Alexandru Georgescu*

Editura Univers
București • 1981

Lector : DIANA RADU
Tehnoredactor : V. E. UNGUREANU

Bun de tipar : 26.06.1981. Coli tipar : 16,5.

Tiparul executat sub comanda nr. 5 042/1981 la Întreprinderea poligrafică Bacău, str. Eliberării nr. 63.
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Lucrarea este tipărită pe hîrtie fabricată de I. H. Buşteni

Dacă am căuta, împreună cu Taine, însuşirea dominantă, *la qualité maîtresse*, care comandă structura şi funcţionarea romanului de faţă, cred că ar trebui să ne oprim la ordonarea naraţiunii în planuri succesive, de adîncime. Astfel, este firesc ca cititorii cărţii — peste un milion jumătate în lumea întreagă — să se situeze pe diferite trepte de lectură, cu inerente deosebiri de optică şi asumare, după cum este firesc — şi necesar — ca prefaţatorul să pornească de la aceste planuri pentru a le explicita şi de la aceste diferenţe pentru a le integra într-o viziune critică de ansamblu, sistematizată.

La prima vedere, şi chiar într-o lectură simplu cognitivă, cititorul percepe cu imediată evidenţă planul psihologic în care se desfăşoară studiul unei mentalităţi — cea puritană — şi al unui caz de persecuţie — acela al lui B.K., refugiat din Germania nazistă şi stabilit în Columbia în anii celui de-al doilea război mondial. Cursul şi meandrele acestei silnice strămutări, situaţia şi tribulaţiile sufleteşti ale lui B.K. sînt înfăţişate cu virtuţile clasice ale unui narator analitic: limpiditatea relatării, controlul debitului emotiv, fineţea observaţiei morale, echilibrul compoziţiei, nuanţarea expresiei. Acest ansamblu de calităţi „strunite" pune într-o lumină sporită — precum calmul reliefează puterea şi reţinerea, avîntul — o temă de efect: contrastul plin de culoare şi surprize dintre seria psihologică „nordic-puritan-glacial" şi „sudic-catolic-tropical". Nu lipsesc, din tratarea literară a contrastului, comentariul ingenios, vorba de spirit, trăsătura anecdotică. *Privilegiaţii* (titlu original *Los Elegidos* — aleşii) începe prin a fi o carte atrăgătoare.

La o privire mai atentă şi într-o lectură reflexivă, cititorul îşi dă seama că psihologismul este un procedeu — foarte important — pentru a pune în valoare al doilea plan: acela al virulentei contestări sociale. B.K. serveşte ca detector al societăţii columbiene la nivelul celor privilegiaţi. Cu precizie rece şi minuţioasă de bisturiu, autorul disecă implacabil categoria „aleşilor", oligarhia dominantă şi sistemul incorporat în ea. Se pe-

rindă acum de-a lungul paginilor un alai carnavalesc de vicii şi metehne — snobism şi cruzime, vanitate şi lăcomie, ridicol şi neruşinare — cînd elegant camuflate, cînd cinic etalate. Autorul calm analitic lasă locul unui pictor cu mordacitate satirică şi brio caricatural. În neîntrecutele portrete şi scene cu „aleşi", recunoaştem linii incisive din desenele lui Goya sau din gravurile lui Daumier. Cartea a devenit corozivă.

În sfîrşit, ultima privire oarecum în prelungirea cărţii şi deci o lectură cu inevitabile elemente imaginative. Planul care se dezvăluie acum cititorului, dincolo de primele două, este acela al investigaţiei condiţiei umane, al hermeneuticii unui destin tragic. Un tragic inedit şi actual, constînd din alegerea dintre două ruguri, opuse, duşmane, dar la fel de sinistre. Acelaşi om, evreul german B.K., prins într-o dilemă kafkiană, suferă persecuţii contradictorii : este jefuit şi hăituit de nazişti, ca evreu, şi apoi este internat în lagăr de americani, ca german. Bietul satanism romantic, cu victoria răului asupra binelui, era un vis roz faţă de această „opţiune" între rău şi mai rău, între versiuni diferite ale aceleiaşi orori. Cît de departe merge şi ce puteri are această mecanică dublu negativă, cu efect *sigur* distrugător ? Cartea sfîrşeşte prin a fi profund tulburătoare.

Originalitatea unui roman care se formează din integrarea acestor trei componente — luciditatea psihologică, incisivitatea criticii sociale şi tragismul viziunii antropologice — se poate dovedi în mai multe feluri. *Negativ*, ea rezultă din imposibilitatea de a subsuma *Privilegiaţii* obişnuitelor definiţii date literaturii hispano-americane. Componentele nu au nimic comun cu „realismul magic" teoretizat de Miguel Angel Asturias şi a găsi, în tot cuprinsul romanului, vreun element din „realul. miraculos" propus de Alejo Carpentier ar fi ceva cu adevărat miraculos. Romanul se deosebeşte însă radical nu numai de curentul indigenist căruia i se potrivesc în genere formulele menţionate, dar şi de curentul opus, de europeismul problematic şi temerar, experimental şi sfidător, practicat de Sábato, Cortázar, Fuentes, Vargas Llosa. Alfonso López Michelsen nu împărtăşeşte demersul fundamental al acestor scriitori : căutarea unei realităţi totale, supreme, revelabile în versiune onirică, mitică, fantastică sau numenală. Aceste deschideri spre transreal rămîn în afara interesului şi a modalităţilor sale de creaţie.

Cum putem atunci determina *pozitiv* originalitatea romanului *Privilegiaţii* şi, odată cu aceasta, cum putem fixa locul şi

importanța lui pe harta narațiunii hispano-americane de azi? Cred că cel mai argumentat răspuns este cel elaborat în lumina teoriei sistemelor, prin raportare la o tipologie întemeiată pe „intrările în sistem", adică pe solicitările de bază la care răspund romanele hispano-americane. Am arătat pe larg, cu alt prilej [1], că din acest punct de vedere se pot distinge trei tipuri de narațiune: romanul teluric, exemplu: *La vorágine (Vîltoarea)* de José Eustasio Rivera, care răspunde cu intensitate frenetică unei naturi splendide, dar și periculoase, devoratoare; romanul metisajului, ca *Pobre negro (Bietul negru)* de Rómulo Gallegos, corelat patetic cu tensiunile și integrările inerente întîlnirilor rasiale și amestecurilor de sînge, și, în sfîrșit, romanul problematic, care constituie un răspuns multiform dat efervescenței din conștiința socială: îndoieli, proteste, aspirații. La toate aceste violente solicitări fizice, etnice sau sociale, romancierii hispano-americani răspund cu o tipică vehemență, atît la nivelul vital al primelor două tipuri de narațiune, cît și la nivelul intelectual al romanului problematic. Romanul *Privilegiații* creează, între aceste vehemențe, un spațiu al luciditații, un interval al subtilității, pe care le umple, în diferite chipuri, capacitatea autorului de analiză și comentarii psihologice. Nu dorim să spunem că *Privilegiații* este singurul roman psihologic din literatura hispano-americană, pentru că i se pot găsi antecedente în narațiuni mai vechi, ca *El aguila y la serpiente (Vulturul și șarpele)* de Martín Luis Guzmán, cu pătrunzătoarele portrete de conducători ai revoluției mexicane de la 1910, și desigur i se pot alătura opere recente în care Sábato, García Márquez, Cortázar creează și caracterizează memorabile personaje cu intensă viață interioară. Numai că psihologismul autorilor citați rămîne parțial sau secundar. La Martín Luis Guzmán, el apare discontinuu și subordonat intenției fundamentale de a diagnostica social și a judeca moral revoluția mexicană. La Ernesto Sábato, arabescurile psihologice sînt străpunse și depășite de apetența absolutului, iar subtilitatea este întrecută de frenezia revelării numenale. La Gabriel García Márquez toate componentele sînt profund afectate de caracterul torențial-fabulos al creației sale. Personajele din *Cien años de soledad (Un veac de singurătate)*

[1] Studiul: *„Prolegomene la o teorie sistemică a romanului hispano-american"*, în *Literatura hispano-americană în lumină sistemică.*

și mai cu seamă cele din *El otoño del patriarca (Toamna patriarhului)* nu sînt explicate psihologic, ci postulate arhetipal. În locul motivelor complexe și nuanțate, apar elementare, primordiale impulsuri ontice, captate fulgurant în revărsarea sau secătuirea lor. Chiar în marile reușite, la Horacio Oliveira din *Rayuela (Șotronul)*, atitudinile axiologice, discuția problemelor, strălucirea aforistică și exuberanța stilistică primează asupra situației și proceselor psihice ale personajului. Discursul efervescent și general trece înaintea analizei migăloase și particulare.

În schimb, în *Privilegiații*, explorarea vieții sufletești dobîndește o categorică, evidentă supremație. Preocupările psihologice ale lui Alfonso López Michelsen — constante și prioritare — sînt de la început favorizate datorită convenției romanești alese de autor: găsirea și publicarea unui pretins jurnal personal scris de B.K. în limba franceză pentru ca ceilalți germani, internați și ei în lagărul de la Fusagasugá, să nu îl poată citi. Autorul, López Michelsen, nu ar fi făcut decît să-l traducă și să-l editeze... Relatarea la persoana întîi care decurge din această ficțiune a memoriilor întîmplător descoperite permite narătorului, lui B.K., să alăture în mod firesc amintiri, confesiuni, reflecții. Întreg romanul se situează astfel în perspectiva introspecției și a discursului interior. Există, desigur, în *Privilegiații*, și alte voci angajate în frecvente și vii dialoguri cu naratorul sau între ele, dar interesul lor vine tocmai din confirmarea, contrastarea sau modificarea analizelor și pronosticurilor psihologice efectuate de B.K. Iscusința dublată de plăcerea de a mînui și despica fibrele sufletești persistă chiar atunci cînd, în planurile succesive, menționate, prevalează virulența criticii sociale sau concepția antropologică impregnată de tragism. Virtuozitatea psihologică constituie liantul celor trei componente și numitorul comun al reușitelor narațiunii.

Această vocație, a privirii și investigației interioare, se împlinește prin două demersuri: unul de psihologie în act și altul de psihologie explicată *(raisonnée)*.

Primul demers este folosit îndeosebi pentru caracterizarea puritanismului lui B.K., amestec deconcertant de energetism, austeritate, prejudecăți și ipocrizie. Procedeul rezidă în a discerne și revela semnificația psihologică, profundă și surprinzătoare, ascunsă în faptele de viață curentă, aparent banale, aproape automate. De pildă, B.K., îmbrăcat în negru, cu baston și mănuși *glacé*, străbate peisajul tropical și turbulenta societate

columbiană cu pași înceți, cumpăniți și demni. Mergea ca în secolul al XIX-lea, spune autorul, specificînd: „avea pasul rar și solemn al rentierilor europeni de pe timpul cînd lumea se odihnea pe baze indestructibile, iar moneda, granițele, îmbrăcămintea și căsătoriile erau eterne". Subînțelesul ironic și intenția socială acompaniază de obicei dezvăluirile psihologiei în act, practicate cu subtilitate de autor. Sensul acestui demers, mișcarea lui, este în genere de la faptul rutinar la prejudecată. López Michelsen pornește deci de la observarea ascuțită a comportamentului uman, dar nu rămîne, cum fac romancierii behaviouriști la faptele exterioare și nesemnificative, ci le transferă, cu imaginație și abilitate, în domeniul valorilor — sau non-valorilor! — sufletești. Se creează astfel corelații ingenioase de semnificații psihice majore, revelate, și fapte minore, revelatoare. Iată cîteva exemple remarcabile: austeritatea puritană — lectura zilnică a Bibliei drept unică distracție; sacralizarea proprietății, divinizarea profitului — credința neclintită a familiei lui B.K. că fusese aleasă de Dumnezeu pentru a primi bani cu 3% și a-i împrumuta cu 5%; iluzia stabilității sociale — așezarea burghezului puritan timp de zece sau douăzeci de ani la aceeași cafenea, la aceeași oră, pe același scaun, în fața aceleiași consumații...

Integrînd procese și operații nu întotdeauna ușor de disociat — percepția interioară și analiza, notația și comentariul — al doilea demers, explicativ, poate părea o derivație a psihologiei raționate. În calitatea sa de protagonist și narator, B.K. caută patetic să ordoneze, să explice, să înțeleagă și să se înțeleagă, dar eforturile lui depășesc adesea factorul logic, rațional. Demersul al doilea ajunge să fie o amplă, cuprinzătoare dezbatere cu sine însuși, în cursul căreia el acceptă și minuiește lumina și umbra, controlul moral și impulsul vital, intelectul și intuiția. Această autoexplicație care unește luciditatea nuanțată și sensibilitatea discretă, jocul ideilor și emoțiilor, se aplică în principal asupra „cazului B.K.", adică asupra unei existențe care cunoaște, în devenirea ei, conflictul subteran, transplantul, respingerea, indiferența. Cu sinceritate, dar și cu elegantă ponderație sînt înfățișate, interogate, dezbătute toate fazele acestei existențe: tirania maternă și tendința reprimată spre rebeliune; mohorîta educație puritană; pierderea credinței religioase, dar păstrarea unei rigidități protestante în caracter și comportare, tentația de a pătrunde în mediul hispano-american și eșecul de

a naviga „pe rîurile bogăției și iubirii", persecuția, viața în derivă a proscrisului și internarea în lagăr; în sfîrșit, insensibilitatea și amorțirea fatalistă din ultimele pagini ale „memoriilor". Receptiv la fluxul conștiinței, dar atent mai ales la sensul lui, autorul nu are nevoie să recurgă, pentru a-l reprezenta, artistic, la formele extreme, dislocante și incoerente, folosite azi de numeroși romancieri hispano-americani. Adoptarea unui astfel de limbaj, cu inevitabila dizolvare a legăturilor logice și gramaticale, ar fi făcut imposibile mișcările analitice pe care demersul său explicativ le păstrează și le potențează, pe verticală și pe orizontală. Într-adevăr, în adîncime, López Michelsen pătrunde pînă la nexurile neprevăzute, paradoxale (B.K. este nefericit cînd fericirea îi este impusă și se desparte de soția pe care o iubea, dar care îi fusese aleasă și dăruită de autoritatea mamei), iar în extensiune vîntură posibilitățile echivocului și ale enigmei (relațiile amoroase fluctuante, dar pînă la urmă fixate, cu tînăra Olga).

Psihologismul astfel cultivat și teritoriul lucidității astfel creat de autor conferă romanului *Privilegiații* o fizionomie proprie care se luminează mai semnificativ dacă o raportăm la marii analiști europeni sau nordamericani, în special la Marcel Proust și la George Santayana, romancierii preferați ai lui López Michelsen.

Asemănări și analogii cu opera lui Proust pot fi găsite fără dificultate. Tematic, *La Cabrera*, cartierul privilegiaților, corespunde, cel puțin prin snobism și dominație social-mondenă, Faubourg-ului Saint-Germain. Corespunde, desigur, lipsurilor (genealogie, rafinament), plusurilor (culoare tropicală, afaceri moderne) și unei notabile diferențe de „aer": mare la Guermantes, mediocru la clubul Atlántico. Compozițional, o serie de calități ale scriitorului columbian — interesul pasionat pentru caleidoscopul interior, voluptatea analizei, finețea comentariului — pot fi consecințe ale unei admirații de adolescență: între anii 1925 și 1930, cînd López Michelsen își făcea studiile liceale la Paris și se forma literar, valul proustian era la apogeu. A urmat de-a lungul anilor o receptare activă, personală, datorită căreia strălucitorul și greu imitabilul model francez a fost supus unui proces de simplificare și vitalizare. La sfîrșitul lui, comparația rămîne posibilă și necesară, dar prevalează deosebirile și absențele, reciproce. Din *À la recherche du temps perdu (În căutarea timpului pierdut)* lipsesc atacul social și tragismul

existențial, în timp ce *Privilegiații*, care este o operă în fond viguroasă, deschisă vieții și istoriei, nu cunoaște și nu dă impresia de „închis", de camera unui bolnav solitar, rafinat și genial, după cum nu păstrează intacte, ci reduce — fără a le desființa — enormizarea senzațiilor mărunte și proliferarea infinită a motivelor ipotetice. Evocarea proustiană a trecutului duce la fragmentare, uneori la splendide mozaicuri, alteori la îngrămădirea *bric-à brac* semnalată de critică. La López Michelsen, preocupat de confruntarea cu prezentul, mișcarea este de integrare, tinde spre corelații, ansambluri sau cel puțin serii. În sfîrșit, clar diferită apare atitudinea față de viața „aleșilor". Într-un caz, nostalgie admirativă, chiar dacă ușor ironică, pentru prestigiul și stilul aristocrației din faubourg; în altul, dispreț iremediabil și sarcasm distrugător față de înstrăinarea și degradarea oligarhiei creole.

În ceea ce privește pe filozoful și eseistul american de origine spaniolă, George Santayana, influența sa asupra autorului *Privilegiaților* a evoluat în mod asemănător: o admirație de tinerețe, cu cîteva sechele durabile, și apoi îndepărtarea pe căi proprii, în maturitate. Într-adevăr, în 1936, cînd apare unicul roman al lui Santayana, intitulat *The last puritan (Ultimul puritan)*, López Michelsen are 23 de ani și, peste puțin timp, șederea lui în Statele Unite pentru studii de specialitate, juridice și politice, îi permite să cunoască de aproape succesul acestei cărți, despre care Irwin Edman afirma că „este mai mult decît un roman; este comentariul unui filozof asupra oarbelor, chinuitoarelor confuzii ale timpurilor moderne. Este de asemenea un comentariu asupra autodistrugerii în America a atîtor speranțe și frumuseți de către convențiile morale și idolii materiali." Cartea narează viața și eșecul lui Oliver Alden, generos, sever și nefericit, care „se convinge pe temeiuri puritane, că e rău să fii puritan." Romanul lui Santayana este totodată un discurs filozofic, sclipitor de inteligență și ironie indulgentă, care revine mereu asupra conflictului dintre superioritatea vulnerabilă a „ultimului puritan" și mediul neprielnic sau dușmănos. După însăși mărturisirea lui Alfonso López Michelsen, aici își au originea protagonistul din *Privilegiații* și destinul lui de înfrînt. Desigur, datorită proporțiilor mult mai reduse și obiectivelor schimbate, romanul lui Alfonso López Michelsen nu oferă abundență biografică și nici portretul amplu, lucrat fel și chip al protagonistului, două elemente definitorii pentru *Ultimul puritan* al lui Santayana. Ceea

ce nu împiedică pe scriitorul columbian să opereze schimbări profunde asupra personajului asumat. Ca urmare, B. K. nu mai are aureola eroului, ci povara proscrisului, nu mai plutește printr-o idei platonice și plotinice, ci trăiește în timpurile de „sudoare, sînge și lacrimi" ale celui de al doilea război mondial. Afară de umanizarea și integrarea în istorie a protagonistului, López Michelsen schimbă mediul social și conflictul pe care le prezintă cu o virulență satirică imposibilă pentru Santayana, după cum înlocuiește nobila, dar cunoscuta dramă a idealului neîmplinit, cu tragismul cutremurător al unei orori de tip nou.

Cu aceasta, revenim la structura în adîncime proprie *Privilegiaților*. Considerațiile de pînă acum, referitoare la primul plan, psihologic, au avut rostul de a demonstra *per se* și *per alios* originalitatea acestui roman care, datorită multiplei valorificări a lucidității analitice, constituie o remarcabilă excepție de la tipurile și formele obișnuite ale narațiunii hispano-americane. O excepție care, totuși, în planurile următoare — al doilea, social, și al treilea, antropologic — confirmă regula în sensul că se alătură tendințelor profunde ale romanului hispano-american, îi sporește forța de germinație și proliferare, îmbogățește cu noi determinări sistemul narativ în care a cristalizat puterea de creație a romancierilor din acea parte a lumii.

În planul narațiunii cu caracter critic-social și protestatar-politic, părea greu, dacă nu imposibil să se aducă lucruri noi, dată fiind exuberanta eflorescență de opere antidictatoriale, antioligarhice, antiimperialiste, începînd cu romantica *Amalia* de José Mármol și terminînd provizoriu cu *Toamna patriarhului* de Gabriel García Márquez. Au fost zugrăvite, demontate și înfierate trei forme majore de rău social și nefericire umană — delirul puterii absolutizate, rapacitatea bogăției spoliatoare, brutalitatea dominației străine, colonialiste — în narațiuni care aparțin de pe acum fondului de aur al literaturii hispano-americane: *El Señor Presidente (Domnul Președinte)* de Miguel Angel Asturias, *La muerte de Artemio Cruz (Moartea lui Artemio Cruz)* de Carlos Fuentes și *Todas las sangres* (tradus sub titlul *Copacul care va dăinui)* de José Maria Arguedas. În tratarea artistică a acestor teme se folosise pînă la apariția *Privilegiaților*, și a continuat să se folosească și după aceea, o varietate nelimitată de modalități și mijloace expresive, de la realismul crud, atroce, pînă la fantezia dezlănțuită, deconcertantă, și de la documentul autentic pînă la colajul sfidător.

Alfonso López Michelsen se alătură acestei viguroase capacități de răspuns critic la fenomenologia degradării sociale și umane existente în America hispanică și o face în mod inedit. Obiectul satirei sale nu mai este un individ delimitat, vizibil odios, sursă simplă, la un singur nivel, de asuprire sau exploatare (dictatorul, latifundiarul, colonialistul), ci un grup difuz, oarecum deghizat, privilegiații, sursă complexă, cu acțiune la diferite nivele, de deteriorare a vieții sociale și de înstrăinare a ființei naționale. Pentru prima oară în literatura hispano-americană, un romancier pune și tratează cu acuitate și coerență problema falsei elite — în aparență cerc monden, în realitate centru de putere, ca dictatura aberantă, bogăția parazitară sau prepotența colonialistă, cu care dealtfel se află în subtile schimburi osmotice dezvăluite în roman. Personajul acesta colectiv, *la gente bien* (lumea bună), stăpînul adevărat al țării, este descoperit și zugrăvit cu o perspicacitate pe care a ajutat-o substanțial vasta experiență politică a autorului, lider al partidului liberal, ministru în repetate rînduri și, după apariția cărții, între 1974—78, președinte al Columbiei. Portretul falsei elite dobîndește deosebit relief și savoare datorită „efectului Montesquieu", B.K. fiind un fel de persan care privește societatea columbiană din afară, cu abile ingenuități puritane și uimiri europene.

Puterea grupului de privilegiați este cu atît mai trainică cu cît este multiplă — economică, politică, socială — și cu atît mai eficientă cu cît este ascunsă sub aparențe frivole. Superioritatea „aleșilor" începe cu pasiunea, cu obsesia averii. În mijlocul măcelului universal, — al doilea război mondial — privilegiații nu trăiesc decît pentru a acapara alimente sau mărfuri cerute și pentru a le specula la prețuri de bursă urcate de ei înșiși. Trei lucruri sînt iubite cu frenezie în *La Cabrera :* banii, banii și banii. Dragoste împărtășită : capitalurile oligarhiei, bine plasate, cresc monstruos peste noapte, în fiecare clipă. Prin avere și poziție socială „aleșii" dețin de asemenea puterea în stat, dar o exercită indirect, prin miniștri complezenți sau parlamentari docili. Ei guvernează pe guvernanți ; la nevoie își iau și dreptul de a conspira cu eleganță și impunitate. Procesul generalului Bello dovedește că *la gente bien* nu poate fi vinovată și în orice caz nu poate fi condamnată. La nivelul prestigiului social și în neputință de a beneficia de strămoși iluștri, blazoane etc., elita tropicală își plasează nobletea în imitarea stilului britanic (costum, pipă, cîteva expresii englezești și *Illustrated London News*,

citit ca *Biblia*), în cumpărarea unei case la țară și mai ales în apariția cit mai des, cu fotografie, la rubricile mondene ale ziarelor. Cu cit este mai recent momentul cînd o „dinastie" de privilegiați s-a desprins de țarină, a început să poarte pantofi și să stîlcească limbile străine, cu atît mai furioasă este dorința de a se face cunoscut cu orice preț, de a fi continuu biografiat. În lipsă de atenție, privilegiatul compune el însuși o legendă asupra propriei vieți, își fabrică o biografie. La snobism și frivolitate se adaugă arta de a minți, considerată de „aleși" o calitate intelectuală înrudită „ca erudiția sau atractivitatea literară", și calomnia, prețuită ca o dexteritate superioară asemănătoare aceleia de a improviza versuri sau a citi la prima vedere un text latin sau grecesc.

Satirizarea falsei elite continuă cu strălucita șarjă caricaturală la care sînt supuse instituțiile dominate sau manipulate de privilegiați. Ședințele parlamentului se situează undeva între circul roman și teologia absurdului, lumea afacerilor și luptele pentru controlul întreprinderilor amintesc de filmele cu gangsteri și chiar manifestările religioase devin pretexte pentru întîlniri mondene distractive, ceva în genul curselor de cai sau partidelor de canastă.

Păcatul capital, în care se adună și se exacerbează aceste vicii și cusururi, este înstrăinarea, ruperea de popor, divorțul față de țara reală. Deși în planul criticii sociale nu intra neapărat reprezentarea valorilor autentice, creatoare, romanul cuprinde totuși un element pozitiv fundamental : înțelegerea și încrederea în păturile populare. Tema nu este prea dezvoltată, totuși pentru autor, ca și pentru cititori, Olga și tovarășele ei de lucru, oamenii simpli de pe coastă, prin sinceritatea, hărnicia și voioșia lor, sînt o „lecție vie de optimism, de independență, de siguranță în ei înșiși". Și tot în legătură cu înstrăinarea privilegiaților, autorul se întreabă dacă împotriva lor, cîndva și cumva, nu va izbucni „furtuna subterană a furiei populare". Nu va fi, spun textul și contextul, decît un act de justiție socială și istorică, de regăsire și reafirmare multitudinară.

În această perspectivă trebuie înțelese și desele referiri ale lui B. K. la Balcanii dintre cele două războaie mondiale. În ultima noastră convorbire, din noiembrie 1979, Alfonso López Michelsen a ținut să precizeze că elitele balcanice de atunci, înstrăinate ca cea columbiană de azi, reprezintă o circumstanță cu totul depășită prin profundele prefaceri din țările socialiste.

Astăzi, „numai generațiile bătrîne își mai amintesc de epoca în care țările balcanice erau guvernate de la Paris sau Londra și poporul, în special țăranii, nu avea nimic comun cu istoria decît ca subiecte pasive".

Sistematizată și extrapolată în acest sens, critica socială din *Privilegiații* se așază, cu oarecare anticipație, în direcția celor două tendințe fundamentale ale romanului hispano-american: a) căutarea identității profunde, specifice omului hispano-american și b) revendicarea unor radicale schimbări sociale în spirit progresist, umanist. Sub primul aspect, însemnătatea și contribuția romanului de față rezultă din fixarea izvorului de autenticitate națională și energie socială în păturile populare; sub al doilea aspect, din supunerea elitismului unei judecăți necruțătoare, întemeiată pe o viziune dinamică, libertară și justițiară, a istoriei.

Cîteva cuvinte despre antropologia sau, mai exact, antroposofia ce se desprinde din figura și destinul lui B.K. și care formează ultimul plan al romanului. Valorile umane cu care fugarul prigonit intră în vîltoarea apocaliptică a războiului sînt emoționant de vulnerabile: rectitudine, decență, timiditate, candoare. Cu ele întîmpină situațiile-limită create de nebunia sîngeroasă a conflagrației mondiale (confiscări, liste negre, lagăre, execuții), cu ele circulă între două imense ruguri, victimă, pe rînd, a unuia și a altuia. Persecutarea și prăbușirea nu dezvoltă în B.K. calitățile contrarii — îndrăzneală, agresivitate — și nici cinismul ranchiunii. În schimb, i se slăbește rezistența la contagiune, capacitatea de a respinge, ar zice Gracián, chemările Falsirenei. Se lasă momentan ispitit de strălucirea falsă a privilegiaților care îl abandonează repede, storcîndu-l de bani, cînd e proscris și internat în lagăr. Prins între munții care se bat în capete și balaurii care varsă foc asupra lor și mai ales asupra altora, B.K. are statutul tragic și insolit al celui crucificat de două ori, din motive opuse. Nici eroismul nici cameleonismul nu par a funcționa în fața acestei hidre cu două capete. Și totuși acestui om i se întîmplă ceva minunat. Trecut prin două holocausturi, pierzînd tot ce putea pierde, B.K. reușește să salveze două calități umane esențiale: lucidităteа și cordialitatea. Nu se înșeală pe sine și nu ajunge să urască oamenii. Desigur, inteligența surîzătoare, mîna prietenească nu sînt chiar speranța, dar sînt, sigur, condiția și drumul spre ea.

Viziunea lui Alfonso López Michelsen asupra condiției umane nu poate și nici nu vrea să rivalizeze cu investigațiile ontologice și deontologice ale lui Ernesto Sábato, patetic revelator al absolutului, sau cu acelea ale lui Julio Cortázar, căutător uimitor al misterului existențial și al plenitudinii extatice. Ea vrea pur și simplu, împreună cu toate marile romane hispanoamericane, să apere umanitatea omului, să îl avertizeze grav asupra nopții — războiul, persecuția, înstrăinarea — să convingă că niciodată nu trebuie stinse luminile speranței. Păstrarea capacității de a înțelege și iubi este mesajul pe care cititorii români, atenți la omenesc și susținători ai verticalității umane, îl vor descoperi în această carte, cîteodată printre rînduri, cîteodată dincolo de ele.

PAUL ALEXANDRU GEORGESCU

PROLOG

Povestirea pe care o public aici a fost găsită de mine printre hîrtiile particulare ale cetățeanului german B.K., căruia i-am fost avocat, prieten și confident, în timpul ultimilor zece ani din viața sa trăiți în țara noastră din pricina persecuției dezlănțuite de regimul nazist împotriva nearienilor, așa cum s-a întîmplat și cu cei de origine izraelită, ca în cazul de față.

Manuscrisul original a fost scris în limba franceză, cu o ortografie măruntă și clară, aproape fără nici o corectură, ca și cum ar fi fost redactat mai întîi în ciornă și apoi transcris pe curat, cu toată grija autorului.

De multe ori m-am întrebat ce l-a determinat pe prietenul meu B. K. să scrie această istorie atît de banală sub forma unei povestiri și pentru ce a ales o limbă care nu era a sa. După o îndelungată reflecție, aș îndrăzni să afirm că aceste memorii, care nu erau în nici un caz destinate publicării, au fost scrise pe timpul deportării autorului lor în lagărul de concentrare al supușilor Axei, la Fusagasugá, pentru a-și ocupa timpul și a-și alina suferințele captivității. Ciudat este faptul că nu a scris-o în limba germană, dar ceea ce ar putea părea un capriciu, poate fi justificat prin firească dorință a autorului de a nu se dezvălui în fața curiozității compatrioților săi, tovarăși de nenorocire. În atmosfera vieții în comun, cum se trăiește într-o astfel de închisoare, oricare dintre deportați i-ar fi putut citi povestirea și ar fi cunoscut anumite intimități din viața sa. Astfel, B. K. a putut crede că folosind o limbă diferită de cea maternă înlătura în parte acest risc.

Aprofundînd lectura manuscrisului, am impresia că, în mod involuntar, B.K. a adresat aceste memorii soției sale Irene, de care se despărțise legal de mai bine de douăzeci de ani. Multe considerații par a-i fi dedicate ei, iar faptul de a o fi scris în limba franceză tinde să con-

firme această ipoteză. Din cauza ascendenței ei franceze și pentru că au trăit mulți ani de partea cealaltă a Rinului, în timpul căsătoriei, limba vorbită permanent a fost franceza, renunțîndu-se aproape complet la limba germană pe care, dealtfel, ea nu o stăpînea pe deplin.

Această povestire, în orice limbă ar fi fost scrisă sau tradusă, nu are nici un scop literar, după cum își va putea da seama și cititorul. Însă pentru persoanele care l-au cunoscut pe autor, prezintă un anumit interes uman, iar pentru cei care cunosc mediul în care se desfășoară acțiunea — o anumită valoare documentară. Mulți ani am șovăit să traduc acest manuscris ori să-l dau sau nu publicării, dar insistențele cîtorva prieteni au sfîrșit prin a pune capăt încăpățînatei mele intenții de a-l lăsa necunoscut. Cititorul va putea singur judeca dacă refuzul meu de a oferi curiozității publice această istorie a fost justificat sau ar fi trebuit să nu am rezerve în a o face cunoscută, cum este cazul.

Pentru că nu era destinată publicării și în nici un caz nu constituia în mod intenționat o carte, scrierea nu avusese nici un titlu lăsat de autor, în afară de : Du coté de la Cabrera (Pe drumul spre Cabrera), *cu un pronunțat caracter proustian și poate chiar excesiv de sugestiv. El corespunde unei expresii folosite frecvent de B.K. în conversația sa cînd se referea la prietenii lui din înalta noastră societate, ale căror reședințe se aflau, în special, în cartierul* Cabrera. *Dinspre* Cabrera, *sau cum spunea B.K. cu un indiscutabil simț al similitudinii,* Du coté de la Cabrera *veneau, în lumea frivolă și cosmopolită a societății noastre capitaliste, toți cei care se numărau printre favoriții soartei, sau cum se obișnuiește să se spună în mod curent : „privilegiații", nume la care m-am oprit.*

B. K. aparținea celei mai norocoase generații a acestui secol : cînd a împlinit, în 1914, douăzeci de ani, a izbucnit primul război mondial. Fiu al unei familii bogate, părea că viața l-ar fi ales să continue în spațiu și timp tradițiile burgheziei europene într-o perioadă istorică în care pacea generală fusese asigurată, iar progresul politic și economic își deschisese drum în toată lumea. Nimeni nu-și mai aducea aminte cînd începuse acea perioadă de prosperitate octaviană, nici nu se gîn-

dea că ar putea avea sfîrșit. Niciodată n-ar fi trecut prin mintea părinților lui B.K. gîndul că fiul lor va veni să moară singur și ruinat în îndepărtata Americă de Sud. Exilul, ostracizarea, cauzate de persecuțiile celor puternici, cunoscute din relatările biblice, nu puteau exista pentru ei decît ca o rămășiță a timpurilor barbare, de neconceput pentru un supus al Kaizerului. Dar acesta a fost destinul lui B.K. care, părăsit ca și Rut moabiteanca va fi exclamat în ultimele lui clipe : „lăsîndu-ți tatăl și mama precum și pămîntul unde te-ai născut, ai venit în ținuturi pe care nu le-ai cunoscut înainte", ca apoi să închidă ochii înconjurat de ființe străine.

Pînă la cincizeci de ani cel mai mare eveniment din viața sa fusese să servească ca ofițer de legătură al trupelor de ocupație în Serbia, în timpul primului război mondial ; război aproape civilizat, fără lagăre de concentrare, nici persecuții rasiale, la care participase fără entuziasm și de la care păstra o amintire binevoitoare. Într-o zi, forțat de împrejurările deja amintite, s-a văzut obligat să părăsească pămîntul strămoșilor săi și să se refugieze în această țară unde o ramură scăpătată a familiei venise să-și caute norocul cu șaizeci de ani în urmă. Și fără îndoială, a însemnat o profundă tragedie în viața acestui burghez înstărit — neglijînd unele aspecte comice mai puțin importante — să se vadă deodată transplantat într-un mediu care nu corespundea în nici un fel universului său de prejudecăți economice, sociale și religioase formate în copilărie, sub tutela unei mame autoritare care nu-i permisese niciodată să se sustragă de sub influența sa.

El însuși obișnuia să ne povestească cu inocență ce moment important — așteptat aproape tot anul — fusese, în timpul copilăriei și chiar a adolescenței sale, începutul primăverii, cînd mama îi permitea să petreacă trei săptămîni în localitatea elvețiană Zermatt, în compania prietenilor săi, contele Mongelas și Augusto Lindig, să escaladeze Matterhornul în căutarea florii de colț pe care turiștii o cunosc sub numele german de edelweis. *Această floare, caracteristică Alpilor, crește sub zăpadă la mare altitudine și culegerea ei cînd se deschide în toată splendoarea, în perioada dezghețului, este întot-*

deauna considerată o faptă eroică. Acest fel de emoții precum și citirea unor jurnale de călătorie și de explorări din secolul al XIX-lea formau pînă atunci preocupările lui B.K. Dar în declinul carierei de moștenitor bogat, ce nu cunoscuse niciodată privațiunile și pentru care munca fusese pînă atunci o distracție ca oricare alta, a trebuit să escaladeze Anzii în căutarea unor flori mai exotice decît cele pe care le colecționase pînă atunci, în compania lui Lindig și Mongelas, la munte în fața lui „Grand Hotel" din Zermatt. Astfel, s-a deschis sub ochii săi o lume complet străină unui burghez european, cum ar fi pentru floarea de colț solul nostru, tocmai cînd capacitatea sa de adaptare, care niciodată nu fusese de luat în seamă, se epuizase definitiv. Noi, prietenii săi, vedeam cum încerca, fără rezultat, să se aclimatizeze acestui mediu, ca o plantă fragilă, fără a putea înțelege vreodată felul nostru de a fi și nici obiceiurile noastre, cu toată simpatia pe care o arăta acestei țări și afecțiunea care ajunsese să ne-o dovedească. Fără să-și dea exact seama de cum se schimbase lumea în jurul său, l-am văzut imperturbabil, fizic și psihic, pînă în ultimele lui zile, aspirînd să ducă o existență de burghez din Frankfurt în dezordinea unui oraș din America Latină. Îmbrăcămintea lui neagră, pălăria înaltă, bastonul cu cap de cîine, mănușile de culoare deschisă făceau lumea din jurul său să zîmbească. Chiar și felul lui de a merge aparținea altui secol : avea pasul rar și solemn al rentierilor europeni de pe timpul cînd lumea se odihnea pe baze indestructibile iar moneda, granițele, îmbrăcămintea și căsătoriile erau eterne. Trecătorii care zîmbeau în urma sa, văzîndu-l plutind ca o fantomă a trecutului, ce ar fi gîndit dacă ar fi putut să-i scruteze și sufletul ? Numai citind notele acestui manuscris se poate face o impresie asupra vieții interioare atît de stranii pentru noi ca și aspectul său ieșit din comun. B.K. încerca, în mod inutil, după cum se va putea observa din această scriere, să se adapteze punctului nostru de vedere, să ne înțeleagă și să ne accepte așa cum sîntem. Permanent părerile sale se interferau cu prejudecățile proprii educației protestante, cu limitele experienței vieții din Balcani și cu o anumită teamă instinctivă față de necunoscut,

făcîndu-l să caute la fiecare pas comparațiile cu viața din selvă, atunci cînd se referea la organizarea noastră socială. Nimic nu ne apropie, cred eu, de Serbia și România, ca să se poată emite judecăți comune asupra destinelor noastre, cum a făcut adesea autorul acestor note bazîndu-se pe experiențele sale din primul război mondial. Dar, cum acei ani de garnizoană din Zagreb constituiseră pînă atunci singurul său contact cu străinătatea, în afara vizitelor periodice în Elveția, Franța și Anglia, care făceau parte din buna sa educație, se poate explica cu ușurință șocul care i l-a produs organizarea noastră economică, politică și socială, făcîndu-l, pe nesimțite, să evoce singura experiență de civilizație deosebită pe care o cunoscuse pînă atunci.

Dar ceea ce trebuie să i se fi părut foarte straniu era lumea noastră religioasă, amestec de păgînism indigen și de învechit fanatism spaniol. Asupra acestui aspect religios al personalității sale aș dori să mă opresc mai mult decît asupra oricărui altuia, dacă nu m-aș teme că aș putea plictisi cititorul cu divagațiile mele.

Cînd B.K. a părăsit Germania nu mai era un credincios. Pierduse convingerile religioase la fel de repede cum se sustrăsese tutelei materne, făcînd abstracție de practicile proprii credinței sale. Dar, cum se întîmplă adesea, efectele educației calviniste marcaseră atît de puternic caracterul său și-i pecetluiseră personalitatea, încît, s-ar putea spune, că de-a lungul anilor devenise și mai protestant în obiceiuri, cu toată aparenta degajare de teologia acestei doctrine.

Avusese o tinerețe austeră, dar mai puțin tristă decît s-ar putea crede, pentru că tatăl său și mama sa trăiau atît de adînc cufundați într-o atmosferă pioasă și erau atît de convinși de legătura lor cu dumnezeu, încît, atîta timp cît această legătură nu era întreruptă de păcătuire, lucru evitat cu scrupulozitate, o anume fericire nepămînteană domnea în cămin.

Despre mama sa s-ar putea spune că era o femeie veselă în felul în care se vorbește la catolici de unele călugărițe care cu toată claustrarea, păstrează o oarecare voioșie copilărească.

Mama sa îl alinta, dar fiind vorba de o persoană puritană a „alinta" poate părea prea mult ; mai exact spus, în cazul unui caracter dominator ca al ei, era că-l dirija, îl conducea ca pe un copil. Pe timpul cît a trăit ea nu a putut ieşi din copilărie şi nici nu a putut scăpa de sub tutela de fier a acelui spirit religios. Femeie cu maniere delicate, a exercitat în mod discret un fel de putere magnetică asupra voinţei soţului ei, dar în mod vizibil o tiranie asupra fiului ei. Ar fi dorit să oprească trecerea anilor pentru ca virtuţile patriarhale pe care le cunoscuse în casa ei să nu dispară din lume, dar cum nu putea realiza aceasta, încerca să-şi menţină neschimbat idealul prin propriul ei fiu, silindu-l pe acesta să adopte concepţii şi valori care i-au condiţionat, cu cincizeci de ani în urmă, procesul de dezvoltare intelectuală şi afectivă.

Evocînd copilăria sa rigidă, B.K. obişnuia să-mi descrie atmosfera căminului său, tipic calvinistă, unde în umbra unui decor cît mai sobru, mama sa îşi petrecea timpul aşezată într-un fotoliu, citind cu voce tare pasaje din biblie, pentru soţul şi copiii ei pe care le comenta apoi cu persoane mai în vîrstă, încercînd găsirea adevăratului drum al izbăvirii cu ajutorul textelor religioase.

Expresia „Facă-se voia Domnului", atît de frecventă printre catolicii cu un incontestabil simţ al resemnării creştine, căpăta rezonanţe eroice în urechile lui B.K. copil, cînd mama sa o folosea împăcată cu ideea morţii lui, înainte de atingerea vîrstei mature din pricina fragilităţii sale fizice, pusă pe seama slăbirii plămînilor. Pînă la vîrsta de doisprezece ani, cînd începuse să înţeleagă perfect sumbra prevestire, lui B.K. îi fusese dat să-şi audă mama murmurînd adesea printre dinţi : „Dacă fiul meu cel mic, care este atît de bolnăvicios, va muri în acest an, facă-se voia Domnului". Dar sănătatea lui îmbunătăţindu-se de la an la an, fatalul pronostic a fost înlocuit de o hotărîre nu mai puţin sumbră pentru copil, aceea de a se consacra slujirii Domnului cînd va împlini optsprezece ani, fie ca purtător al cuvîntului divin printre necredincioşi, fie ca pastor evanghelic în mijlocul credincioşilor.

Trei generații de bărbați muncitori, pioși și chibzuiți, cum au fost strămoșii lui B.K., au reușit, ajutați de împrejurări, să acumuleze în cursul secolului al XIX-lea ceea ce pe drept s-ar putea numi o avere. Nu în zadar se lucrează cu asiduitate, sîrguință și onestitate, și se trăiește atît de cumpătat și modest printre acești credincioși.

Pentru puritani, fiecare meserie era un sacerdoțiu întru îndeplinirea căruia omul trebuia să-și investească toată forța și energia sa, fără a se lăsa prins în mrejele nehotărîrii. În limitele condiției umane, ei trebuiau să se dedice în întregime, tinzînd mereu spre perfecțiune, fiecăreia dintre profesiunile pentru care fuseseră predestinați.

Cu astfel de principii, inoculate încă din copilărie, membrii familiei K. care ajungeau la vîrsta de douăzeci și unu de ani știau deja calea aleasă de dumnezeu prin care banii primiți în depozit cu dobîndă de 3 % puteau fi împrumutați cu 5 %. Cînd unul dintre ei se stingea, procentul ce i s-ar fi cuvenit trebuia să înmulțească patrimoniul comun, din care fiecare putea retrage strictul necesar ca să trăiască. Tatăl, bunicul și străbunicul său — bancherul reginei Prusiei — făcuseră aceeași meserie în mod ireproșabil cu exactitate și onestitate. Neîngăduitori cu ei înșiși în îndeplinirea obligațiilor și a cuvîntului dat, credeau că au dreptul să pretindă același lucru și debitorilor. Puteau trece în ochii străinilor — așa cum s-a și întîmplat adeseori — drept monștri ai avariției. Chiar rudele apropiate îi considerau excesiv de ambițioși și stăpîniți numai de dorința dobîndirii bunurilor materiale, dar trebuie să recunoaștem, cu imparțialitate, că aceste reproșuri erau fără temei. Ceea ce-i determina să procedeze poate nemilos împotriva unor clienți care nu-și îndeplineau la timp obligațiile, nu venea atît din dorința de îmbogățire cît din rigoarea principiilor puritane ale funcționarului de bancă. Este adevărat că nu iertau niciodată nici o centimă dintr-o datorie contractată pe perioada desfășurării operațiilor lor mercantile, dar cu aceeași rigidă filozofie puritană, cînd era necesar să contribuie cu o anumită sumă pentru dezvoltarea unui obiectiv pe care ei îl considerau respectabil

— fapt știut în tot Frankfurtul și atunci cînd familia K. încerca să-și păstreze anonimatul — generozitatea lor nu cunoștea limită. Cumpătați în cheltuielile lor personale, acoperite cu o parte minimă din patrimoniul comun, toți duceau o viață nelipsită de confort, dar fără lux. Adesea concurenții în afaceri îi învinuiau de zgîrcenie, din cauza aparentului contrast dintre modesta lor viață personală și înfloritoarea situație financiară. Singura explicație a ciudatului lor comportament era filozofia puritană. Sentimentul predestinării îi stăpînea atît de puternic încît ajunseseră să considere propria lor avere ca proprietate divină pe care o administrau doar temporar și de care nu puteau dispune decît limitîndu-se cu strictețe la ceea ce era necesar pentru a-și duce existența. Niciodată n-ar fi îndrăznit să-și satisfacă vreun capriciu personal cu fonduri provenite din acel sacru patrimoniu.

Cînd unul din unchii lui B.K. a dorit să se apuce de alt fel de afaceri și să se îndepărteze de meseria tradițională de bancher care adusese averea familiei, atras de perspectiva obținerii unor cîștiguri mai mari decît obișnuitul 2 % (diferența dintre 3 % și 5 %), frații săi l-au privit ca pe un renegat, ca pe un apostat și imediat i-au facilitat mijloacele necesare plecării departe de Frankfurtul aureolat de prestanță, spre tărîmurile de aventură ale Americii, unde să pună bazele unei fabrici de țigări cu care spera să devină milionar în cîțiva ani.

În însingurata viață a lui B.K., cel mai mare paradox nu pare a fi fost numai faptul că în dezastrul economic al Germaniei hitleriste a fost periclitată toată averea agonisită cu răbdare de familie timp de o sută de ani, ci și faptul că unica aventură financiară a acestei familii — împrumutul de o sută de mii de mărci, făcut la începutul acestui secol, unchiului care nu s-a putut conforma cu afacerile bancare — a constituit în final, singura investiție solidă care a făcut posibilă călătoria sa în America unde putea beneficia de o rentă modestă în ultimii ani de viață. Timp de treizeci de ani fabrica de țigări pe care unchiul o întemeiase în America abia a putut furniza niște mijloace modeste de existență, fără ca beneficiile obținute să fie suficiente încît să se poată plăti la timp dobînzile capitalului împrumutat. Familia

din Frankfurt, ca o concesie făcută unchiului ajuns bătrîn și bolnav, a acceptat plata în acțiuni la o valoare nominală egală cu suma care trebuia restituită. Astfel, cînd au murit părinții lui B.K., între alte bunuri care i-au fost adjudecate la procesul de succesiune, intra și un anumit număr de acțiuni la fabrica de țigări, acțiuni care începuseră deja să se valorifice datorită procesului de industrializare a țării și datorită protecției vamale care îngrădea în mod vădit comerțul cu țigările cubaneze.

Cînd campania antisemită a hitleriștilor din Frankfurt în ofensiva ei îl vizase pe B.K. împreună cu alți asociați ai firmei, acesta a putut obține cu ușurință, datorită influenței acelei ramuri din familie care dobîndise naționalitatea aici, și datorită împrejurărilor de a avea investită averea în fabrica de țigări, o viză de emigrant pentru a veni să se stabilească printre noi.

Viața sa pe pămîntul nostru este relatată în aceste pagini, ce reflectă un adînc sentiment de recunoștință față de locurile unde a găsit pacea, căldura prieteniei și a unei sincere afecțiuni, ceea ce, însă, nu l-a împiedicat să supună multe din obiceiurile noastre probei ascuțitului său simț critic. Dacă se trece peste aceste păreri asupra deprinderilor noastre, păreri dealtfel obiective, se ajunge neîndoios la convingerea că B.K. reușise să iubească țara noastră ca pe o a doua patrie. Acesta este poate singurul motiv care să justifice în ochii noștri publicarea însemnărilor sale. Ele constituie un punct de vedere foarte personal în aprecierea unora dintre caracteristicile noastre naționale, văzute în mod nepărtinitor de către un emigrant care s-a încăpățînat în dorința de a ne înțelege cît mai bine. Publicarea lor va trezi sentimente de simpatie pentru patria noastră, nu numai printre străini, ci și printre emigranții stabiliți aici, sau cei care doresc să părăsească Europa cu scopul de a prinde rădăcini pe teritoriul nostru. Am fi mulțumiți dacă lectura acestui manuscris v-ar aduce o undă de consolare și de cordialitate umană în tenebrele care vor fi inundat adesea viața dumneavoastră. B.K. a fost un emigrant ca mulți alții, căruia i-a fost destinat să cunoască singurătatea și chiar izolarea, ce face, de obicei, atît de dureroasă ostracizarea.

Nimeni nu știa care va fi soarta Germaniei la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial, ruinată și dezmembrată, ocupată de patru sau cinci puteri, într-o dorință de revanșă. Nimic nu mai rămăsese din ce iubise B.K. pe pămîntul strămoșilor săi. Noua sa viață de lumină și speranță, care din nefericire nu a ajuns să și-o vadă realizată, se afla de această parte a Atlanticului. Toate aceste considerente, după cum nu mai puțin și un adînc sentiment de gratitudine față de țara noastră, l-au condus spre realizarea actului de împămîntenire, părăsind pentru totdeauna condiția sa de supus german. B.K. a ajuns să stăpînească satisfăcător limba noastră, așa cum dobîndise și naționalitatea, și chiar să îndrăgească unele dintre mîncărurile specifice, care la începutul șederii sale i se păruseră lipsite de gust. De multe ori m-am întrebat dacă, trăind într-un alt cerc decît cel de la Cabrera *unde nu predominau preocupări cu caracter religios, nu ar fi ajuns să îmbrățișeze religia catolică așa cum s-a întîmplat cu mulți emigranți necatolici. Dar cred că profundele urme lăsate asupra formației sale intelectuale de către calvinismul din partea mamei, ar fi făcut imposibilă o asemenea conversiune, apărîndu-i imediat ascunsa undă antipapală în fața oricărei îndrăznețe intenții de catolicizare. Ceea ce au reușit prietenii săi de la* Cabrera *a fost să-l facă să asiste la toate ceremoniile religioase: căsătorii, botezuri, prima împărtășanie și înmormîntări, care servesc ca pretext pentru activități mondene, cu toată frivolitatea și luxul cerut de o societate burgheză. Prietenii lui B.K. se mîndreau cu faptul de a avea la casele lor de la țară capele și oratorii împodobite cu gust rafinat în cadrul vechii tradiții coloniale spaniole. Mai mult încă, unii dintre ei au devenit protectori ai bisericilor țărănești pentru a le restaura și a le păstra farmecul arhaic, dar pentru toți aceștia evlavia a sfîrșit prin a se transforma în una dintre multele activități mondene ca alergările de cai sau jocul de canastă. Nu o spunem din dorința de a le face un reproș sau a-i critica pentru această lipsă de prozelitism, imputare ce însuși B.K. ar fi considerat-o de prost gust, ci subliniem doar faptul că un european educat, provenind dintr-un mediu atît de puternic impregnat de preocupări religioase, cum era ca-*

zul lui B.K., niciodată nu s-a interesat de aceste lucruri, trăind într-o societate care se mîndrea cu catolicismul ei. Prejudecățile împotriva a aceea ce el numea „romanism" erau atît de adînc înrădăcinate în spiritul său încît, în mod instinctiv înlătura ideea de a se supune altor convingeri decît cele dictate de propria-i conștiință. B.K. era prea saxon și prea protestant, pentru a accepta ca viața să fie condusă după un principiu al dreptății care să nu emane direct dintr-un simț moral. A accepta un dumnezeu mai puțin implacabil decît cel al religiei pesimiste a strămoșilor săi, în schimbul adoptării practicii confesiunii proprie bisericii catolice, era ceva care, ținînd seama de formația sa spirituală, trebuia respins încă de la început.

În cadrul lumii sale religioase era firesc să considere întotdeauna viitorul de nepătruns și să trăiască acceptînd hotărîrea divină ca pe ceva de nestrămutat, numit în lumea profană „fatalism". Anii, se pare, i-au întărit această convingere pentru că pe măsură ce se apropia de moarte, devenea mai misterios, iar păienjenișul destinului său, mai de nepătruns.

I

În dimineaţa aceea, cînd m-am trezit, mi s-a părut deodată că viaţa mă poartă cu treizeci de ani în urmă şi, pentru o clipă, am înnodat firul rupt al existenţelor noastre.

Soarele intra prin fereastra dormitorului meu, dinspre Bojacá, şi puţin cîte puţin reapăreau, acoperite de roua dimineţii care aburea geamul, florile familiare. Revedeam, la marginea eleşteului artificial ce înconjura o parte a casei *El Pinar*, aceleaşi flori care înveseliseră odinioară dimineţile primei mele tinereţi : hortensii albastre, pierdute între frunze, dalii zvelte legănate de adiere, garoafe roşii şi galbene... Un trandafir agăţător urca pînă sub fereastra mea, iar în depărtare se întrezărea pădurea de pini care dădea numele proprietăţii.

Contemplînd de după geamuri roua grădinii, mi se părea că abia mă trezisem în *La Closerie des Saules*, casa pe care o închiriasem în Normandia cu Mongelas, cu scopul de a pescui păstrăvi în împrejurimi, şi că sosise ora pregătirii undiţelor şi a momelelor pentru a merge la rîu.

— Dacă nu-mi daţi un *Tom-Collins*, mor — se auzi o voce în grădină.

Atunci am remarcat şi alte flori exotice prin obîrşia lor africană, *tritomas* şi *agapantos*, care-mi aminteau că trăim într-o zonă de podiş, la tropice.

— Dacă nu-mi daţi un *Tom-Collins*, mor.

Dorinţa de a obţine băutura aceea făcută dintr-un amestec de gin, cerută cu atîta insistenţă în primele ore ale dimineţii, mă făcea să revin la realitate ; repetarea ei mi se părea croncănitul straniu al unei păsări legendare cu care sfîrşeşti prin a te obişnui.

Mă durea capul şi abia îmi aminteam ce se întîmplase cu o zi în urmă. Poate băusem mai mult decît tre-

buia, cum este obiceiul în această țară, sîmbăta, printre tinerii de familie înstărită.

Iluzia de a fi retrăit pentru cîteva secunde viața mea de altă dată se risipea cu repeziciune și amintirile din ajun se orientau spre o direcție cu totul diferită. Nu. Nu mai aveam treizeci de ani, nici nu locuiam în Normandia, iar Mongelas nu mai știa de multă vreme nimic despre mine. Cine știe dacă ne vom mai revedea vreodată. Războiul pusese de mult timp capăt corespondenței noastre și cu greu ne-am fi putut ghici propriile drumuri mai departe. Eu duceam o nouă existență, înconjurat de ființe străine, aproape toate mai tinere decît mine și cu obiceiuri atît de diferite de cele din generația și din țara mea, încît iluzia din această dimineață nu ar fi putut dura mai mult de cîteva secunde, răstimp în care cercetătorul european, trezindu-se în mijlocul selvei, întîrzie să-și dea seama că nu se mai află pe locurile natale. Mongelas și cu mine nu ne-am fi gîndit niciodată să ieșim la pescuit dimineața dacă am fi abuzat de whisky scoțian ca prietenii mei de acum.

Aici se bea, ca și în Statele Unite, în căutarea extazului cu tot dinadinsul. Este un fel de a rupe, sîmbătă seara, cu monotonia unei săptămîni, consumînd băuturi alcoolice tari pînă la miezul nopții. Doar în timpul mesei se bea un pahar cu vin, mai mult dintr-un obicei protocolar decît dintr-o sinceră plăcere de a-l gusta. După aceea se savurează un păhărel de coniac, de benedictină sau de mentă și apoi se bea fără întrerupere whisky pînă la saturație, cum făcusem și eu în ajunul acelei zile.

Cunoșteam deja programul. După cîteva ore, cînd vor sosi persoanele invitate pentru prînzul de duminică, stăpînul casei ne va oferi un cocteil cu gin, pentru a îneca din nou în alcool setea produsă de excesele din ajun ; și cu încă două pahare din acest *Tom-Collins* pe care toți invitații începură să-l ceară, mă voi simți ușurat, fără prezența supărătoare a fantasmelor tinereții și adolescenței mele, care mă umpleau de nostalgie de fiecare dată cînd abuzam astfel de alcool.

Cum am putut bea atît ?

Manuel îmi fixase întîlnirea pentru a merge cu alți prieteni la *El Pinar* pentru ora trei după-amiază la clubul său. Numai noi am fost punctuali.

— Să luăm o înghițitură, pînă sosesc și ceilalți. Aici niciodată nu se ajunge la timp.

— Nu, mulțumesc. Eu nu beau la această oră.

— Soția mea este deja la *El Pinar* și cred că mă așteaptă. Nu s-a putut obișnui deloc cu viața la oraș, preferă cîmpul. Dumneavoastră o cunoașteți, nu-i așa? E spaniolă.

— Nu, nu am avut plăcerea.

Între timp au mai sosit și alți invitați.

— Să bem ceva.

— Nu, mulțumesc. Nu beau la această oră.

Era un fel de ritual. Toți ajungeau tîrziu și ofereau de băut ca să-și scuze întîrzierea. Pe nimeni nu mira nepunctualitatea celuilalt și pentru o clipă m-a încercat bănuiala că obiceiul de a sosi tîrziu și a se lăsa așteptat, ar putea fi, între ei, nu fel de a-și da importanță.

După căderea serii și sub influența stimulatorie a băuturii începeam plimbările.

Momentul dinaintea lăsării nopții era de o tristețe aproape lugubră pe întinderile din vecinătatea orașului. Se făcea un frig pătrunzător și siluetele dizgrațioase ale eucaliptilor proiectau umbre lungi peste drumurile pe care le străjuiau. Cu toate acestea, în acel automobil zgomotos unde limbuția produsă de alcool dădea o notă tinerească, mă simțeam în largul meu, aproape vesel, fără a fi luat pînă atunci nici un strop de băutură. Manuel, stăpînul proprietății *El Pinar*, mă invitase să petrec sfîrșitul de săptămînă cu un grup de prieteni în casa sa de la țară, iar eu acceptasem să merg cu speranța de a profita pentru cîteva ore de puțin aer curat și de soare, departe de ambianța dezgustătoare a locuinței mele din oraș.

Casa era agreabilă și ocazia de a-mi face noi prieteni alunga oarecum, monotonia zilelor. Războiul în Europa nu dădea semne că s-ar termina vreodată și în sufletul meu începuse să-și facă loc convingerea că devenise necesar să mă stabilesc definitiv în această țară.

Nu puteam face din acești ani tîrzii ai existenței mele, ani pierduți în așteptare, un fel de scurt interval ca acela care precede toate luptele. Ca pe cuceritorul întreprinzător al unui continent necunoscut mă adusese și pe mine printre desișurile selvei fluviile nesfîrșite ale vieții — ambiția, dragostea și lăcomia — în căutarea unor meleaguri liniștite unde să mă opresc pînă la terminarea războiului cînd va veni vremea să mă întorc în Europa. Dar a trăi nu putea să însemne să te hrănești doar cu amintiri sau să încerci momente de neliniște în fiece dimineață la aflarea știrilor de război, citite sau ascultate la radio, între atîtea alte anunțuri diferite. A trăi înseamnă a lupta, a pierde și a triumfa, a iubi și a urî ființe reale și nu a rămîne legat de trecut sau a participa, pe celălalt țărm al oceanului, la această lume întunecată doar ascultînd știrile care ajung pînă la tine.

Trebuia să văd din nou chipuri tinere, chipuri de femei învăluite în misterul inefabil care face să renască în inimă dorința de a le descoperi cu care începe dragostea și să părăsesc tristele mele tovărășii de exil — englezoaicele de la pensiunea Miss Grace — mereu gata să mă plictisească cu obișnuitele lor opere de caritate și reminiscențele de viață europeană. Voi fi eu oare în stare să stăpînesc, fără să mă transform, acest infern monden mai teribil decît jungla ?

— Aici fiecare face ce vrea, îmi spunea Manuel cu distincția lui firească, în timp ce mă conducea spre încăperea care-mi fusese rezervată la al doilea etaj al casei.

— Asta este soneria, în cazul cînd ai nevoie de ceva, iar aici este baia comună pentru două încăperi. Apa caldă întîrzie mai mult pînă vine de la bucătărie, dar vine, adăugă surîzînd. Trebuie să ții seama că robinetele sînt greșit puse, unde scrie caldă, curge rece.

— La fel se întîmplă și unde locuiesc eu. Așa că nu voi uita.

— Nicăieri nu se găsește cineva care să pună robinetele cum trebuie, mai adăugă el și apoi se retrase.

Am încercat să mă odihnesc cîteva minute înainte de a merge la cină, dar mă birui dorința de a cunoaște ce-i în jur, așa că am coborît în salonul principal unde erau așezați în cerc lîngă șemineu aproape toți prietenii

și prietenele lui Manuel. Într-un colț, un gramofon bolborosea răgușit cîntece ale negrilor nord-americani, servind ca pretext pentru două perechi plictisite să mimeze dansul. Ceilalți așteptau ora cinei ascultînd glume la modă spuse de o redactoare de la rubrica socială a unei gazete.

— Povestește-ne, Alicia, ce i-a mărturisit Helena lui Jaime, întrebă una dintre doamnele mai tinere.

— E de necrezut ! comentă însuși Manuel, fără să aștepte răspunsul Aliciei.

— Știai ?

— Pe jumătate.

— Eu am aflat-o de la prima mînă. Joi, după petrecerea de la *Atlantic,* au plecat împreună prost dispuși, pentru că Jaime a dansat toată noaptea cu Alicia Prado. Au schimbat apoi cîteva cuvinte neplăcute pînă cînd Jaime amețit de băutură i-a zis : „Dacă nu-ți place că am dansat prea mult cu Alicia, caută-ți și tu un bărbat".

— Formidabil ! spuseră toți în cor, în timp ce senzația neplăcută de a mă simți pîndit de o primejdie necunoscută îmi aluneca de-a lungul șirei spinării.

— Helena i-a răspuns prompt : „dacă ești curios să afli, în viața mea există deja cineva. Este Enrique, asociatul tău. De patru ani ne iubim. Așa că vezi ce faci." Jaime a întrebat-o atunci stupefiat cît de departe au ajuns, la care Helena oarbă de furie, i-a strigat în față : „atît de departe cît se poate ajunge !".

— Da. Eu aflasem că Jaime a plecat pe Coastă ca să se despartă de Helena pentru ceva pe care ea însăși i-l mărturisise, dar nu știam amănunte.

— Sigur, urmă Alicia, întîi a amenințat-o că-l va omorî pe Enrique, apoi că va pleca pentru totdeauna din țară, iar acum că se vor despărți. Și toate astea în mijlocul lacrimilor de o parte și de alta, ca în filme.

— Dar astfel de mărturisiri nu se fac nici în filme. Pare ceva rusesc...

Eu, socotind că-i oportun, intervenii :

— Rușii spun că ardoarea bărbatului stigmatizează femeia ca fierul de marcat animalele. Este posibil ca Helena să nu fi suportat remușcarea.

Toți rîseră, iar Manuel se simți obligat să schimbe subiectul. Spuse, introducîndu-mă :

— Toată lumea îl cunoaște pe domnul K., nu-i așa ? Este vărul familiei K. de la *Central*. A trebuit să plece din Germania și se află aici printre noi de mai multe luni. A călătorit mult prin Europa și este un mare alpinist.

Nimeni nu putea ști dacă Manuel vorbea serios, sau în glumă referitor la acest ultim atribut al meu, dar tot atît de repede pe cît li s-a destrămat grupul, au început să se strîngă în jurul meu, unul cîte unul cu o expresie plăcută de simpatie și prietenie întrebîndu-mă în engleză sau în franceză :

— De cît timp sînteți aici ?

— Vă place țara ?

— Cît credeți că va mai dura războiul ?

— Pînă cînd credeți că veți rămîne printre noi ?

Eu încercam să le răspund în limita lexicului meu castilian, dar fie din cauza vocabularului meu sărac, fie că își făceau o onoare din a nu vorbi limba lor — ceea ce ar fi putut fi mai aproape de adevăr — toți insistau să se înțeleagă cu mine într-o limbă care nu le era proprie.

Mai tîrziu mi-am putut da seama că, nu numai cu străinii, dar chiar și între ei aveau obiceiul să vorbească într-o altă limbă, ocolind-o pe cea maternă ca și cum separarea de restul compatrioților ar servi în felul acesta mai mult la sublinierea superiorității lor sociale. În cursul lunilor următoare, am rămas surprins auzind tineri căsătoriți vorbind între ei sau adresîndu-se fiilor lor în engleză cu un fel de orgoliu de castă, nelipsit de o anume vanitate copilărească.

Și, într-adevăr, totul la *El Pinar* trăda aspirațiile anglicizante ale societății capitaliste în perioada ei de formare. Nu numai limba, ci și ornamentele casei, modul de a se îmbrăca al bărbaților, băuturile servite și tutunul blond — singurul acceptat în acel grup restrîns — dovedeau dorința de asimilare a obiceiurilor britanice, lucru care îmi atrăsese altădată atenția în lumea înaltă din țările balcanice. Pereții erau plini de gravuri clasice englezești, strălucind de vestoane roșii, cu scene de vînă-

toare de vulpi, ilustrații cu aventurile lui Pickwick sau din viața lui David Copperfield, ori cu frumoase stampe înfățișînd bidivii cîștigători ai Derbyului din secolul trecut. O sută de pipe ale stăpînului casei, fiecare de altă formă și mărime, erau expuse în saloanele de primire, iar ceea ce înveselea, dînd o notă cîmpenească, erau draperiile scoțiene, chezășie, de asemenea, a tributului dat modei britanice. Atît obiectele autentice chinezești din sufragerie, cît și mobila clasică Chippendale ajunseseră să se impună, probabil, ca daruri ale unui englez mărinimos, făcute cu secole în urmă. Niciodată asemenea obiecte nu ar fi putut ajunge direct la *El Pinar* ca mărturie a unei civilizații — alta decît cea engleză — cu atît mai puțin ca o expresie a formelor artistice ale îndepărtatei culturi chineze, aici necunoscută.

Această casă cu ambianța ei în care mă simțeam străin, nu reprezenta pentru mine, cum ar fi dorit comesenii, casele din ținuturile engleze, comitate vecine Londrei, pe care cu atîta zel se străduiau să le imite. Îmi amintea, mai curînd, de reședințele luxoase din Atena sau București unde, înalta societate, complet diferită de restul populației sub aspectul educației și aspirațiilor, încerca să contureze, pînă în cele mai neînsemnate detalii, modul de viață englez.

Ce posedau englezii, față de toate popoarele lumii, ca să inspire, ca nimeni alții, tuturor societăților capitaliste din lume, această dorință de imitare? Aici, ca și în România și Serbia, tutunul blond și costumele de jerseu gri, separau grupurile privilegiate din punct de vedere economic, de restul populației cufundată de secole în sărăcie, mizerie și ignoranță. Cît timp va mai dura această inegalitate și această lipsă de omogenitate între milioanele care formează o țară și zecile de mii care formează clasa conducătoare? Nimeni nu părea să mediteze la posibilitatea unei revoluții, ca la ceva iminent, deși frămîntarea latentă a forțelor populare răspundea cu ecou amenințător cuvintelor agitatorilor politici. În același fel a trăit și aristocrația rusă, veselă și încrezătoare, disprețuind în prețiosul ei franțuzism timp de secole limba și obiceiurile naționale. Într-o zi, prin trezirea deżmoșteniților, revoluția a făcut ca toate frumoasele palate de in-

spirație franceză, cu operele lor de artă și vesela de argint, să fie azvîrlite și arse. Iar eu care de tînăr asistasem la revoluția lui Béla Kun, nu încetam să mă întreb dacă nu voi fi din nou martor al furiei populare dezlănțuite orbește împotriva reprezentanților aristocrației creole anglicizate, într-o zi oarecare și din orice motiv, într-un an, doi sau zece, cînd va lipsi cărbunele, sau se va pierde recolta, ori ar muri asasinat unul dintre conducătorii populari care întruchipează năzuința colectivă a unei societăți distincte.

Ce puteam ști în plus despre această societate diferită de cele cunoscute, bazîndu-mă pe experiența mea europeană ? Era ca și cum un grădinar olandez s-ar încumeta să anticipeze evoluția unei orhidee folosind cunoștințele sale despre flora zonei temperate.

Idealul acelei lumi fericite de la *El Pinar*, în mijlocul căreia venisem să trăiesc, nu era altul decît să realizeze cu fidelitate aspectele vieții britanice, așa cum le relevau revistele engleze, ale căror ultime trei numere se găseau pe masa din salonul principal : *Tattler*, *Graphic* și *Illustrated London News*. Aceste publicații erau pentru noii mei prieteni ca și *Coranul* pentru musulmani. Acolo puteau fi văzute fotografiile lorzilor cu soțiile lor la cursele de cai, servind ceaiul cu pesmet la ora cinci după-amiază în casele lor de la țară, sau jucînd golf în îmbrăcăminte excentrică care în toate *Pinar*-urile din lume era necesar să fie copiată pentru a fi în ton cu societatea londoneză.

— Să întrebăm ce cablograme au sosit de pe front în seara asta, spuse Manuel. În mod sigur, domnul K. ar fi interesat să poată adormi cu o veste bună. Alicia, de ce nu chemi redacția *El Mercurio* ca să întrebi dacă au primit știri importante din Europa ?

Alicia s-a îndreptat spre telefon, iar Manuel adăugă, adresîndu-se nouă, tuturor :

— Nu voi mai continua să ofer whisky la fiecare. Cine dorește se poate servi. Simțiți-vă ca acasă.

Ca să-i fac plăcere i-am urmat sfatul și abia atunci am început și eu să beau.

Printre altele, Alicia se auzi din biroul alăturat :

— Cum ? Nu înțeleg. Americanii ? Îl voi chema pe Manuel.

Acesta trecu alături și deodată exclamă :

— Nu. Nu se poate. Dacă există ceva sigur ai putea să ne chemi ?

Toți ne-am dat seama că se întîmplase ceva extraordinar. Cînd Manuel a terminat de vorbit, ne-am strîns în jurul său ca să ascultăm ce avea să ne spună.

— Nu se știe încă nimic sigur. Dar sînt niște zvonuri de la Washington despre un eveniment hotărîtor pentru soarta războiului. La radio Berlin s-a auzit ceva de o armă secretă de o formidabilă putere explozivă. La Londra umblă vestea că flota japoneză ar fi atacat insulele Hawai. Mi-au promis că mă vor anunța dacă vor afla ceva mai concret.

Imediat toți am început să facem ipoteze asupra a ceea ce ar putea fi evenimentul hotărîtor pentru cursul războiului, însă făcîndu-se tîrziu pentru cină, soția lui Manuel ne rugă să poftim la masă.

Conversația generală continuă în franceză, presupun că în onoarea mea, cu toate că eu aș fi putut conversa la fel de bine și în castiliană.

Manuel mă întrebă de la celălalt capăt al mesei :

— Ce plănuiți să faceți după ce se va termina războiul ? Vă veți întoarce la Frankfurt sau veți rămîne printre noi ?

— Sfîrșitul războiului... Sfîrșitul războiului ? Dar cine poate ști cînd va fi sfîrșitul războiului și după cît timp de la terminarea lui va fi posibilă întoarcerea în Europa — am răspuns în doi peri, pentru a pune capăt dintr-o dată acestui subiect care nu mă putea interesa decît pe mine.

Din alt capăt al mesei, Mercedes, soția unui avocat tînăr și ambițios, protejatul unui șef politic, mă întrerupse :

— Eu cred că vestea din seara aceasta este aceeași cu motivul pentru care Statele Unite au declarat război Germaniei, iar cu participarea americanilor războiul se va sfîrși în opt luni ca data trecută. Atunci nu numai dumneavoastră, ci noi toți vom putea să ne întoarcem în Europa. Eu vreau să-mi revăd școala din Montreux

şi să-mi caut colegele ca să le prezint pe soţul meu. Manuel vrea să meargă la Biarritz pentru a-şi reîncepe afacerile cu oţelul. Toţi dorim să ne întoarcem ca să fim împreună la Paris, ca înainte de 1930.

În acel moment, în mintea mea reapăru imaginea sud-americanilor din anii aceia de prosperitate care au precedat marea criză. Cît îi detestam noi cei din Europa ! Nu făceam deosebire între diferitele naţionalităţi latino-americane şi îi înglobam sub un singur nume „argentinieni" ! Argentinian era individul brunet, dichisit, care vorbea spaniola şi dansa tango cu enervantă lipsă de pudoare în cabaretele Europei. Îi distingeai de la distanţă după pieptănătură, după obiceiul de a vorbi tare şi după ostentaţia cu care risipeau banii. Erau clienţii preferaţi ai impresarilor de spectacole de noapte, cei care susţineau practic localurile de distracţie. Hotelierii îi tolerau, iar noi, burghezii din nordul Europei, îi dispreţuiam ceva mai mult decît pe ceilalţi latini. Simţeam că pentru ei bătrîna noastră lume reprezenta ceva numai cînd o tratau drept loc de bacanale, orgii şi dragoste uşoară, mercantilă. Nici arta, nici istoria, nici plăcerile simple, ca o masă bună, nici frumuseţea peisajelor noastre nu-i interesa. Acum rolurile se schimbaseră. Eu sînt corpul străin în acest organism exuberant şi mi-a trebuit mult ca să-mi explic ura înverşunată pe care reuşisem să le-o inspir în acel timp.

Fără îndoială, ideea lui Mercedes de a se reîntîlni toţi la Paris, se înfăţişa cu claritate minţii mele. Parcă-i vedeam, ieşind împreună de la vreo slujbă catolică, care servea ca loc de întîlnire în vreun cartier elegant, salutîndu-se unii pe alţii cu voce tare şi tăind drumul pietonilor, ca şi cum ar fi fost stăpînii lumii. Biserica, în zilele de duminică, ar fi fost din nou pentru ei loc de întîlniri obligatorii ca să-şi pună de acord programele nocturne, exact cum funcţionara alege staţia metroului ca să-şi dea întîlnire cu amantul ei, după orele de lucru.

— Cine ştie dacă va mai prezenta interes pentru dumneavoastră să vă întoarceţi, am spus fără convingere, în scopul de a le reaminti abisul din ce în ce mai adînc care ne separa. Totul va fi atît de schimbat, oamenii vor fi foarte săraci...

— Da, zise soţul lui Mercedes, un bărbat de patruzeci de ani, gras şi afabil. Totul va fi foarte schimbat şi Europa va rămîne complet ruinată, însă va atrage permanent turismul. Ţinut al făgăduinţei este America de Sud. Aici este viitorul. Noi vom fi în secolul al XX-lea ceea ce au fost Statele Unite în secolul al XIX-lea. Oamenii şi capitalurile europene vor trebui să se refugieze aici şi chiar nord-americanii nu vor mai dori aventuri în Europa, ci vor prefera să investească în acest continent. Vom aduce toţi specialiştii necesari şi se va înregistra o emigraţie de tipul acela care a dezvoltat Statele Unite în secolul trecut. Vom fi ca şi ei, în mai puţin de cincizeci de ani. Deja, în ziua de azi, Buenos Aires este al treilea oraş din lume sub aspect demografic, după New York şi Londra, iar Mexico şi São Paulo vor fi în mai puţin de zece ani tot la fel de populate ca Parisul şi Berlinul. Sîntem ţările viitorului. Idealul va fi să trăieşti aici şi să mergi în Europa numai ca să petreci cîteva luni pe an. Niciodată nu ne vor lipsi untul, gazul, mîncarea sau ţigările.

Limbuţia interlocutorului meu mă deconcertă, aducîndu-mi în minte imaginea acelor arbori foarte înalţi care se hrănesc din pămîntul fertil al selvei, fără a ajunge vreodată viguroşi. Ceea ce spunea, dovedea atîta exaltare încît, mă gîndesc, reflectînd la dialogul acela, că nu ar fi fost exclus ca Pérez să se fi pronunţat sub influenţa alcoolului.

Eu aveam reţineri în privinţa optimismului său fără margini, optimism aproape jignitor faţă de un european, dar mi se părea nepoliticos să-l întrerup sau să-l contrazic, de aceea am preferat să păstrez o tăcere discretă. De cîte ori nu fusesem martorul unei exaltări asemănătoare din partea tinerilor, în special cei pasionaţi de politică, atunci cînd în Balcani se primea vestea descoperirii unui nou teren petrolifer sau a posibilităţii unui nou împrumut englez? Oamenilor din aceste ţări li se părea un imperativ istoric că vecinătatea cu Austria, Italia şi Germania va decide ca mai devreme sau mai tîrziu, să ajungă la un grad de civilizaţie asemănător. Şi, bineînţeles, în pofida atîtor pronosticuri privind venirea unor zile mai bune, niciodată, nici unul din aceste state nu s-ar putea scutura de viciile ancestrale. Poporul uitat, tre-

buia să trăiască în cea mai deplină mizerie iar guvernele nu erau numai instrumente ale marii burghezii, ci complice cîteodată involuntare, iar de cele mai multe ori cu bună știință, la starea de profundă inegalitate economică și socială care întîrzia progresul colectivității în beneficiul citorva privilegiați. Nu s-ar fi putut întîmpla la fel și în această Americă ? Nu exista, din întîmplare, o confuzie asemănătoare între viitorul unor puțini indivizi cu stare și adevăratul viitor național ? Statele Unite ale Americii puteau foarte bine — și pentru multe secole — să se situeze în fruntea civilizației, cum o făcuseră și țările din occidentul Europei, fără să fie prejudiciate de faptul că la mii de kilometri spre sud, popoare mai vechi nu vor trece niciodată în categoria adevăratelor state, fiind ținute într-o stare de anarhie prin lovituri militare și revoluții, sărăcite din pricina exploatării de secole a unei minorități privilegiate. Cum aș fi putut eu crede că America de Sud va ajunge să înlocuiască Europa ? Nu putea fi decît una din acele fraze șablon de care se foloseau oamnii de stat pentru a invita la înțelegere partidul politic opus, așa cum auzisem de atîtea ori în Serbia.

Un anume domn Castañeda, care, cu trăsăturile sale orientale ar fi putut face pe mandarinul într-un număr de prestidigitație și pe care-l cunoscusem în după-amiaza aceea la club, interveni :

— Dacă Statele Unite vor intra în război, acesta nu va putea dura mult timp. Efectului american nu-i poate rezista nimic. Ei inventează în fiece zi ceva în privința armamentului, aviației, medicinei și în toate domeniile științei... Urmă apoi cu o erudiție extrasă din *Readers Digest* [1]. Vor fi stîrpiți țînțarii la tropice pentru că va apare un produs care îi va face să piară în aer dacă se vor apropia la o anumită distanță de corpul omenesc. Este interesant de remarcat ce va reprezenta pentru sănătatea locuitorilor din țările tropicale această descoperire. Nu va mai exista malaria. Un alt medicament miraculos, care deocamdată nu se găsește în comerț, va

[1] După război această revistă se publica tradusă în castiliană cu titlul *Selecciones* și cum lectura ei nu mai era privilegiul celor ce vorbeau engleza, nimeni la *Cabrera* nu mai trecea drept erudit citind-o (n.a.).

vindeca în cîteva ore tifosul, artrita, febra pernicioasă, pneumonia şi toată gama bolilor infecto-contagioase...

— Asta e ! Asta e ! întrerupse entuziasmat Pérez. Cît de transformat va fi tropicul cu ajutorul acestor medicamente !

Castañeda vorbi apoi despre elicopter care va lua după război locul automobilului şi pentru care se construiau în Brazilia case cu terase speciale, desenate de arhitecţii cei mai novatori din lume. Deodată, sună telefonul şi în timp ce Manuel răspundea, toţi rămăsesem în aşteptare.

— Se pare că japonezii au atacat prin surprindere insulele Hawai, dar nu s-a confirmat încă. În această noapte nu vom afla nimic mai mult, spuse întorcîndu-se la masă.

Pérez, stimulat de alcool, urmă :

— Este de necrezut ! Fantastic ! Dacă Japonia a atacat Statele Unite, Uniunea Sovietică va ataca Japonia. Sînt inamice prin tradiţie. Uniunea Sovietică şi Statele Unite aliate ! E neverosimil ! Ce poate ieşi din această alianţă ? Fără îndoială, deruta tuturor celor din Europa precum şi a celor din Asia, iar, după război pace generală, pentru că Uniunea Sovietică va sfîrşi prin a se apropia de puterile occidentale în ceea ce priveşte libertatea civică şi toleranţa religioasă, în timp ce englezii şi americanii se vor socializa...

Nimeni nu-l lua în seamă, în momentele acelea, pe Pérez, cu excepţia mea. În mod tainic mă simţeam împins la îngăduinţă faţă de tinereţe şi de dorinţa de a lega prietenie cu avocatul acela atît de locvace şi optimist. Cît de bine ştia să facă proroci ri ! Cît aş fi dat să am şi eu aceeaşi vîrstă şi să nu fi cunoscut niciodată războiul în ţara mea încît să-mi pot permite a crede în miile de minunăţii care anunţau din cînd în cînd — şi oricine putea afla asta — că vor mîntui lumea ! Soţia sa, care înainte de cină se apropiase de mine pentru a-mi cere să-i repet proverbul rus, avea ceva plăcut care mă atrăgea, imposibil de definit în momentul acela. Să fi fost oare timbrul vocii, poate ochii cercetători, silueta delicată sau tăcerile ei îndelungi ce o făceau să pară de o discreţie aproape saxonă ?

După cina la care băusem mai mult decît trebuia, m-am simţit foarte singur, rătăcit în această lume de valori schimbătoare unde nu exista nici măcar circuitul anotimpurilor, ca şi cum timpul ar fi rămas pe loc şi unde un frig necunoscut mă pătrundea pînă la os... Începusem să-mi privesc mîna stîngă ca pe singurul bun familiar care-mi mai aparţinea şi care rămăsese în acelaşi timp despărţit oarecum de restul corpului. O făceam în mod discret, ca nimeni să nu observe. Îmi priveam palma sau fiecare deget în parte, aşa cum o face prima oară noul născut în leagănul său. Sînt de fel stîngaci şi întotdeauna m-am întrebat ce rol putea să aibă în viaţa mea acest defect, sau anomalie cum era numită pe atunci şi pe care în toate mediile sociale, părinţii încercau să o înlăture la fiii lor încă din copilărie. Să fie poate timiditatea care mă caracterizează o consecinţă a primilor mei ani cînd nu mă dezobişnuisem încă de aceasta ? Nu este ea oare izvorul demonismului interior care mă împingea instinctiv spre a-i contrazice pe ceilalţi ?...

În timp ce-mi analizam minuţios mîna sub toate aspectele, gîndindu-mă la aceste lucruri, mai singur şi mai izolat ca niciodată, am văzut-o deodată pe Mercedes, soţia avocatului, apropiindu-se de mine ; mă pregăteam să aud tipica întrebare, care era ca un „Sesam deschide-te" al vieţii mele lăuntrice : dacă eram mulţumit în această ţară.

Mă plictisisem să tot ascult aceeaşi formulă convenţională în timpul acelei nopţi şi mă gîndeam că vorbind rar şi cu emfază aş fi reuşit să sustrag discuţia noastră de pe făgaşul cunoscut şi să reţin pe Mercedes cîteva minute în plus faţă de cele dictate de o simplă politeţe. Dar nu aceasta era intenţia ei. Dimpotrivă : îmi sugeră să mergem să servim ceva răcoritor în bibliotecă, pentru a scăpa de fumul din salon. Acolo îmi vorbi din nou de Europa, de colegiul din Montreux şi de trecerea ei prin Germania.

Mercedes a fost prima femeie din acest mediu cu care am reuşit să discut în mod atît de intim, ca şi cum ne-am fi cunoscut dinainte. Era ca o punte întinsă între cele două lumi sau ca un rîu care-mi deschide drum spre

a putea pătrunde în desiș. Cine știe dacă fluidul afecțiunii sale nu m-ar fi putut ajuta să pătrund în selvă, într-o zi, ca unul dintre multele rîuri ale vieții ce alergau liniștite și ascunse pe sub barierele convenienței sociale. Fluid era de asemenea Olga, dar al dorinței și pasiunii, cu ținută ei majestoasă, pe care mi-o amintisem de atîtea ori în noaptea în care băusem zdravăn... Nu ar putea oare dragostea fizică, atît de elementară în manifestările ei, ca însăși apa, să mă aducă pe teritoriul prieteniei, unde pasiunile nu cunosc granițe, nici limbă ?

Imediat sosi și soțul lui Mercedes și încercă să reia cu referire la comerț, discuția de la cină asupra viitorului Americii de Sud.

— Dumneavoastră trebuie să vă familiarizați mai mult cu țara noastră pentru a o aprecia la adevărata ei valoare. Mai devreme sau mai tîrziu, europenii trebuie să se gîndească să-și facă investiții aici dacă doresc să rămînă cu ceva. Care este beneficiul extras din capital în Europa ? Cît rămîne celor ce investesc după ce-și plătesc impozitele ? 3% sau 4%. În America de Sud orice acțiune produce, fără a fi necesar să muncești, 10% sau 12%, în afara unor sume importante cîștigate pe piață. Cel care lucrează în comerț știe că un capital se dublează într-un an. Cumpărînd terenuri cu poziție bună în marile orașe, se cîștigă de asemenea, fără muncă, 50% sau 60%, prin evaluări ce se obțin în cîteva luni. Țările noastre înfloresc și se dezvoltă permanent. Consumul crește în mod fabulos, an de an, și toți cei ce produc sînt siguri că vor găsi pe cineva care să le cumpere alimentele, îmbrăcămintea, clădirile, articolele necesare sau de lux. Aici nu există concurență ca în țările industrializate. Este loc pentru toată lumea : posibilități imense de dezvoltare...

Discuția aceea interminabilă la o oră atît de tîrzie și în prezența unei femei tinere, mă obosea, dar nu-mi permiteam să o întrerup brusc. Cred că mi se observase scepticismul din întreaga mea atitudine, pentru că Pérez a fost primul care a constatat că ar trebui să ne retragem în apartamentele noastre, nu înainte de a-mi face invitația ca, atunci cînd mă voi afla în oraș, să vin să-l

vizitez la biroul său. Acolo îmi va demonstra cu registrele în față una din multele afaceri, deja realizată, așa cum mi-o prezentase el și la care dorea să particip.

În noaptea aceea, în dormitorul pe care mi-l rezervase Manuel nu mi-am putut găsi somnul. Mă întrebam dacă prelungindu-se războiul, nu m-aș vedea obligat să mă adaptez felului de a fi al acestor prieteni mai tineri decît mine, care priveau viitorul cu atîta optimism și care constituiau o lume aparte, tot atît de străină sufletului meu ca însuși peisajul tropical ? Încleștarea armată nu-i afecta decît de foarte departe și numai pentru că, în altă situație, negoțul lor sporea într-un an investiția inițială, după cum zicea avocatul Pérez, cu 50% și chiar cu 100%. Afaceri uluitoare pentru un burghez european ca mine. Din teamă, niciodată nu m-aș fi încumetat să le întreprind, dar o puneam pe seama prudenței.

Știrea încă incertă din noaptea aceea despre participarea Imperiului Japonez și a Statelor Unite la război — ceea ce dădea un caracter mondial operațiunilor militare și le-ar fi prelungit cine știe cît — a fost o temă de conversație ca oricare alta. Cum voi putea trăi într-o asemenea atmosferă de tensiune pe care o înțelegeau și din cauza căreia sufereau doar cîțiva ? Ce se va întîmpla cu noi germanii dacă aceste țări, obligate de Statele Unite, vor declara și ele război ? Ce se va alege de bunurile noastre ? Ce se va întîmpla cu propria noastră libertate ?

Nimeni nu a simțit atunci la *El Pinar* atîta neliniște ca mine. Prietenii mei nu aveau deasupra capului o sabie a lui Damocles care, dintr-un moment în altul, ar fi putut să cadă așa cum simțeam eu dacă simpla declarație de război între Reichul german și acest pămînt care-mi dăduse azil mă va transforma într-un străin dușman al țării. Pentru ei problema capitală, în aceste momente de grea cumpănă era să știe dacă Jaime îl va păstra pe Enrique ca asociat și dacă era sigur că Helena a ajuns cu Enrique „atît de departe cît se putea ajunge".

Singur, în patul meu, îmi făceam un examen de conștiință ca să aflu dacă acum cincizeci de ani noi trăiam și gîndeam ca acești tineri, pentru care nimic nu era imposibil și pentru care viitorul cel mai promițător putea

fi atins cu mîna... Nu. Universul nostru era ca și floarea circumspectă din zona temperată. Îmi dădeam seama că atunci eram — ca și cei de acum — plini de iluzii de a căror realizare ne făceam răspunzători noi înșine, nu lumea în care trăiam. Lumea noastră era o lume pașnică, deja stabilă și de neschimbat de la care nu așteptam mari prefaceri care să transforme ierarhiile statale. Ea înfățișa un univers rutinat în care coordonatele societății rămăseseră în mod definitiv rînduite de mai bine de jumătate de secol. Creșteam în spiritul ordinii. Vîrsta maturității ne surprindea pe toți la locul care ne fusese hărăzit încă din leagăn. A vedea în cafeneaua principală a pieții din Frankfurt aceiași clienți așezați mereu la aceeași oră și cerînd aceeași băutură timp de zece, douăzeci sau treizeci de ani, era ceva pentru mine atît de firesc, ca și trecerea anotimpurilor sau ca oricare alt fenomen obișnuit al naturii. Straniu și anormal ar fi fost să vezi că într-o zi s-ar închide cafeneaua sau că o alta mai nouă i-ar lua clientela. Era ceva care nu se putea întîmpla, cum nu s-ar fi putut întîmpla ca noi tinerii să o luăm pe un alt drum decît cel ales din adolescență, sau pe care ni l-au trasat înaintașii noștri, pentru că noi eram mai disciplinați, mai supuși în anumite relații cu persoanele, cu situațiile, cu lumea în general. Eram ca plantele dintr-o grădină bine îngrijită și păzită.

În Franța nu se obișnuia ca soțul să-și tutuiască soția și nici s-o prezinte prietenilor pe numele ei de botez. Întotdeauna era recomandată ca doamna X ; acesta era obiceiul respectat chiar și de prietenii cei mai intimi. În America de Sud, constatasem chiar în seara aceea cu Mercedes, cît de repede se ajungea la un grad de camaraderie pe care noi europeni nu-l cunoaștem ! Aici numai în mod excepțional se cheamă o persoană pe numele ei de familie. Tutuiala i se acceptă unui prieten la puține săptămîni după ce l-ai cunoscut. Porțile caselor se deschid cu o mare ușurință în fața străinilor cînd sînt considerați egali din punct de vedere material. Problemele cele mai intime, ca aceea a lui Jaime și a Helenei, se împărtășesc confidențial și persoanelor cu care ai doar relații comerciale sau mondene. Rezervele au dispărut

pentru că natura se revarsă distrugînd la fiece pas mii de obstacole...

Voi ajunge oare şi eu să fiu una din lianele care se încolăcesc pe arborii pădurii de pe roditorul pămînt ecuatorial ?

II

După-amiaza de duminică trecu liniştită. Din oraş veniseră să ia prînzul mai mulţi invitaţi printre care şi ambasadorul din Chile, Beteta, cu soţia — aflaţi în trecere pentru a-şi face concediul — şi alţi tineri celibatari, care vroiau să facă echitaţie.

Ziarele de dimineaţă nu au adus nici o ştire concretă asupra evenimentului important de care se vorbise în noaptea trecută, dar zvonurile care circulau în marile capitale erau reproduse cu toate amănuntele. Către ora unu după-amiază se află la *El Pinar* prin intermediul unui telefon din partea unuia din prietenii lui Manuel că flota japoneză a atăcat prin surprindere baza navală nord-americană Pearl Harbor şi că, în consecinţă, Statele Unite se aflau în stare de război cu puterile Axei.

Conversaţia din timpul zilei, se învîrti cum era de aşteptat în jurul acestui eveniment care avea să modifice substanţial cursul războiului. Fiecare din cei prezenţi comenta întîmplarea în măsura în care-l interesa sau afecta direct. Pérez avea noi motive să-şi dezvolte prezicerile asupra rolului care-l avea de îndeplinit America Latină şi perspectivele economice în viitorul apropiat. Beteta care negocia în acel timp un tratat cu Chile, ce pînă atunci nu prezentase importanţă, se bucura la ideea că va avea un rol de prima mînă în viaţa comercială a ţării prin proiectul său de a schimba cafeaua pe produse industriale chiliene. Aceste produse nu putuseră concura pînă atunci, nici sub aspectul calităţii nici al preţului cu

cele americane. Vorbea aproape fără întrerupere, pe un ton confidențial și fără a părăsi nici un moment surîsul său stereotip și ingenuu, care-l făcea deosebit de simpatic. Soția sa îl privea plină de admirație iar în jurul ei invitații se extaziau observîndu-i ținuta, linia îmbrăcămintii, și valoarea bijuteriilor.

— Isolda este majestoasă, îmi șopti Castañeda. In orice capitală din Europa ea ar atrage atenția. Este demna soție a ambasadorului țării noastre, reprezentantă tipică a frumuseții și a distincției femeilor noastre, cum spunea Cyrano, ziaristul de la *El Mercurio,* cînd a văzut-o la Lima.

— Dar el ? întrebai eu.

— Este de ajuns să-l vezi. Și el este extraordinar. Vorbește perfect patru limbi și-și cheltuiește averea ca să dea prestanță țării sale. Acum are închiriată în Santiago casa fostei ambasade germane, un palat care-l costă o avere și acolo primește cele mai mari personalități din Chile. Niméni nu vorbește în Santiago și Buenos Aires decît de Beteta și de Isolda. Dacă guvernul național nu ar fi trebuit să ia în seamă presiunile politicienilor, Beteta și Isolda ar fi fost ambasadori la Washington.

Între timp, în mijlocul unui mic cerc de persoane, lîngă lac, Beteta făcea ipoteze și calcule asupra participării nord-americane-la război.

— Eu știam, și am informat ministrul încă de anul trecut. Ataşatul comercial din Turcia, cu care sînt prieten intim, mi-a mărturisit la Santiago că japonezii vor ataca în decembrie Pearl Harbor.

— Mereu la fel, spuse Castañeda. Politicienii și birocrații nu știu decît de hîrtii.

— Dacă eu v-aș povesti ce-a făcut imbecilul de ministru, urmă Beteta. Cu o zi înainte de plecarea mea s-a primit la Ambasadă un mesaj cifrat prin care se cerea să se vorbească cu guvernul chilian și să i se propună ca de comun acord, toate țările latino-americane să acționeze ca un singur bloc în fața eventualelor rezoluții luate la conferința de pace. Imaginați-vă ! Să se gîndească de pe acum la conferința de pace și să creadă că vor ține seama de noi rușii sau englezii, cînd noi nu am luptat alături de

ei ! Nu cunosc ridicolul la care ne expunem cu astfel de „tropicalisme". Celor de aici le lipsesc mult călătoriile.

— Și tu ce crezi că se va întîmpla cu economia noastră, întrebă Castañeda, care urmărea conversația ca o pasăre de pradă iscodind cele mai mici gesturi ale lui Beteta.

— Asta, cine știe... Cafeaua poate suferi scădere de preț, pentru că transportul pe apă în timpul războiului se face foarte greu, și probabil se va înregistra un exces de ofertă pe piața internă, dar, în schimb, se vor ivi afaceri noi. Vă voi da anumite date strict confidențiale care vă pot fi de folos : se va permite exportul a trei sute de mii de saci cu cafea contra produse industriale și conserve. Guvernul nostru nu vrea să se facă public încă acest aranjament, dar eu v-o spun confidențial pentru că sînt elemente de care se poate profita. Pe tine, de exemplu, spuse întorcîndu-se spre Castañeda, te va interesa să știi că se vor importa multe instalații sanitare...

— Crezi că vor scădea prețurile ? îl întrebă un altul.

— Sigur, sigur. Dacă ai instalații sanitare vinde-le, dar să nu mă divulgi !

— De cînd s-a aflat de atacul de la Pearl Harbor, spuse negustorul privind la Beteta, m-am gîndit toată dimineața cu ce articole americane s-ar putea cîștiga în comerț, făcînd de pe acum *corner* [1] marfa și am ajuns la concluzia că produsele din oțel vor urca la prețuri de neimaginat. Sînteți de acord cu mine ?

— Da, cu totul de acord. Eu voi intra într-o afacere în vederea cumpărării unei cantități de sîrmă ghimpată.

— Putem întreba mîine la bancă dacă ne împrumută bani, pentru că eu știu unde se poate găsi o mare cantitate, înainte de creșterea prețurilor.

— Eu aș cumpăra schelete metalice pentru construcții, spuse Pérez.

---

[1] Această expresie semnifică acapararea de mărfuri care produce în același timp o penurie artificială. Ea a fost redată în engleză ; am preferat să o lăsăm în această limbă, respectînd textul lui B. K. (n.a.).

— Și asta se poate, răspunse imediat Castañeda.

— Pe domnul K. nu-l interesează să intre în afaceri ? întrebă amabil Pérez, îndreptîndu-se spre mine.

Încă odată sirena lăcomiei mă chema prin cîntecul ei să mă avînt peste ape.

— Nu pot. Am cîteva acțiuni foarte rentabile și dealtfel nici nu am experiență în comerțul cu materiale de construcții.

— Dar nu este vorba de construcții, ci numai de a cumpăra tot fierul din oraș și apoi a-l vinde puțin cîte puțin la un preț bun.

— Nu pot. Și în plus sînt foarte preocupat de noile știri. Înfrîngerea Germaniei va înainta într-un ritm neprevăzut și cine știe ce se va întîmpla cu noi cei care ne aflăm pe acest continent...

— Altora, dar dumneavoastră nu, răspunseră mai multe voci în cor.

— În orice caz, sînt foarte deprimat de veștile primite. Au intrat încă două continente în război și nu se știe cît poate să mai dureze... Vă mulțumesc foarte mult. Îmi place să cred că dumneavoastră nu veți interpreta greșit, ca o lipsă de prietenie, neparticiparea mea. Cine știe, poate peste cîtva timp m-ar putea interesa, dar pe moment sînt sub influența unui fapt care nu a făcut decît să-mi agraveze situația.

— După cîtva timp poate să fie prea tîrziu, domnule K.

Ce mai voiau ? Și vînătorul zdruncinat de frigurile palustre lasă să-i scape prada.

Dialogul nostru se stinse. Am auzit imediat cum mă chema cineva din spate. M-am întors și am văzut-o pe Mercedes.

— Vreți să mergeți cu mașina în satul alăturat ? Pe dumneavoastră nu cred că vă interesează nimic din toate astea. Veniți cu noi.

Nu m-am mai putut abține și i-am răspuns încercînd să-i transmit parcă zbuciumul meu :

— Ba mă interesează, dar prefer plimbarea.

Am plecat cu încă cinci dintre invitați spre un sat unde aveam să vedem o biserică veche colonială. Pe drum am început să mă informez despre Beteta.

— De ce-o fi venit ? Desigur, pentru a se consulta cu guvernul său. Trebuie să fie o persoană cheie în diplomație. Nu este așa ?

Mercedes surîse ironic și ceilalți de asemenea.

— A venit pentru că este în pericol de a-și pierde postul din cauza lipsei sale de discreție. Datele confidențiale pe care le-a furnizat prietenilor acum le repetă în toate părțile și ministrul s-a plictisit de el. Se gîndește să-l retragă din Santiago și atunci a luat-o pe Isolda cu el pentru ca în societate să se vorbească cît de important este să ai o soție atît de frumoasă și ca guvernul să-l lase la post. Pe de altă parte, Beteta posedă întotdeauna argumentul hotărîtor pe buze : casa ambasadei a închiriat-o pentru încă un an ceea ce costă o avere, iar studiile fiilor săi s-ar întrerupe dacă l-ar schimba acum... Cu toate astea mai cîștigă încă șase luni și între timp se va schimba ministrul.

Mercedes nu-și închipuia cît de străine îmi erau toate. Era un univers complet nou, liniștit și plăcut la o imensă distanță de mediul auster în care-mi petrecusem tinerețea. Misterele sale mă atrăgeau și totodată mă îndepărtau cu puterea necunoscutului.

Automobilul aluneca pe un drum plin de praf și cu greu distingeai la cincizeci de metri silueta sălciilor. Verdele orezului în floare dădea cîmpurilor din apropiere nuanțele palide ale peisajului din zona temperată, la începutul verii, iar pe mine mă încerca o irezistibilă tentație să-mi întreb tovarășii de drum :

„Nu este așa că pe dumneavoastră nu vă interesează viața celorlalți ? Cînd auziți spunîndu-se că au fost o sută sau două sute de morți într-un oraș european din cauza unui bombardament, nu vă gîndiți că ar fi mai bine să se termine războiul ?“

Dar nu am îndrăznit să fac decît o reflecție cu jumătate de voce :

— Pe nimeni nu interesează morții anonimi.

— Ce spuneți ? interveni Mercedes.

— Că pe nimeni nu interesează morții noștri pentru că nu sînt nici cunoștințe, nici prieteni...

— Nu. Poate pentru că simțim Germania foarte îndepărtată. Dacă ar fi fost din țara noastră, chiar dacă nu

i-am fi cunoscut personal, am fi citit cu groază în ziare pierderile suferite.

— Nu cred. Cine știe dacă, chiar față de propriii dumneavoastră compatrioți, mai aveți sensibilitate. O sută de morți nu vi se pare nimic pentru Europa. Mîine aici treizeci sau cincizeci nici nu vor conta în ochii dumneavoastră.

În mijlocul dezolantei piețe din sat, care în epoca colonială trebuie să fi fost tîrg sau oraș, se înălța capela de piatră pe care venisem să o vedem ; era aproape distrusă și în zadar încercam să-i găsesc vreo urmă de frumusețe arhitecturală care să justifice admirația prietenilor mei. Era un templu vechi de o sută cincizeci — două sute de ani, dar care aici par cît o mie la noi — și acest singur considerent trebuie să fi fost de ajuns pentru tovarășii mei de plimbare încît să-l prețuiască ca pe o autentică relicvă istorică, demnă de a fi vizitată în mod periodic. Tablourile care împodobeau interiorul capelei nu aveau nici ele, în ochii mei, vreo valoare artistică. Domnea în schimb între zidurile acesteia o atmosferă de pioșenie cîmpenească, ceva între superstițios și candid, capabilă să sugereze întrebări asupra destinului uman, chiar și celor mai antireligioase spirite.

Mercedes îmi arătă, surîzînd, obiectele de ceară prin care țăranii își exprimau recunoștința și devotamentul față de vreun sfînt, pentru o minune cu care-i binecuvîntase. Erau capete, mîini, picioare sau brațe grosolan modelate dar care, fără îndoială, rămîn ani și ani lîngă altare, ca mărturie a unui semn ceresc obținut grație intervenției sfîntului păzitor al satului.

— Este vorba de San Lorenzo și Virgen de las Angustias, îmi explică Mercedes, cu vocea potrivită locului unde ne aflam, ca și cum aș fi fost la curent cu obiceiurile religioase ale acestei țări.

Apoi, în timp ce eu căzusem în extaz în fața unei gravuri în acvaforte care reprezenta moartea credinciosului și a păcătosului, așa cum o va fi conceput vreun ingenios talent popular, se întoarse și-mi șopti :

— Gravuri ca aceasta sînt cu miile în toate bisericile.

Tabloul, de mici dimensiuni, reproducea scena agoniei credinciosului și a păcătosului, în cadrul alegoriei proprii concepției catolice a izbăvirii; credinciosul pe patul său de moarte se sfîrșea liniștit, înconjurat de familia sa, iar îngerul păzitor, aproape invizibil în spatele patului, veghea ultimele sale clipe. Alături, cel păcătos agoniza în chinuri oribile, chemat de apariții lascive, agățindu-se cu disperare de saci plini cu bani, care nu-i mai serveau la nimic în drumul spre eternitate. Îngerul plîngea ascunzîndu-și fața, iar cei trei demoni înarmați cu furci înroșite așteptau să-l străpungă și să-l ducă în infern.

— Mă fascinează aceste imagini, îi spun lui Mercedes. Iar cînd ajung din nou în piață îi explic în continuare. Dumneavoastră nu știți că eu sînt de religie evanghelică și mama mă destinase să fiu misionar al cultului. Nu rîdeți. Acesta este adevărul chiar dacă astăzi pare o glumă. Pînă la cincisprezece ani viața mea a fost ca a unui sihastru... Ca a unui călugăr.

— Să nu-mi spuneți că ați fost într-un seminar.

— Nu. Noi nu cunoaștem viața de mănăstire și cînd vă spun de sihăstrie este pentru a vă face o idee despre lumea religioasă în care a trebuit să trăiesc în propria-mi casă. Era atît de diferită de toate astea. De aceea mă intrigă bisericile catolice. Aceste imagini... În templele în care intram împreună cu mama nu exista nici măcar un tablou sau o statuie. Un Christ domnea singuratic și întunecat deasupra altarului, crucificat cu mîinile una peste alta, fără a avea brațele deschise, poate ca să ne amintească că dumnezeu nu este infinit milostiv, cum pretind catolicii.

— Dar o biserică poate fi austeră și în același timp să aibă tablouri de bun gust, catapeteasmă, scene din calvar și din viața și miracolele sfinților care să trezească pioșenie, îmi răspunse ea.

— Nu pentru noi. Ceea ce se reproșa în casa mea bisericii catolice era tocmai dorința de a-l umaniza pe dumnezeu. Dacă ați fi cunoscut bisericile protestante unde mama mă lua, cînd eram copil să cînt primele imnuri între patru pereți goi și reci... O imagine în culori, anecdotică, aproape profană și superstițioasă ca

aceea care reprezintă moartea păcătosului și a credinciosului, nu numai că nu o aveam în templele noastre, ci mai mult, nu ne-ar fi fost permis să o vedem nici în altă parte.

— Nici chiar să intrați într-o biserică catolică din simplă curiozitate ?

— Curiozitate cînd este vorba de dumnezeu ? Nu. Mi se pare și acum că o aud pe mama vorbind despre biserica catolică ; „nebuna din Babilon" o numea cu numele pe care i-l dăduse Luther pentru că o considera de inspirație diavolească. Dar... să vorbim de altceva. Cred că vă simțiți ca și cum v-aș povesti de obiceiuri de pe vremea cruciadelor.

— Mă interesează foarte mult.

O interesa cu adevărat pe Mercedes lumea mea așa cum mă interesează pe mine, cu fiecare ceas, mai mult cunoașterea lumii ei ?

— Atunci bine. Eu nu am cunoscut ceremonialul catolic decît atunci cînd eram mai în vîrstă, în Franța, după moartea mamei mele. „Papalitatea", cum era numită în familia mea, mă înspăimînta. Ornamentele de mătase, de purpură și aur, frumoasele tablouri de care îmi vorbeați, obiceiul de a parfuma cu tămîie templele erau sacrilegii pentru sufletele simple de puritani, ca acelea ale rudelor mele.

— Dar cei din familia K., de aici, nu sînt protestanți, nu este așa ?

— Nu. Toți sînt catolici, pentru că, așa cum știți, biserica din Roma pretinde ca pe o condiție a căsătoriei, ca fiii rezultați să fie crescuți în catolicism, și cum soția unchiului meu, Samuel, era catolică, verii mei au fost toți catolici. Este una dintre contradicțiile vieții noastre să avem o ramură catolică în familie. Dacă ați fi văzut cum s-a făcut primirea vărului meu, Fritz K la Frankfurt unde îl trimisese unchiul Samuel ca să studieze germana și să locuiască la noi...

— Care Fritz K., directorul de la *Central ?*

— Chiar el.

— Eu abia îl cunosc. Este mai în vîrstă decît soțul meu și decît noi toți. În afară de asta, pare să fie o persoană foarte ciudată, neurastenică.

— Dacă l-aţi fi cunoscut cînd era tînăr! A fost prima fiinţă care mi-a permis să întrezăresc lumea catolică şi latină de o sută de ori mai umană decît îngheţatul univers al copilăriei mele. A fost ca o fereastră care s-a deschis şi a lăsat să intre soarele. Era un băiat vesel, jovial, nepăsător...

— Dar acum se spune că este foarte irascibil.

— Ştiu, o ştiu foarte bine.

— Deci nu a fost aşa întotdeauna.

— Nu. Eu nici acum nu-mi explic cum de a acceptat mama ca el să vină şi să locuiască la noi, la Frankfurt. A trebuit să-şi învingă multe prejudecăţi şi să-şi stăpînească multe scrupule. Eu am încercat odată să cercetez în arhivele familiei ce au gîndit părinţii mei despre căsătoria unchiului Samuel cu o catolică, cum era mătuşa Esther, dar nu am putut afla nimic clar. Întotdeauna se refereau la ea într-o formă respectuoasă şi amabilă, chiar cînd au avut de suferit o brutală lovitură văzînd că fratele lor îşi întorsese inima spre papalitate faţă de care ei simţeau o atît de nezdruncinată aversiune.

— Ce interesant este să citeşti corespondenţa familiei după cincizeci sau o sută de ani. Nu este aşa?

— Da, însă în secolul trecut şi în familii burgheze ca a noastră, stilul era întotdeauna convenţional. Mama mea, de pildă, cînd scria, ştia să-şi ascundă sentimentele după un văl de indiferenţă admirabilă. Atunci era un merit să poţi face asta, după cum astăzi este un merit să arăţi ceea ce simţi. Singurul lucru curios la aceste scrisori era faptul că niciodată nu se refereau la religie şi această omitere intenţionată mi se pare că trebuia să servească dorinţei de a evita controverse cu unchiul Samuel. Cînd mă gîndesc că nu a făcut nici o singură observaţie privind comportarea lui Fritz pe timpul şederii sale la noi, admir şi mai mult răbdarea mamei mele. Vă daţi seama ce trebuie să fi însemnat prezenţa în casă a unui tînăr pe jumătate latin şi catolic, cu toată dezinvoltura şi exuberanţa unei plante tropicale? Un tînăr precoce care ştia să treacă peste toate convenienţele şi prejudecăţile mediului burghez, cum era al nostru, în care tradiţiile erau neclintite ca munţii? Avea abia şaptesprezece ani cînd l-au trimis la Frankfurt şi încă de pe

atunci avea relații cu femei, știa să joace cărți, să bea un pahar și să facă chefuri cu prietenii. Eu eram cu cîteva luni mai mare decît el și mă temeam de toate: să nu fiu neascultător, să nu contrazic, să nu mă abat de la bunele maniere socotite sacre în familia mea... Fritz nu cunoștea tradițiile nici după nume. O singură întîmplare va fi de ajuns pentru a vă da seama. Exista în casă o pălărie a bunicului meu de pe timpul cînd fusese primar și care se păstra ca o relicvă pusă deasupra unui șifonier din timpuri imemoriale. N-ar fi îndrăznit nimeni, niciodată, s-o atingă, iar noi, nepoții din Germania, o priveam cu respect, ca și cum ar fi fost însuși cadavrul bătrînului. Ei bine, după două săptămîni de locuit în casa noastră, Fritz, într-o bună zi, s-a urcat pe dulap, a luat pălăria și și-a înfundat-o pe cap, începînd să facă pe paiața. Noi nu ne-am încumetat nici să rîdem...

Vorbeam aproape singur, din dorința de a mă descărca sufletește și a o convinge pe Mercedes că eram o ființă umană și că acest contrast dintre cele două lumi nu-mi era complet nou.

— Pentru Fritz nu existau datorii de îndeplinit, nici norme de respectat, nici ore fixe pentru întîlniri, cum ne obișnuiseră părinții noștri. Gîndiți-vă. Noi făceam totul ca să nu întîrziem la ora mesei! Alergam trecînd peste orice obstacol ca să nu ajungem cu un minut mai tîrziu. Fritz ne dădea cu tifla dacă sosea la ora unu sau unu și jumătate la prînz, sau la ora nouă pentru cină. Trebuie să cunoașteți familiile germane, ca a noastră, ca să înțelegeți că o asemenea indisciplină reprezintă distrugerea ordinei stabilite. Tatăl meu, unchii mei, bunicii mei de-a lungul generațiilor se obișnuiseră să iasă din birourile lor la ore fixe, cu punctualitatea cu care ies la mijlocul zilei cei doisprezece apostoli ai ceasului catedralei din Worms. Ce puțină plăcere trebuie să-i fi făcut mamei cînd vedea că un maimuțoi de șaptesprezece ani o face să-l aștepte aproape în fiecare zi.

— Foarte diferit de Fritz de acum, spuse Mercedes.

— Da. Altul. Cu noi a locuit mai mult de trei ani și în mod sigur era foarte amuzant. L-am îndrăgit mult de atunci și fiind aici singurul membru al familiei pe

care-l cunoșteam bine, i-am dat întotdeauna toate împuternicirile pentru a reprezenta acțiunile noastre de la *Central*; de fapt, a fost persoana noastră de încredere, după moartea unchiului Samuel și a lui Alberto. În mare parte administrarea *Central*-ului ne-o datorează nouă și trebuie să recunoaștem că și-a îndeplinit obligațiile admirabil. Ce importanță poate avea pentru mine că azi este ursuz? Eu păstrez o amintire frumoasă tinereții noastre și lucrurilor pe care le-am învățat atunci de la el.

— Bune sau rele? întrebă cu ironie Mercedes, în timp ce întorceam mașina să revenim la *El Pinar*.

— Și bune și rele. A fost un prieten bun și m-a ajutat mult. Ce este viața! Acum a redevenit mentorul meu, pe timpul primei perioade a ședерii mele în această țară. Cînd vreau să știu anumite lucruri sau să am vreo informație despre o persoană sau să obțin ceva la preț normal, apelez la Fritz sau îi telefonez și întotdeauna obțin ceea ce doresc.

— Și ce îl vei întreba mîine despre mine? mă întrerupse Mercedes, parcă încercînd să pună capăt amintirilor mele atît de puțin interesante pentru ea.

Cîte nu aveam să-l întreb! Întocmai unei corăbii care ridică velele și se avîntă în ape adînci, începeam să navighez fără busolă, în căutarea unor insule fabuloase care mă atrăgeau spre țărmuri necunoscute. Ce comori sau riscuri îmi rezervau aceste mări?

În momentul acela ajunseserăm la *El Pinar* și exclamațiile de bun venit ale celor care rămăseseră să-l asculte pe Beteta nu mi-au permis să-i răspund.

III

— Avem pînă acum o ofertă pentru o mie de tone de fier de construcție a șase sute de dolari tona și deja pe piață se vinde tona fracționată în mici cantități la șase sute douăzeci de dolari. Mai aveți încă timp să hotă-

rîți dacă participați și dumneavoastră la această afacere, îmi spuse Pérez prin telefon.

— Vă mulțumesc. Dar nu pot pentru moment, așa cum v-am explicat.

În acest timp evenimentele pe scară mondială și națională s-au succedat cu o rapiditate uluitoare. Statele Unite se aflau în stare de război cu Germania, Italia și Japonia. Singapore, asediat de japonezi, era pe punctul de a cădea, după ce ambele cuirasate britanice, cele mai bune, fuseseră scufundate de aviația japoneză, iar insulele Filipine erau ca și pierdute în totalitate pentru țările aliate. Dar pe Pérez și pe prietenii săi nu-i interesa decît creșterea prețului la fier.

În oraș circulau cele mai extravagante zvonuri cu privire la soarta ce-i aștepta pe supușii puterilor dușmane, în cazul în care și această țară ar declara război. Unii dintre compatrioții mei spuneau că aflaseră, din surse sigure, că vom fi închiși într-un lagăr de prizonieri situat în munții din inima țării, alții că vom fi predați guvernului nord-american, în urma acordului pe cale de a se stabili, iar cei mai optimiști sperau să fim schimbați cu civili latino-americani pe care războiul îi surprinsese pe teritoriul inamic. În tot cazul, pentru mine era cert că începea o perioadă de nesiguranță asemănătoare cu cea care a precedat plecarea mea din Germania, și că între nenumăratele alternative care mi se înfățișau era și aceea de a redeveni prizonierul naziștilor, tocmai în momentul în care vor începe înfrîngerile militare în Uniunea Sovietică, de care, ca întotdeauna vor fi făcuți vinovați evreii sau presupușii evrei, după tehnica lui Goebbels cu care toată lumea era deja familiarizată.

Cum aș fi putut să mă lansez în afaceri comerciale în asemenea circumstanțe? De ce să mă angajez în investiții financiare cînd propria-mi libertate era în joc?

Ca să aflu la ce trebuia să mă aștept am apelat din nou la Fritz care, datorită situației sale privilegiate în viața financiară a țării și a relațiilor sale, putea fi mai bine informat decît oricare din compatrioții mei, asupra eventualului curs al politicii interne și internaționale pe care gîndea să o aplice guvernul.

În dimineaţa aceea, în timp ce aşteptam ca Fritz să-mi consacre, ca de obicei cele cîteva minute pe care în mod periodic i le ceream pentru o întrevedere, contemplînd pe sală tabloul în ulei ce-l reprezenta pe unchiul Samuel, albit de ani, mă gîndeam cît de sobru l-au făcut anii pe vărul meu, şi cum temperamentul acela vesel de odinioară a fost înlocuit de această gravitate uşor ostentativă pe care eu am considerat-o întotdeauna ca pe o tară a familiilor noastre germane.

Secretare, tehnicieni din toate domeniile, contabili, agenţi de publicitate defilau prin cabinetul său, iar eu mă simţeam ca un client la dentist care-şi aşteaptă rîndul privindu-şi vecinii.

— Ce spune „regele Elfilor" ? mă întrebă salutîndu-mă cordial cu o poreclă care aparţinea tinereţii noastre.

— Nimic sau foarte mult. Am legat multe prietenii în ultimul timp. Am fost în *week-end* la *El Pinar* şi acolo l-am cunoscut pe diplomatul Beteta, care are o soţie foarte elegantă, pe un milionar cu numele Castañeda şi pe o fiinţă încîntătoare, Mercedes de Pérez, cu care poţi întreţine o conversaţie foarte plăcută. Dacă nu ar exista evenimentele internaţionale, aş putea spune că, în sfîrşit, încep să mă simt bine în această ţară.

Fritz avea obiceiul să mă asculte cu nervozitate, cu un fel de nerăbdare care uneori mă făcea să mă tem că aş fi inoportun. În timp ce-i vorbeam, apuca oricare din obiectele ce le avea la îndemînă, în general creionul cu care lovea biroul cîteva minute, privindu-mă fix şi clipind continuu. Era obsedat de obîrşie şi bogăţie, obsesii de neconceput în acea noapte a destinelor omenirii, cînd suferinţa ne făcea deopotrivă egali pe toţi.

— Manuel face parte din „lumea bună", îmi spuse, întrebuinţînd această expresie obişnuită în cercul de la *Cabrera*. Persoane cunoscute de mult timp şi care întotdeauna s-au bucurat de toată stima. *El Pinar*, de exemplu, le aparţine de aproape un secol, ceea ce în această lume de îmbogăţiţi este un caz din ce în ce mai rar. Toate domeniile au căzut în mîinile veneticilor...

Ce mă puteau interesa pe mine tranzacţiile de pămînt cu semnificaţia care le-o dădea Fritz ?

— Cînd un individ din provincie se îmbogăţeşte şi se stabileşte în capitală, primul lucru pe care-l face este cumpărarea unei case la ţară. Este semnul neîndoielnic al superiorităţii sale sociale şi economice. Fiii lui, în general mai puţin capabili şi muncitori, doresc exploatarea proprietăţii pentru agricultură, iar a treia generaţie, care este deja „lumea bună" sfîrşeşte prin a dori s-o vîndă comerciantului sau politicianului la modă, recent îmbogăţit. Este o lege inevitabilă de cînd există republica.

Începusem să-mi pierd răbdarea ascultînd aceste speculaţii mondene, dar Fritz continuă să mă iniţieze :

— Să cumperi o proprietate la jumătate de oră de oraş este ca şi cum ai cumpăra un titlu de noblеţe de la Papă. Noii veniţi îşi desfăşoară activitatea lor socială în una din aceste case pe care familiile scăpătate sînt nevoite să le-o vîndă. Asta ar fi ca şi cum în Europa s-ar putea vinde odată cu vechile castele şi poziţia socială a stăpînilor lor. Toate aici sînt foarte şubrede ! Rare, foarte rare sînt cazurile cînd o proprietate rămîne în mîinile stăpînilor ei mai mult de trei generaţii, ca *El Pinar*. Poate doar verii mei Carrizosa se pot mîndri ca prietenul tău Manuel că au o casă la ţară de la un străbunic.

Fritz avea, încă din tinereţe, mania puţin provincială de a-şi clasifica relaţiile pe categorii sociale mai mult sau mai puţin înalte ; apreciate fiind doar cele care se înrudeau cu el, ca cei din familia Carrizosa din partea mătuşii Esther. Familia noastră germană, atît de respectată între burghezia din Frankfurt pentru tradiţiile ei comerciale, nu constituia pentru el nici un motiv de orgoliu. Nu eram cunoscuţi aici pentru că nu aveam proprietăţi rurale în vecinătatea capitalei, iar a fi acţionar fondator al unei fabrici de ţigări era ceva prozaic şi abstract, deci nu se putea vedea sau palpa. Nu-mi spusese niciodată, dar eu bănuiam, că începuse să se simtă stingherit cu o rudă care avea toate aparenţele unui emigrant german, căci, pentru el, doar a avea proprietăţi în împrejurimile Londrei se putea compara cu a fi unul din stăpînii „bătrînelor castele", care treceau din mînă în mînă în acel podiş al Anzilor.

Văzîndu-l cum domnește ca un zeu în mijlocul secretarilor și tehnicienilor în timp ce-și împărțea compatrioții în „lumea bună" și cei ce nu aparțineau acestei categorii, îi ascultam, cu un amestec de curiozitate și neîncredere, comentariul său copilăresc și inofensiv. Eram ca și exploratorul care se oprește un moment să contemple planta cea mai originală din mijlocul selvei.

— Și cine sînt acești Pérez ? am profitat să-l întreb.

— Pérez, pe care-l cunosc doar din relații de salut, este descendentul unei familii bune, scăpătate. Se pare că este foarte ambițios și, pentru a se afirma, a intrat în politică în partidul unui șef de stînga, cel mai revoluționar. A avut mai multe posturi diplomatice care i-au permis să cunoască lumea și într-o zi va ajunge ministrul afacerilor externe sau senator.

— Din cîte îl cunosc, eu nu cred să aspire la politică sau la diplomație. Ce-l interesează sînt banii.

— Bineînțeles. Însă eu susțin că e foarte ambițios.

— Da. Aici trebuie să fie ca în Balcani, unde nimeni nu se limitează la a fi un „politician", dacă nu este și o persoană bogată. În timp ce, în Anglia sau Franța, condiția de om politic este un lucru de onoare, în Serbia și România toți o disimulează trecînd drept ziariști, profesori, cadre universitare, avocați etc. Argumentul hotărîtor al bogătașilor din cercul militar de la București contra unor Papadouplos, Ensler sau celor care se aflau în acel moment la putere era întotdeauna același : „politicienii nu știu pentru că niciodată nu au lucrat...". Toate relele din țară veneau deci de la faptul că guvernau politicienii și nu oamenii de afaceri. Papadouploșii sau Enslerii nu moșteniseră nici o avere și nici nu o cîștigaseră, în consecință nu știau nimic. Mai mult, trebuiau să scrie la ziare, să țină discursuri, două ocupații nedemne de niște oameni de afaceri, care se simțeau binefăcătorii țării și care se credeau singurii cu drept de a vorbi. Închipuie-ți Fritz, ce te-ai face dacă lui Bismark sau Disraeli le-ar fi rușine să se numească ei înșiși politicieni, iar bogătașilor din Germania și Anglia li s-ar spune că nu sînt oameni politici pentru că nu au făcut bani înainte de a fi miniștri !

— Aici este cu totul altceva. Pentru progresul țării eu consider necesar să conducă oameni cu experiență în afaceri. Castañeda, de exemplu, care este un tînăr educat în Statele Unite, ar trebui să fie ministru sau cu timpul președinte. Este foarte capabil. Cu oameni ca el am ajunge la nivelul Argentinei sau Canadei.

— Spune-mi, Fritz, l-am întrerupt atunci, eu nu m-am încumetat să întreb pe nimeni, dar mă intrigă să aud atît de des în conversațiile particulare și să văd chiar în documente oficiale, această dorință puternică de a fi ca Argentina, ca Belgia sau ca Suedia. Pentru ce nu vă gîndiți că într-o zi se va ivi posibilitatea de a le ajunge, dar prin voi înșivă, în loc să trăiți comparîndu-vă imaginar cu ceilalți ? Este o altă obsesie pe care nu am întîlnit-o decît aici și în țările balcanice. Cînd se inaugura o clădire în România, primul lucru care se auzea era că seamănă cu una din Berlin sau din Londra.

— Cum putem fi noi înșine dacă aici nu există nimic ? Ce cultură, ce tradiție, ce rasă există ca fundament pentru ca să fim, cum zici tu, noi înșine ? Aici lucrul necesar este emigrația europeană, mult sînge alb...

— Eu pot începe cînd vrei, dar mi se pare oarecum deprimantă ideea pe care o ai despre compatrioții tăi.

Fritz tăcu în fața ieșirii mele, manifestînd o atitudine de reproș care mă făcea să-mi amintesc de caracterul straniu ce i se atribuia în oraș, și pe care pînă atunci nu i-l cunoscusem. Auzisem destule legende despre comportamentul său, dar nu le consideram verosimile și nu puteau altera stima ce i-o purtam : că se scula în zori pentru a-și lustrui singur imensa colecție de pantofi în timp ce un servitor îi citea presa, că avea obsesia de a sincroniza în casă sunetele a opt pendule, din dorința de a auzi ora în orice cameră s-ar fi aflat, iar, pentru ca fiul său să nu aibă soarta fiului lui Lindberg, ar fi instalat un sistem periferic de alarmă în grădina casei sale de la țară. Nici una din aceste extravaganțe nu ar fi putut influența bunele noastre relații. Mă încerca, fără îndoială, tentația neostoită de a cunoaște mai bine caracterul său, pătrunzînd cu indiscreția mea placiditatea sa de pachiderm.

— Amintește-ți, i-am spus, cum încă din tinerețe ți-ai propus să aduci sînge alb și european în această țară. Încă înainte de a veni în Germania, să locuiești cu noi, erai deja matur. Dacă nu ai fi fost tu, care să mă înveți să susțin o conversație într-o cafenea și să mă fac plăcut femeilor pentru ca apoi să le dau întîlnire pe străzile cele mai dosnice, la căderea nopții, cine știe cît timp ar mai fi trecut pînă să-mi pierd inocența. Ne educaseră atît de sever! Acum cîteva zile, în timp ce contemplam un tablou într-o biserică de țară, mă gîndeam la deosebirea dintre căminele noastre, la consternarea care ne-o producea nouă, verilor tăi din Frankfurt, educația ta religioasă. Tu nu aveai datorii de conștiință, cum le înțelegeam în familia noastră. La șaptesprezece ani erai eliberat de toate scrupulele copilărești. Cît te invidiam! Te duceai la concerte sau la teatru, în timp ce noi eram obligați să rămînem acasă în fiecare duminică să citim biblia împreună cu mama, să cîntărim fiecare din cuvintele Epistolei sfîntului Pavel adresate evreilor referitoare la izbăvirea prin credință. Ce duminici triste! Tu nu trebuia decît să mergi pentru o jumătate de oră la slujba din bătrîna capelă catolică că să-ți faci datoria. Era recomandarea pe care mătușa Esther din America o făcuse mamei mele asupra conduitei tale religioase și ea, cum era atît de zeloasă la îndeplinirea îndatoririlor, te obliga să asiști cu regularitate la slujbă, fără să comenteze. Astfel, era firesc să nu-ți faci griji în ceea ce privește viața eternă. Recunoaște că noi trebuie să-ți fi părut niște tonți.

— Nu. Deloc.

— Dacă pînă și asta îți făcea plăcere : să mă vezi scandalizîndu-mă la confidențele tale despre unele boli rușinoase pe care, probabil, niciodată nu le-ai avut! Tu poate te-ai schimbat mult, dar eu îmi voi aminti permanent cum erai.

Fritz se întoarse din nou să mă privească cu acea expresie de nepăsare gravă care constituia parcă un reproș la ceea ce-i spusesem. Atunci, schimbînd subiectul, am continuat :

— Spune-mi cine este Mercedes, soţia lui Pérez ?

— E dintr-o familie pe care o cunosc foarte puţin, abia după nume. A trăit mult timp departe de ţară şi părinţii ei duc o existenţă care se poate numi boemă. Nu-i interesează opiniile altora, trăiesc înconjuraţi de artişti, ziarişti şi politicienii partidelor opuse. Este o casă în care, după cum se spune, soţii care se plictisesc cu soţiile lor vin să se întîlnească cu alte soţii ce se plictisesc de soţii lor. Conversaţia în casa ei are faima de a fi foarte liberă faţă de felul nostru de a gîndi. Invitaţii fac tot felul de glume decoltate, se fălesc că nu aparţin nici unei religii şi beau serios. Eu cred că este singura familie atee din ţară. După cîte ştiu, nici unul din fiii lor nu a fost botezat într-o biserică, nici nu au primit prima împărtăşanie, nici nu s-au căsătorit catolic, cum face aici toată „lumea bună".

— Atunci nu fac parte din „lumea bună" ? întrebai cu ironie.

— Ba da, fac parte din „lumea bună", dar familia Pérez, pe timpul cît tinerii erau logodiţi, s-a opus cu străşnicie acestui matrimoniu, cu toate avantajele de ordin material pe care le-ar fi adus această alianţă. Cu persoane care nu cred în dumnezeu nu se ştie... Fără îndoială, nu am auzit niciodată nimic rău despre Mercedes şi este foarte, foarte bogată.

Banii reveneau frecvent în discuţiile lui Fritz, şi nu am rezistat tentaţiei de a-l consulta în legătură cu eventualitatea de a vinde o parte din acţiunile mele de la *Central ;* nu numai pentru a obţine un mare profit, ci pentru a avea ceva de care să mă ocup. Cu timiditate, ca şi cum aş fi presimţit furtuna ce avea să urmeze, am început :

— Pérez mi-a spus că banii produc aici pînă la 50% profit cînd îi manevrezi singur, în loc să-i ai investiţi permanent, cum sînt acţiunile comune în industrie. Cred că intenţionează să mă invite să realizăm vreo afacere împreună pentru că mi-a vorbit cu multă insistenţă de perspectivele economice care se deschid pentru ţară, odată cu participarea Statelor Unite la război. Eu

sînt foarte mulțumit cu venitul meu, care-mi ajunge să trăiesc și, cu toate că am avut altădată o avere considerabilă, întotdeauna mi-a plăcut să duc o viață fără lux și relativ modestă. Însă uneori mă cuprind mustrări de cuget că nu am realizat nimic, că trăiesc ca un leneș, și mă gîndesc că aș putea să întreprind vreo afacere vînzînd o parte din acțiunile mele de la fabrica de țigări.

Selva are proprii ei monștri vegetali, ca de pildă *pringamosa*, ascunși sub aparențele cele mai inofensive. Dacă l-aș fi insultat pe Fritz, cred că nu ar fi reacționat atît de violent cum a făcut-o în fața propunerii mele. Să-mi vînd acțiunile de la fabrica de țigări, chiar și ipotetic cum îi spusesem eu, era pentru el o grea ofensă. Să fie teama de a-și vedea compromisă situația sa de director odată cu intrarea unor noi acționari care mă vor înlocui în cadrul companiei ? Sau mîndria rănită de a nu putea continua să privească ca pe un lucru personal patrimoniul unei întreprinderi la care majoritatea acțiunilor erau în puterea familiei noastre ? Ceva trebuie să fi rănit profund sensibilitatea sa de astenic, pentru că într-o formă aproape incoerentă, începu să-mi vorbească, bîlbîindu-se :

— Tu, tu să vinzi acțiunile pe care eu nu le-am vîndut nici în cele mai grele momente... Să renunțăm astfel la eforturile tatălui meu, numai pentru că la o masă un șarlatan oarecare te face să crezi că poți fi mai bogat prin afaceri pe care el ți le inventează, decît cu cele lăsate de părinții noștri ? Te ajut să pleci din Germania trecînd peste mii de piedici și prima idee care-ți vine este să mă abandonezi, trădîndu-mă pentru cîțiva pesos în plus sau în minus. În această situație este mai bine să nu mai discutăm, pentru că nici eu nu sînt în stare să-ți dau sfaturi, nici tu să le primești. Dacă dorești să dispui de acțiunile tale, fă-o, dar fără să mă anunți. Pune-mă în fața faptului împlinit și voi ști cum să mă apăr.

Relațiile de familie au fost permanent dificile pentru mine și urmau încă să-mi producă surprize de acest fel. Noi crescusem cu ideea că tatăl meu l-a ajutat cu generozitate pe unchiul Samuel să-și dezvolte acțiunile sale în America fără nici un interes, mai mult din do-

rința de a-i fi de folos decît de a spori averea printr-o aventură care în epoca aceea era plină de riscuri. După atîția ani am avut surpriza să descopăr că lui Fritz, probabil, îi inoculaseră în familia sa o idee diametral opusă, că ramura familiei care a venit în America s-a sacrificat pentru noi timp de cincizeci de ani și cu aceste antecedente nimic nu putea să-l împiedice să mă considere un ingrat dacă mă încumetam, să mă desprind cu o parte din acțiunile mele de întreprinderea pe care ei reușiseră s-o ridice cu atîta efort.

Cine știe dacă nu aveam amîndoi dreptate. Cînd tatăl meu a făcut acel împrumut unchiului Samuel era, în mod cert, o imprudență să investești mărci aur în aventuri industriale în America de Sud, unde existau multe riscuri din cauza instabilității politice. După primul război mondial, apoi prin instalarea nazismului și izbucnirea celui de al doilea război mondial, singurul patrimoniu stabil care îmi rămăsese pe pămînt, atît cît poți avea siguranță în zilele noastre, erau acțiunile mele la fabrica de țigări.

Cum niciodată nu am avut aceleași opinii cu ale altora, în mod instinctiv înclin să evit orice discuție în contradictoriu acceptînd ca bune argumentele celorlalți, disimulînd spiritul meu de contradicție, în special cînd sînt pus în fața unei explozii de violență ca aceea izbucnită la vărul meu. În subconștient, în toate împrejurările, eram în dispută cu caracterul dominant al mamei mele care întruchipa tipul de om ce pretinde a-ți impune cu forța voința sa. Deci, în mine, se formase o a doua natură care mă ajuta să adopt în mod automat acea atitudine mentală, care pe timpul copilăriei mele, îmi servea la domolirea firii celei ce-mi dăduse viață. Imaginația mea, prea spontană și imprudentă, trebuia să bată în retragere și trebuia să-mi închid ca într-o fortăreață prejudecățile și argumentele, în dosul unor fraze stereotipe prin care-i cîștigam bunăvoința.

Astfel, aproape prezentîndu-i scuze lui Fritz pentru cutezanța mea, am recurs la o explicație care cu cincizeci de ani în urmă ar fi servit drept justificare în ochii a lor mei.

— Nu. Nu mă gîndeam să vînd acţiunile de la *Central* pentru a-mi mări veniturile, ci ca la o posibilitate oarecare, dar nu le-aş fi vîndut unor străini, dacă asta te deranjează. Ţi le-aş fi vîndut ţie aşa cum ţi-ar fi convenit. Ceea ce doresc să înţelegi sînt motivele care m-au făcut să gîndesc la această posibilitate, pentru că sînt foarte diferite de cele pe care în mod gratuit mi le atribui. De dorinţa de a face bani sînt vindecat. Eu ştiu cum o avere strînsă în ani se poate pierde în cîteva ore. Îţi aminteşti de parabola talanţilor? Ce se înţelege prin faptul că stăpînul a luat talanţii sclavilor morţi pentru a-i dărui sclavilor vii care lucrau pentru el? Că trebuie rulat capitalul aflat în mîinile noastre ca să nu-l lăsăm inactiv.

Se lăsă o lungă tăcere şi nu mai ştiam ce o să urmeze. În sfîrşit Fritz vorbi :

— Vrei să-ţi spun ceva cu toată sinceritatea? Eşti ridicol cu parabolele tale. Acum cincizeci de ani, la Frankfurt, poate ar fi avut trecere explicaţiile evanghelice, dar aici, în 1942, numai babele, bisericoşii şi nebunii vorbesc ca tine. Dacă este adevărat că doreşti să te ocupi de ceva atunci poţi colabora la organizarea internă a *Universităţii Atlantidă*, unde sînt multe de făcut.

— Ce-i cu această universitate? am întrebat fără convingere, pentru că mereu mă temeam să nu întîlnesc în drumul meu alte surprize rezervate de această lume.

— Cum, nu ştii? O universitate fondată de asociaţii de la *Atlantic club* pentru „lumea bună". Este ideea lui Hernán Cuervo, un uimitor filolog care iubeşte mult Germania, pentru că a studiat acolo. El a venit cu această idee de a întemeia o universitate ca Heidelberg, Oxford, Cambridge sau Harvard diferită de şcolile oficiale sau ale iezuiţilor unde se învaţă numai politica unui partid sau a altuia...

— Aici trebuie să existe colegii foarte vechi, de pe timpul spaniolilor, care s-ar potrivi mai bine proiectului la care lucrează prietenul tău. Multe din acestea trebuie să fi avut un trecut interesant prin participarea la războiul de independenţă ca şi universităţile de care-mi vorbeai, am replicat.

— Da. Se pare că şi unii luptători pentru libertate au studiat în ele, dar această nouă universitate este ceva complet diferit. Va fi susţinută de către toate fabricile mari din ţară şi de către toate cluburile. Va fi un centru educativ de prima clasă, unde nu se va studia politică.

Imediat îmi veni în minte antipatia faţă de politică pe care o cultivau sîrbii bogaţi pe timpul meu.

Fritz urmă între timp cu supoziţiile sale :

— Va fi ceva extraordinar. Ne-am gîndit să fie rector Castañeda. Nu este o persoană cultă, dar administrarea unei universităţi este, înainte de toate, o problemă financiară şi el este un acţionar foarte puternic al celor mai înfloritoare companii din ţară. Vom deschide pentru început o facultate de marină, una de conservare a solurilor, una de promovare a comerţului şi o alta de arhitectură. Cum ţi se pare ?

— Sincer vorbind mi se pare cam eterogenă. De ce nu faceţi o facultate de inginerie, una de drept şi alta de medicină aşa cum încep toate universităţile din lume ?

— E adevărat, dar este foarte costisitor. În schimb contăm pe nişte prieteni „foarte bine", care se pot ocupa în mod gratuit de decanatele de care-ţi vorbeam şi care pot fi susţinători materiali valoroşi ai acesteia.

— Şi mie mi-ar da vreo catedră ?

Trebuie să-şi fi închipuit că glumeam, pentru că se mînie din nou făcînd referiri supărătoare la posibilitatea de a-mi vinde acţiunile de la *Central* ca să fac afaceri cu Pérez.

Nu-mi plăcea discuţia şi am preferat să schimb subiectul. Dorind să fiu amabil, i-am spus că-mi aminteam de aniversarea, peste cîteva zile, a morţii mătuşii Esther. Mi-o aminteam pentru că la primirea veştii despre moartea sa îmi petreceam vacanţa mare la Zermatt cu Lindig şi Mongelas.

— Da. În cincisprezece. Ce memorie ai !

Cum în viaţa mea nu exista nici un scop precis şi nici o ocupaţie momentană, m-am hotărît, urmînd ritualul din fiecare miercuri, să merg la tuns şi să-mi aranjez unghiile la salonul de frizerie unde lucra Olga, situat la cîteva străzi de biroul lui Fritz.

IV

Puţina castiliană pe care o ştiu o datorez Olgăi, manichiurista de la *El Prado*, şi lui Inés, secretara avocatului Pérez.

Lecţiile de gramatică spaniolă, pe care de la sosirea mea mi le dădea zilnic profesorul Arrubla, am reuşit să le pun în practică numai cu aceste două femei de clasă mijlocie, spontane şi vesele, care nu aspirau, ca cei de la *Cabrera* să-mi demonstreze încă din ziua cînd le-am fost prezentat, dispreţul lor pentru castiliană. Trăiam într-o ţară de limbă spaniolă şi logic era ca această limbă, atît de completă şi de armonioasă, ca oricare dintre principalele limbi europene, să se impună peste tot ca o expresie a mîndriei naţionale. Dar nu era aşa, spre tristeţea mea. Autohtonii care reuşiseră să plece în străinătate, clasa favorizată din punct de vedere material, considerau castiliana aproape ca pe un dialect popular, şi-o foloseau numai în relaţiile cu persoanele de joasă categorie. În saloane mi se părea uneori că trăiesc scene din *Război şi pace* cînd societatea Petersburgului păstra cu orgoliu educaţia franceză şi continua să dispreţuiască limba rusă, cu toată invazia napoleoniană.

Cunoştinţele mele de limbă spaniolă le verificasem cu Olga aproape din primele săptămîni de la stabilirea mea în oraş. Ea îşi închipuia, probabil, că o bună parte din oficiul de manichiuristă consta în a distrage clienţii şi în a se face plăcută, iar cum întotdeauna eu o răsplăteam cu un bacşiş bun, căuta să aibă o conversaţie inepuizabilă.

După ce intram în salonul *El Prado* îmi lăsam cu încetineală la garderobă pardesiul, pălăria şi bastonul de bambus de Malaca. Frizerul meu mă saluta cu amabilitate şi apoi cu dezinvoltură se oferea să vadă dacă domnişoara este liberă.

Imediat apărea Olga în uniforma ei albă, cu mîneci scurte şi mă saluta cu familiaritate, folosind una din formulele clasice din ţară, dar care pentru mine era de neînţeles pe atunci, chiar cu ajutorul dicţionarului.

— Ce mai faceţi domnule K. ? Ce mai e nou ?
Răspundeam cu greutate : Cum ? Ce ?
— Nu. Ce este nou ?
— Unde ?
— În viaţa dumneavoastră.

În cele din urmă, profesorul Arrubla îmi explică sensul pur convenţional al acestui fel prietenesc de a saluta care nu avea nici o semnificaţie anume.

Ce este nou ? Ce-ar putea exista în viaţa mea care s-o intereseze pe Olga ? Războiul ? Cursurile la bursă ale acţiunilor mele de la fabrica de ţigări ? Amintirile mele din Germania ?

Toate astea nu prezentau importanţă pentru ea. Olga era frumoasă, de o frumuseţe aproape nordică : ochi deschişi la culoare, păr blond şi trebuie să fi avut abia douăzeci şi cinci de ani. Tenul era de o perfectă albeaţă şi uneori mi se părea că pe braţele ei goale se conturau uşoare vînătăi, care puteau fi în egală măsură provocate de mici lovituri sau de mîngîierile unui bărbat.

Cînd traversa salonul, ca să aducă apă sau un alt element necesar serviciului ei, părea atît de conştientă de dorinţele ce le trezea în jur încît mişcarea şoldurilor ei înceta să mai fie ceva natural transformîndu-se într-o aţîţare adresată clienţilor, care îi urmăreau paşii cu ochi lacomi. Semăna de departe cu Isolda, soţia diplomatului, înainte ca artificiile vieţii mondene să-i fi transformat acea graţie aproape infantilă, acel aer nevinovat, ceea ce atrăgea la femeile pînă în treizeci de ani şi care era una dintre cele mai caracteristice trăsături ale Olgăi.

Conversam aproape o oră, în timp ce ea se dedica liniştită muncii sale.

Vorbeam de serviciul ei, de problemele ei de acasă, de mii de întîmplări diferite. Olga nu fusese la colegiu în Elveţia, nici în Statele Unite. Nu ştia ce înseamnă ski, iar cînd se referea la golf, pe care-l văzuse jucîndu-se de departe, îl numea jocul cu biluţa. Naivitatea referitoare la felul în care trăiau bogătaşii — contrastînd cu condiţia ei de femeie săracă, cu care clienţii se simţeau îndreptăţiţi la tot felul de familiarităţi — exercita asupra mea o fascinaţie deosebită, ca şi cum ar fi fost vorba de o călugăriţă care ar consimţi să-mi facă confi-

dențe referitoare la ispitele ei. Uneori o întîlneam pe stradă într-o rochie roșie, cu părul blond fluturînd în vînt și mi se părea una din acele englezoaice adolescente, sănătoase ca un fruct savuros, care, cu aerul de deplină inocență, veneau să înnopteze în parcurile din vecinătatea lui Buckingham Palace în căutarea soldaților gărzii regale, pentru a se simți sărutate și mîngîiate, fără a-și pune în pericol fecioria. Avea o voce cu un timbru plăcut și o inteligență vie, și știa să se descurce cu naturalețe în hățișurile absolutei ei ignoranțe, cu îndîrjirea unui mînz neîmblînzit.

De multe ori m-am gîndit că adevărata țară pe care o căutasem, de-a lungul anilor și experiențelor mele, și pe care aș fi sfîrșit prin a o iubi și admira ca pe a doua patrie, ar fi fost cel mai bine întruchipată în femei ca Olga și Inés, simple și naturale, decît în oamenii cunoscuți cu ajutorul lui Fritz și al altor membri ai familiei, în saloanele din lumea înaltă, unde femeile își pierd toată naturalețea, tulburate de preocupări imaginare și rivalități reale sau de nostalgia puținilor ani petrecuți în străinătate.

Pe măsură ce le cunoșteam mai bine pe Olga și Inés, mi se deschidea în fața ochilor lumea strîmtă și nemiloasă care la fiecare pas, le amenința existența secătuindu-le prin frustrări de ordin material. Dar, cînd puteam să le judec numai după aparențe, cînd le vedeam exercitîndu-și meseria lor întotdeauna vesele și încrezătoare, atunci reprezentau pentru mine o lecție concretă de optimism, de libertate și încredere în sine.

Nu întîmplător în zilele de Paște primele cadouri pe care le căutam erau pentru Olga și Inés, amîndouă atît de atente și răbdătoare cu mine, cînd mă făceau să cred că primeau cu plăcere compania mea încă din momentul în care mă văzuseră apărînd cu solemnitatea aceea ridicolă pe care o aveam noi burghezii germani, și de care niciodată nu m-am putut debarasa. Cîte ore nu am petrecut în biroul secretarei lui Pérez sau în anticamera salonului *El Prado* încercînd să mă înțeleg cu ele în imposibilul meu jargon amestec de castiliană, română și franceză!

„Te ocupi de prea multe lucruri, Marta, cînd doar unul singur este important", spunea Salvador în casa leprosului. Educaţia mea evanghelică mă îndemna să urmez fidel acest precept şi mă plictisea obiceiul atît de frecvent în această ţară de a dori să faci două sau trei lucruri în acelaşi timp, toate bineînţeles, prost făcute, pentru că nu exista vocaţie pentru toate profesiunile, aşa cum o înţelegeam noi puritanii. Am gîndit de multe ori astfel cînd lustragiul îmi lustruia pantofii, citind ziarul de dimineaţă aflat lîngă el şi fredonînd între timp o melodie la modă. Desigur, nu putea face nici una din aceste trei treburi bine. A intra într-o farmacie şi a cumpăra un medicament se transforma pentru mine într-un adevărat supliciu. Ştiam dinainte că în momentul în care începeam să explic vînzătorului ce doresc o altă persoană îi cerea altceva peste umărul meu, iar pentru a ne satisface pe amîndoi, în loc să termine cu mine şi să urmeze cu celălalt, alegea întreţinerea a două conversaţii simultane ceea ce-i îngreuia infinit munca. Niciodată nu se produceau astfel de incidente în ţara noastră. În schimb, Olga şi Inés păreau să se fi format într-un mediu protestant, unde instabilitatea era considerată un adevărat păcat. Ambele se întreceau în a-şi îndeplini serviciul în mod ireproşabil, şi bănuiesc că, nu fără temei, tot angrenajul întreprinderilor în care lucrau depindea de activitatea lor tot atît cît de cea a patronilor. Cînd Ines nu s-a mai putut duce la biroul avocatului Pérez din anumite motive, toată munca era paralizată, iar bietul om ajunsese un manechin neputincios care încerca în zadar să-şi scrie la maşină memoriile sau să-şi găsească un document în arhivă. Clienţii îşi pierduseră răbdarea în anticameră, chemările telefonice se confundau unele cu altele şi treburile se încurcaseră mai mult decît s-ar fi putut închipui. Întoarcerea lui Ines a fost ca soarele după ploaie, liniştea domnea din nou în birou şi totul reîncepea să meargă ca pe roate.

Cînd alţii pe care-i consideram prieteni şi-n care-mi pusesem toată încrederea începură să evite compania mea, Olga şi Ines au continuat să fie aceleaşi cu mine, liniştite şi prietenoase, ignorînd intrigile de interes economic şi politic care mă prinseseră în vîrtejul lor. Cît bine

mi-au făcut cuvintele lor în zilele acelea în care pămîntul părea că se scufundă sub picioarele mele ! A fost atunci cînd spionajul plătit şi-a deschis drum exact acolo unde te aşteptai mai puţin să trădeze prietenia, la *Cabrera.* Nimeni nu putea fi sigur că discuţia sa particulară nu va ajunge să fie cunoscută în înalte cercuri politice, pentru că în case, cluburi şi restaurante nu lipseau turnătorii care divulgau ceea ce reuşeau să afle în numele prieteniei. În schimb, nu-mi amintesc între atîtea episoade dezgustătoare cum erau pe atunci, cazul unei singure dactilografe care să fi vîndut secretele unui serviciu în scopul profitului direct sau indirect. Sărace sau cu o situaţie materială satisfăcătoare, ambiţioase sau modeste, frumoase sau urîte, nici un beneficiu economic nu le-a făcut să înşele încrederea avută în ele.

Parcă o văd pe Olga, de obicei atît de atentă, dispreţuitoare şi distantă atunci cînd sosea un tînăr funcţionar de la ambasada nord-americană, numit Muir, care abia număra treizeci de ani dar pe care toţi îl curtau şi-l linguşeau pentru că avea legătură cu secţia de investigaţii pentru lista neagră a ambasadei. De la portar pînă la proprietarul salonului de frizerie, tot personalul se înclina reverenţios în faţa atotputernicului Muir, ca şi cum ar fi fost vorba de un binecuvîntat misionar al cuvîntului divin în faţa unui trib de negri din Africa Centrală. Domnul Muir încoace, domnul Muir încolo, domnule Muir luaţi loc, domnule Muir poftiţi aici. Olga — care era singura persoană de care el se interesa cu adevărat — îl numea în discuţiile ei intime pur şi simplu *el gringo,* ignorînd complet importanţa personajului care-l avea în faţă, şi care putea hotărî de la o clipă la alta asupra unei vieţi ca a mea. Zi de zi, după cum îmi povestea ea însăşi, trebuia să-i refuze invitaţiile la plimbări cu maşina sau la o cupă cu vin în apartamentul său, în timp ce multe soţii de germani sau italieni trebuiau să se scuze cu multă diplomaţie ca să nu-şi atragă duşmănia.

Lista neagră nu exista pentru Olga şi nici pentru alte femei de condiţia ei, deci Muir şi guvernul său nu erau atotputernici. Nici unul din favorurile pe care societăţile colonizate s-ar vedea obligate să le solicite din

partea metropolei capitaliste, nu puteau face din ele jucării ale destinului în mîinile acelui tînăr desfrînat. Meseria Olgăi era prea neînsemnată ca să poată afecta hotărîrile guvernului din Washington sau pentru ca ea să trebuiască să se supună într-o formă oarecare agenților săi. Ce noroc trebuie să fie să nu ai un frate, un soț sau un fiu legat de marile întreprinderi comerciale care depind de cei dinafară! Nu l-ar mai fi putut numi pe Muir *el gringo*, nici nu l-ar fi salutat dispreţuitoare, dacă soarta ei ar fi depins, ca a multor altora de acel tinerel înfumurat, abia ieşit din adolescenţă, şi care se considera stăpînul lumii. Mama lui hotărîse deci, ca în loc să meargă să lupte împreună cu toţi cei de-o seamă cu el pe frontul Pacificului, să dispună de o comodă poziţie diplomatică sub pretextul că face investigaţii asupra celei de a V-a coloane în America de Sud. Şi cîte răutăţi a făcut în numele Statelor Unite, *el gringo*, despre care, dintr-un oraş întreg doar colegii lui de birou gîndeau ca Olga!

Trăiam o satisfacţie de tată sau de amant care vede femeia iubită refuzînd indignată avansurile unui alt bărbat, atunci cînd Olga săgeta cu privirea pe Muir de fiecare dată cînd acesta, sub pretextul de a-i pune un bacşiş în buzunarul bluzei, profita, luîndu-şi libertatea de a o apăsa cu ostentaţie pe sîn.

În schimb, peste cîteva luni, ca revers al medaliei, mi-a fost dat să văd cum bărbaţi în etate, cu adevărat respectabili, erau obligaţi să suporte cu blîndeţe, toate insolenţele lui Muir, ca şi cum de felul cum se vor umili în faţa tiranului de rînd, ar depinde destinul lor în anii următori. Era epoca în care noi, supuşii Axei, tremuram de a nu ne vedea incluşi pe lista neagră nord-americană şi încercam să cîştigăm prin orice mijloace bunăvoinţa acelui tinerel care juca un rol atît de important prin hotărîrile sale.

Ajungea tîrziu la biroul său, de multe ori beat, şi privea cu dispreţ spre victimele sau spre colaboratorii săi, pe care-i convocase cu două sau trei ore înainte.

— Sînt ocupat şi nu pot primi pe nimeni. Veniţi mîine la ora trei.

Și, fără alte vorbe, acest băiat de familie, care în timp de pace n-ar fi știut cum să-și cîștige existența, iar pe timp de război nu risca prin nimic să și-o piardă, respingea directori de întreprinderi, oameni cu douăzeci sau treizeci de ani de slujbă, care veneau să-l aștepte ca să-i ceară să nu-i ruineze pentru că ei nu aveau nici o vină că sînt germani asigurîndu-l în același timp că nu se amestecau în probleme de politică.

— Nu. Sînt foarte ocupat. Veniți în altă zi.

Și pleca să danseze.

Aducîndu-mi aminte disprețul ce-i arăta Olga mi se părea că sînt răzbunat. Ea dorea să voiajeze, să cunoască și alte țări, să învețe și alte limbi fără să-i treacă prin minte ideea de a se compara cu *el gringo* sau cu mine. Eram diferiți și trebuia să rămînem astfel, pentru că interesul pe care mi-l trezea mie venea, în mod sigur, din faptul că observasem la ea absența acelei spoieli europene sau nord-americane, care pînă atunci, în cadrul minorității pe care o frecventam, mă impiedeca să mă familiarizez cu universul și relațiile afective ale lumii latino-americane.

O întîmplare petrecută în acea perioadă are darul să dovedească mai bine decît orice dezbatere minuțioasă, motivul stimei ce i-o purtam, ca reprezentantă autentică a țării sale, cum nu găseam în grupul cosmopolit pe care-l cunoscusem pînă acum.

Un subiect de discuție în toate saloanele societății, tema obligatorie la toate reuniunile, era testamentul unui bogătaș, înrudit cu cele mai bune familii de la *Cabrera*. Acesta, după ce-și petrecuse toată viața ca model de rafinament social și de virtuți creștinești, a ajuns, în cele din urmă, cu mai mulți fii naturali decît descendentul unui patriarh biblic ; toți născuți din mame de condiție umilă, dar cu probe mai mult decît suficiente pentru a stabili filiația.

Circumstanțele în care apăruse testamentul — aflat în păstrarea unei bănci, în spatele unui tablou în ulei care-l reprezenta pe fondator — aproape identic cu unchiul meu Samuel în tabloul de la fabrica de țigări — și însuși textul testamentului, unde se puteau întîlni în mod curios împletite orgoliul genealogiei sale cu modestia

aventurilor, totul se preta la comentarii sărate și piperate.

Mi s-a părut nimerit să aflu și părerea Olgăi despre ceea ce constituia pentru mine atunci o temă de actualitate, dar ea era atît de străină de toate acestea, ca și mine de lumea de la *Cabrera*.

— Ce părere să am eu? Oamenii din societate sînt interesați de această problemă pentru că fiii naturali ai lui Ríos vor moșteni mai multe milioane de pesos. Ceea ce-i atrage sînt milioanele nu fiii, pentru că li se pare foarte grav să nu fie prieteni cu cei care vor rămîne cu aceste sume. Bastarzi se nasc aici în fiecare zi și nimeni nu vorbește de ei. Multe persoane nu au cu ce să se căsătorească, sau nu le convine, ori nu-i interesează s-o facă. Mare veste, senzațională, bună de apărut pe prima pagină a unui jurnal! Un bărbat însurat a avut niște fii naturali. Nu mai lipsește decît să se spună că se întîmplă pentru prima dată. Rîdea răutăcios parcă provocîndu-mă cu șiragul dinților ei albi și regulați.

Cum să nu rîdă de tot scandalul acela ipocrit cînd ea însăși avea un fiu de patru ani, fructul unei legături nelegalizate cu un bărbat cu care fugise de acasă la șaptesprezece ani și care, la douăzeci de ani o deziluzionase. Niciodată nu a dorit să se căsătorească. Nici nu a interesat-o tatăl acestui copil. Copilul pentru ea era totul, pentru el trăia, lucra, lupta împotriva ostilităților, fără să se gîndească să inventeze probe de filiație împotriva omului care, în mod necinstit, îi lăsase toată grija creșterii fiului. Căsătoria era un lux pe care nu și-l putea permite, cum niciodată nu și-ar fi putut permite vulpi argintii sau să meargă să schieze în Elveția. Ce importanță aveau astea? O mare parte dintre femeile acestei țări trebuiau să se resemneze în fața acestei fatalități și multe, ca și Olga, înțelegeau că este mai ușor să fie fericite fără căsătorie decît să fie legate, fără scăpare, pînă la moarte de un bărbat, nevoite să-i suporte lipsa de respect și abuzurile ce apar în mod inevitabil într-o țară în care nu există divorțul. Folosea cuvîntul „soț" numindu-și amantul ei sau al prietenei sale fără ca judecătorul sau preotul să-i atragă atenția asupra îndatoririlor de urmat. Spunea:

„cînd soţul m-a lăsat" sau „soţul Estelei" atît de natural ca şi cum ar fi fost vorba de adevărate căsătorii.

— Sînt *jarta* [1], deja plictisită, îmi zise.

— Ce ţi s-a întîmplat ?

— Mai multe în acelaşi timp. De cîte ori cred că o să am puţină linişte şi că mi-am ordonat viaţa, atunci se ivesc alte probleme. Copilul s-a vindecat de rujeolă şi acum are o erupţie... Sora mea Sara s-a certat cu logodnicul ei şi s-a supărat şi pe mine, zicîndu-mi că nu mă va mai ajuta să ne întreţinem mama. La nimic nu foloseşte să fii bună,. cîteodată aş vrea să fiu o femeie pierdută.

— Nu spune asemenea lucruri, Olga...

Ea rîse şi continuă :

— Dumneavoastră ştiţi mai bine ca oricine... asta e o slujbă unde trebuie să ai o doză de nerușinare. Trebuie să cochetezi cu clienţii, să-i măgulești, să-i faci să creadă că vei ieşi cu ei, pentru că, dacă mă invită să ies şi nu accept, se supără şi nu mai vin iar atunci se spune că salonul pierde clienţii din cauza Olgăi, şi dacă accept şi nu mă duc, e şi mai rău. Cum vrei să ies cu toţi ? Mai bine mi-aş face o meserie din a le accepta întîlnirile de la început fără a mai avea pretextul aranjatului mîinilor. Parcă eu nu ştiu ce vor bărbaţii de la o femeie cînd o plac şi ea este săracă !

Şi eu eram *jarto*. Nu era puţin lucru ca la vîrsta mea, Fritz să continuie să-mi administreze bunurile. Niciodată nu m-am gîndit serios să-mi vînd acţiunile de la fabrica de ţigări. Şi dacă n-ar fi trebuit să vin ca emigrant, protejat al acestei ramuri a familiei niciodată Fritz nu şi-ar fi permis să folosească faţă de mine un ton cum îl avusese în dimineaţa aceea, de parcă aş fi fost un copil.

Cînd cei de aici din familia K. veneau la Frankfurt în vizită, insinuau mereu că ar fi potrivit să facem o călătorie în America, pentru a cunoaşte această ţară unde

---

[1] Am folosit termenul *jarta*, o expresie de argou local care trebuie să fi fost cuvîntul întrebuinţat de Olga în acea situaţie. Originalul francez a lui B.K. este mult mai emfatic : *je m'emm...* al cărui corespondent în castiliană nu se întrebuinţează de femei decît în mod cu totul excepţional (n.a.).

aveam o parte din averea noastră. Judecînd după toate cele întîmplate, cred că, dacă atunci erau sinceri în dorința lor, s-ar fi cuvenit să se mîndrească față de prieteni cu niște veri care erau bancheri, cu o casă de comerț atît de serioasă și de respectabilă ca a noastră din Frankfurt. Dar dumnezeu a vrut să vin în condiții mult diferite, practic de exilat și să-mi stabilesc reședința aici pentru mai mulți ani. M-am transformat atunci în ruda săracă, într-o piedică, într-o persoană cu care trebuie să te porți bine fără însă a-i permite să se întreacă cu familiaritățile. Numai văduva lui Alberto, fratele mai mare a lui Fritz, și fetele ei mi-au păstrat aceeași considerație ca și cum aș fi venit în condiții de prosperitate, ca în cei mai buni ani ai casei K. Dar în mediul meu aceste lucruri nu se discutau cu străinii. În afară de asta ce ar putea-o interesa pe Olga că vărul meu Fritz se consideră tutorele meu sau că printr-un neașteptat joc al soartei eu n-aș putea dispune de bunurile mele ?. Gîndindu-mă bine, nu era imposibil ca intervenția nord-americanilor să scurteze cu cel puțin doi ani războiul, cum se spunea la *El Pinar*, și atunci n-aș mai fi depins de alte voințe nici nu ar fi trebuit să mă închin reverențios în fața extravaganțelor neurasteniculuí meu văr.

De ce i-am spus că și eu sînt *jarto*, dacă nu-i puteam explica motivele mele ? A face confidențe străinilor și mai ales unei persoane cu o poziție socială mult diferită de a mea, era ceva care se opunea principiilor mele puritane. Dar condiția umană este mai puternică decît își închipuia mama citind *Faptele Apostolilor*. Nu aveam pe nimeni căruia să-i mărturisesc necazurile mele și simțeam nevoia de puțină înțelegere omenească. Noaptea la pensiunea Miss Grace, bătrînele englezoaice nu vorbeau decît de ultima partidă de bridge sau de efectele unor bombardamente în Hamburg care, ca și cele anterioare, fuseseră „fără precedent".

La șapte jumătate seara, toți locatarii pensiunii ne așezam și ascultam vocea unui oarecare Romualdo Gómez, care vorbea la emisiunea „ultimele știri". De cîte ori acesta striga cît îl ținea gura : „În cîteva minute vom transmite o informație senzațională", ne așteptam să

anunțe sfîrșitul războiului. Dar uneori, era vorba de o reclamă, de vreun medicament contra mătreții, iar alte ori aducea vestea scufundării unui vapor ca „Hood" sau „Bismarck". Niciodată noutatea nu era atît de senzațională pe cît o așteptam, dar fără îndoială, gîndeam, va veni și ziua în care Gómez va vocifera : „Trupele aliate au debarcat pe continentul european".

Cu greu mi-ar fi putut umple singurătatea această viață de pensiune. Trebuia să vorbesc cu cineva și acel cineva, la cît de redusă îmi ajunsese existența, era Olga. Eram amîndoi în aceeași situație — chiar dacă motivele fiecăruia erau altele — dar spunîndu-ni-le era un mod de a stabili o legătură, o punte, o afinitate între viețile noastre, iar mie mi-ar fi permis să pătrund mai adînc în viața ei.

— Și eu sînt *Jarto*...

— Dumneavoastră, atît de bogat și fără nici o obligație. Hotărît lucru nimeni nu e mulțumit de soarta sa. Eu mi-am dat seama că trebuie să aveți vreo suferință, sau o preocupare, pentru că adeseori mi se pare că vă văd vorbind singur pe stradă.

— Eu, să vorbesc singur ? Nici dacă aș fi nebun. E adevărat că fiecare are problemele lui, iar pe ale mele nu mi le poate rezolva nimeni. Trăiesc departe de țara mea, nu am prieteni, nu am serviciu și pînă și propriile mele rude îmi scot ochii pentru că sînt german, ca și cum eu aș fi vinovat de acest război. Aștept ca aliații să-l învingă pe Hitler dar asta îmi ia mulți ani. Cum nu pot primi scrisori, îmi petrec orele lîngă aparatul de radio, ascultînd știrile din Europa. Dumneavoastră, domnișoară, nu cunoașteți ce înseamnă singurătatea, ca mine.

— Bietul domnul K. Și eu care vă credeam atît de fericit. Dar lăsați, veți vedea că totul se va aranja și războiul se va termina foarte repede.

Pentru o clipă m-am simțit rușinat, că voiam să-mi atrag compătimirea unei femei și foloseam mijloacele unui cuceritor ordinar, lucruri nepotrivite cu felul meu de a fi solemn, și cu anii mei, ca să cuceresc o persoană care depindea oarecum de mine sub aspect material. Nu. N-aș putea spune că eu, care-l criticasem în gînd pe

Muir pentru comportarea sa față de Olga, fusesem cu puțin timp înainte, mai bun ca el.

— Domnule K. credeți-mă : vă înțeleg că vă simțiți singur uneori.

— Foarte singur, domnișoară.

— Ca și mine, deci. Știți, eu sînt o ființă foarte tristă, iar surorile mele spun că sînt stranie, pentru că doresc mereu să fiu singură.

Conversația a alunecat pe o pantă atît de intimă încît, deși Olga îmi spusese cît de neplăcut îi era să fie invitată de clienți, mi se păru totuși că această discuție îmi permitea să-i propun să mergem împreună în acea după-amiază la cinema.

— Nu doriți să mergeți cu mine la un film, imediat după ce terminați lucrul ?

— Nu am timp. Eu termin aproape la ora opt.

— Atunci vom merge după ce luăm masa. Vă duc la un restaurant, unde doriți, și apoi vom merge la cinema. Mi-ați mărturisit că vă deranjează cei care vă caută pentru farmecul dumneavoastră din dorința de a vă cuceri. Gîndiți-vă că eu știu toate acestea și că sînt prea bătrîn, ca să nu-mi dau seama că am mult mai puține șanse decît ceilalți. Nu vă invit pentru a profita în vreun fel. Mă credeți ?

— Desigur. Știu că dumneavoastră sînteți altfel. Spuneți-mi unde pot să vă caut ca să vă anunț.

I-am dat numărul de telefon de la pensiunea Miss Grace și am plecat să cumpăr o cutie cu bomboane pe care să i-o ofer cînd ne vom întîlni.

Era pentru prima dată de la sosirea mea din Europa cînd mi se deschidea perspectiva de a avea o prietenă [1], o femeie care să nu fie un amor plătit, singurul pe care reușisem să-l obțin pînă atunci în acest mediu aproape provincial.

La ora cinci și jumătate, m-a chemat să-mi spună, într-un fel foarte laconic, că nu poate accepta invitația mea, ceea ce m-a făcut să înțeleg că folosisem o tactică greșită.

---

[1] In original *petite amie*, care echivalează mai exact cu „iubită" (n.a.).

V

Mulţi s-ar putea mira că o întîlnire atît de banală, ca aceea la care mă prezentam în fiecare miercuri, să-mi aranjez părul şi unghiile va ajunge să prezinte în viaţa mea de atunci atîta importanţă. Este însă necesar a se ţine seama că nu aveam nici o ocupaţie şi că în fiecare zi mă trezeam întrebîndu-mă ce aş putea face astăzi, pentru a înţelege că lucrul cel mai neînsemnat în viaţa unui om obişnuit, pe mine mă ajuta să umplu un gol imens.

Mă sculam aproape la opt dimineaţa şi ceream să mi se aducă toate ziarele, pe care le parcurgeam cu meticulozitate, încercînd să mă interesez, în primul rînd, de război, apoi de informaţii economice, de sport, de istorioare comice şi viaţa socială de fiecare dată mai amplă, în care începusem deja să-mi recunosc unii dintre prieteni. Era harta mea de navigaţie în vîltoarea vieţii mondene în care mă aventurasem de la prînzul acela la *El Pinar*. Aici, rubrica socială a ziarelor are un rol important în viaţa individului. Naşterea, botezul, prima împărtăşanie, licenţa, căsătoria şi moartea sînt evidenţiate lîngă o fotografie corespunzătoare şi cu un comentariu elogios încît, cum ar spune Fritz, persoana să poată fi catalogată ca „lume bună". Notele despre petreceri conţineau pînă şi cele mai mici detalii referitoare la îmbrăcămintea persoanelor mai elegante care, în general, nu erau decît intimele redactoarelor rubricii. Eu mă distram ca la un joc de cuvinte încrucişate, cînd citeam unul cîte unul lungile comentarii înţesate de hiperbole, ale cronicilor despre petrecerile familiilor bogate, încercînd să găsesc nume şi locuri cunoscute pentru a evalua propria-mi importanţă. Începusem să cunosc pe de rost insulele, stîncile, depresiunile şi golfurile ascunse ca şi cum vărul meu Fritz mi-ar fi lăsat prin testament jurnalul său de bord. Vanitate puerilă, ce dovedea totala mea lipsă de ocupaţie...

Pînă atunci nu mă interesaseră cotele la bursă, ci doar acţiunile de la fabrica noastră, dar de cînd Pérez

începuse să mă tenteze cu speculațiile sale fabuloase, îmi dădusem frîu liber imaginației, calculînd ceea ce aș fi cîștigat la fiecare acțiune investită în întreprinderile textile, dacă le-aș fi cumpărat cu o săptămînă în urmă.

Astfel, primele trei ore ale dimineții se scurgeau liniștite, pînă se făcea ora plimbării prin oraș, apoi mă înapoiam la ora douăsprezece, cînd radioul revenea cu „senzaționala noutate", pe care o așteptam de atîtea luni fără a o afla vreodată. Nu eram complet despărțit de lumea mea, cu toate că setea de bani și de dragoste mă împingeau de fiecare dată mai puternic spre alte pămînturi. Și era interesant de observat contrastul dintre neliniștea mea și a tovarășilor mei europeni din pensiune, și totala indiferență față de tot ceea ce se spunea în legătură cu războiul la cei ce ne înconjurau. Noi ne petreceam jumătate din timpul nostru lîngă aparatele de radio și pentru nimic în lume n-am fi consimțit să ne lipsim de vreuna din acele emisiuni sau să nu le cunoaștem în întregime. În schimb, personalul de serviciu de la pensiune și chiar funcționarii acesteia păreau că neglijează total informațiile din Europa, ca și cum veștile de dincolo de ocean ar fi fost lipsite de semnificație umană și nici nu ar fi putut avea influență asupra vieții lor. Mai mult decît oricare dintre bătălii îi interesa cronica roșie de sînge, pe care, cu lux de amănunte, o transmitea același Gómez în buletinul său de știri, făcînd cunoscute toate crimele comise în țară.

După prînz îmi făceam siesta sau citeam, sperînd să-mi pot petrece sfîrșitul zilei în vreun cinema sau ca invitat al unor prieteni la un cocteil.

Uneori evreii germani emigranți care se aflau în aceeași situație cu mine, veneau să mă viziteze și ore în șir, fără să aibă altceva de vorbit, se plîngeau de soarta noastră comună și făceau planuri de viitor, pentru cînd se va termina războiul, ca și cum aceasta ar fi fost ceva ușor de obținut.

— Nu poate să mai dureze, îmi spuneau toți.

Arătîndu-mă sceptic, începeau să mă considere străin și să mă privească cu ochi răi. În mod sigur nu aveam stofă de erou și nici credință în dumnezeu.

Trebuie să recunosc că aceste vizite mă plictiseau mai mult decît propria-mi singurătate, dar cum îmi era cunoscut faptul că interlocutorii mei veneau împinşi de un sentiment de simpatie faţă de mine, mă simţeam obligat să-i primesc şi să-i ascult cu răbdare, tot timpul cît ar fi dorit să stea cu mine. Erau aproape întotdeauna persoane de condiţie foarte modestă, cu care în Germania n-aş fi fost niciodată în relaţii de prietenie, dar în nenorocirea care ne lovise pe toţi deopotrivă, pierduseră noţiunea distanţelor sociale şi acum mă tratau ca pe unul de ai lor; un alt evreu, surghiunit de Hitler a cărui viaţă era ca aceea a plantelor din Europa care niciodată nu se pot dezvolta la tropice, unde capătă o conformaţie rahitică, drept cea mai bună dovadă.

În săptămîna de după eşecul tentativei mele de a ieşi cu Olga, am aşteptat miercurea cum nu o aşteptasem niciodată înainte. Doream să merg din nou să-mi aranjez unghiile şi să cunosc motivul pentru care ea a refuzat atît de categoric invitaţia mea, cu toate că după ce i-o făcusem, ideea nu părea să-i fi displăcut total.

Era prima piedică ivită în navigarea mea pe rîul dorinţei, care îmi ascundea calea cea mai scurtă de a mă lansa în larg şi trebuia s-o înving cu orice preţ.

Am ajuns ca de obicei şi m-am purtat ca şi cum întîmplarea cu invitaţia ar fi fost complet uitată. Îmi amintesc că pe atunci trezea un mare interes cazul unui avocat care-şi asasina propria clientelă, după ce-şi atribuia putere completă de a o reprezenta şi nimeni nu vorbea de altceva la pensiune.

Olga a avut iniţiativa de a aminti de refuzul ei de miercurea trecută.

— Mi-a părut foarte rău că nu am putut veni atunci, dar mi-a fost cu adevărat imposibil.

— Nu are importanţă, domnişoară. Ne putem vedea în oricare zi, dacă nu vă plictiseşte sau nu vă deranjează să ieşiţi cu mine.

Toate acestea i le-am spus cu ipocrizia caracteristică bărbaţilor, pentru că nu aveam numai o mare dorinţă de a ieşi cu ea cît mai repede posibil, dar eram sigur că ieşind împreună ea ar fi rămas în cele din urmă, dacă nu prejudiciată, dar în mod cert dezamăgită. Ar fi sfîrşit

prin a fi pentru un timp amanta mea, şi cînd dorinţa mi-ar fi fost satisfăcută şi m-aş fi plictisit de ea, ar fi trecut în mod sigur în mîinile altui bărbat, care, la fel şi din aceleaşi motive, ar fi abandonat-o.

Ea îmi răspunse cu inocenţă :

— Nu. Ce aş avea de pierdut dacă aş merge la cinema cu dumneavoastră !

Atunci continuîndu-mi rolul de lup în piele de oaie, ceea ce ajunsese să fie pentru mine a doua natură, îi spusei :

— Cu adevărat nu ştiu. În Europa, nu ar fi avut nici o importanţă, dar în ţările latine şi catolice este cu totul altfel. Mi s-a spus că nu este bine văzut ca un bărbat în vîrstă să iasă cu o fată tînără şi mi se pare că este chiar cazul nostru.

— Nu-mi spuneţi astfel de fleacuri. Chemaţi-mă săptămîna aceasta şi vă voi spune cînd ne putem întîlni.

— Mi-ar place foarte mult, dar nu vreau să vă închipuiţi că trebuie să mergeţi cu mine din obligaţie, şi că dacă aţi refuza n-aş mai veni aici.

— Nici nu m-am gîndit la asta.

Sfîrşitul dialogului mi-a plăcut şi chiar dacă mă mistuia dorinţa de a stabili prin telefon o nouă întîlnire, cum îmi sugerase ea, am lăsat să treacă zilele cu un fel de satisfacţie masochistă, pînă cînd, sîmbătă dimineaţa, m-am hotărît să fac chemarea promisă.

— Nu. Nu pot. Cînd veţi trece pe aici vă voi explica. A fost singurul ei răspuns.

De ce se juca Olga astfel cu mine ? Dacă nu putea sau nu vroia să iasă, cu ce scop îmi cerea s-o chem, pentru ca să-mi spună laconic, în ultima clipă, că era imposibil să vină ?

Explicaţia care mi-o datora nu s-a lăsat aşteptată.

— Nu ştiu ce impresie v-am făcut, dar nu am putut accepta nici invitaţia de sîmbătă, cum vă promisesem. Sora mea nu s-a simţit bine şi nu avea cu cine merge la medic, iar mamei nu-i place să o lase singură. Medicii de la asigurările sociale sînt foarte îndrăzneţi cînd pacienta este tînără şi frumoasă.

— Atunci nici dumneavoastră nu vă puteţi duce singură acolo, i-am spus în glumă.

— Nu. Nici eu nu merg singură mai ales că sînt păţită. Într-o zi m-am dus pentru că aveam dureri în gît. Medicul mi-a spus că ar putea fi o infecţie cauzată de altceva, deci trebuie să-mi facă un control general şi să-mi desprind jartierele. M-am enervat atît de tare încît am plecat într-o clipă şi m-am dus să-l reclam la directorul Institutului.

— De necrezut, am spus eu, cu o prefăcută indignare. În realitate, ceea ce mă nedumerea în toată povestea aceea, ca în toate problemele ei şi ale familiei sale în general, era acel amestec de virtute şi obiceiuri libere, care făcea posibilă indignarea faţă de medicul ce dorea să-şi dezbrace clientele frumoase şi deplinul dispreţ pentru legătura matrimonială, ce o făcuse să se pronunţe cu atîta sarcasm în privinţa fiilor naturali ai lui Ríos.

Mai tîrziu am înţeles că astfel de contradicţii sînt foarte frecvente, ca o rămăşiţă a educaţiei catolice, chiar şi la persoanele care-şi pierduseră complet credinţa sau care duceau o viaţă cît se poate de libertină. De exemplu, este ştiut că prostituatele din oraş îşi petrec noaptea de marţi rugîndu-se în gura mare la poarta cimitirului înainte de a ieşi în căutare de clienţi, şi pentru nimic în lume n-ar accepta să aibă relaţii cu bărbaţi în vinerea sfîntă, ca în ziua următoare, fără nici un scrupul dacă este cazul, să-şi exercite odioasa meserie chiar şi în prezenţa propriilor lor copii.

Am continuat să vorbim, iar Olga sugeră să ne întîlnim chiar atunci miercuri după-amiază la intrarea unui cinematograf de cartier.

În sfîrşit, eram sigur că va veni. Eu nu mă mai gîndeam s-o invit după atîtea refuzuri, şi acum ea însăşi, fără nici un cuvînt din partea mea alesese locul şi ora întîlnirii noastre chiar pentru după-amiaza aceea.

M-am dus să-i cumpăr ceva şi cu cîteva minute înainte mă aflam la locul întîlnirii, gîndindu-mă la ce ar trebui să-i spun pentru a nu părea prea ceremonios în ochii ei, pentru a rupe firul convenienţelor şi pentru a o îndrepta spre subiecte mai intime. Cu cît aplomb şi sinceritate aş fi rostit primele cuvinte! Le aveam deja pregătite în castiliană. Îi voi spune :

„Mi se pare de necrezut să ne întîlnim ca prieteni și nu în timpul serviciului dumneavoastră atît de obositor și nepotrivit. O femeie cu asemenea calități n-ar trebui să muncească pentru nimeni."

Trecu un sfert de oră de cînd convenisem să ne întîlnim și toți spectatorii intrară în sală. Eu mergeam de la un capăt la altul al clădirii așteptînd cu vizibilă nerăbdare ca Olga să sosească. În acest timp pietonii mă priveau curioși parcă întrebîndu-se ce ar putea face la un cinematograf popular o persoană atît de dichisită. Cine știe dacă într-o situație similară nu vor fi jucat și ei rolul meu. Au mai trecut douăzeci de minute și a trebuit să mă resemnez în fața inevitabilului. Olga nu și-a ținut nici de astă dată promisiunea. M-am întors la pensiune gîndindu-mă că această comportare se datora fără îndoială, unei cauze neprevăzute care se ivise în ultima clipă. Mă așteptam ca la sosire să găsesc o veste din partea ei, cu vreo explicație, dacă nu în aceeași zi, cel puțin în ziua următoare. N-a fost nimic. A trecut și săptămîna, iar miercuri ca de obicei, trebuia să merg la frizerie. Hotărîsem să nu amintesc nimic din cele întîmplate, și în cazul cînd ar face-o ea, să-i spun că nu trebuie să ne mai gîndim deloc la aceasta.

Abia își începuse lucrul, luînd între mîinile ei mîna mea stîngă, cînd îmi spuse cu cea mai perfectă naturalețe :

— Ce ghinion ! Miercurea trecută, imediat după ce ați plecat mi-am dat seama că era miercurea sfîntă. Oscilam dacă să merg sau nu la întîlnirea noastră de la cinematograf, apoi m-am gîndit : astăzi începe postul mare și cine-și face toate poftele tot anul, trebuie, cel puțin în această zi, să-și impună o restricție. Nu voi merge la cinema în ciuda dorinței care mă stăpînește.

M-am simțit dezarmat în fața unui argument atît de neașteptat care avea pentru mine rezonanțe familiare. A renunța la distracție pentru un motiv religios nu era nimic nou pentru mine. Mama, cu concepția ei despre viață, ar fi considerat cinematograful ca pe un spectacol nelegiuit, dar nu numai într-o zi, ci pe tot parcursul anului.

— De ce nu m-ați anunțat atunci prin telefon ? am întrebat-o eu.

— M-am gîndit, dar cum era să vă explic prin telefon ?

Am pălăvrăgit ca de obicei, şi apoi pe un ton pe care l-am considerat aproape afectuos îmi spuse :

— Pentru ca să nu vă fac să mă aşteptaţi, ca miercurea trecută, şi pentru ca să vă dovedesc că accept din toată inima invitaţia dumneavoastră îngăduiţi-mi să văd cînd voi putea ieşi şi să vă sun ca să vă comunic ziua în care o să fiu sigur liberă.

Cuvintele ei mi-au liniştit starea de deconcertare momentană care mi-o produsese comportarea-i enigmatică şi am aşteptat ca ea însăşi să mă conducă pe oceanul furtunos al vieţii sale.

Au trecut mai multe săptămîni şi de fiecare dată, fără s-o mai întreb, îmi amintea de promisiunea pe care mi-o făcuse şi pe care nu şi-o îndeplinise niciodată. Ajunsesem repede să înţeleg că nu o va mai face, dar continuam să fiu discret încercînd totodată să-mi dau seama ce-o făcea să persevereze, fără rost, în comedia ei.

M-am încumetat să insinuez cu precauţie că mi-am dat seama de jocul ei şi că nu avea sens să-l mai prelungească, dar a ştiut cum să mă dezarmeze şi de această dată printr-o frază amabilă :

— Pe altcineva l-aş înşela. Pe dumneavoastră însă, nu !

Cît n-aş fi dat să obţin o întîlnire cu ea în *tête à tête* [1]. Ajunsesem să mă gîndesc să devină iubita mea oferindu-i tot felul de avantaje materiale, dar procedeul mi s-a părut prea grosolan. Ce aş mai fi putut face ? De fapt eu renunţasem la ea, dar cel îndrăgostit aşteaptă mereu în mod tainic imposibilul.

„Te-ai legat cu femeie ? Nu căuta dezlegare. Te-ai dezlegat de femeie ? Nu căuta femeie." (Întîia epistolă către corinteni a Sfîntului Apostol Pavel cap. VII, 27)

Cursul vieţii mele a luat-o pe un drum opus celui normal, la fel ca a majorităţii bărbaţilor din generaţia

---

[1] Am lăsat originalul francez pentru că nu există o traducere adecvată sensului (n.a.).

mea. Ne simţim atraşi de dificultate, de obstacole, de împotrivirea pe care o întîmpină dorinţele noastre din partea lumii exterioare. Interesul pe care-l trezeşte în noi o femeie este legat de incertitudine, în privinţa intenţiilor ei şi de nesiguranţă asupra trăiniciei sentimentelor ei. Ce multă dreptate avea Irene cînd îmi spunea cu cîteva luni înaintea divorţului nostru: „Cît m-ai fi iubit dacă n-aş fi fost soţia ta!" Eu surîdeam atunci, dar nu am încetat să cred că dacă Irene n-ar fi fost aproape aleasă de mama mea pentru a-mi fi soţie, considerată de toată familia ca perechea ideală, poate n-ar fi fost imposibil să fi simţit pentru ea o dragoste adevărată. Dar, aşa cum intrase în viaţa mea, nu puteam avea pentru ea decît un sentiment de apreciere, de stimă care cu timpul a devenit insuficient şi de netolerat amîndurora. Blazat de experienţa atîtor ani de singurătate, acum cînd o evoc atît de receptivă şi discretă, cu surîsul ei neschimbat în faţa celor mai grele situaţii din viaţa noastră în comun, nu pot să nu mă gîndesc cît de diferit ar fi fost destinul meu dacă mi-ar fi fost dat să împart exilul şi sărăcia cu o tovarăşă ca Irene şi cu familia care mi-ar fi putut-o da, obligîndu-mă să dau un conţinut vieţii mele. Aş fi avut propria mea casă — un port sigur în mijlocul furtunii — care m-ar fi scutit să caut satisfacţii prin intermediul banilor, a ambiţiei şi a dragostei. Nu aş fi fost parazitul care ajunsesem să fiu după atîţia ani, interesat de pagina socială a ziarelor, umblînd după o fată care nu avea nici măcar jumătatea vîrstei mele, cu speranţa că nereuşind să cuceresc lumea de aici, odată cu terminarea războiului mă voi întoarce la viaţa din hotelurile luxoase ale Elveţiei în căutare de flori şi de fluturi.

În tinereţea mea, cînd singurul obstacol care stătea în calea independenţei mele era suportarea tutelei materne, mă încăpăţînam să consider un act de libertate în plus desprinderea de soţie ca de încă ceva impus de mama. Şi faptul că mă forţam să-i fac pe plac răspunzînd idealului de nevastă pe care altcineva mi-l alesese, sfîrşea prin a mi-o face nesuferită. Cît aş fi iubit-o dacă, cunoscînd-o în alte împrejurări, aş fi putut s-o aduc în

casa mea fără să mă sfătuiesc cu nimeni, fără să ţin seama de convenienţe, ca pe o victorie a revoltei mele împotriva tradiţiilor burgheze ale familiei K. din Frankfurt !

Toate astea le înţeleg acum cînd stau să examinez cu atenţie trecutul meu şi mă regăsesc ca fiind ceea ce am fost întotdeauna : fiul răsfăţat care niciodată nu a putut scăpa de neobosita tiranie a mamei, sufocat de o dragoste prea egoistă pentru a-mi putea permite să-mi trăiesc propria-mi viaţă. Ce deosebire între mine şi unchiul Samuel, care a mers cu aventura pînă a face o căsătorie cu o femeie catolică şi la abandonarea tradiţiilor comerciale ale casei din Frankfurt ! Au trecut mulţi ani şi încă mi se pare că mama, chiar după moarte, continuă să existe în mine încă vie, ca un văl dens şi aspru care mă înăbuşă pe dinăuntru lipsindu-mă de lumină şi aer. Toată derularea subconştientă a acţiunilor mele continuă să fie condiţionată de prezenţa ei covîrşitoare, şi instinctiv fiinţa mea reacţionează împotriva oricărei impuneri care-mi aminteşte de puterea aceea invizibilă ce-mi anula iniţiativele de cînd eram în leagăn. O voinţă ca aceea a vărului meu Fritz care pretindea să împiedice transformarea gîndurilor mele în fapte, sau o persoană ca Olga care vroia să facă din relaţiile afective un duel mortal pentru a mă domina, readuceau din noaptea subconştientului meu vechea dorinţă reprimată de a-mi demonstra personalitatea peste voinţele străine care, întîmplător, ocupau în existenţa mea locul tiraniei materne.

Cînd reflectez la întîmplările din zilele acelea care au influenţat viaţa mea pe parcursul atîtor ani, mă întreb eu însumi cum de s-au produs într-un timp atît de scurt şi într-un chip atît de neprevăzut, încît să nu-mi dau seama de situaţia mea, decît atunci cînd am fost prins în încurcata pînză de păianjen a dorinţelor frustrate. Şi oricît aş fi făcut pe alţii vinovaţi de nefericirea mea, în final ceea ce-mi determinase comportarea nu a fost decît impulsul de revoltă împotriva oricărei formă de rutină, împotrivirea faţă de atavismele puritane şi germane.

Cum am mai spus, țineam să ies cu Olga pentru că-mi dădeam seama că se juca cu mine, iar eu doream să-mi impun voința chiar dacă ar fi fost numai pentru o singură dată. Din aceleași motive voiam și transpunerea în realitate a intenției de a vinde acțiunile de la fabrica de țigări : pentru că simțeam opoziția surdă a unui membru al familiei față de un lucru pe care eu îl consideram un act legitim de organizare, și a-l putea înfăptui constituia o victorie. Nici unul din aceste probleme nu m-au interesat pînă cînd nu m-am lovit de rezistența unei voințe umane exterioare în luptă cu a mea — aș putea spune că din momentul în care lucrurile deveneau imposibil de realizat, mă stăpînea o imperioasă dorință de a le realiza.

Cum înainte de toate eram un „transfug", am luat hotărîrea ca în fața atîtor dificultăți să plec din oraș. Aș fi putut să amîn o zi sau două sejurul meu la hotelul *Vista Hermosa,* dar la acea dată se comemora moartea mătușii mele Esther. Nu doream să fiu prezent la această ceremonie, pentru a-l evita pe Fritz și în același timp nu vroiam nici să par nepoliticos neparticipînd cu nimic la aceasta. Încă nu luasem nici o hotărîre asupra vinderii acțiunilor de la *Central* și mă temeam că întîlnindu-ne, Fritz mi-ar fi putut pune vreo întrebare la care n-aș fi știut ce să-i răspund. Pentru a nu lăsa, totuși, neobservată această zi, trebuia să demonstrez rudelor mele de aici, într-o formă potrivită, considerația mea față de această ocazie. Cel mai simplu ar fi fost să-i fi trimis o telegramă de la hotelul *Vista Hermosa,* dar din nefericire acolo nu exista un asemenea serviciu. M-am gîndit să trimit flori, poate niște violete, cum era obiceiul în această țară, dar amintindu-mi făgăduiala făcută mamei ca la funeraliile ei să nu se facă cheltuieli extravagante, mi s-a părut o dovadă de respect adusă memoriei ei, ca la zece sau cincisprezece ani după moartea sa, să mă abțin de a trimite flori rudelor mătușii Esther. Mercedes, soția avocatului Pérez, cu care reușisem să ajung la un anumit grad de intimitate, mă sfătui să fac un *sufragio. Sufragio* numesc catolicii un certificat tipărit care dovedește că ai plătit o oarecare

sumă destinată slujbelor religioase în scopul de a ușura păcatele unei ființe dragi ajunsă în purgatoriu. Mercedes nu credea în *sufragios*, iar în ceea ce privește conștiința mea religioasă — dacă mai aveam așa ceva — nimic nu-mi repugna mai mult decît acest concept al vieții eterne, atît de legat de indulgențele ce au despărțit pentru totdeauna biserica noastră de catolicismul roman.

Cum s-ar fi zvîrcolit în groapa lor toate oasele strămoșilor mei calviniști, văzîndu-mă că plătesc un tribut aici pe pămînt pentru a îmbunătăți situația mătușii mele Esther în eternitate !

Cu toate acestea, trebuia, totuși, să arăt într-o formă oarecare familiei K. sentimentele mele cu această ocazie și Miss Grace a fost aceea care, cu felul ei practic de englezoaică, m-a sfătuit să dau de pomană săracilor în amintirea mătușii mele. Ideea mi s-a părut excelentă și imediat am pus-o în aplicare. Am semnat un cec de cincizeci de dolari în favoarea lui Fritz, și i-am scris o scrisoare scurtă, informîndu-l de absența mea din oraș și cerîndu-i să dea suma aceea săracilor, în amintirea mamei sale.

Cu greu mi-aș fi putut închipui că o asemenea mărturie a simpatiei mele ar putea fi primită cu atîta rea voință din partea sa. Imediat cum a primit scrisoarea, a rupt cecul și mi l-a înapoiat, transmițîndu-mi prin secretar că nu avea nevoie de pomana mea și că nu mai dorea să aibă nici un fel de relații cu mine.

Eu am rămas perplex și singurul lucru care mi-a trecut prin minte a fost s-o chem la telefon pe văduva lui Alberto și să-i relatez întîmplarea. Mi-a dat toată dreptatea, dar nu m-a lăsat să-mi fac nici un fel de iluzii asupra viitoarelor mele relații cu Fritz.

— Are un caracter sălbatic și niciodată nu revine aupra hotărîrilor luate.

Sălbatic, avea dreptate. Astfel și fiara captivă care pare familiarizată cu omul și-i cunoaște felul de a fi simte chemarea instinctelor primare care o incită la luptă.

Cum a putut crede că am avut intenţia să-l ofensez, cînd scopul meu fusese să-i arăt prietenie prin acest gest. Fritz cunoştea foarte bine din alte timpuri, obiceiurile mediului nostru puritan, pentru a se mira că nu am cumpărat flori sau nu am trimis *sufragios*. Dacă fusese lipsită de delicateţe concretizarea intenţiilor mele, căldura care o pusesem în acest gest trebuia să compenseze în ochii săi stîngăcia formei ; dar el nu a interpretat astfel. Am vrut să-i cer o întrevedere prin secretarul său particular, Listz, un german timorat şi serviabil, însă acesta, cu toată sinceritatea, m-a sfătuit să renunţ. Ar putea părea de necrezut, dar de atunci nu l-am mai văzut pe Fritz niciodată, cu toate că fusese cel mai bun prieten al meu şi că motivele care m-au făcut să mă stabilesc în această ţară au fost de a mă putea bucura de compania lui călăuzitoare.

Despărţirea de Fritz mă separa şi mai mult de lumea mea, ca şi cuceritorii care-şi ardeau propriile nave, şi mă făcea să mă simt mai singur, mult mai singur ca oricînd. Închis în camera unde locuiam mi se părea că numai Biblia mamei mele, pe care am păstrat-o ca pe o busolă veche de-a lungul anilor, mă mai lega de trecut. O ştiu pe dinafară, în special epistolele sfîntului Petru care constituiau lectura preferată alor mei, şi niciodată nu mă pot dărui somnului fără a citi două sau trei pagini, alese la întîmplare, printre foile fine care au rezistat fără să se deterioreze în timp. O citesc aproape ca pe un horoscop, ca acelea pe care le publică revistele, sperînd să descifrez între versetele ei enigma viitorului meu. Scînteia credinţei nu luminează zilele mele cu speranţa care o făcuse pe mama să-şi suporte atît de uşor declinul. Dimpotrivă, nesigur pe mine, mă îndoiesc permanent de justeţea faptelor mele imputîndu-mi multe greşeli de care probabil nici nu sînt vinovat. Ruptura cu Fritz m-a tulburat multe zile, continuînd să învinuiesc stîngăcia, necunoaşterea mediului, inadaptabilitatea mea, pentru confuzia care a dus la destrămarea relaţiilor noastre. În curînd acest văl imaginar avea să se ridice, cînd aveam să mă aventurez în vîltoare, subjugat de chemările lăcomiei.

VI

Odată rupte în mod definitiv relaţiile mele cu Fritz, doar considerente de ordin economic trebuiau să hotărască momentul în care să-mi vînd acţiunile. Pérez, pe care-l vizitam des la serviciu şi care devenise pentru mine un vrăjitor al comerţului — de cînd reuşise să schimbe sîrma ghimpată în aur prin simpla trecere a timpului — mi-a sugerat să particip la diferite afaceri ca aceea privind urbanizarea împrejurimilor oraşului, de la care mă puteam aştepta la mari beneficii faţă de cele produse pe atunci de acţiunile mele de la *Central*. Mă încînta mai ales perspectiva ca, în cazul în care suma investită de mine ar fi atins limita unui plafon stabilit, să am dreptul la un loc în conducerea fabricii ceea ce mi-ar fi permis să contribui cu munca şi experienţa mea la dezvoltarea acesteia şi mi-ar fi dat totodată o ocupaţie care-mi era necesară. Astfel aş fi putut să-mi fac planuri de viitor după ce aş fi cunoscut lumea aceasta prin intermediul comerţului şi aş fi renunţat puţin cîte puţin la ideea că numai după terminarea războiului viaţa mea ar fi căpătat sens. Era un alt curent de interese omeneşti prin care aş fi putut pătrunde în inima vieţii, lumea muncii intelectuale în care, desigur, trebuiau să se ivească relaţii de prietenie şi schimbări pe toate planurile ce m-ar fi prins în reţeaua lor, ajutîndu-mă să uit mai uşor tot ceea ce fusese înainte.

I-am solicitat lui Pérez să-mi prezinte un agent de bursă pe care puteam să-l însărcinez cu vînzarea treptată a acţiunilor mele. Cu precipitarea-i obişnuită şi din dorinţa de a mă vedea asociat la capitalul aventurilor sale financiare n-a pregetat s-o facă chiar în aceeaşi zi.

Diego Laynez, căci astfel se numea agentul de bursă, m-a primit în biroul său cu multă politeţe, după vechiul obicei castilian. Birourile lui ocupau în întregime etajul zece al clădirii unei bănci şi erau aranjate cu mult gust, în stilul birourilor agenţilor bursei londoneze. Avea un tablou în ulei al fondatorului casei, care fusese în-

suși tatăl lui Laynez, vreo trei bancnote de pe timpul Independenței fixate sub un cristal și bonul nr. 1 pentru o mie de dolari împrumutați Apărării Naționale și subscris, după cum reieșea din certificatul eliberat de însuși Trezorierul general al Republicii, „Laynez și fiii, Ltd.". Laynez era un om binevoitor și simplu, cu o barbă mefistofelică și niște ochi pătrunzători care se întrezăreau în spatele lentilelor. Era reprezentantul tipic al cercurilor pe care le frecventasem pînă atunci. Potrivit împrejurărilor, nu s-a mulțumit cu sărăcia vocabularului meu castilian și l-a întrebat în mod direct pe Pérez dacă vorbeam franceza, ca apoi să înceapă să se înțeleagă cu mine în această limbă, iar deficiențele să le acopere frantuzind termenii din castiliană și adăugînd dezinenței cuvintelor sonoritățile care i se păreau mai potrivite.

— Doream mult să vă cunosc, domnule K. Am auzit vorbindu-se de dumneavoastră și, fără îndoială, numele dumneavoastră de familie ne este cunoscut nouă tuturor oamenilor de afaceri din țară. Cine nu a auzit de *Central* și de Don Samuel? Tatăl meu a fost foarte bun prieten cu el, iar eu, cînd eram copil, l-am cunoscut într-un hotel numit *La. Illusion*. Ce persoană încîntătoare era Don Samuel! Cu atîția bani și atît de simplu!

— Da. Un mare om unchiul meu Samuel — a trebuit să-i răspund pentru a continua dialogul, fără să-i mai amintesc că ajunsese, de asemenea, pînă la Frankfurt buna reputație a casei „Laynez și fiii, Ltd.", ceea ce cu siguranță i-ar fi făcut plăcere.

— De Fritz, ce să mai vorbim! Am fost prieteni încă din copilărie, iar acum cînd a devenit atît de nesociabil, eu am totuși norocul să-l văd în fiecare marți la Consiliul de Direcție de la *Cimsa*.

M-am gîndit imediat la imprudența de a mă da pe mîna unei persoane din intimitatea vărului meu, dar, cum relațiile noastre personale erau rupte, îmi era greu să-mi imaginez ce consecințe ar putea avea pentru mine faptul că Fritz ar fi fost informat de dorința mea de a dispune de acțiuni. Dimpotrivă, era chiar ridicol să perseverez față de vărul meu de o vîrstă cu mine în

atitudinea de elev surprins de către profesor pe cale de a face o poznă.

Nu numai odată mi-a apărut în minte scena deschiderii testamentului mamei mele la Frankfurt, cînd notarul — vechi prieten al familiei — mi-a comunicat, cu un surîs acru-dulce că, de acum încolo voi fi un om bogat și independent. Evocam momentul solemn în care acesta, apucîndu-și cu mîna stîngă reverul redingotei sale reiate, începu să citească cu voce sonoră clauza aceea pe care nu o așteptasem în zadar și care-mi schimbase cursul existenței : „În ceea ce privește bunurile mele, cele rămase aici sau cele pe care le posed în afara Germaniei, le las toate fiului meu B., fără nici o condiție". Deci de unde reieșea că Fritz s-ar fi aflat coadministrator sau coparticipant la această moștenire ? Senzația de a mă vedea din nou supus unei tutele umilitoare justifica în ochii mei dorința de a-mi vinde acțiunile fără să țin seama de considerente familiale.

Am trecut peste comentariul în legătură cu Fritz și am intrat direct în problemă :

— Domnul Pérez mi-a recomandat firma dumneavoastră pentru niște operațiuni de bursă în care sînt interesat...

Nu ajunsesem să termin fraza cînd Laynez mă întrerupse cu un surîs convențional :

— Ați dori să faceți investiții în această țară ? Aveți dreptate. Cum se petrec astăzi lucrurile în lume, sigură rămîne doar America de Sud. Noi sîntem continentul viitorului. Vom fi cum au fost Statele Unite în secolul al XIX-lea și aici vor trebui să se refugieze capitalurile europene pentru a se simți în siguranță și pentru a scăpa de impozite.

Aș fi vrut să strig că știam pe de rost aceste fraze șablon care circulau la *Cabrera* între cei care se făleau a fi cunoscători ai mișcării economice mondiale, dar am preferat să-i retez continuarea discursului, concretizînd obiectul vizitei mele în cîteva fraze :

— Nu. Nu am nimic de investit. Am un anumit număr de acțiuni în fabrica de țigări și doresc să le vînd pentru a putea întreprinde alte afaceri.

Cu un larg surîs îndatoritor, domnul Laynez, care trebuie să fi ştiut că sînt unul dintre cei mai puternici acţionari, răspunse :

— Sîntem gata să vă servim. Care este ideea dumneavoastră ?

I-am explicat că doream să vînd aceste acţiuni în cele mai bune condiţii cînd cotele vor fi mai favorabile, puţin cîte puţin, într-un termen de trei luni.

— Eu, dacă-mi permiteţi o părere, în locul dumneavoastră n-aş vinde acţiunile de la *Central*, pentru că ele reprezintă o excelentă investiţie, dar dacă aveţi altceva mai bun în perspectivă, am putea trata preţul la care doriţi să le vindeţi şi vom păstra aici ordinul, pentru cînd se va putea executa.

Am ajuns repede la o hotărîre asupra detaliilor afacerii şi, conducîndu-mă spre uşă, Laynez şi-a exprimat dorinţa de a-i face o vizită, pentru a-i cunoaşte familia şi a participa la sărbătorirea zilei de naştere a fiicei sale.

Mie mi s-a părut ciudat ca în ziua în care ne-am cunoscut să mă invite acasă cu atît mai mult cînd era vorba de o reuniune atît de intimă ca o aniversare în familie. Dar am acceptat cu multă plăcere pentru că, între timp, reuşisem să mă obişnuiesc cu felul latino-americanilor de a-şi deschide cu generozitate casa străinilor. Ce importanţă mai putea avea acum faptul că strămoşii mei calvinişti n-ar fi practicat în Frankfurt un procedeu asemănător nici cu cei mai distinşi clienţi ai băncii noastre ? Experienţa mea sentimentală cu Olga mă învăţase să nu mai am încredere în vechile concepţii, iar acum eram dispus să mă las călăuzit cu ochii închişi de cunoscătorii acestei lumi ciudate.

Şi aşa a şi fost. Laynez mi-a arătat drumul spre tărîmul paradiselor uşoare, acolo unde viaţa încetează de a mai fi luptă.

Încă cu mult timp în urmă, atît în Germania cît şi în toată Europa se stabilise separarea dintre puterea politică, puterea banilor şi cea a sîngelui. Guvernul, bun sau rău, se baza pe numărul şi forţa claselor de jos ale naţiunii şi atît bogăţia cît şi numele răsunătoare nu se puteau impune voinţei poporului. În schimb, aici adevăratul guvern al ţării îl constituie înalta societate,

din care fac parte persoane ca Fritz, Manuel, avocatul Pérez sau bancherul Laynez. Oamenii aceştia domină viaţa economică cu banii lor, politica cu influenţa lor şi viaţa socială prin poziţia lor. De exemplu, în Europa lumea frivolă a mondenităţii sau a nobilimii nu desfăşoară nici un rol economic. Astfel, noi comercianţii şi bancherii germani nu aspirăm, în afară de unele situaţii excepţionale, să ne alăturăm acestor medii sociale pentru a-i domina cu banii noştri. Dar mai ales, nici unii nici alţii nu încercam să transformăm politicienii în instrumente de guvernare a ţării după bunul nostru plac. În consecinţă, viaţa mondenă nu avea o funcţie capitală cum i se atribuie în ţări ca aceastea. Laynez, invitîndu-mă să sărbătoresc cu prietenii săi aniversarea fiicei sale şi demonstrîndu-mi poziţia sa de om de lume, nu făcea altceva decît să etaleze faţă de un necunoscut, pe care-l credea bogat, prestigiul situaţiei sale sociale, în scopul de a mă atrage de partea sa prin această formă de măgulire. La fel proceda şi cu alţi oameni de afaceri, chiar de condiţie mai modestă, sau cu miniştri şi senatori a căror bunăvoinţă îi era necesară pentru afacerile lui financiare.

A fost suficient să intru odată în casa sa pentru a mă familiariza cu acest nou aspect al lumii de la *Cabrera*, pînă atunci necunoscut mie, şi a pătrunde pînă în cele mai mici detalii în viaţa naţională prin flexibilul trunchi al vieţii mondene.

Am petrecut cea mai mare parte a serii în compania unui politician de extremă stîngă foarte gras şi guraliv care mai păstra încă felul de a vorbi din popor, dar care integrat acelei lumi artificiale de europenizaţi, aspira să se îmbrace după moda engleză şi să facă parte din aceleaşi cluburi unde persoane ca Laynez aveau cuvîntul hotărîtor. Temut pe bună dreptate de bogătaşi contra cărora îndrepta majoritatea diatribelor sale, în seara aceea, în mijlocul mulţimii înnebunite de entuziasm, se simţea foarte onorat de invitaţia bancherului de a sărbători într-un cerc intim aniversarea fiicei acestuia.

— Eu nu doresc ca bogaţii să devină săraci, îmi spuse, ci ca săracii să devină bogaţi, sau ca săracii, zi de

zi, să fie mai puțin săraci, iar bogații mai puțin bogați pînă cînd se va stabili o oarecare egalitate. Știu și eu să admir lucrurile frumoase care se pot obține cu bani. De ce aș pretinde să nu aibă nimeni statui atît de minunate ca această reproducere după Venus de Canova, cînd arta este singurul lucru care dă sens vieții?

— Eu credeam, i-am răspuns, că dumneavoastră sînteți mai mult om de acțiune, politician, căruia disciplinele economice și juridice nu-i mai lasă timp să se ocupe și de cele estetice.

— Să nu credeți asta, spuse, dîndu-și mare importanță. Eu am vocație de scriitor. Sînt o persoană care simte arta. Mă emoționez cînd aud recitîndu-se o poezie sau cînd ascult un concert bun. Politica mă interesează ca spectacol, ca joc de interese în conflict, dar nu mai mult. Nu cunosc economia în tainele ei. Nu știu să fac comerț, să girez o poliță sau să discut sistemul de amortizare al unui bon de plată, dar posed în schimb conceptul de interpretare materialistă a istoriei, ceea ce este esențial.

— Cum faceți atunci cînd trebuie să vă pronunțați în legătură cu unele probleme economice și să dați soluții opiniei publice? am întrebat cu inocență.

— Foarte simplu. Mă sfătuiesc cu experți, ca Don Diego Laynez, care au bunăvoința să mă ajute. Poate vă surprinde că mă vedeți în această casă, cînd eu trec drept un anticapitalist convins, dar pentru că doresc să fac un nou proiect de lege asupra băncilor i-am cerut în mod special lui Don Diego să mă ajute cu experiența sa; iar el a avut amabilitatea să mă invite aici în seara aceasta. Este un om foarte simpatic, iar mama sa este *una señora* atît de distinsă încît, în mod sincer, sînt foarte bucuros că am acceptat.

Ne-am apropiat de locul unde se servea masa și foarte curînd mi-am putut da seama pînă la ce punct acel temut conducător sindicalist fusese asimilat de ambianță așa cum, după relatările voiajorilor, mediul nord american absoarbe pe tînărul european, făcîndu-l să-și piardă toate caracteristicile neamului său.

— Este excelent acest vin de Rin, chiar dacă-l prefer de obicei mai sec. Masa cît de simplu este aranjată și cu cîtă distincție, observă interlocutorul meu.

Era același vocabular „distins", „excelent", „simplu", „ca în Europa" admis și la *Cabrera* și care servea de „Sesam deschide-te" pentru toate ușile.

Pe cînd conversam astfel ni se alătură stăpînul casei ca să ne întrebe dacă practicam vreun sport. Anglosaxonii întrebuințau în mod frecvent acest pretext pentru a lega prietenii așa cum șefii a două triburi sălbatice încearcă să se cunoască discutînd despre felul cum se aprinde focul.

— Altă dată jucam tenis, am răspuns eu, dar nu știu dacă aș mai putea juca la această altitudine și la anii mei.

— Puteți încerca în orice zi la clubul *Atlantic*; eu sînt unul dintre directori. Cînd veți fi mai puțin ocupat îmi voi permite să vă invit.

— Iar dumneavoastră, domnule Ayarza?

— Eu joc, de asemenea, puțin tenis. Trebuie însă să mai exersez, dar niciodată nu am avut timp.

Se îndepărtă lăsîndu-ne singuri.

Imediat Laynez, pe un ton aproape confidențial, îmi explică:

— Am făcut o imprudență atingînd tema *Atlanticului* în prezența lui Ayarza. Odată, cînd abia își începuse cariera a solicitat să intre la *Atlantic* dar a fost respins. Este un lucru pe care niciodată nu l-am înțeles; originea modestă a cuiva nu constituie un motiv pentru a-l respinge ca asociat la club. Sînt sigur că prezentîndu-se acum, l-am accepta, dar nu mă încumet să i-o sugerez. Subiectul acesta cred că-l deranjează. Dacă este ceva de care sîntem mîndri în această țară, lucru de care dumneavoastră vă veți da seama, este faptul că recunoaștem cu toții adevăratul merit al cuiva, fără a ține seama de diferența de clasă. Dacă o persoană este capabilă, poate ajunge unde-și propune. Este țara șanselor. Aici au fost președinți persoane ai căror părinți nu fuseseră căsătoriți, sau a căror origine era necunoscută.

— Atunci pentru ce l-au respins pe Ayarza de la *Atlantic*, l-am întrebat surprins.

— Ah, pentru că nu știa să se poarte și nu fusese acceptat de „lumea bună" ca acum.

Natura capricioasă produce exemplare care întîrzie să se adapteze speciei.

Și acum este la fel ca cei din „lumea bună" ? — îmi trecu prin minte să-l întreb.

O rază de lumină pătrundea în adîncul hățișurilor, iar eu începeam să cunosc drumurile ascunse. Deci asta este ceea ce se cheamă aici democrație și egalitate, îmi spusei. Nu permiteau să iasă la lumină adevărata față a țării, cu defectele și calitățile ei, o Olgă candidă și sinceră, ca o expresie autentică a națiunii. Numai cei ce trec prin sita deasă a cercului de xenofili și se contopesc cu aceștia în mod superficial pot atinge orice poziție, pot ajunge președinți, miniștri sau ambasadori. Același lucru se întîmpla și în Rusia, Serbia sau România, în tinerețea mea, fără să aibă vreo legătură cu egalitatea socială cum se pretindea aici. Era ascensiunea firească a cîtorva indivizi care părăseau clasa lor pentru a intra în alta, pierzîndu-și caracteristicile. Dacă în realitate această ascensiune ar fi atins alte proporții și nu ar fi avut caracter de excepție, noua clasă ar fi impus normele și obiceiurile ei de viață, cum se întîmplă în toate țările unde s-a produs o adevărată revoluție socială, și cum s-ar putea întîmpla și aici, dacă un Ayarza ar putea să se lipsească de elogiul vinurilor într-o țară care nu le produce, și ar veni la *Atlantic* cu propria sa personalitate, fără teama de a se vedea ridiculizat că nu copiază revistele de modă engleze.

Fără îndoială, raționamentele mele mă conduceau către aceeași problemă religioasă a opoziției dintre doctrina noastră a predestinării, ca atitudine față de viață, și doctrina catolică a grației divine. Pentru ce nici o persoană în Germania nu se rușina de condiția sa socială și nici nu și-o pierdea așa ușor ? Nu am văzut niciodată un burghez onorabil care să renunțe la principiile sale dîndu-și aere de conte, folosind monoclu sau floare la butonieră, ca atîția dintre prietenii mei de aici. Aceștia, cu toate că nu erau lipsiți de merite pretindeau că-și ascund originea adoptînd îmbrăcămintea, lexicul și manierele gru-

pului dominant, în cadrul vieții sociale a orașului, cum dobîndește cameleonul culoarea ramurei pe care doarme, La noi, fiecare acceptă profesia sa ca parte a predestinării impusă de dumnezeu și nimeni nu dorește să se eschiveze, disimulînd-o sau deghizînd-o. Chiar și femeile de stradă își exercită profesia lor cu conștiinciozitate, ca o datorie oarecare. Aici, alt paradox, femeile de această condiție vor să fie obiectul unor cuceriri amoroase, al unui simulacru de seducție înainte de a se dărui actului sexual plătit. Să fie oare speranța catolică a răscumpărării, sau mimetismul instinctiv al florei tropicale ?

Cîteva minute după ce m-am despărțit de Don Diego pentru a merge la teatru, am auzit pentru prima dată singura veste senzațională din acel an : americanii debarcaseră în nordul Africii iar sfîrșitul războiului părea apropiat.

Cîmpie ! Cîmpie ! Trebuie să fi strigat plin de speranță exploratorul în fața miracolului care-l făcea să creadă că a scăpat de junglă.

Îmi amintesc bine că eram la teatru cu Mercedes și soțul ei, iar într-o pauză începu să circule zvonul despre debarcarea americană pe Continentul negru. Fusese o lovitură de necrezut, fantastică, sigură și calculată ca tot ceea ce fac oamenii practici ai Statelor Unite. După atîtea luni de așteptare, luni sumbre în care se făcuseră tot felul de ipoteze asupra diferitelor debarcări, realizarea acestui lucru, cel mai neașteptat, fusese o lovitură de teatru de prima clasă. Cu săptămîni înainte, o tentativă de debarcare a unui grup de trupe canadiene la Dieppe sfîrșise printr-un sîngeros eșec. Germanii reușiseră să anuleze mai mult de șaptezeci la sută din trupele debarcate, iar efectul moral asupra celor neutri fusese dezastruos. Toți ne gîndeam că debarcarea era irealizabilă și mulți sfîrșirăm prin a accepta ideile difuzate printr-o carte de popularizare a războiului aerian, după care, numai prin intermediul bombardărilor din avion, mărind capacitatea și numărul acestora, precum și potențialul exploziv al bombelor, ar putea fi redusă puterea nazistă.

Odată cu vestea debarcării în Africa, cei care avuseseră încredere în eficiența armatei americane radiau de satisfacție. Avocatul Pérez, de exemplu, care în seara

cînd l-am cunoscut încercase să-mi demonstreze punct cu punct cum participarea nord-americană trebuia să pună capăt conflictului într-un an sau doi, simțind că avusese dreptate, se agita mergînd de la un capăt la altul al încăperii, gesticulînd mult cînd vorbea, ca toți latino-americanii.

Speranța că se va termina războiul mă liniștise neînchipuit de mult. După o durată de cîteva luni sau cel mult cîțiva ani, aș fi putut să mă gîndesc la o călătorie, dacă nu spre Germania cel puțin spre Elveția, pentru a-i revedea pe ai mei, a încerca să-mi recuperez bunurile, și să merg iar pe căi cunoscute spre viața mea spirituală. Toată lumea o dorea și această dorință se simțea în atmosferă. Deznodămîntul războiului era apropiat. Debarcarea în Europa dinspre Africa sau chiar din insulele britanice devenise o realitate. O prietenă cehă, domnișoara Relich, entuziasmată ca nimeni altul de eliberare, m-a făcut să-i promit ca la orice oră aș afla despre debarcarea aliaților în Europa să-i comunic telefonic oferindu-se să facă și ea la rîndul ei același lucru. Nu avea importanță dacă era la miezul nopții sau în zorii zilei, iar pentru că ea stătea tot timpul lîngă aparatul de radio, se angajă să-mi dea vestea imediat cum o va afla.

În timp ce apăreau curenții prielnici care puteau să-mi permită să ridic ancora în căutarea drumului meu, începusem să mă inițiez și în viața comercială, cu tot atîtea perspective favorabile ca și debarcarea în Africa sau ospitalitatea seniorială a lui Diego Laynez.

VII

Ordinul de a vinde acțiunile de la *Central* nu ar fi putut fi ales într-un moment mai potrivit. Odată cu vestea debarcării nord-americane în Africa, o undă de optimism domnea peste tot și influența sa pe piața de valori nu s-a lăsat așteptată. Ca un vînător expert reușisem să surprind fiara în timpul mesei la ora amurgu-

lui. Ca o consecință a iminenței victoriei aliaților toate acțiunile urcară în zilele acelea între 20% și 30%.

La fiecare schimbare înregistrată la bursă eram chemat din biroul lui Laynez pentru a fi consultat telefonic în legătură cu ceea ce trebuia făcut cu acțiunile mele.

— Se poate vinde o bună parte din acțiuni la 14,40 dolari. Ce dispuneți, vindem, domnule K. ?

— Atît de înghețată este piața ? Nu credeți că se mai poate urca ?

— Putem aștepta pînă se va urca la 15,50 dolari.

— Atunci să mai așteptăm.

După-amiază m-au chemat din nou.

— Au ajuns la 15 dolari și cu multe cereri. Vindem domnule K. ?

— Să încercăm să obținem un preț mai mare așteptînd pînă mîine.

În ziua următoare creșterea continuă.

— Se pot vinde la 16,50 dolari. Vindem ?

— Vindem jumătate și mai așteptăm două zile pentru restul.

După două zile prețul se urcase la 18 dolari și ceva, iar eu nu făceam decît să mă plîng că nu am avut răbdare să realizez un cîștig complet ; însuși Laynez observă cu înțelepciune.

— A nu cîștiga nu înseamnă a pierde.

Însă piața nu putea rămîne neschimbată mult timp.

— Să vindem la 18,00 dolari ?

— Nu, să mai așteptăm.

În ziua următoare m-au chemat din nou.

— S-a ajuns deja la 17,90 dolari. Cererea a scăzut considerabil. Vindem ?

Cu experiența vînătorului obișnuit să meargă pe urmele fiarei, Laynez mă informa pas cu pas de fluctuațiile pieții. Cînd prețul de 17,90 dolari începu să scadă, am dispus vinderea restului din acțiunile mele la 17,50 dolari și astfel le valorificasem în condiții la care nici nu m-aș fi putut gîndi cu două săptămîni în urmă. În scurt timp ajunsese să se vîndă din nou la 15,00 dolari și Laynez mi-a sugerat să răscumpăr acțiunile de la *Central* obținînd astfel un profit din diferența prețului de

vînzare de 16,50 dolari şi 17,50 dolari şi cel de cumpărare pentru ca apoi să le repună în vînzare la 15,00 dolari. A fost imposibil să găsesc în zilele acelea o cantitate atît de mare de acţiuni ca cea pe care o vîndusem, dar am reuşit într-o oarecare măsură să mă apropii de numărul iniţial, realizînd uşor în mai puţin de trei săptămîni un cîştig imens.

Desele convorbiri telefonice şi vizitele pe care trebuia să le fac la birou lui Laynez pentru aceste operaţiuni au contribuit la legarea unei prietenii mai strînse cu Don Diego, atrăgîndu-mi simpatia lui, prin docilitatea cu care îi urmasem sfaturile şi prin manifestările de mulţumire pe care i le arătam, datorită rezultatului atît de bun al speculaţiilor.

— Vom sărbători duminică succesul acestei afaceri, îmi spuse în ziua cînd puteam considera încheiată prima manevră de suspendare a vînzării de acţiuni. Doriţi să veniţi la *Atlantic* să luăm masa împreună ?

Am acceptat cu multă plăcere invitaţia şi — aşa cum era de aşteptat — am petrecut o după-amiază foarte plăcută, făcînd noi cunoştinţe. Don Diego nu înceta în a-mi face cunoscute toate relaţiile sale printre cei care se apropiau de masa noastră salutîndu-l cu deosebit respect.

După ce se depărtau îmi explica cine era fiecare, lăsîndu-mă să deduc avantajele pe care le-aş obţine din prietenia cu ei.

— Acesta este cutare, îmi spuse arătîndu-mi un bărbat cam de şaptezeci de ani cu un nas enorm. Se află în relaţii foarte bune cu ministrul afacerilor externe.

— Acesta este director la Banca de Stat, singura Bancă mare unde se obţine credit fără garanţie...

— Aceasta este doamna X. Cel mai frumos bal de Anul Nou este cel dat de dînsa.

Nu mai lipsea decît ca Laynez să-mi spună cu claritate că pentru a trăi în ţara asta trebuie să nu te pierzi în anonimat, iar dacă vrei să ai succes în ceea ce întreprinzi este necesar să faci parte din lumea de care depindeau în mod egal paşapoartele, creditele bancare sau balurile de Anul Nou, ca trei lucruri omogene.

— Cred că ar trebui să deveniți membru al *Atlanticului*, îmi spuse. Permiteți-mi să vă prezint la următorul consiliu de direcție.

Am cerut un formular de prezentare și cu semnătura unuia din prietenii lui Don Diego, care se afla la masa alăturată și care, chiar fără să mă cunoască, s-a oferit cu amabilitate să-mi sprijine intrarea, și împreună cu cea a lui Laynez, începu legătura mea cu clubul.

Și animalele au locul lor de odihnă la marginea rîurilor și la umbra arborilor pădurii. Acolo sub clar de lună își dictează legile, tăifăsuiesc prietenește iar în orele de distracție se zbenguesc cu femele străine.

Datorită lui Mercedes cercul prietenilor mei era din ce în ce mai extins și treptat începusem să mă obișnuiesc cu obiceiurile de aici. Jucam tenis, sport în care excelam altădată, dar pe care nu-l mai practicasem de zece ani. Calitățile mele de „tenisman" m-au făcut să dobîndesc noi relații mai întîi printre cei care frecventau hotelul *Vista Hermosa* și apoi la *Atlantic*, de care-mi amintesc încă cu plăcere. Cînd am făcut cadou clubului *Atlantic* cupa cu numele meu, B. K., primită pentru dublu mixt, m-am gîndit cu recunoștință la momentele plăcute petrecute acolo, pe timpul cît am fost membru.

Bănuiesc că membrii mai tineri trebuie să fi zîmbit observînd felul meu de a fi atît de greoi și de germanic, și manierele mele de „Quijote helvet", cum ar spune Jean-Jacques Rousseau, dar ce importanță avea? Eu eram mulțumit de viața aceea liniștită și nici nu mai aveam de așteptat prea mult pînă la armistițiu.

Sîmbăta după-amiaza și duminica dimineața, jucam tenis la *Atlantic*. Printre prietenii care participau la aceste partide se numărau ambasadorul Olandei și soția sa, un tînăr francez singuratic pe care-l ajutasem să obțină un post la fabrica de țigări înainte de disputa mea cu Fritz, doi dintre compatrioții mei stabiliți mai de mult aici, Mercedes și avocatul Pérez. Salonul principal al clubului decorat ca de obicei după revistele americane devenea în acele după-amiezi tîrzii, cînd jucătorii se întorceau de pe teren, un ansamblu pitoresc. Toate speciile selvei cu pestrițele lor culori își dăduseră întîlnire aici:

papagali cu penaj splendid, zebre cu podoaba lor sobră, jderi cu blana stufoasă și lei îmbătrîniți, fără dinți și cu părul cărunt de ani.

După joc ne reuneam la o masă comună unde veneau și alți membri ai clubului pe care-i cunoscusem în timp, să se integreze grupului. Rămîneam împreună pînă se făcea noapte de-a binelea jucînd zaruri pe diferite băuturi și aperitive comandate la fiecare partidă. Prietenii mei beau whisky, mîncau carne de porc și porumb copt, cum este obceiul pe aici, în timp ce eu, incapabil să mă adaptez, comandam o bucățică de cîrnat și un pahar cu bere, în mijlocul ilarității generale.

— Gusturi nemțești, gusturi nemțești, exclamau toți în cor, iar eu mă simțeam rușinat că aparțineam unui neam care bea bere și mînca cîrnați, pe cînd băutura impusă de anglo-saxoni era whiskyul; iar pe deasupra, mai era și refractar de secole la idealurile democratice engleze. Dar în club, fiind cunoscut faptul că fugisem de la naziști, nu mă privea nimeni cu neîncredere, dimpotrivă, cu toată lipsa mea de grație, ajunsesem să fiu, nu numai pentru membrii clubului, dar chiar și pentru servitori o figură prietenoasă, cu basca, cu ochelarii negri și cu recunoscuta mea plăcere pentru bere și cîrnați. Făceam cuplu cu cel mai bătrîn jucător și cu un puști nervos pe care-l numeau *el curi*. Într-un colț al frigiderului de la club se păstrau ca proprietate exclusivă, cîrnații mei, iar cîte un glumeț, cînd mă vedea venind transpirat de pe terenul de sport, striga imediat în gura mare, prietenește: „pregătiți cîrnații domnului K.“!

Lumea aceea aristocratică și prietenoasă de la *Atlantic* îmi amintea, sub multe aspecte, membrii cercului militar din Zagreb, acum treizeci de ani, pe timpul primului război mondial. Dealtfel, mă gîndesc că această ambianță trebuie să fi fost la fel în toate cluburile din micile orașe. Aceleași rivalități, aceleași vanități, aceeași camarilă ca în România și Serbia, dădea un farmec special *Atlanticului*. Membrii mai vechi, fiii sau rudele fondatorilor aparțineau clasei avute care călătorieră prin Europa. Ei încercau întotdeauna să se înțeleagă cu străinii în engleză sau franceză și priveau cu dispreț pe noii membrii făcîndu-i cu orice chip să simtă faptul că erau intruși.

Cu timpul, cei nou veniți formau grupul lor, care urma să facă necazuri următorilor nou veniți, și astfel ajungeau să capete în ierarhia clubului o poziție mai bună. Grupul care era pe locul din mijloc avea ca obsesie mania — demnă de fabula lui Esop cu măgarul și leul — de a schimba comitetul de direcție moștenit de la cei vechi ; dar, printr-un paradox explicabil, mare parte din membrii ce nu aparțineau nici unui grup, dar care depindeau economicește de directorii băncilor, cei ce dominau comitetul și care erau regii selvei, susțineau întotdeauna conducerea veche, cu argumentul că era mai bine să suporte tirania celor dinainte decît pe aceea a celor ce nu aveau tradiție în club. Adevărul era că, așa cum dominau viața economică de pe pozițiile lor din vîrful instituțiilor bancare, sau cum guvernau în mod indirect țara, prin intermediul politicienilor, tot astfel puterea lor economică le permitea să se considere stăpîni ai vieții sociale. Buna comportare a noilor membri care nu le făceau niciodată opoziție, era răsplătită cu mici înlesniri în afaceri și cu un post sau două în consiliul de direcție, acordate ca o concesie, pentru a servi la potolirea celor recalcitranți ; direcția clubului păstrînd în același timp aparența unei camarile de un odios caracter exclusivist. Era vorba, respectînd proporțiile, de același sofism ca atunci cînd se vorbea de egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor.

— În consiliu există reprezentanți din toate grupurile sociale, și acesta se schimbă în fiecare an. Nimeni nu se gîndește să monopolizeze posturile onorifice din cadrul instituției, mi-a explicat Laynez. Persoane din provincie, care nu locuiesc aici, dar cu merite deosebite sînt alături de noi în conducere.

Ca și în viața politică, dacă și acolo era sigur că oricine putea să ajungă la situații înalte, și la *Atlantic*, cu aprobarea persoanelor „bine" de la *Cabrera*, le era permis și „cățeilor" care dăduseră deja suficiente dovezi de abilitate de a se descurca în orice situație, să-i însoțească pe cei mari la mașinațiile conduse de aceștia.

Doctorul Fausto, un medic cu o chelie ca o bilă de biliard și ochelari enormi cu ramă de bagă, care nu practica nici un sport, dar care venea după joc pe la

mese ca să spună cu mult sarcasm impertinențe gustate de toată lumea, îmi explică odată astfel diferențele sociale ale acestei societăți :

— Vedeți dumneavoastră domnule K., vorbi el cu șiretenie, aici, ca și în Europa, avem diferite titluri de noblețe. Există noblețea tip imperiu și noblețea actuală, care reprezintă condiția socială dobîndită prin bogăția provenită din industrie. Cînd auziți vorbindu-se de Larreta de la „Comex" sau de Lascurain de la „Telanesa" (două fabrici de țesături) închipuiți-vă că se vorbește de Wagram sau de Jena. Nume de bătălii contemporane ! Titluri cu adevărat bune, echivalente cu ale nobilimii feudale, pentru o țară atît de tînără, și care provin din averea dobîndită prin minele de aur sau din umbra afacerilor cu chinină și indigo. Închipuiți-vă, au aproape o sută de ani.

Toată lumea acompanie cu hohote zgomotoase de rîs observațiile doctorului Fausto, iar acesta continuă :

— Alte familii au devenit „lumea bună" la începutul acestui secol exportînd cafea, atunci cînd comerțul cu cafea era liber, iar ceea ce rezulta în devize se putea vinde fără control în țară, cîștigîndu-se sută la sută. Era o nobilime mai puțin înaltă ca cea provenită din vînzarea chininei, dar de preferat celei provenite din vînzarea rachiului sau a zahărului.

Auditoriul rămase pentru o clipă uluit, iar eu m-am încumetat să întreb cu timiditate :

— Cine sînt aceștia ?

— Ah ! Dumneavoastră nu știți ? Pînă în anul 1910 fabricarea băuturilor tari era monopolul Departamentelor, singurele care îl puteau face, dar cum țara era atît de săracă și cu tezaurul secătuit, guvernele organizau ceea ce se cheamă o licitație și vindeau acest drept pentru nimica toată vreunui prieten politic al guvernatorului respectiv. Așa s-au dobîndit pe atunci în țară marile averi, iar acuma avem a treia generație a vînzătorilor de rachiu înrudiți cu cei cu chinina și cafeaua, deveniți de o suverană noblețe cu titluri cumpărate de la sanctitatea sa Papa, titluri mai puțin bune ca ale altora, dar în sfîrșit, titluri. Astăzi se face avere în comerț prin negoțul cu medicamente, cu fierărie, cu importul de băuturi

străine sau cu îmbrăcăminte bărbătească... dar nici o avere nu oferă şi poziţie socială dacă nu este însoţită şi de o proprietate la ţară, unde se primesc prietenii duminica...

Alte hohote de rîs şi doctorul Fausto termină zicînd :

— Depinde, de asemenea, şi de comerţul cu care se ocupă cineva, pentru că una este ca, de exemplu, să ai un magazin de bijuterii şi alta să vinzi ciorapi de damă. Pe o doamnă nu ar deranja-o să se întîlnească la o serată cu bijutierul cu care a discutat despre un nou model de inel, dar nu i-ar face deloc plăcere să fie remarcată la o petrecere de cel care i-a vîndut o pereche de ciorapi...

Ajunsesem la o singură concluzie ascultînd critica acidă pe care prietenul meu o făcea celor cu pretenţii în ierarhia socială : tot ceea ce interesa erau banii. Nu exista vechimea sîngelui, ci a aurului. În lumea aceasta burgheză şi plutocrată originea averii precum şi epoca în care familiile reuşiseră să-şi acumuleze patrimoniul şi să-şi formeze capitalul determina statutul lor monden. Practic, arăta momentul în care o „dinastie" începuse să întrebuinţeze pantofi despărţindu-se de glod, şi să vorbească limbi străine, condiţii indispensabile pentru a face parte din acea lume fericită a celor aleşi care-şi împărţeau între ei toate bunurile. Unii sau alţii, comercianţi, industriaşi sau negustori de vite mă alegeau pe mine confident pentru a discredita poziţia socială a altora şi a o ridica în slăvi pe a lor. Eu mă distram auzindu-i criticîndu-se reciproc. Obiceiul acela de a se numi ei înşişi „lumea bună" şi de a se simţi demni de toate privilegiile, care la început credeam că este doar obsesia vărului meu Fritz, era regulă generală, dictată ca lege a selvei sub razele lunii pline încă din timpuri legendare, împotriva speciilor de animale care nu posedau gheare. Toţi cei cu care stăteam de vorbă ţineau să-mi arate că făceau parte din „lumea bună", exact cum ofiţerii cercului militar din Zagreb se străduiau să se înalţe în ochii mei făcîndu-mi cunoscute relaţiile lor sociale. Cu toţi aceştia viaţa se dovedise foarte generoasă şi uşoară. Erau regii lumii în mijlocul speciilor inferioare dominante prin frică şi foame. Propriul lor nume sau cel al unor rude le servea ca punte pentru a se ridica la înăl-

ţimi de neconceput în Europa, acolo unde la noi ajungeau numai persoanele trecute de cincizeci de ani, după o muncă istovitoare. Puterea banului — bani uşor dobîndiţi ca aceea pe care îi realizasem eu în mai puţin de două săptămîni prin cîteva telefoane la Laynez — era de necrezut. Toate porţile se deschideau în faţa moştenitorilor de mari averi sau a numelor consacrate prin cronicile sociale ale ziarelor. Funcţiile cu responsabilitate în cadrul statului, ca în cazul lui Beteta, conducerea întreprinderilor particulare, catedrele universitare, ca acelea ale faimoasei *Atlantida,* se obţineau ca şi posturile onorifice în cadrul direcţiei cluburilor : de către unele persoane pentru că aparţineau oligarhiei dominante şi de către altele, mai puţine, pentru că era necesară păstrarea unei aparenţe de egalitate de care erau atît de mîndri. După cum erau mîndri şi de faptul că în istoria ţării a existat ca preşedinte al Republicii un fiu natural ; argumente de care se foloseau întotdeauna pentru a demonstra că nu existau privilegii nobiliare legate de nume. Chiar în faţa morţii, situaţia acelei minorităţi era privilegiată. Mi se întîmpla să aud în mod frecvent la reuniunile de la *Atlantic* că unuia dintre membri i se constatase un cancer, că unul trebuia să trateze o măsea sau că sosise momentul ca un al treilea să se întoarcă în Statele Unite pentru un control general periodic, aşa cum spuneau ei înşişi că le recomandase medicul lor nord-american. La puţin timp după aceea, în ziarul local aflam vestea numirii bolnavului consul într-un oraş al Statelor Unite, pentru ca voiajul să-l facă pe contul tezaurului naţional. Dacă cel ales se căsătorea cu cineva din altă ţară, poziţia sa diplomatică devenea permanentă, chiar dacă se schimbau la putere partidele politice, pentru că la *Cabrera* nu se pierdea puterea niciodată, devenind diplomat pe viaţă. Altădată, guvernul se limita să dea doar însărcinare *ad honorem* suferindului care aspira să viziteze alte ţări în căutarea unei clime mai bune, cu un paşaport diplomatic corespunzător. Şi astfel misiunile diplomatice şi consulare se înmulţeau considerabil, deoarece guvernul care refuza să participe la acest omagiu adus *Cabrerei* era considerat incompetent sau în afara înaltelor cercuri sociale. Nu se putea explica altfel

sustragerea uzufructului maşinăriei statale de către cei care se credeau stăpînii lui de drept.

S-ar putea pune întrebarea : ce rol deţineau în această lume intelectualii, artiştii, savanţii, politicienii înşişi care pe alte meridiane aveau o sferă de acţiune aparte, fără să se ocupe nici prea mult, nici prea puţin de mediul frivol al cluburilor sau al cabaretelor ? Trebuie să existe şi rolul lor pe undeva, îmi închipuiam eu dar adevărata consacrare a meritelor lor consta în capacitatea de a se sustrage acelei lumi. Salonul artiştilor naţionali cu juriul său *ad-hoc*, premia tabloul vreunei femeiuşte din înalta societate şi respingea operele pictorilor cărora critica europeană sau mexicană le fusese favorabilă încă din anii uceniciei. Era sistemul clasic de a cîştiga concursurile. Astfel, putea fi explicată şi strania construcţie a centrului hipic, ale cărui planuri elaborate de către un profesionist remarcabil ce reuşise la un prim concurs, au fost apoi refuzate, ca această construcţie să fie încredinţată unui arhitect mediocru de la *Cabrera*, cel care proiectase o scară exagerat de mare pentru clădirea clubului. Cărţile naţionale de mare circulaţie nu ieşeau, cum s-ar putea crede, din condeiul unor scriitori ajunşi la maturitate artistică. Ele trebuiau scrise de tineri „bine" care să se refere la persoane cunoscute, înţelegîndu-se prin asta cei bine cotaţi la *Cabrera* sub aspect economic şi social. Curiozitatea pe care o trezeau romanele şi autobiografiile de acest gen nu se putea compara cu dezgustul cu care erau întîmpinate scrierile celor mai bune condeie tratînd teme folclorice sau naţionale, de care se ocupa doar critica de specialitate [1]. Nici un considerent de vîrstă sau de ierarhie nu rupea familiaritatea pe care o dădeau banii. Îmi amintesc, de exemplu, ziua în care episcopul dintr-un oraş din partea de nord a Coastei a fost invitat să oficieze botezul unui descendent al unei familii înstărite, pe o insulă unde trebuia să sosească la bordul unei ambarcaţiuni de plăcere împrumutate ca să facă impresie. Pescarii desculţi priveau uimiţi de pe ţărm anevoioasa

[1] Acesta a fost unul din argumentele aduse de persoanele care au cunoscut manuscrisul lui B.K. pentru a-l da publicităţii (n.a.).

urcare a bătrînului prelat pe scara de sfori a iahtului îmbrăcat cu tot fastul rangului său, pentru a onora cu prezența botezul vlăstarului norocos. Tot astfel la vechile monarhii europene primatul din Toledo sau din Viena, îmbrăcat în roșu cardinal defila prin fața mulțimii, pentru a asista la locul și ora alese de rege ca să boteze un principe de sînge regesc.

Sub motivul ruperii relațiilor diplomatice cu puterile Axei, se stabiliseră anumite restricții referitoare la circulația germanilor, japonezilor și italienilor pe teritoriul țării, iar pentru o excepție era necesară obținerea unui permis din partea ministerului de război. Cînd am tratat această problemă cu Laynez într-un moment cînd doream să călătoresc spre Coastă, îmi spuse imediat cu obișnuita lui politețe :

— Nimic mai simplu. Permiteți-mi un moment.

A apăsat pe un buton, și-a chemat secretara și i-a cerut să-l pună în legătură cu secretarul ministrului :

— *Hello !* Bernardo — începu — ce mai e nou pe la tine ? Ce face Sara ? Dar copilul ?

Celălalt trebuie să fi început să vorbească despre familia sa, iar Don Diego abordă atunci tema direct :

— Uite, Bernardo. Te chem pentru a-ți cere un serviciu. Aici lîngă mine este domnul B. K. O persoană minunată. Prietenul nostru al tuturor, membru al *Atlanticului,* foarte onorabil, politicos și corect ca toți din familia K. de aici. Doresc să-ți cer ca o favoare personală să-mi emiți un permis ca să poată merge pe Coastă.

Acceptarea a fost aproape imediată, pentru că, începu apoi să-mi silabisească numele și întorcîndu-se spre mine, îmi spuse :

— Permisul este gata pentru joi. Nu aveți decît să vă duceți și să-l cereți, întrebînd de secretar, generalul Bernardo Bello, spuneți-i că veniți din partea mea.

Este de prisos să mai adaug că în ziua indicată, fără a mai fi necesar să vorbesc cu generalul Bello, permisul meu era gata, în mîinile portarului căruia i se dăduseră indicații să fie în mod special atent cu mine.

Prietenii mei ar fi putut spune : „Statul sîntem noi", după cum spusese Ludovic al XIV-lea „Statul sînt eu".

Ajunsese să fie atît de dificilă stabilirea limitei exacte între viaţa privată şi cea publică a prietenilor mei de la *Cabrera*, încît de multe ori părea că reprezentau chiar în mod oficial un stat în stat şi într-o oarecare măsură un sector al vieţii publice a ţării, aşa cum nobilimea britanică îndeplineşte anumite funcţii politice la ceremonii ca aceea a încoronării regelui. Îmi amintesc, că atunci cînd venea, de exemplu, un suveran străin să viziteze ţara într-un voiaj de plăcere, alături de primirea oficială care i se cuvenea, guvernul aranja ca o parte din timp principele să se distreze în compania egalilor săi din aristocraţia creolă. În timp ce guvernele din restul Americii Latine nu încercau nici o teamă în a-i primi pe oaspeţi cu modestia proprie democraţiei incipiente, găzduindu-i în reşedinţe oficiale şi obligîndu-i să-şi petreacă majoritatea timpului cu obscuri funcţionari publici ai statului, aici unde se consideră că numai elita, acea minoritate deprinsă cu arta comportării sociale după modelele europene, este singura demnă de a primi un conducător, ceremonia primirii era inclusă în programul oficial al acestui stat în stat numit *Cabrera*. Nici un mare conducător nu era găzduit în rezidenţe oficiale, nici la ambasada ţării sale, ci unul din prietenii mei avea misiunea să-l primească şi să-l trateze cum se spune, ca pe un rege. Alţii dintre cunoscuţii mei ajungeau chiar să confecţioneze îmbrăcăminte specială de halebardier pentru servitorii din casele lor de la ţară, cînd le revenea sarcina să servească ceai musafirului, iar o doamnă a comandat executarea în aur a cheii de la uşă pentru a i-o oferi suveranului, ca o amintire pentru vizita sa. Prestigiul Republicii nu era cu nimic minimalizat dacă i se prezenta acestuia numai acea minoritate cultă şi rafinată care prin cunoaşterea limbilor străine, a bunelor maniere, a mîncărurilor şi vinurilor ar fi putut rivaliza cu oricare dintre emulii lor de la curţile europene. Dar cum mi se întîmplase mie însumi şi încă multor străini, s-ar fi putut foarte bine ca suveranului să-i trezească mai mult interes cunoaşterea ţării aşa cum era, în autenticitatea ei castiliană şi indigenă, decît să se contopească cu grupul acela europenizat, identic celor din marile capitale pe care obişnuia să le frecventeze din copilărie. De ce

nu i se dădea posibilitatea autohtonului ca prin mîncarea sa, prin limbajul său, prin însăşi sentimentele sale faţă de interlocutor să-l atragă mai mult de cît lumea aceea falsă de la *Cabrera?* Mie cel puţin mi se întîmplase, cu toate că mă simţeam atras din ce în ce mai mult de grupul social al prietenilor mei, să încerc o uşoară nostalgie de a nu fi putut cunoaşte mai bine pe Olga, cu toată lumea aceea de mister, pentru mine de nepătruns, care ascundea viaţa ei modestă, ambiţiile, pudoarea şi ignoranţa ei faţă de o lume diferită de cea în care-i fusese dat să trăiască şi să muncească.

Ca să călătoreşti atîţia kilometri pentru a întîlni aceeaşi societate care se distrează la New York, Paris, sau Saint Moritz, trebuie să fie pentru toţi străinii o deziluzie egală cu cea pe care o încearcă turistul care ajunge pînă în inima Africii cu iluzia de a vedea fiarele sălbatice alergînd în plină libertate, dar se vede obligat să le contemple după gratiile unei grădini zoologice, la fel ca în toate marile oraşe.

Ambianţa care domnea la *Atlantic* era asemănătoare, sub multe aspecte, cu cea din ţările balcanice, în pragul armistiţiului după primul război mondial. Discuţiile iniţiate de avocatul Pérez despre afaceri fabuloase constituiau tema obligatorie a tuturor reuniunilor, şi chiar eu însumi, ameţit de succesul nemaipomenit al acelor speculaţii de bursă participam la aceste discuţii permanent, la orice oră, cum nu m-aş fi încumetat să fac niciodată cu şase luni în urmă.

— Domnule K. pentru ce nu faceţi un împrumut la bancă pe şase luni care se poate prelungi pînă la un an, şi să cumpărăm împreună o sută de tone de hîrtie pentru tipar ? Îmi spunea un prieten la *Atlantic.*

— Nu ştiu dacă mie mi s-ar acorda credit.

— Puteţi fi sigur. Vă voi prezenta directorului, care stă la masa aceea.

Banca mi-a acordat creditul şi afacerea a ieşit aşa cum am conceput-o.

Nu putea fi altfel. La toate articolele preţurile creşteau an de an şi în timp ce viaţa devenea tot mai grea pentru salariaţii ce dispuneau doar de o sumă fixă pe lună şi nu contau pe nici un capital sau credit, pentru cei

bogaţi totul devenea mai simplu cu fiecare lună, cu fiecare an, pentru că majoritatea preţurilor la produse nu putea favoriza decît pe cei care le produc sau le posedă. Acum, cînd mă gîndesc în urmă îmi explic cum, cu rare excepţii, procurarea banilor era singura ocupaţie a celor de la *Cabrera* şi cum tema obligatorie după toate mesele era discutarea ultimei afaceri încheiate. Prieteniile se făceau şi se desfăceau în mijlocul încurcatelor rivalităţi financiare, iar profundele discordii familiale îşi aveau originea în aceeaşi febră a aurului care ne devora pe toţi în mod egal. Setea obligă fiarele să se adape din acelaşi pîrîu, chiar cu preţul vieţii pentru cele mai slabe.

Într-o zi apăru în ziar următorul anunţ : „Averea lui Castañeda, obiectul unei senzaţionale controverse juridice. Avocaţii părţilor expun punctele lor de vedere pentru *El Mercurio*".

— Ce vrea să spună cu asta ? Am întrebat eu pe un prieten. Pentru ce controversele juridice cu caracter particular trebuiesc explicate în public ?

— Pentru că este tema preferată a publicului : comerţul. Cum s-a vorbit atît de această chestiune, cei interesaţi s-au văzut obligaţi să caute ziarul ca să se lămurească.

Era o neliniştе ca aceea care se răspîndeşte printre triburile negre cînd se găseşte un cimitir de elefanţi plin cu valoroşii colţi de fildeş.

Chiar aşa şi era. La mesele înconjurate de femei frumoase, care sperau să trezească interesul vecinilor în timp ce beau băuturi excitante, dialogul se învîrtea în mod inevitabil în jurul acelui proces diavolesc.

— Directorul societăţii are 40 000 de dolari sold anual, spuse unul. Asta-i miezul problemei.

— Impozitele succesiunii au fost de trei milioane, adăugă un altul.

— Capitalul, fără să fie investit, lăsat aşa cum a rămas de la bătrîn produce anual şase milioane de pesos, bani lichizi.

Cînd cineva nu era de acord cu una din aceste afirmaţii, dezbaterile începeau cu participarea tuturor celor

de față, ca și cum n-ar fi fost acolo și femei, iar minut cu minut cifrele captivau tot mai mult atenția bărbaților.

Soțiile, neglijate de soții lor ce renunțaseră de mult timp să cultive relații conjugale, s-au văzut înlocuite în inima acestora nu de alte femei, cum se întîmplă adesea la noi, ci de obsesia de a face bani, tentație mai scuzabilă în ochii lumii, dar nu mai puțin tristă în privința consecințelor. Deziluzionate de soții lor la douăzeci și cinci sau treizeci de ani, văzîndu-i preocupați numai de probleme financiare, ele cedau în fața alintărilor unui alt bărbat care le acorda atenție, se dedau băuturii sau își petreceau toată viața jucînd golf, pentru a uita situația lor de femei părăsite.

Aceeași, mereu tristă, condiția femelei animalului răpace, nevoită să privească din ascunzătoare înfățișarea impunătoare a masculului.

Între timp, mii de tineri germani și ruși mureau cu sîngele înghețat în vene, în mijlocul dezolantei stepe sovietice. Orașele engleze, pe jumătate deja distruse, suportau în fiecare noapte un nou bombardament, iar supușii britanici asistau la dispariția vechii puteri a imperiului ce se volatiza văzînd cu ochii. Copii belgieni, greci, sau francezi mureau de foame sau sufereau de rahitism din pricina unei alimentații insuficiente. Pentru mine, contrastul acestor două lumi era dramatic : cel al Americii de Sud unde totul era ușor, iar viitorul senin pentru clasa privilegiată, în această conjunctură istorică, cînd deținea toate pîrghiile lumii în timpul unei catastrofe universale care nu ajunsese s-o afecteze, și măcelul acela de partea cealaltă a Atlanticului, unde civilizația noastră era amenințată să dispară.

Într-o după-amiază, pe cînd conversam în automobil cu ambasadorul Olandei despre iarna teribilă în care a pierit floarea tinereții europene, acesta zise pe neașteptate arătîndu-mi locul gol de unde ar fi trebuit să dirijeze circulația un agent de poliție : „Uite, a și plecat cum a început ploaia..." ; amîndoi ne gîndeam nu numai la soldații care mureau cu miile în Europa Orientală, dar și la toți agenții de poliție din țările noastre, nevoiți să dirijeze circulația pe ploaie și ninsoare, fără să se fi

întîmplat vreunuia să se adăpostească sub un portal pe timpul iernii.

Niciodată viața nu fusese atît de binevoitoare cu noi, europenii, iar eu mă simțeam vinovat ca de un fel de trădare față de principiile mele, pentru că mă integrasem acestei lumi fericite, unde fiecare-și modela destinul după bunul plac. Am cunoscut într-o zi dureroasa senzație de a mă cufunda tot mai tare, fără speranță de întoarcere, în această lume de care mă temeam, și unde selva mă fascinase cu farmecul ei. Voi fi bogat cugetam, foarte bogat, voi avea mulți prieteni, voi reuși poate să o supun pe Olga dorințelor mele, iar selva nu va mai avea mistere pentru mine și pașii mei vor ajunge să cunoască cele mai încurcate și mai primejdioase poteci ale ei... .

VII

Atît primirea în clubul *Atlantic*, cît și prosperitatea economică, m-au decis să-mi cumpăr un automobil, lucru la care nu mă gîndisem pînă atunci.

De la atacul de la Pearl Harbor se suspendase complet producția de automobile pentru civili în Statele Unite, iar ca să mă gîndesc la obținerea unei mașini europene era și mai de neconceput. A trebuit să mă resemnez și să cumpăr un automobil de ocazie la un preț exagerat, cu care am reînceput ucenicia de șofer.

Îmi închipuiam că fiind orașul mic, conducerea acestuia era mult mai ușoară decît în orașele europene prin care trecusem cu Mercedesul meu, timp de mai bine de douăzeci de ani. De fapt, numărul vehiculelor era redus și simplitatea drumurilor în linie dreaptă ar fi ușurat mult traficul. Dar aceeași indisciplină și agitație care mă deranja într-o farmacie sau în orice loc unde era multă lume, se manifesta și aici. Nimeni nu voia să țină seamă că pe străzile mari existau culoare pentru trafic rapid

și culoare pentru trafic greu. Camioanele mișunau nestingherite pe oricare din acestea două și se depășeau cînd voiau unele pe altele. Uneori pe banda de vehicule ușoare, cîte un automobil mergea cu viteză foarte mică. După ce reușeam să-l depășesc descopeream cauza încetinelii : conducătorul, fără să-i pese că ține pe loc pe ceilalți, discuta călduros cu doamna sa, ori privea niște terenuri pe care se gîndea să le cumpere, sau, pur și simplu, fluiera distrat un bolero ascultat la radioul automobilului său. Aceeași îndîrjire sălbatică care se manifesta în lumea de afaceri avea loc, în mic, între șoferii de la taxiuri, care, încercînd să se întrecă, alergau ca nebunii cu viteză de necrezut și-și depășeau rivalii în locurile cele mai periculoase ca apoi frînînd brusc, cei care veneau în urma lor să nu poată să-i mai evite. Eu, cu firea mea atît de germană și de protestantă, convins că dumnezeu a ales drumul mașinilor ca și pe acela al ființelor, încercam să mă conformez cu rigurozitate regulilor de circulație, străduindu-mă să nu mă opresc niciodată unde nu era permis, să nu depășesc prin dreapta, și să respect stopurile, cum spune regulamentul. Conduceam cu o teamă aproape sacră, ca și cum ar fi fost vorba de salvarea sufletelor pe o mare plină de ispite și pericole. Demonul indisciplinei mă tenta peste tot să joc un renghi autorităților, dar eu, inflexibil și metodic, respectam în comportarea mea regulile circulației, ca și cum ar fi fost vorba de „cele zece porunci", ale lui dumnezeu. Înainte de toate mă stăpînea teama de a nu călca pe cineva, nu din vina mea, cum se întîmplă cu cei care conduc, ci din cauza ciudatului obicei pe care-l avea multă lume de a se năpusti să traverseze străzile cu ochii închiși, ca și cum propria-i inconștiență ar proteja-o împotriva automobilelor în plină viteză. Adăpostirea mașinii în timpul ploii era un adevărat ritual. Trebuia să închizi ușile ermetic, să scoți ștergătoarele și să le pui în interiorul automobilului, să numeri capacele roților, apoi trebuia să te încredințezi de persoanele din vecinătate pentru a nu risca să-l lași pe mîinile pungașilor. Cu toate aceste precauții, de multe ori mi s-a întîmplat ca la întoarcere să-l găsesc deschis, forțat prin geamurile laterale. În timp ce vedeam un film sau eram

invitat undeva mă încerca teama de a nu fi atacat pe la spate, ca un om în mijlocul selvei care nu întreţine focul.

Într-o zi, mergînd spre centrul oraşului, pe ploaie, mi s-a părut că văd o femeie blondă, îmbrăcată în roşu aşteptînd sub un portal. Era Olga. Am întors automobilul şi i-am făcut semn, poate dorea s-o duc eu unde avea nevoie. A acceptat bucuroasă şi s-a aşezat lîngă mine, în timp ce picături de apă îi şiroiau din părul pe care şi-l ştergea cu batista. Niciodată nu stătusem atît de aproape. Şi atunci îmi atrase atenţia limpezimea extraordinară a ochilor ei verzi, care te îndemnau să le surîzi şi te îmbiau la conversaţie.

— Unde doriţi să vă duc ? am întrebat-o.

— Dacă nu aveţi nimic împotrivă, duceţi-mă la *El Prado*, sînt foarte grăbită.

— Nu văd nici un inconvenient, dar cum plouă şi nu vor fi clienţi să vă aştepte, v-aş propune să intrăm într-un restaurant şi să luăm ceva.

— Mulţumesc, dar numai pentru cîteva minute.

Intrînd în restaurant m-a surprins timiditatea cu care ea, de obicei atît de dezinvoltă, privea în jur. Nu cunoştea numele nici unei băuturi străine în afară de whisky, iar singurul lucru care i-a trecut prin minte a fost să comande o bere. Eu o observam cu atenţie, cu un fel de teamă şi curiozitate înainte de a intra în subiect.

— Olga, îi spusei, dumneata nu ştii cît de mult doresc să-ţi fiu prieten şi să te ajut. Nu ai încredere în mine şi mă eviţi. Crezi că nu-mi dau seama de încercările dumitale de a te eschiva ? Dar eu, chiar dacă sînt german şi germanii au aici o reputaţie rea, nu sînt dintre aceia. De fapt dumneata nu vrei să te întîlneşti cu mine ?

— Domnule K., îmi răspunse, doriţi să vă dau o dovadă de încredere ?

— Desigur.

— Bine, atunci împrumutaţi-mi cincizeci de dolari.

Eu nu-i aveam pe moment la mine şi de aceea, fără să mai caut i-am explicat :

— Nu pot, pentru că nu-i am. Ţi-i voi trimite mîine la frizerie.

— Nu, mulţumesc. Aveam nevoie acum, după-amiază.

Am vorbit apoi de alte lucruri și ne-am despărțit cu o jenă reciprocă : ea simțindu-se refuzată cu cei cincizeci de dolari, iar eu cu teama de a nu fi considerat meschin.

A trecut o vreme. Continuam s-o văd pe Olga la frizerie, dar niciodată n-am reluat tema aceea, cu toate că în mintea mea automobilul „Chevrolet" evoca în legătură cu ea, o întîmplare deosebită care mă decisese să n-o mai caut.

Hotărîrea de a nu o mai vedea a pornit de la o conversație avută cu Muir, pe care ea îl numea în mod curent, cum cred că am mai spus, *el gringo.*

Muir era una dintre persoanele care nu aparțineau pe de-a-ntregul nici unei lumi. Era ca un alb fugit care a pus stăpînire pe voința unui trib naiv, învățîndu-i pe locuitori arta și tertipurile unei civilizații superioare, a cărui putere îndreptată spre bine sau spre rău, trezea groază în jur. Era obișnuitul clubului *Atlantic,* unde era curtat, ca peste tot, pentru influența pe care o avea la întocmirea listei negre, în care erau incluși în mod periodic persoanele neacceptate din cauza relațiilor lor cu puterile Axei. Americanii însăși numeau, în jargonul lor, *playboy* pe acești fii de bani gata alintați, care nu au alte probleme în viață decît alegerea unei cravate, a unui tablou, sau a unui cabaret. Toate avantajele ce le putea oferi din umbră *Cabrera* îi erau rezervate lui Muir, „vrăjitorul" selvei. Ca funcționar la Ambasada americană, — ambasadorul era un fel de proconsul roman într-o provincie subjugată — avea destui bani ; în afară de leafă, mama sa îi mai trimitea o sumă frumoasă care, pusă în joc la bursa neagră în condiții avantajoase, îi permitea să trăiască foarte elegant. Conversa în trei sau patru limbi și stăpînea întotdeauna ultimele dansuri moderne. Era conștient de aureola care-l înconjura, văzîndu-se adorat și curtat, și nici măcar în mod aparent nu încerca să fie modest. Intuia puterea pe care i-o dădea însărcinarea sa și exploata teama pe care o semăna în jur. Această latură a caracterului său mi l-a făcut în mod special antipatic, mai ales într-o seară cînd, simțindu-se singur, fără prezența nici unuia dintre cei care treceau drept prietenii săi, începuse să se exprime în cei

mai urîți termeni despre locuitorii acestei țări, ce-i dovediseră întotdeauna respect.

Ne aflam în apartamentul său decorat cu pozele stelelor de cinema și banderolele universităților americane, unde domnea o măreață dezordine, sporită de mulțimea jachetelor de sport aruncate pe divan. Pe jumătate beat, și-a dat drumul la gură :

— Niște nenorociți de *dagos* — îi numea în engleză, întrebuințînd o expresie cunoscută prin care în Anglia și Statele Unite se deosebesc depreciativ persoanele de neam latin. *Dagos* care nu fac decît să vadă cum să obțină împrumuturi de la Statele Unite, ca apoi să nu le plătească. Niciodată nu fac nimic prin ei înșiși. Sînt leneși, nu-și cunosc obligațiile, nu-și respectă cuvîntul dat și sînt nestatornici.

— Dar sînt foarte ospitalieri și au tradiția prieteniei și a nobleței spaniole, am replicat eu.

— Nu ! țipă Muir exaltat. Au toate viciile italienilor și portoricanilor din cartierele ordinare ale New Yorkului.

— Domnule Muir, nu vorbiți astfel. Vă pot auzi.

— Nu mă interesează. Pot foarte bine să audă, mie nu mi-e frică de ei, în schimb, aici nimeni nu îndrăznește să vorbească împotriva Statelor Unite.

Nimeni, voia să însemne doar cei care se aflau în dependență economică de țara sa, pentru că mie îmi era cunoscut disprețul pe care-l inspira unor oameni ca Olga. Mă durea auzindu-l vorbind astfel și m-am retras în semn de protest.

Relațiile noastre nu se întrerupseseră, ba chiar într-un timp crezusem că vom putea fi prieteni. Îmi făcusem iluzia că mi-ar putea folosi de interpret și ghid în acea junglă socială atît de necunoscută mie și care nu va înceta niciodată să mă surprindă cu misterele faunei sale. În adîncul sufletului, îi invidiam tinerețea și grația văzîndu-l cum la *Atlantic*, în sunetele gramafonului, executa cele mai complicate ritmuri nord americane la modă pe atunci. Îl înconjura un grup de fete localnice între optsprezece și douăzeci de ani, iar el, cu maniere ireproșabile, era atent cu fiecare în parte. Astfel de fete se credeau făcute pentru a înveseli, existența nord-ameri-

canilor din oraş, fie ei funcţionari ai ambasadei, membrii ai misiunilor militare, experţi ai relaţiilor interamericane, sau simpli funcţionari ai companiilor petroliere. Cereau doar să fie blonzi, să vorbească engleza şi să bea whisky din abundenţă, în final capcane în care cădeau fetele acelea zăpăcite. Erau numite, în mod ironic, *Victory Girls* prin analogie cu surorile lor din nord care, în acea vreme asaltau soldaţii la ieşirea din staţiile de cale ferată sau din locurile de recrutare cu lăudabilul scop de a le ridica moralul ! „Fetele victoriei" erau numite pe atunci la Lima şi Santiago „pîinea soldatului" sau „coordonatoarele", iar în Mexic li se spunea „malinchistas". Eram prea bătrîn pentru a mă înduioşa de riscurile prin care trecea virtutea lor ! [1]

Muir era între ele ca un faun între nimfe. Eu mă amuzam privindu-l de la distanţă, cu o bunăvoinţă aproape paternă şi mi se părea că dintr-un moment în altul va înşfăca flautul şi-şi va arăta picioarele păroase de capră ca-n mijlocul pădurii.

În epoca aceea, bolerourile de origine cubaneză începură să se impună ritmurilor negrilor nord-americani — pînă atunci specialitatea lui Muir — dar el a învăţat repede să le danseze şi pe acestea cu multă dexteritate. Boleroul este un dans care redă, mai mult decît orice, idiosincrasia acestor ţări atrăgătoare, simpatice şi talentate. Execuţia sa este foarte simplă, iar muzica este permanent dublată de o poveste melancolică foarte sugestivă pentru auditor. Aproape aş spune că este un dans pentru tinerii căsătoriţi care încep să se intereseze de consoartele altora. Întotdeauna cîntecul se referă la o pasiune imensă şi liniştită, imposibil de satisfăcut pentru că există un obstacol pe care nu-l numeşte, dar pe care imaginaţia îl poate întruchipa în persoana soţului sau a soţiei ce aşteaptă la masă în timp ce perechea dansează. Văzîndu-l pe Muir cum rosteşte chiar cuvintele cîntecului la urechea vreuneia dintre prietenele sale, nu încetam să invidiez, ca în atîtea alte rînduri, fericirea acestor naţiuni fără istorie, eliberate de severitatea noastră pro-

[1] B.K. avea veleităţi de erudit. Aceşti termeni sînt extraşi dintr-un articol apărut în ziarul *El Mercurio* sub titlul : *Modismos americanos contemporaneos*" (n.a.).

testantă. Ce diferență între dansurile grave ale tinereții mele, cu cîntecele lor pastorale, și aceste bolerouri care permit perechilor adultere, să-și șoptească fericite în public trecînd peste convenienţele sociale și religioase !

„Nosotros, que nos queremos tanto
que desde que nos vimos amándonos estamos
nosotros que del amor hicimos un sol maravilloso,
romance tan divino,
debemos separarnos.
No es falta de cariño, te quiero con el alma,
y en nombre de ese amor y por tu bien te digo adiós.“ [1]

Pentru binele tău îți spun adio ! Care să fi fost binele acela ce obliga pe toți tinerii să părăsească soțiile prietenilor, cu toate că le iubeau din suflet ? Era ca și cum ai asculta o mie de sunete ale selvei într-o noapte plină de stele, simfonia tuturor animalelor în perioada împerechierii chemîndu-și partenerii. Atît pentru oamenii de rînd cît și pentru clasa mijlocie sau înalta societate a cluburilor, boleroul însemna și era simțit la fel ca și pretutindeni cornul de vînătoare care simulează tînguirea femelelor. Cuvintele se știau din memorie, iar declarațiile de dragoste, de cele mai multe ori, nu erau decît repetarea trunchiată a unei sau a altei strofe.

„Yo no sé si es pecado, si tiene castigo,
si es contrario a las leyes honradas del hombre y de Dios,
sólo sé que me aturde la vida como un torbellino,
que me arrastra y me lleva al abismo con ciega pasión.“ [2]

[1] „Noi, care ne iubim atît
care de cînd ne-am văzut ne-am iubit mereu
noi care am făcut din dragoste un soare minunat,
romanță divină
trebuie să ne despărțim
Nu din lipsă de iubire, căci te iubesc din suflet,
dar în numele acestei iubiri și pentru binele tău
îți spun adio“ (din lb. spaniolă).

[2] „Nu știu dacă-i păcat, dacă meritã pedeapsă
dacă este contra legilor drepte ale oamenilor
și ale lui dumnezeu,
știu numai că viața m-a prins în viltoare,
că mă tîrăște și mă aruncă în abis cu oarbă pasiune“
(din lb. spaniolă).

Spiritul şi muzica bolerourilor erau mereu aceleaşi, dar textul, permanent adecvat, alimenta prin toate insinuările, pasiunile şi dorinţele extraconjugale ce făcea atît de atrăgătoare viaţa tinerilor.

„Amor como el tuyo y el mio no existe en la vida; en el mundo ya no quedan seres que quieran asi." [1]

Privind de la masa mea cum se îmbrăţişau perechile tot mai tare, ghiceam că Muir, sau Manuel, sau Pérez, sau soţiile lor, îşi lăsau partenerele sau partenerii să înţeleagă că versurile acelea de prost gust exprimau mai bine sentimentele lor decît propriile cuvinte. Cu cîteva acorduri mai departe, era şoptit răspunsul aşteptat, în timp ce partenerii se îmbrăţişau cu pasiune, iar cîntăreţul repeta :

Asi, asi...

In pădure, auzul se ascute pînă la perceperea de la mare distanţă a fenomenelor. Cel care a trăit sub desişul lipsit de lumină al ramurilor simte din depărtare furtuna care se apropie, recunoaşte după susur existenţa unui pîrîu sau percepe cu antenele sale invizibile existenţa fiarei ascunse în desiş. Mesajul boleroului era captat în acelaşi fel de cunoscătorii acelei lumi.

Intr-o zi, cînd se va scrie în America de Sud istoria acestor timpuri, va trebui inclusă între factorii subversivi cei mai neaşteptaţi şi influenţa acestor cîntece, nevinovate în aparenţă, dar care în acelaşi timp au generat prăbuşirea morală prin propagarea unui nou stil de relaţii între tinerii căsătoriţi şi moravurile societăţii, un nou gen de oratorie politică şi de nonconformism social al acestor *descamisados.* [2]

Ayarza, liderul de stînga, îmi vorbi astfel despre una din acele seri de dans, în timp ce vedeam cum trec perechile înlănţuite :

— Toate astea au o adîncă semnificaţie socială, zicea el şuierînd litera „s" cum fac lustragii, este muzica au-

[1] „Iubire ca a noastră nu mai există în viaţă,
nici în toată lumea nu mai există fiinţe care
să se iubească atît" (din lb. spaniolă).

[2] Dezgoliţilor (din lb. spaniolă).

tohtonă care exprimă sentimentele nelămurite ale unui popor ce aspiră să-şi scuture lanţurile. S-a terminat cu topăiturile americane...

La puţin timp după aceea m-a invitat la un miting politic, unde trebuia să vorbească în primul rînd ca şef a ceea ce numea el „mişcarea" sa. Cu siguranţă că în noaptea aceea, înghesuit de mulţime, pierdusem tabachera de aur pe care mi-o făcuse cadou Mongelas cînd împlinisem patruzeci de ani, cu o dedicaţie gravată de mîna sa. Dar puteam pierde chiar şi o duzină, numai ca să pot contempla spectacolul acela! Ayarza care trecea drept un mare orator, folosea din belşug „literatura" bolerourilor, smulgînd mulţimii aplauze delirante.

— Sînt acuzat de păcatul de a fi demagog. Eu nu ştiu dacă'ăsta este un păcat, dacă trebuie pedepsit de dumnezeu, dar dacă este cu adevărat un păcat îl accept pentru că numai păcatele din iubire sînt iertate atît pe lumea asta cît şi pe cealaltă. La ora cînd va trebui să dau socoteală în faţa tribunalului poporului, voi putea spune cu satisfacţie că singurul meu păcat este că mi-am iubit poporul.

Cum aşteaptă frunzele însetate roua, cu aceeaşi ardoare aşteptăm noi căinţa oligarhiei. Poetul spune: lacrimile în cupă de aur inspiră compasiune şi, după cum vor veni pocăiţi, va trebui să-i iertăm, cum a făcut şi Cristos cu Magdalena, cu o sublimă şi deplină resemnare în faţa iubirii pentru popor.

Rezultatele acestei alegeri nu mă impresionează. Am fost derutaţi odată, dar ne vom întoarce la luptă. Eu voi reveni; voi reveni la luptă pentru că-mi iubesc poporul. Trebuie să revin pentru că, fără el, nu pot trăi. Cei care astăzi ne disprețuiesc, mîine vor veni să ne declare că ne iubesc şi va trebui să credem tot ce ne spun pentru că în faţa poporului nu vor minţi niciodată. Lumea va şti că s-au întors pocăiţi şi că nu ne vor mai trăda de acum înainte..."

Ayarza cunoştea secretul succeselor sale oratorice şi a popularităţii sale.

— Vedeţi cariera Evei Perón? mi s-a adresat el. Regimul argentinian actual nu este decît produsul tangoului pe care poporul l-a auzit de ani de zile. Biata peri-

ferie pestilențială, onorabilul colonel, disprețul bogaților pretențioși și a elitei.

— Și dumneavoastră credeți că toate astea pot dura ?

— Bineînțeles, îmi răspunse. Poporul nu înțelege că este iubit în aceiași termeni în care a învățat să-și cînte dragostea neîmplinită...

Avea dreptate. Ce rost putea să aibă în această lume latino-americană nepotrivita comparație între stat și o barcă ? Chiar și mie îmi venea să surîd, cu tot temperamentul meu germanic, auzind șefii vechilor partide politice vorbind de „anii furtunoși care vor urma războiului, cînd va fi nevoie mai mult ca oricînd să se pună la cîrma navei un căpitan încercat...". Erau cuvinte pe care le auzisem mereu folosite în documentele oficiale, dar care acum, în limita puținei mele experiențe avute aici, mi se păreau ciudate ca un joben atîrnat într-un arbore din selvă.

În lunile acelea viața mea se scursese apatică, în mijlocul cercului de prieteni potentați, alternînd între afaceri ușoare, care mi-aduceau în mod periodic cîștiguri interesante, partide de tenis și reuniuni în societate unde rămîneam să beau pînă noaptea tîrziu.

Într-o sîmbătă pe cînd toți băuserăm mai mult de cît se cuvenea la restaurantul de la *Atlantic*, Muir îmi ceru să-l duc cu mașina la apartamentul său situat în centrul orașului. Cum nu prea aveam despre ce vorbi, am încercat să mă fac plăcut măgulindu-i vanitatea. Începui, în mod convențional :

— Ce succes aveți la femei ! Toate vă caută. Cît aș da să am și eu etatea dumneavoastră !

— Așa se întîmplă mereu, răspunse, toate ne caută, dar mai puțin cele care ne-ar interesa...

Ca un fulger mi-a trecut prin minte Olga. Și fără să mă gîndesc dacă într-adevăr Muir se referea la ea, cu toate că-l știam insistent în invitațiile sale, după cum singură Olga îmi relatase, îi spusei cu un surîs fără vreo semnificație :

— Cam cine ? Nu cumva prietena noastră Olga, manichiurista ?

— Tocmai ea este una dintre cele care mă caută fără să doresc. Odată am invitat-o la masă și nu a vrut

să servească înainte decît o bere. Mi-a vorbit şi iar mi-a vorbit de toate neajunsurile familiei ei, pînă cînd, plictisit, am dus-o acasă şi m-am întors să mă culc. Timp de luni în şir nu a făcut altceva, de fiecare dată cînd mergeam la *El Prado*, de cît să mă întrebe ce nu-mi plăcuse şi de ce n-o mai invitam. După aceea m-am gîndit că nu este deloc urîtă şi că ar trebui să profit de insistenţele ei, dar cum sînt încurcat cu o femeie măritată, nu mă pot ocupa de ea, cu toate că mă caută mereu la serviciu. Trebuie să-i spun permanent că sînt ocupat.

Cît de neghiob m-am simţit atunci ! Cît de importantă era tinereţea ! Mă gîndeam că în timp ce eu îmi pierdeam vremea cu o cutie de bomboane sub braţ, în faţa unui cinematograf de cartier, aşteptînd-o pe Olga în mijlocul curioşilor care se mirau de bastonul şi mănuşile mele albe, ea nu contenea să-l roage pe Muir să-i facă o nouă invitaţie. M-am jurat să n-o mai văd niciodată, s-o evit prin toate mijloacele, să schimb salonul de frizerie fără nici o explicaţie care m-ar fi obligat să mărturisesc ridicolul la care mă expusesem luni de-a rîndul. Îmi propusesem să ocolesc chiar şi strada unde era frizeria.

Miercurea următoare, după cele aflate de la Muir, m-am decis cu greu să rup ordinea deja stabilită şi să caut un alt loc unde să mă pot tunde şi să-mi aranjez unghiile.

În noul salon în care am intrat în timp ce o femeie trupeşă şi trecută îmi aranja unghiile în tăcere şi eu îi observam dinţii ca de cal, mi-au apărut în minte ochii verzi şi surîsul aproape copilăresc al Olgăi, aşa cum mă întîmpinase de atîtea ori cu obişnuita-i întrebare :

„Ce e nou, ce-aţi mai făcut ?".

Dar de acum înainte nu va mai fi nimic. Nu va mai avea ocazia să-mi facă confidenţe despre problemele familiei ei, despre certurile cu surorile, nici despre viaţa cu bărbatul care o lăsase cu un copil, sau despre strîmtoarea materială în care trăia.

Muir, exprimînd într-o singură frază relaţiile sale cu Olga, aruncase la pămînt toate iluziile mele. Aş fi vrut să pierd ore în şir cerîndu-i amănunte asupra felului în care reuşise s-o facă să iasă cu el, nu pentru

a o mai vedea ci ca să încerc să descifrez enigma acelui caracter atît de inutil pervers și a comportării sale față de mine. Ce-o putuse obliga să-mi spună de atîtea ori că era nerăbdătoare să mă vadă, decît poate sadica plăcere de a mă ști la discreția ei ?

Cuvintele lui Muir cînd vorbise de întîlnirea cu Olga îmi reveneau în minte ca lama unui pumnal pe care cineva îl răsucește în rană : „Și a cerut o bere", „Nu a vrut nici o altă băutură și a cerut o bere". Era aceeași scenă la care asistasem și eu cu cîteva săptămîni în urmă, așa încît nu m-am îndoit nici o clipă de adevărul celor relatate, mai ales prin detaliul cu berea. Îmi imaginam cît de dezamăgit trebuie să fi fost Muir în restaurant, văzînd-o pentru prima dată nesigură pe ea, șovăitoare, neîndrăznind să ceară o altă băutură decît aceea pe care pînă atunci își putuse permite s-o cunoască cu posibilitățile ei materiale. Era un idol căzut de pe piedestal și redus la condiția unei figurine de lut. Să-i fi cerut și lui Muir bani împrumut în prima zi cînd au rămas singuri ? Mă intriga, pentru că văzusem cu proprii mei ochi, cum toți clienții de la *El Prado* îi căutau favorurile și-mi era imposibil să înțeleg pentru ce, dacă era o femeie capabilă să ceară bani unui bărbat imediat cum se afla cu el, se arăta atît de rezervată și distantă cu toți cei care-i făceau curte. Să fie o tactică practicată cu succes, de a-i ține pe toți admiratorii timp de luni de zile în expectativă, pînă se simțea capabilă să le ceară bani, așa cum făcuse cu mine ?

Mă durea teribila ei ipocrizie, pe care o afișa cînd vorbeam împreună despre Muir, mai ales pentru că era dovada zdrobitoare a lipsei ei de caracter. Ce rost avea să-mi facă confidențe, pe care nu i le ceruse nimeni, referitoare la *el gringo* vorbind cu dispreț de libertățile pe care și le lua față de ea, cînd în același timp continua să-l caute cum povestise el ? De ce nu-și păstra indignarea pentru ea, fără să facă demonstrația aceea inutilă de dispreț, pe care eu i-l admiram atît ca pe o undă de independență în ambianța de servilism ce-l înconjura ?

Știam că nu aveam nimic comun și că niciodată lumea mea de preocupări n-ar fi putut-o interesa. Ce importanță putea avea pentru ea dacă războiul s-ar fi ter-

minat într-o lună, într-un an sau zece ? Noţiunile de armistiţiu sau de pace cum le concepeam eu, îi erau greu de explicat, pentru că ea n-ar fi putut înţelege niciodată cum de la o zi la alta, prin simplul fapt de a mă întoarce în patria mea şi de a intra în posesia bunurilor mele, toate grijile mi-ar dispărea ca prin farmec. În viaţa ei nu putea exista o soluţionare completă a problemelor, ceva care să le poată risipi definitiv.

— De ce nu te căsătoreşti, Olga ? O întrebasem odată.

— Cu cine ? Nimeni nu se complică cu o femeie care are un copil de la un alt bărbat. Şi pe urmă, necăsătorită e mai bine.

— Mai bine, de ce ?

— Pentru că sînt mai independentă. Sper ca într-o zi să întîlnesc un om bun cu care să trăiesc.

Ce pace, ce armistiţiu cu viaţa putea să aştepte ? Va fi existînd acel om bun pe care-l visa ea ? Nu era oare destinat să treacă de la un bărbat la altul pînă la sfîrşitul vieţii ? Nu. Va trebui să muncească neobosită la serviciul ei, iar odată pierdut farmecul, ca femeia aceea în vîrstă, ai cărei dinţi lungi îmi produseseră repulsie, va ajunge o fiinţă fără graţie şi fără nimic atractiv. Bacşişurile bune vor trece în mîinile altor femei mai tinere şi mai frumoase şi, puţin cîte puţin, va trebui să se resemneze cu situaţia de a fi solicitată de clienţi numai cînd celelalte salariate ale salonului vor fi ocupate. Şi gîndindu-te că această viaţă s-ar fi putut schimba, dacă, s-ar fi ajuns la un oarecare grad de intimitate, nu de iubire, şi Olga m-ar fi acceptat şi mi-ar fi permis să mă îngrijesc de cele ce-i erau necesare ! Pentru ce n-aş fi fost eu omul acela bun care şi-l dorea ca tovarăş ? Cu atît mai rău pentru ea !

„Ce e nou, ce-aţi mai făcut ?“

Ce uşor era să mi-o închipui, cu prefăcuta-i candoare din totdeauna, întrebîndu-mă dintr-o privire care erau cele mai bune filme şi ce se mai întîmplase prin oraş într-o săptămînă. Dar nu va putea să mă mai întrebe niciodată, pentru că dezvăluirea făcută de Muir schimbase cursul relaţiilor noastre, făcînd-o să-mi apară sub o altă lumină, ce scăpase de atîtea ori perspicacităţii mele. Olga încetase de a mai fi pentru mine victima

condițiilor sociale, obligată, așa cum îmi spunea, să facă pe placul clienților fără să-și poată permite să le spună în mod direct că nu dorea să iasă cu ei. Nu mai era nici femeia sacrificată în adolescența ei de un bărbat care o părăsise lăsîndu-i în sarcină creșterea unui copil. Era o ființă fără principii, obișnuită să mintă și să se ascundă cu dibăcie încă din leagăn! Ca pe atîtea cochete viclene, o însuflețea dorința nepotolită de a provoca bărbații, ca apoi să-i deziluzioneze, persistînd într-un joc diabolic ce sfîrșea întotdeauna prin a anula chiar și voința celui mai tare, luîndu-i mințile.

Greu aș fi putut s-o învinovățesc că nu dorea să se vadă cu mine, să cineze sau să meargă la cinema, preferînd compania unui tînăr atît de atractiv ca Muir pe care ea se încăpățîna să-l solicite. Dar de ce nu a refuzat de la început, invitațiile mele, cu franchețe, în loc să le accepte și să mă lase s-o aștept, sub pretexte puerile, o întîlnire după alta. Nu puteam să-i iert ridicolul situației mele, care nu-mi permitea să-i formulez nici măcar un reproș. Pentru ce aș mai fi încercat s-o reîntîlnesc și să-i spun, pe un ton mai mult sau mai puțin furios, că-i cunoșteam jocul dublu și că nu mai voiam să am de-a face cu ea de-acum înainte? Eu nu-i eram nici prieten, nici amant, nici soț. Eram unul dintre bărbații aleși și amăgiți de ea, pentru a-și face capriciul de a fugi simțindu-se dorită, în timp ce singura persoană care o interesa cu adevărat o ocolea ca pe o calamitate.

M-am eliberat la timp de oaza aceea a deșertului ce ar fi putut să-mi întunece judecata și să mă facă să-mi pierd drumul tocmai cînd începusem să cuceresc lumea aceea necunoscută și temută cu cîtva timp în urmă.

Au trecut săptămîni și luni în șir. Dorința de a se termina războiul, care mă ținuse atîția ani legat de știrile de la radio, era mai puțin ascuțită pe măsură ce se extindea cercul relațiilor mele și prosperau afacerile. De multe ori mi s-a întîmplat ca abia noaptea să mă pot ocupa de citirea ziarelor, iar informațiile de la radio ajunseseră atît de plictisitoare, încît preferam să le aflu

de pe buzele tovarăşilor mei din pensiune, decît să le ascult eu însumi.

În timpul vacanţei am petrecut luna ianuarie pe malul mării, pe o plajă cu un singur hotel unde-şi dădeau întîlnire personalităţile din marile oraşe ale ţării. Puţin cîte puţin reuşisem s-o uit complet pe Olga şi să nu mai am faţă de ea acel resentiment provocat de convorbirea cu Muir, atît de stăruitor în primele zile cînd m-am simţit rănit în amorul propriu.

La întoarcerea din vacanţă, am continuat să merg la *Atlantic* şi am încercat să rezolv intrarea în posesia acţiunilor ce încă le mai aveam la *Central* pentru că eram hotărît să fondez o societate de investiţii cu Pérez şi Laynez, la începutul anului viitor.

IX

În această parte a Anzilor nu se cunoaşte obişnuitul ciclu al anotimpurilor cu primăvara, vara, toamna şi iarna în care moare şi renaşte natura. Aici nu vine niciodată ziua cînd vîntul împrăştie pe drum frunzele moarte, iar arborii înalţă către cer braţele goale. Şi nici plantele la trezirea lor nu apar ca o rază veselă de lumină în dimineţile neguroase ale începutului de zi, vestind timp frumos. Intensitatea luminii este mereu aceeaşi iar zilele sînt la fel de lungi, cînd cu soare cînd cu ploaie. Niciodată nu ţi-ai fi putut aminti o întîmplare după luminozitatea orei la care s-a petrecut, sau după frigul sau căldura pe care le-ai încercat, cum facem adesea în zonele temperate. Compatriotul meu, Alexander Humboldt, a scris, acum mai bine de un secol, că această climă este ca o primăvară permanentă. Eu aş spune că este o toamnă permanentă. Plouă aproape tot timpul, iar oamenii parcă speriaţi de atîta ploaie spun mereu străinilor că nu s-a văzut niciodată o iarnă asemănătoare. Pe timpul lunilor ianuarie, februarie şi mar-

tie, zilele cu soare se îndesesc şi atunci apare inevitabila secetă, pe care ei o numesc vară. Cum apeductul a devenit insuficient în ultimii ani, pentru aprovizionarea oraşului se trece la organizarea turelor pe cartiere, pentru ca locuitorii să aibă apă. E un nou prilej ca toată lumea să ne spună nouă, străinilor, că nu s-a mai văzut niciodată o vară atît de lungă. Drumurile se acoperă cu un strat gros de praf fin care îngreuiază vizibil tranzitul, iar cîmpul capătă o culoare cenuşie pe care o păstrează pînă la primele ploi.

În toţi anii mi se întîmplă să aud aceeaşi discuţie fără ca prietenii mei să-şi dea seama pînă la ce punct devenise refren :

— Ce iarnă lungă !

— Ce vară de necrezut !

Era o conversaţie stereotipă ca şi fraza citată din *Don Quijote* întrebuinţată ca formulă de mulţumire cu care se primeau la *pic-nic* farfuriile cu mîncare din mîinile femeilor :

„Niciodată nu s-a văzut bărbat servit atît de bine de o femeie".

Sau o alta, cu care intriganţii sau cei răi de gură se justificau în faţa celor care-i acuzau :

„Eu nu vorbesc oamenii de rău. Nu fac decît să prezint faptele ca un cronicar."

De cînd vor fi fiind în circulaţie aceste fraze clişeu ? Altele datau, fără îndoială, din epoca în care în ţară se răspîndiseră paradoxurile lui Wilde.

„Cavaler este bărbatul care nu ofensează decît deliberat."

„Un cavaler care se respectă trebuie să rămînă întotdeauna dator croitorului său."

„Datoriile vechi nu se plătesc niciodată, iar cele noi se lasă să se învecheaşcă."

Să ştii să le întrebuinţezi la momentul potrivit era probabil mai util decît să cunoşti limba clasicilor spanioli.

Lipsa anotimpurilor, caracteristică zonelor ecuatoriale, ar fi putut deveni nesfîrşit de monotonă pentru existenţa mea, ca şi pentru a atîtor europeni care, lipsiţi de

mijloace de transport se vedeau obligați să rămînă tot timpul în oraș. Dar datorită prietenilor mei, care erau din ce în ce mai numeroși, petreceam sfîrșitul de săptămînă alegînd după cum doream clima preferată, în funcție de cît coboram cu mașina din munți spre defileurile din apropiere. Excursiile acelea, cu trei sau patru tovarăși de la *Atlantic* aveau pentru mine un farmec deosebit. Toți beam din belșug în timpul drumului și petreceam împreună într-o atmosferă de sinceră camaraderie. Orașul rămînea sus pe platourile muntoase, cu întinderile lui placide delimitate perfect de canale și garduri de sîrmă, ca un peisaj din Olanda, unde tradiționala moară de vînt fusese înlocuită de anostul agregat mecanic, lipsit de poezie. Apoi, intram în regiunea cu adevărat tropicală și decorul se schimba complet într-o vegetație exotică. Orhideele înfloreau deasupra gardurilor de piatră pe jumătate părăsite, iar la umbra arborilor giganți ferigile se dezvoltau nestingherite favorizate de mediul prielnic. Plantațiile de cafea presărate pe versantele munților păreau cireși pitici încărcați cu fructe coapte, iar pîrîul ce aluneca printre pietre, murmura neobosit în auzul nostru. Chiar și mireasma naturii se schimba pe măsură ce pierdeam din vedere platourile muntoase, iar păsările cu penaj minunat, pe care noi europenii le văzusem doar în cărțile cu poze, își înălțau zborul la fiecare pas. Valuri de căldură pătrundeau în mașină și sosea momentul cînd ne scoteam jachetele pentru a continua călătoria în cămăși sport. Niciodată nu m-am obișnuit cu aceasta fără a încerca o tainică remușcare, ca un adevărat burghez din secolul al XIX-lea. Mă născusem prea devreme pentru a înfăptui, fără scrupul, o astfel de nepolitețe în prezența doamnelor.

Uneori ne opream la hanurile situate la marginea drumurilor, la ieșirea din sat. Și dacă era noaptea tîrziu, știam că sub lumina tremurătoare a lămpilor, în penumbra încăperilor, se aflau două sau trei perechi de muncitori beți vorbind despre politică sau înjurînd cu voce tare. Era ciudat pentru mine, ca și apariția în

zare a păsării paradisului [1], să-i aud pe aceşti oameni, de obicei atît de credincioşi, cum din dorinţa de a evada din tristeţe sau de a-şi descărca furia, alegeau ca ţintă a injuriilor pe Cristos, pe Sfînta Maria, sau pe dumnezeu pe care-i ponegreau cu cele mai urîte calificative. În ţările protestante nu se cunoaşte practicarea blestemelor şi înjurăturilor ca la catolici. Am auzit spunîndu-se că spaniolii sînt neîntrecuţi în acest gen de exprimare. Niciodată în Suedia sau în Germania mînia oamenilor umili nu se descărca orbeşte contra lui dumnezeu sau contra altor reprezentanţi ai cultului. Un Voltaire nu putea să se nască decît în Franţa, pentru că la noi invectivele sale contra divinităţii nu ar fi fost acceptate şi nici nu ar fi avut ecou. Cînd voi putea înţelege această lume cu misterele ei de nepătruns, ca şi natura înconjurătoare ?

X

Fusagasugá, Fu-sa-ga-su-gá... nume indigen cunoscut încă dinaintea sosirii mele în America din cauza dificultăţii cu care reuşisem să-l pronunţ în copilărie. Unchiul Samuel povestea în scrisorile sale către tatăl meu, minunăţiile acelei regiuni unde cumpărase o proprietate pentru vară : *El Arbolito*. Noi, copiii, ascultam fascinaţi descrierile acelea despre orhideele care trăiau în sălbăticie şi despre o furtună tropicală care a durat şase ore, în timpul căreia unchiul meu a putut citi, cu ajutorul fulgerelor, fără altă lumină, ediţia completă a ziarului *Times* din Londra, pe timpul războiului din Crimeea. Dar pe noi, copiii, în afară de furtuna aceea copleşitor de violentă, ne mai surprindea numele indi-

[1] Această afirmaţie este, fără îndoială, greşită, pentru că în regiunea la care se referă B.K. nu există pasărea paradisului (n.a.).

gen imposibil de pronunţat : Fusagasugá ! Fusagasugá ! Cine ar fi putut ghici că într-o zi aceasta va fi locul de deportare pentru compatrioţii unchiului meu !

La o cotitură a drumului, sub boschete enorme, cu flori de culoarea sîngelui, apăreau dintr-o dată zidurile înconjurătoare ale străzii principale acoperite de *bellisimas*. Ajunsesem repede în piaţă unde se vînd mărfurile duminica după slujba religioasă şi priveam vilegiaturiştii care locuiau în elegantele case din apropiere, alegînd fructe tropicale şi discutînd apoi cu vînzătoarele care sfîrşeau prin a lăsa din preţ cîteva centime.

Aici, într-o duminică, mi-am dat seama pentru prima dată, de relaţiile dintre Muir şi vărul meu Fritz. Vroiam să intrăm într-unul dintre hotelurile la modă de acolo, cînd Mercedes, care era la curent cu ruptura mea cu Fritz, m-a avertizat că se aflau împreună la o masă pe terasa hotelului. Am preferat atunci, de comun acord să ne îndreptăm spre alt loc, şi cum fusese pronunţat numele lui Muir, am profitat ca să-i relatez lui Mercedes incidentul din seara aceea, din apartamentul său, cînd vorbise atît de urît despre compatrioţii ei.

— Aceşti *gringos*... îmi spuse ea, ca un ecou îndepărtat al Olgăi. Din toţi străinii care vin în ţară sînt singurii care nu se pot obişnui cu obiceiurile noastre. Vin mereu plătiţi de guvernul lor sau de marile lor întreprinderi. Niciodată nu iniţiază ceva cu mijloacele lor proprii pentru că americanii nu se aventurează ca europenii. Trăiesc între ei, *the american colony* [1], fără să se amestece cu cei de aici, să lege prietenii, să se căsătorească, sau să se asocieze la vreo afacere. Au tăiat vreodată muntele ca să construiască o casă ? Au înfiinţat vreodată vreo întreprindere care să nu fie sucursala unei firme americane ? În schimb, germanii au făcut aici multe lucruri importante prin efortul lor individual : întreprinderi de aviaţie, de căi ferate, fabrici de bere, de ţigări, crescătorii de vite. Pentru ce să fim împotriva acestor germani, care ne-au adus prosperitatea

[1] Astfel apare în original colonie americană (n.a.).

numai pentru că în țara lor, pe care au părăsit-o de treizeci de ani, s-a instalat un regim dictatorial ?

Eu n-am mai spus nimic, amuzat de accentele de mînie din vorbele ei.

Ce ciudați erau nord-americanii care locuiau în lumea aceasta eterogenă ! Întocmai copilului din povestea lui Kipling, care, abandonat de părinți în mijlocul junglei a ajuns cu timpul să-i cunoască secretele și să o domine.

— Una din cumnatele mele mi-a spus odată în cuvinte simple, urmă interlocutoarea mea, „germanii au scos din impas fetele bătrîne". Sînt muncitori excelenți, părinți excelenți și soți excelenți. În schimb, acești *gringos* nu fac altceva decît să beneficieze de servilismul pe care-l observă în jurul lor, începînd cu cel al femeilor din societate.

Confuzia pusese stăpînire pe mine. Crengile de deasupra capului copleșindu-mă cu frunzele lor nu-mi permiteau să întrezăresc lumina. Abuzau americanii de poziția lor economică, cum îmi spusese Mercedes ?

M-am gîndit atunci la Olga cu mai puțină mînie. Dacă era adevărat ce-mi povestise Mercedes, o judecasem poate cu prea multă severitate. Fusese doar victima împrejurărilor. Dar imediat mi s-a trezit gelozia ; eu nu-i reproșam că s-a îndrăgostit de Muir, ci că mă lăsa să cred că-l detestă ca pe un *gringo* și că era obligată să-l pună la punct din cauza familiarităților ce și le permitea față de ea.

— Dacă americani ca Muir se simt stăpîni în această țară, i-am spus, vina este a dumneavoastră, care mai întîi îi adulați și-i curtați, iar apoi vă surprinde că se transformă în despoți.

— Cine-i adulează ? Cine-i curtează ? întrebă ea surprinsă.

— Toată lumea : săracii, bogații, femeile, bărbații, cei din partidul politic A, cei din partidul politic B. Eu cunosc bine această problemă, pentru că la fel se întîmpla și în România cu englezii.

— Nu vreți să spuneți că noi semănăm cu România !

— Nu. Nu este același lucru, dar auzindu-vă vorbind mi se părea că reiau o discuție familiară. După

ce am sosit aici, mi-am dat seama ce se întîmplă datorită experienţelor mele anterioare şi nu mi-a trebuit mult ca să mă conving de asemănare. Credeţi, de exemplu, că ambiţia de a fi angajatul unei companii petrolifere americane, ca o culme a carierei profesionale, este ceva nou pentru mine? În România aceşti funcţionari ai companiilor nu erau altceva decît personaje influente, vînzători de patrie, care tranşau relaţiile dintre ţara lor şi companiile engleze care le exploatau resursele minerale.

— Englezii sînt altfel, spuse Mercedes. Sînt încăpăţînaţi ca nişte catîri. Pentru asta vor cîştiga războiul. Ei nu schimbă nici felul de a fracţiona moneda, nici sistemul de măsuri, nici circulaţia vehiculelor pe stînga, dar sfîrşesc prin a avea dreptate. Americanii singurul lucru pe care-l au sînt banii, iar lumea crede că toţi cei ce vorbesc engleza sînt bogaţi. De aceea îi caută.

— Asta spuneam şi eu : că cei din ţară îi divinizează. Nu are importanţă dacă o fac pentru că îi cred bogaţi sau pentru că vorbesc engleza. Situaţia rămîne aceeaşi.

— Da. Banii le permit totul, continuă ea, chiar şi să greşească, fără să-şi piardă bunul renume. Aici au eşuat şi în proiectul de pavare a oraşelor, în schimbarea cursului apelor, în construirea de căi ferate, sau în pronosticarea viitorului nostru economic, dar nimeni nu pare a-şi da seama de asta. Formula magică pentru a considera orice proiect, viabil, este că a fost studiat de americani..

— Mi-o spuneţi ca şi cum n-aş cunoaşte acest lucru, am replicat eu. La fel se petrecea şi în Balcani. Nimic din toate acestea nu sînt noi pentru mine. Dumneavoastră credeţi, de exemplu, că partidele politice se împart în prieteni sau duşmani ai Statelor Unite, pentru că partidul de opoziţie se opune cooperării cu americanii. Nu te lăsa înşelată, Mercedes. Mîine, cînd partidul acesta va guverna, va înclina spre americani mai mult ca cel dinainte, şi-i va trimite pe cei umili din ţara asta să moară pentru cauza lor în Salonic, în insulele Aleutine sau pe rîul Yalu, iar noul partid de opoziţie va pune eşecurile sale pe seama politicii departa-

mentului de stat american, acuzîndu-l că a răscumpărat în bani prețul acestor vieți.

— Nu cred. Războiul a creat o prăpastie de netrecut între nord-americani și partidele politice care s-au declarat partizane ale nazismului.

— Veți vedea. Va veni ziua în care cei ce astăzi sînt de partea Statelor Unite vor sprijini antiimperialismul, ca pe o armă politică contra guvernelor finanțate de Washington. Nu-mi amintesc de un singur împrumut englez la București care să nu fi dat loc la incidente de felul acesta.

În clipa aceea s-a apropiat de noi Castañeda, cel care vindea instalații sanitare, prietenul lui Beteta, pe care-l cunoscusem la *El Pinar* aproape în același timp cu familia Pérez. Avea o figură cu trăsături orientale, ceea ce este frecvent în această țară unde caracteristicile indigene obișnuiesc să schițeze în mod straniu siluete de mandarini chinezi, și păstra ca nimeni altul, obiceiul de a-și presăra vorbirea cu cuvinte englezești, iar cînd era vorba de Statele Unite, își lua imediat un ton de cunoscător.

— Nu, Mercedes. Americanii sînt *look how efficient* [1]. Cine ar fi putut debarca în nordul Africii dacă nu ei? Sînt singurii care au *know how*. Metodă, metodă, metodă, ceea ce ne lipsește nouă. *They get things done.* Știu cum să facă lucrurile, și bătu cu palma în masă ca și cum ar fi fost însuși generalul Eisenhower, dînd ordinul de debarcare.

— Pot să aibă orice, spuse Mercedes. Dar eu aș vrea să vă fac o mărturisire deschisă: nu doresc ca japonezii să cîștige războiul, însă cînd citesc în ziare că acești omuleți, asemănători cu indienii noștri, care nu vorbesc engleza și nu beau coca-cola, îi pun pe americani pe fugă, mi se pare că ne răzbună. Le scufundă vapoarele și le distrug infanteria. Omuleți ca ai noștri, cei din Ecuador sau din Bolivia, de un metru cincizeci înălțime, desculți probabil și alimentați cu orez în loc de porumb...

[1] Astfel apare în original (n.a.).

— *You are wrong,* Mercedes, greşeşti, spuse şi se depărtă.

Ai fi zis, auzindu-l exprimîndu-se în engleză că e un pui de raţă într-un cuib de găină.

Era cu adevărat trist ca o femeie inteligentă ca Mercedes să se lase cuprinsă de mînie pentru episodul acela banal referitor la cuvintele lui Muir, pe care eu i-l relatasem. Ce vină avea poporul american, ca întreagă colectivitate, că unul din locuitorii săi a vorbit urît de latino-americani? Cum poţi judeca o ţară întreagă pentru greşelile unuia dintre cetăţenii săi?

— Dumneavoastră sînteţi întotdeauna extremişti, m-am adresat lui Mercedes. Americanii nu sînt nici atît de superiori, cum îi cred unii, şi nici atît de răi cum îi cred alţii. În grădina lui dumnezeu se găsesc de toate!

— Dar ne tratează ca şi cum am fi o colonie. Întotdeauna sînt foarte dispuşi să ne dea sfaturi, însă nu doresc să se adapteze felului nostru de a fi. Acesta este contrastul uimitor faţă de europeni, în special germani şi italieni. Americanii îşi închipuie că ceea ce a dat roade în Statele Unite trebuie să dea şi în altă parte, cum ar fi democraţia lor, stilul lor de viaţă, felul lor de a lucra, irosind...

Ajunsă la acest punct conversaţia noastră se opri, căci sosise ora să ne întoarcem în oraş împreună cu alţi prieteni care ne acompaniaseră. Dovada de încredere pe care mi-a dat-o Mercedes, făcîndu-mă părtaşul sentimentelor ei, mă făcea să mă simt învăluit ca de o liană — acea caracatiţă a pădurii care-şi lipeşte mulţimea de tentacule de trunchiurile copacilor pentru a-i înăbuşi — lipsit de lumina şi de aerul lumii mele.

Afară se lăsă întunericul iar liniştea din jur era din ce în ce mai adîncă. Una dintre prietenele noastre începu să fredoneze cu jumătate de glas cuvintele unui bolero.

— Nu fi ridicolă, mai bine punem radioul.

Ea tăcu, după ce aruncă o glumă oarecare. Dar cuvintele cîntecului ajunseseră deja la urechea celui interesat. Băusem două sticle de whisky şi toţi făceam parte din grupul care ieşea mereu împreună. În mod

inevitabil aveam şi anumite preferinţe. Alcoolul, intimitatea, cîntecele insinuante precum şi faptul că ne vedeam atît de des ţesuseră între noi legături invizibile.

În timpul acelor plimbări am surprins nu numai o dată cum o mînă căuta pe furiş pe cea a vecinei sale. Se strîngeau cîteva clipe, apoi se despărţeau. Cu timpul se înfiripase o intimitate de necrezut şi aveam, ca mine şi Mercedes, fiecare slăbiciunile noastre. Pretextul femeilor căsătorite de a cere sfatul prietenilor servea, ca nimic altceva, pentru alimentarea acelei stări care mie îmi crea doar o ambianţă de căldură confidenţială cu neprevăzute consecinţe.

Unde ne va duce această prietenie ?

Nu era mai bine să fug din această selvă întunecată cu răsuflarea ei otrăvită şi să mă întorc sub cerul liber al cîmpiei deschise, în căutare de mai multă lumină ?

O grabă de nestăpînit de a atrage persoane de sex opus în cercul intimităţii vieţii lor îi împingea şi pe prietenii mei spre confidenţe.

Profesioniştii din cercul de la *Cabrera* cunoşteau mai bine viaţa personală a clienţilor lor decît propriul serviciu. Medicului, profitîndu-se de profesiunea sa, i se făceau cele mai extravagante dezvăluiri, la fel dentistului sau avocatului, pentru că relaţiile profesionale, în virtutea practicării confesiunii pe jumătate abandonată în lumea aceea, alunecau cu uşurinţă, prin intermediul mărturisirilor, spre prietenia mondenă şi apoi spre intimitatea cea mai completă, fără să se ştie, în general, dacă prietenia sau dragostea au înlocuit relaţia cu caracter profesional sau ştiinţific. Zi de zi, sau mai exact de la o petrecere la alta, prietenele noastre povesteau confidenţilor toate incidentele din viaţa lor : acel amalgam de dorinţi frustrate, rivalităţi economice, curiozitate nesatisfăcută în legătură cu diferite subiecte, dar în special cu eterna problemă a sexelor. Numai etica rigidă a practicii profesionale le ferea de divulgarea periculoasă a necazurilor conjugale, în care părea că se complac.

Biserica catolică, cunoscînd situaţia, trebuie să se fi gîndit să găsească o soluţie, pentru că în acel timp

o notă apărută în *Viața Sufletului*, foaia parohială a unei biserici la modă, care circula într-o noapte de chef la *Atlantic*, de la o masă la alta, în mijlocul unor nestăpînite hohote de rîs, punea degetul pe rană :

NU SE SUPUN CONFESIUNII... PENTRU CĂ NU LE CONVINE, era titlul și apoi urma :

„Prin slăbirea legăturilor de familie și a bunelor obiceiuri s-a creat în zilele noastre o prăpastie între tată și fiu, mamă și fiică, între cei care ar fi trebuit să fie uniți prin încredere și respect. Sînt frecvente cazurile de tineri, bărbați și femei, care, în loc să-i facă părtași la viața lor personală și la problemele de fiecare zi pe cei de acasă, își aleg prieteni sau prietene de aceeași vîrstă cărora le fac confidențe asupra unor lucruri care altădată erau rezervate părinților sau duhovnicilor. Nevoia de a se sustrage preocupărilor cotidiene căutînd consolare în vorba omenească, îndeamnă pe tinerii căsătoriți din ziua de azi să relateze cu lux de amănunte aspectele vieții lor conjugale persoanelor care, aflîndu-se în același mediu de frivolitate mondenă, pun în mare pericol sufletul și trupul acestora. Medicul sau avocatul prieten care sub pretextul consultațiilor profesionale este inițiat în intimitățile căminului conjugal, sfîrșește astfel prin a lua treptat locul rezervat prin doctrina bisericii, preotului, trimisul lui dumnezeu, ca îndrumător spiritual al turmei sale și cel ce arată drumul izbăvirii, în vîrtejul vieții voastre.

Dorim să amintim doamnelor și domnișoarelor din această parohie că sacramentala spovedanie a fost lăsată de dumnezeu, pentru a obține întreaga grație divină și că la aceasta trebuie să apelați, în momentele dumneavoastră de îndoială și ispită fiind încredințați că veți găsi ajutor și consolare, de neaflat la cei de condiția dumneavoastră, în fața cărora vă expuneți rănile, cu mai puțină reținere decît în fața trimisului însuși a lui dumnezeu.

Chiar dacă s-au produs rătăciri, dacă există bunăvoință, veți simți permanent binefacerea confesiunii.

Poetul Brentano se îndrăgostise de poeta protestantă Hensel, fiica unui misionar al acestei secte. Brentano era catolic. Într-o conversație particulară cu poeta, el

îi povestise viața sa și toate excesele pe care le făcuse. Ruşinată ea îi spuse : „Domnule Brentano, aceste lucruri nu se povestesc unei femei. Dumneavoastră aveți norocul de a fi catolic și deci puteți spune toate acestea unui preot". Atunci Brentano bătuse cu pumnul în masă exclamînd : „Cum este posibil ca fiica unui misionar protestant să-mi atragă atenția că sînt catolic și că dispun de sacramentala confesiune !"

XI

Mercedes cedase și ea tentației de a-mi face confidențe.

Era la ieșirea din a doua ședință a Consiliului de război care se întrunise pentru judecarea generalului Bello, vinovat de a fi conspirat împotriva guvernului.

Ce căutam eu la acest proces ? Este necesar să fi trăit un timp în cercul de la *Cabrera* pentru a putea înțelege acest lucru. Așa cum, altădată, mă simțeam obligat să asist la deschiderea festivalului Mozart la Salzburg, sau să fiu prezent împreună cu Linding și Mongelas, primăvara la Grand Hotel în Zermatt, la începerea sezonului, aici, unde nu exista altă sărbătoare tradițională decît Crăciunul, aceeași datorie față de prieteni mă obliga să asist la anumite „spectacole" care luau locul acelora din orașele europene. Într-un an era balul mascat dat de Universitatea *Atlantida* în beneficiul Crucii Roșii sau în beneficiul copiilor bolnavi de paralizie infantilă, altădată prilejul era reîntoarcerea în țară a unora dintre tinerii căsătoriți care după ce trăiseră mult timp în străinătate, odată întorși după o lungă absență erau sărbătoriți de toți prietenii. Pentru aceștia încetaseră să mai aibă nume de familie chemîndu-se simplu : Diego și María, Alejandro și Eva, Miguel și Beatrice, Alberto și Emma sau Enrique și Elisa. Erau

ca numele convenționale pe care cei ce extrăgeau cauciucul le dădeau trunchiurilor arborilor : „caimanul", „crucea", „plîngăreața"... în schimb, la cronica socială a ziarelor — scrisă special pentru cei ce se aflau doar în trecere prin țară — se dădea o importanță deosebită acestor festivități, iar persoanelor în cauză le apărea întreg arborele genealogic, încărcat cu cele mai entuziaste elogii.

In anul acela, evenimentul care deschisese sezonul a fost întrunirea Consiliului de război împotriva generalului Bello.

— Biata Sarita, mi se adresă Mercedes, este foarte preocupată de procesul intentat tatălui ei și ne-a cerut nouă, tuturor prietenilor, să asistăm la ședințele tribunalului pentru a crea o atmosferă favorabilă în fața instanței.

— Eu sînt străin și nu cred că prezența mea ar putea prezenta vreo semnificație.

— Nu are importanță. Veniți, și eu vă asigur că spectacolul merită osteneala, chiar dacă va fi numai pentru „toalete" ! Va fi toată „lumea bună".

Cînd tigrul vine în Pampas să atace vitele, taurii adună vacile într-un cerc strîns, protejîndu-le cu coarnele lor răzbunătoare. Mercedes și-a formulat invitația în așa fel încît nu am putut rezista, și a trebuit să accept.

Am ajuns la Academia militară unde se ținea Consiliul de război și exact ca și cum s-ar fi deschis stagiunea la operă m-am văzut înconjurat de cele mai distinse persoane de la *Cabrera*. Pe estradă stăteau militarii care trebuiau să-l judece pe Bello, cu uniformele lor de paradă și cu decorații, iar mai încolo se afla o carte groasă care, după cum puteam observa, trebuie să fi fost codul justiției militare. Generalul Bello, părînd încă un june-prim de operetă, cu nas acvilin și gură mică îmbrăcat impecabil într-un costum civil stătea mai jos, lîngă apărătorul său, iar în fața sa se afla un colonel care trebuia să facă oficiul de procuror în acest proces. Cu excepția lui Bello care se înclina protocolar salutînd asistența, toți ceilalți se simțeau fîstîciți și incomodați de toată acea societate înaltă care, dintr-un sen-

timent de solidaritate, era prezentă pentru a susține cu tot prestigiul ei pe unul din castă. Sarita, fiica lui Bello, căsătorită cu unul din norocoșii moștenitori în fața căruia se deschiseseră încă din copilărie toate porțile, permanent delicată și dichisită ca o bombonică avea funcția de a dirija operațiunea, indicînd fiecăruia dintre invitați locul pe care trebuia să-l ocupe ca spectator la acel proces senzațional unde, în final, adevăratul judecat trebuia să fie guvernul național. Acesta se încumetase să acuze și să aducă în fața justiției militare un personaj atît de ilustru prin relațiile sale sociale în acel Stat în Stat — *Cabrera* — fără de care nu se putea mișca o frunză pe întreg teritoriul național.

Procesul s-a deschis cu solemnitatea de rigoare și foarte repede publicul, turmă cuminte, manevrat de Sarita, a început să-și manifeste cu ostentație simpatia pentru acea presupusă victimă a persecuției oficiale, producînd între membrii Consiliului de război o derută generală, exact cum fac vitele cînd focul invadează o parte din staul.

Pentru un străin ca mine era un lucrú mai mult decît imposibil să-și facă o părere obiectivă asupra cazului, într-o asemenea atmosferă de surescitare. Guvernul nu era deloc pe placul claselor avute, datorită măsurilor cu caracter economic impuse în ultimul timp, cu scopul de a pune capăt inflației monetare produsă de război. Afacerile fructuoase ale lui Manuel, Castañeda și ale avocatului Pérez suferiseră o stagnare bruscă prin crearea unui oficiu de reglementare a prețurilor, prin raționalizarea fierului, a cauciucului, a articolelor electrice, a pieselor de automobil și a altor mărfuri care se împuținaseră. Se încerca să se lovească în cel mai sacru drept al *Cabrerei*, acela al îmbogățirii rapide ; iar a conspira împotriva unui guvern care se încumeta să frîneze speculațiile celor de sus, nu era numai un drept, ci chiar o datorie tot atît de sfîntă ca aceea a apărării teritoriului național.

Acuzatorul, un colonel de origine modestă, în mod vizibil intimidat de prezența prietenilor Saritei, și-a început relatarea fără emfază, cu trecerea în revistă a carierei militare a generalului. De tînăr, Bello, și-a în-

ceput studiile în Chile ajungînd la gradul de locotenent. Apoi, ca adevărat membru al clasei privilegiate, a încercat să intre în viața comercială fără prea mare succes și iată că, la patruzeci de ani, descurajat și fără serviciu, și-a reluat locul în armată servind ca aghiotant președintelui, funcție în care a primit gradele de căpitan și maior. Atașat militar pe lîngă o ambasadă din Europa, pe timpul ultimului conflict mondial, a fost împuternicit să ducă la bun sfîrșit o tranzacție de armament în Cehoslovacia, ceea ce i-a adus gradul de colonel. Gradul de general l-a primit cînd se afla în Ministerul Apărării. Într-adevăr cariera sa părea mai mult a omului de lume, confruntîndu-se cu probleme deosebite de ordin protocolar și familiarizat cu rutina birocratică, decît aceea a unui om de arme, deprins cu conducerea oamenilor și cu studiul complicatelor aspecte ale strategiei militare. Acuzația ce i se aducea era de a fi participat în mod public la o manifestație de ostilitate împotriva președintelui Republicii, manifestație la care invitase cu o săptămînă înainte pe diferiți ofițeri cu grade inferioare care aduseseră la cunoștința autorităților acest lucru. După formularea învinuirii de către procuror, aceasta a fost urmată de îndată de o explozie de rîs : să judeci un general din „lumea bună" pentru că a inițiat o conspirație care s-a limitat doar la cîteva amenințări împotriva președintelui, șef constituțional al armatei ! Ce nerozie !

Avocatul apărării, bun mînuitor al cuvîntului, cum se întîlnesc adesea printre cei din regiunile tropicale unde se cultivă arborii de cafea, nu a avut nici o piedică ca în a doua zi a ședinței să-și cîștige auditoriul speculînd aspectul strict monden al procesului Bello.

— Privind frumoasele doamne, care-mi fac onoarea să mă asculte, printre care se numără tot ce are mai ilustru și mai reprezentativ societatea noastră, mă întreb dacă nu cumva avea dreptate ziaristul de la *El Mercurio,* Cyrano, de necontestată poziție guvernamentală, care în această dimineață, comentînd acest proces ce zdruncină din temelii bazele organizării noastre sociale, spunea că este mai mult decît o eroare a guver-

nului, ba chiar o lipsă de bun gust judecarea unui om atît de apreciat de societate, cum este generalul Bello.

Toţi a trebuit să aplaudăm, iar el continuă :

— Îmi voi permite să citesc unele paragrafe din acest articol, care are valoarea unei mărturii irecuzabile, pentru că este scris de o pană pe care eu am competenţa s-o elogiez, întrucît o bună parte din viaţă mi-am petrecut combătînd-o. Ascultaţi, domnilor membri ai juriului şi onorat public ceea ce spune Cyrano :

„Guvernele nu cad din cauza greşelilor de ordin administrativ, ci din cauza lipsei de bun gust. Pe bună dreptate Talleyrand spunea despre Napoleon : «Ce păcat că un asemenea geniu este atît de needucat !» Şi în mare parte căderea lui Napoleon s-a datorat faptului că n-a ştiut să fie om de lume, să treacă, atunci cînd se putea face, peste micile slăbiciuni ale supuşilor săi. În schimb, Napoleon al III-lea, nepotul său, a putut să ajungă la tron şi să şi-l păstreze timp de douăzeci de ani prin acel „savoir faire“ *şi prin tactul său.*

Eu, personal, fără a compromite politica dusă de ziarul El Mercurio, *apreciez că procesul intentat generalului Bello constituie o încălcare a bunului gust, care mai devreme sau mai tîrziu se va repercuta în mod defavorabil asupra guvernului pe care-l apărăm. Mărturisim de la început că sîntem total necunoscători în procedurile justiţiei militare, şi chiar a fondului însuşi al acţiunii dezbătute, dar din cîte sîntem informaţi, ca şi publicul, în general, ne punem întrebarea : cum ar putea fi condamnat generalul Bello, dacă nu există o conspiraţie ? Dacă preşedintele Republicii ar fi stat închis cîteva ore şi ar fi reuşit să reia puterea datorită ofiţerilor săi credincioşi, atunci, înţelegem foarte bine, ar fi trebuit judecaţi autorii complotului pentru vina de a fi conspirat. Dar, aşa cum s-au petrecut lucrurile guvernul îşi asumă riscul de a-şi pierde autoritatea în faţa publicului şi în faţa propriei armate prin deschiderea unui proces care nu va aduce nimic bun.“*

Cu această singură lectură a celui mai citit ziarist, care făcea din cazul Bello o problemă a bunelor maniere, procesul era ca şi cîştigat. Ziarul guvernamental care se mîndrea cu imparţialitatea — dacă era adevărat

că se ocupa doar superficial, la rubrica sa de informare politică, de acest Consiliu de război — avea pagina dedicată vieții mondene, plină de fotografiile celor care asistaseră la proces, mai ales ale prietenei noastre Sarita, a cărei frumusețe — după cum spunea ziaristul — se făcuse remarcată cu această ocazie prin grija față de detaliul de fină cochetărie, de a-și fi ales ca pălărie un chipiu militar.

Oratorul acela era un interpret desăvîrșit al limbajului aleșilor și bun cunoscător al scării de valori convenționale care domneau în această lume.

Cuvintele sale au fost salutate cu egal entuziasm, frază cu frază, pînă la sfîrșit și, cum era de așteptat, Bello, a fost achitat în unanimitate chiar în aceeași seară și elogiat de către presa de opoziție ca un erou național, la înălțimea tuturor acelora care se acoperiseră de glorie în campania din sud.

Mă întrebam, cum era posibil ca un militar alintat de guverne, inclusiv de cel împotriva căruia conspirase, să fie scutit de a atrage asupra sa rivalitatea și invidia tovarășilor de arme, care avansau numai prin riguroasele canoane militare, și să ajungă, printre ei la prestigiul de a-și permite ieșirea elegantă dintr-un astfel de proces ? Îmi răspundeam că era fără îndoială legea nescrisă a acestei societăți, teama respectuoasă față de *Cabrera,* față de „lumea bună". Deodată am auzit-o pe Mercedes, zicîndu-mi :

— Veniți mîine să luați ceaiul la mine pentru că vreau să vă povestesc ceva !

La ora stabilită am ajuns acasă la dînsa, dar m-a surprins faptul că se afla singură. Era așezată pe o canapea mică lîngă salonul principal, iar în șemineu ardea un foc primitor. Doar o lampă de birou, care se sprijinea pe un soclu împletit ca odgoanele marinărești, lumina slab ungherul, unde într-un samovar de argint englezesc se găsea ceaiul gata făcut, fără a mai fi nevoie să se apeleze la fata din casă pentru a-l încălzi. Mercedes era îmbrăcată cu simplitate și timp îndelungat mi-a comentat toate episoadele procesului lui Bello, amuzîndu-se permanent. La un moment dat, trebuie să-și fi dat seama de surprinderea mea de a nu-l

fi întîlnit pe Pérez, pentru că a simțit nevoia unei explicații :

— V-am invitat la această oră, înadins ca să nu fie și soțul meu și să putem vorbi nestingheriți. Nu am cu cine să mă consult într-o problemă personală și m-am încumetat să mă gîndesc la dumneavoastră pentru a vă cere sfat și ajutor, fiind sigură că nu veți discuta cu nimeni ceea ce vreau să vă spun.

— Vă mulțumesc foarte mult pentru dovada aceasta de încredere dar aș fi preferat dacă ați fi avut o altă persoană care să cunoască mai bine decît mine societatea de aici s-o fi ales pe ea pentru a-i împărtăși problema pe care o aveți.

În sinea mea mă încerca un fel de teamă, ca și cum o caracatiță ar fi încercat să mă stranguleze cu numeroasele ei brațe.

— Eu v-am privit întotdeauna ca pe o femeie diferită de celelalte pe care le-am cunoscut aici și n-aș dori ca afecțiunea mea să se transforme în cea a unui părinte confesor față de un fiu spiritual. Mai bine nu-mi povestiți nimic. Îmi imaginez multe lucruri în legătură cu viața dumneavoastră și întotdeauna am admirat felul în care ați știut să le treceți sub tăcere. Nu coborîți de pe piedestalul de sfinx nici chiar pentru mine. Prefer cu toată sinceritatea, să nu vă ascult confidențele.

— Și eu care vă consideram prieten ! Spuneți-mi mai bine că vă plictisesc problemele altora și să nu-mi povestiți că preferați să mă vedeți pe un piedestal al tăcerii. Bărbații devin întotdeauna egoiști.

— Știu foarte bine ce doriți să insinuați... că sînt un cavaler tomnatec... este adevărat, dar nu uitați că am fost căsătorit și cred că v-am spus : din toate calitățile soției mele ceea ce admiram mai mult la ea era felul ei rezervat de a fi și discreția. Motivul superiorității asupra mea, izvorît din deplina ei stăpînire de sine, a dus la destrămarea relațiilor noastre conjugale.

Reușisem, ca șarpele care scapă alunecînd printre degetele dușmanului, să mă eschivez cu abilitate de confidențele lui Mercedes, fără a o ofensa.

Dialogul nostru se oprise aici. La puțin timp după aceea, întorcîndu-ne pe la miezul nopții, împreună de

la *Atlantic* cu mașina mea, pentru că soțul ei preferase să mai rămînă la club, îmi spuse cu o voce rugătoare :

— Ascultați-mă, în numele a tot ce iubiți mai mult ! Nu mai faceți atîta teorie din orice.

— Mercedes, eu niciodată nu am dorit să mă eschivez pentru a-mi face mie un serviciu, ci dumitale. Cine știe dacă după ce-mi veți face confidențe o să mă mai priviți cu aceiași ochi sau nu veți regreta zicîndu-vă : B.K. îmi știe acum secretul ! Dar dacă insistați, să vedem ! Ce s-a întîmplat ?

— Dumneata știi că eu nu-mi iubesc soțul îmi spuse cu siguranță în voce. Cred că nu este un secret pentru nimeni. Ca și faptul că nici el nu mă iubește pe mine.

— Nu, cu adevărat. Mi-au spus-o și alții.

— Am suportat multe și niciodată nu am greșit cu nimic, cu toate că, fără a-mi face prea multe iluzii asupra calităților mele, nu am fost lipsită de farmec. Nu știu pentru ce m-am căsătorit cu el. Singurul lucru care-l interesează este satisfacerea ambiției sale și de multe ori mă gîndesc că trebuie să se fi căsătorit cu mine pentru bani. Este sigur că tot ceea ce a realizat a făcut-o cu banii mei, iar acum nu-mi dă nici din ce-i al meu nici din ce-i al lui, pentru că nu dorește decît să aibă din ce în ce mai mult. În ultimul timp se complace să nu mai fie deloc atent cu mine, ca în această seară, iar eu nu mai pot rămîne indiferentă.

— Ce vreți să spuneți ?

— Ceea ce vă închipuiți. Un prieten m-a invitat de-acum două luni să ies la plimbare cu mașina și într-o zi voi sfîrși acceptînd.

— Nu cred că, făcînd-o din răzbunare, puteți realiza ceva.

— N-aș face-o din răzbunare. Îmi place pentru că îmi amintește bine de cineva pe care dumneata nu l-ai cunoscut. A murit înainte de război, într-un accident. Era avocatul mamei mele și avea cu cîțiva ani mai mult ca mine. L-am cunoscut imediat după ce mă căsătorisem și cum el era prieten cu soțul meu încă din facultate, ieșeam deseori împreună. Conversația sa mă fascina. Citise mult și cunoștea cîte ceva și din psihanaliză. Eu îi vorbeam mult despre mine iar sfaturile lui îmi erau

foarte folositoare. A murit stupid, într-un accident, prins sub un cal, care avea picioarele din față slabe și care i-a frînt gîtul în cădere. După ce a murit mi-am dat seama că fusesem îndrăgostită de el. De la prietenii lui am aflat că și el mă iubise. Ce situație absurdă ! Nu-i așa ?

— Mai puțin decît crezi dumneata, i-am răspuns. Dar ceea ce mi se pare absurd este că vreți acum să-l înlocuiți cu un alt prieten care nu poate fi decît un tînăr simpatic și un bun dansator.

— Da. Aveți dreptate. Nu voi ieși cu el, dar aș vrea să vă cer un serviciu. Cum dumneata ai influență asupra soțului meu de cînd intenționați să faceți afaceri împreună, spuneți-i, ca din partea dumitale, să fie mai atent și mai politicos cu mine în fața lumii.

Cum aș fi putut eu interveni în relațiile matrimoniale ale unor oameni pe care-i cunoscusem de-abia de cîteva luni ? Toate concepțiile mele calviniste reacționau în mod instinctiv împotriva acestei tentative de a mă amesteca în viața altora ; atitudini atît de diferite de principiile care-mi fuseseră sădite în casa părintească, unde slăbiciunea de a-ți arăta sentimentele cele mai tainice, în toată goliciunea lor, era considerat lucru diavolesc. Dar era prea tîrziu. Începusem deja să aparțin acestei lumi. Țărmurile mele se pierduseră în depărtare, iar eu îmi imaginam că voi putea cunoaște toți curenții acestui ocean pe care navigam cu pînzele ridicate.

— Ce doriți să-i spun, în mod special ?

— Este mai greu să ajungi la ceva concret. Dar dacă se ivește ocazia, ajutați-mă să-l determin să-mi procure un cal trăpaș pentru sezonul din decembrie. Mă simt atît de prost călărind pe Sultan !

Astfel ajunsesem la deplina consacrare la *Cabrera :* confidențele, care preocupau atît biserica catolică, pentru că, în general, precedau relațiile de amor, datorită situației de complicitate stabilite între tineri. Ce păcat că nu aveam cu douăzeci de ani mai puțin și nu știam să dansez bolero ca Muir sau alții ca el. Rolul meu de părinte pe lîngă această grădiniță de copii se reducea la a încerca să obțin cai pur sînge pentru protejații mei !

XII

„N-am venit să aduc pace, ci sabie“ (Evanghelistul Matei, X, 24).

De cîte ori, în plictisitoarele duminici ale adolescenței mele, nu mi-am petrecut timpul comentînd acest text în care era inclusă toată filozofia a lor mei! Nu pacea ci spada... Viața concepută ca o luptă necontenită împotriva propriilor noastre slăbiciuni care ne întîmpină la tot pasul. Virtutea practicată cu austeritatea luptătorului care-și impune toate sacrificiile pentru a dobîndi recompensa supremă. Mai continuau încă să-mi conducă viața aceste precepte? Nu. Trebuia să recunosc că rupsesem cu trecutul în mod definitiv și, că puțin cîte puțin, efortul susținut de a menține vie flacăra severității față de mine însumi fusese înlocuit de îngăduința vinovată față de toți pașii mei, îngăduință ce mă conducea spre acceptarea liniștită a frivolității înconjurătoare. Afacerile mele nu mai erau acele investiții studiate conștiincios și metodic, care, spre sfîrșitul anului, reușeau să-mi aducă, în cel mai fericit caz, un procent de 3% sau 5%. Viața ușoară a speculațiilor de bursă în care ți se dubla capitalul, de seara pînă dimineața, mă sedusese, deșteptîndu-mi lăcomia și alimentîndu-mi ambiția. Cei cu care aveam relații încetară să mai fie neapărat familiile acelea din Frankfurt, cu care ai mei păstraseră prietenie din tată în fiu, timp mai bine de un secol; dar nici nu le înlocuisem așa cum s-ar fi cuvenit. Marea grijă cu care încercam întotdeauna în Europa să-mi aleg prietenii pentru a evita orice urmă de intimitate cu cei pe care nu-i cunoșteam bine, se schimbase într-o totală lipsă de preocupare față de distanța și decența necesare, încît puteam face pe o femeie, abia cunoscută la un cocteil, să-mi relateze cele mai intime detalii ale vieții ei conjugale. Acceptasem rolul de confident fără a protesta fățiș, pentru că, de fapt, îmi făcea plăcere să-l joc, la fel cum acceptam orice invitație acasă la una din persoanele pe care abia le cunoșteam, dacă știam că acolo îi voi întîlni pe prie-

tenii mei de la *Cabrera*. Vanitatea mea se simțea măgulită în fața perspectivei de a mă vedea inclus în acea minoritate a cărei prezență era considerată absolut necesară celor ce voiau să parvină, și, fără să mă preocupe condiția morală a oaspeților mei, le acceptam prietenia fără nici o rezervă.

Lăcomia mă îmboldea cu cruzime întocmai ca pe muncitorul de pe plantațiile de cauciuc din selva cea mai deasă. Îi curtam pe cei de la care puteam obține vreun profit, lăsîndu-mă în același timp căutat de cei care întrezăream că mi-ar putea fi necesari. Deprinderea de a fi punctual la întîlniri sau alte obligații care mă terorizaseră în copilărie și adolescență, ca o capcană diabolică întinsă timpului și fenomenelor naturii, se potolise în conștiința mea pentru a face loc agreabilului principiu de a ajunge unde eram așteptat, cînd puteam sau cînd voiam. Cît de riguroși fusesem întotdeauna noi cei din familia K., pe cînd încă mai eram stăpînii băncii din Frankfurt, în ceea ce privește deținerea unui sold debitor mai mult de nouăzeci de zile în conturile noastre. Iar eu, acum, încercam o plăcută senzație de tensiune prelungind lichidarea obligațiilor mele bancare, cu toate că, așa cum reieșea din documentele semnate chiar de mine, achitarea trebuia făcută la termen. Legile acestei țări, pe care altădată îmi propusesem să le respect cu toată meticulozitatea, îmi păreau acum nesfîrșit de flexibile și supuse unor infinite interpretări, ceea ce într-o formă sau alta, permitea evitarea îndeplinirii lor. Imi era de ajuns să privesc traficul de mașini pentru a înțelege că normele de disciplină dictate de Stat nu apăsau pe umerii noștri, și nici nu era necesar să te revolți împotriva lor. Nici cel puțin constrîngeri din partea climei, prin frig sau căldură excesivă, care pe alte meridiane incită la luptă cu elementele naturii, nu tulbura senzația de comoditate și fericire de neacceptat în lumea noastră religioasă. La ce bun spada evanghelistului dacă viața nu opunea nici o rezistență și se oferea cu atîta dărnicie ?

Natura generoasă a acestor regiuni distrugea astfel voința cea mai puternică, așa cum ploaia necurmată de

la tropice macină cel mai robust trunchi de copac în cîteva săptămîni.

Dacă nu mă simţeam bine cu sănătatea, ştiam că vizita medicală, care era o necesitate atît de supărătoare la Frankfurt, aici reprezenta minute de neuitată încîntare. Mergeam fără a mă anunţa în prealabil la oricare dintre prietenii mei medici de la *Cabrera*, excelenţi doctori clinici, licenţiaţi la Paris sau în Statele Unite, cu siguranţa că voi fi primit imediat, înaintea celorlalţi clenţi care aşteptau de ore întregi ; iar dacă nu voiam sau nu-mi permitea sănătatea să ies din casă, îi chemam la telefon cerîndu-le să vină la pensiunea Miss Grace, şi apoi după un scurt examen general şi după ce le ofeream un bun whisky scoţian, cu gheaţă, începeam schimbul de *chivas* [1].

— Diego a pierdut la proces administrarea averii Castañeda.

— Se spune că familia Reiys stă foarte prost cu banii. Vor trebui să vîndă *Calahorra*.

— Manuel şi Luisa sînt pe punctul de a se despărţi. Ea s-a mutat încă de joi la sora ei.

— Emma nu va participa anul acesta la concursul hipic. E însărcinată de aproape trei luni.

— Acţiunile investite în ţesături vor creşte prin interzicerea importului de urzeală. O ştiu de la Diego, care este o sursă de informaţii neîntrecută.

Cele mai diferite veşti se răspîndeau în lumea aceea la fel de inexplicabil cum se află de la un sat la altul tot ce se întîmplă mai important, fără să existe mijloace de comunicare.

Boala mea nu mai prezenta nici o importanţă. Simplul fapt că puteam fi la curent cu noutăţile zilei îmi producea o simţitoare ameliorare. Ştirile de pe front, lenta înaintare a nord-americanilor în Africa încetaseră să mă mai intereseze în forma tulburătoare în care mă preocupau în primele luni ale sosirii mele în această

[1] In manuscrisul original, în limba franceză, apare *potins* care s-ar putea traduce prin bîrfeli sau vorbărie. Cuvîntul *chiva* este o expresie locală inventată de ziarişti şi nu are nici o origine sub aspect filologic. A se vedea comunicarea profesorului López de Mesa făcută la *Academia de la Lengua* asupra originii acestui cuvînt (n.a.).

țară. Lumea mea începuse să se piardă la orizont, iar cea nouă mă sedusese cu farmecul și mizeria ei, ambele complet noi pentru mine.

Într-o după-amiază, cînd asistam la unul din evenimentele „sezonului" — curs asupra aprecierii muzicii de coarde la Universitatea Atlantida — Pérez îmi propuse să-mi schimb cetățenia, apelînd la un argument care să mă hotărască :

— Noi vă iubim mult. Sînteți ca un compatriot al nostru, îmi spuse, după ce ascultasem un tînăr profesor german într-o excelentă analiză a cvartetelor beethoveniene. De ce nu profitați să vă schimbați cetățenia ?

— Vă mulțumesc foarte mult. Dar cred că este un demers dificil care ar lua mult timp.

— În cazul dumneavoastră nu. Ar fi o chestiune de trei luni. Există situații speciale pentru străinii care au contribuit în vreun fel la progresul țării, iar eu cred că dacă veți face o donație de zece mii de dolari Universității Atlantida — noi dovedind aceasta — nu ar mai fi nici o piedică.

— Am să mă gîndesc, am răspuns eu.

În mod sigur — și eu eram primul care înțelegeam — obținerea cetățeniei trebuia să fi fost pentru mine un demers simplu, pentru că mă integrasem deja în cercul privilegiaților, elitei reprezentată de prietenii mei. Era suficient să observi cine participa la lecțiile de muzică de cameră pentru a-ți da seama de importanța ei. Sesiunea era prezidată de însuși rectorul, un vechi ambasador și ministru al afacerilor externe, fiicele președintelui onorau cu prezența, iar toate marile monopoluri economice ale țării, se aflau reprezentate acolo, sub o formă sau alta, prin blănurile și bijuteriile asistenței feminine : cele două societăți de asigurare, cele două fabrici de ciment, care încheiaseră un pact în a nu-și face concurență, ambele fabrici de bere, care-și împărțiseră țara în zone de influență, monopolul țigărilor reprezentat prin familia K., fabricile de textile ce începuseră să se extindă sub forma a doua gigantice caracatițe, industria cinematografică, consorțiul zahăru-

lui care nu permitea vinderea produsului decît prin distribuitorii săi... În afara acestora nu rămîneau decît zece milioane de consumatori strangulați de costul ridicat al vieții. Parcă ar fi fost cvorumul de bărbați al uneia din acele adunări medievale care se întruneau pentru alegerea împăratului în Aquisgran. Nici surorile, fiicele sau soțiile acestora nu ar fi căpătat în ochii mei importanță mai mare. Poziția socială, economică și politică, munca, cultura, asistența medicală sau obținerea cetățeniei erau avantaje de care putea dispune după bunul plac lumea căreia îi aparțineau aceste doamne. Trebuie să fi fost foarte grav să nu te numeri printre favoriții lor sau să-i sfidezi într-un fel oarecare. O mută admirație începu să-și facă loc în conștiința mea pentru cei care în decursul anilor reușiseră să-și croiască drum fără ajutorul *Cabrerei* sau împotriva voinței acesteia... Majoritatea dispăreau ca amicul meu Ayarza, care se transformase peste noapte în copilul alintat al acestor interese și devenise dușmanul înverșunat al guvernului ce spera să-i pună la punct pe cei din *Cabrera* cu niște modeste mijloace de control statal...

Pentru ce să nu-mi schimb cetățenia ? Nu avea dreptate avocatul meu cînd îmi făcea cunoscute toate avantajele poziției mele actuale, de care trebuia să profit ?

De fapt eu încetasem să mai aparțin lumii mele din momentul în care curiozitatea pentru cele întîmplate în Europa pălea de la o lună la alta și de la o săptămînă la alta, în timp ce noi interese și pasiuni mă făceau să mă integrez lumii de la *Cabrera.*

Procesul generalului Bello îmi demonstrase imensa putere de care dispuneau cei privilegiați atît în fața guvernului cît și în rîndurile armatei. A conta pe amabilitatea și solidaritatea acelui grup nu era puțin. A ține sau nu de cei pe care vărul meu Fritz și toți prietenii săi mă învățaseră să-i numesc „lumea bună", exprima exact — referindu-mă la prezent — deosebirea pe care o fac claviniștii între cei predestinați încă din naștere să se numere printre cei aleși, sau printre cei umili,

lucru bineînțeles neacceptat de biserica catolică. Conspirația ridicolă a lui Bello nu a avut pentru acest general de birou nici o consecință, pentru că cei aleși — iubiți de toți zeii — după ce-l protejaseră de-a lungul întregii sale cariere militare, chiar în cadrul guvernului împotriva căruia conspirase, acum, la fel, îl fereau de sancțiunile ce se cuveneau unui ofițer vinovat de indisciplină militară. Cu adevărat extraordinar nu era doar faptul că rudele și prietenii lui Bello se simțeau obligați să-l ajute și să-l susțină moralmente în fața autorităților în această situație. Solidaritatea animală este cunoscută la anumite specii de mistreți care atacă în grup pe oricine rănește un rîmător din turmă. Dar influența *Cabrerei* era atît de mare încît persoane care nu aveau nimic comun cu ea și nici nu aparțineau cercului ei se simțeau datori să-și dovedească respectul protestînd împotriva pedepsirii acelui favorit nedisciplinat. Legea selvei fusese făcută de către lei pentru a fi respectată de cerbi, gazele, iepuri și alte specii inferioare. Ceea ce spunea Cyrano, cinicul ziarist de la *El Mercurio*, care făcea reclamă la filme și restaurante, precum și avocatul lui Bello, era adevărat: aplicarea legii unuia dintre cei aleși constituia o lipsă de bun gust, o violare a acelei legi morale, superioară, după care „lumea bună" nu greșește niciodată. Fără îndoială, într-o zi armata și biserica catolică, cele mai respectabile instituții ale acestei lumi, vor sfîrși prin a fi cîrjele oligarhiei plutocratice pentru ca aceasta să facă din Stat un instrument în slujba ei. Nu era tocmai procesul generalului Bello dovada cea mai zdrobitoare a fricii respectuoase, inspirată de ecoul unor nume și simțită de cei de la care te aștepțai cel mai puțin? Ce aventură teribilă ar fi fost să-i sfidezi!

Prietenii mei mă atrăseseră în cea mai riscantă experiență de acest fel, punînd la încercare prestigiul de om de lume a vărului meu Fritz și trezindu-i mînia, așa cum fac cei care dintr-o barcă șubredă vor să prindă un caiman cu harponul, împinși de demonul aventurii.

XIII

Lăcomia făcuse din mine un rătăcit în hăţişurile elitei, un prizonier al închisorii aurite, unde nu se cernea altă lumină decît aceea a monedelor strălucitoare. Ambiţia de a ajunge cineva făcuse să mă adîncesc tot mai mult în acest hăţiş, care mă prinsese în capcanele sale, fără să-mi dea măcar răgazul de a lăsa o urmă pe trunchiurile copacilor care să mă ghideze pe drumul întoarcerii.

Întocmai ca vînătorii ce pun la cale din ascunzătoare atacul tigrului, cinci oameni de afaceri s-au aşezat în fotoliile comode din salonul principal al casei „Laynez şi fiii", unde fuseseră convocaţi în mod special de către director.

— Scopul acestei reuniuni — începu Don Diego, de la biroul său, în timp ce noi îl ascultam aşezaţi roată în jur — îl ştiţi cu toţii pentru că vi l-am explicat personal fiecăruia în parte. Dar am dorit să fim împreună înainte de adunarea generală a acţionarilor de la *Central* pentru a putea elabora de comun acord planul nostru de atac.

Îşi frecă mîinile şi continuă :

— Trebuie să încep prin a spune că eu nu am nimic personal împotriva lui Fritz K., nici împotriva vreunuia dintre membrii consiliului de administraţie a fabricii de ţigări. Toţi îmi sînt de mult timp prieteni şi sînt sigur că, odată depăşit momentul critic datorat supărării firești de a pierde un post, ca acela de director al acestei întreprinderi, relaţiile noastre vor continua să fie la fel de bune ca înainte. Bineînţeles, lupta va fi dură şi vor apărea neîntîrziat şi neplăceri, dar încă de mult timp stabilisem schimbarea conducerii la *Central*, iar acum, cînd se prezintă pentru prima dată ocazia să avem majoritatea voturilor în favoarea noastră, cred că trebuie să profităm.

— Sîntem siguri de majoritate ? întrebă cineva.

— Da. Dumneavoastră îl cunoaşteţi pe domnul B. K. Cred că ajunsese la un moment dat să fie cel mai

mare acționar al fabricii, cam cu 40% din totalul acțiunilor emise. Cum permanent a lipsit din țară și a fost reprezentat de Fritz, era imposibil să se formeze un bloc al majorității contra familiei K. Dar această situație s-a schimbat complet, pentru că prietenul nostru B.K. și-a exprimat dorința de a vota cu noi la viitoarea ședință. Numărînd și acțiunile sale care ajung astăzi la 13,05 din total, grupul nostru va însuma 53,05 din acțiuni, și chiar presupunînd că vor participa acționarii în totalitate și că vor vota toți împotriva noastră — două situații greu de conceput — vom avea permanent mai mult de jumătate din capital în favoarea noastră.

— Care este ideea deci ? întrebă unul din cei prezenți ce nu prea părea a fi de acord cu planul nostru.

— Prezentarea unei liste diferită de cea existentă din care să fie scoși din posturile de director și consiliul de administrație : Fritz, Hotchkiss, Tavera și Reyes. Împotriva celor din familia Castañeda nu se poate acționa pentru că vor avea permanent destule voturi ca să-și susțină reprezentantul.

— Și ce motiv se va invoca pentru schimbarea totală a conducerii întreprinderii ?

— Nici unul, ca să nu avem discuții. Simplu : în momentul votării prezentăm lista noastră fără nici o explicație.

— Și ce nume vor figura pentru postul de director și pentru membrii consiliului, în locul celor scoși ?

— Lui Don Diego Laynez, am intervenit eu, i-am cere favoarea să primească în acest an direcția. Pe ceilalți trei membri îi vom alege de comun acord chiar ácum dintre acționarii cu care vom vota noua listă.

În realitate, Laynez, într-o discuție particulară cu mine, fusese cel care-și sugerase propriul nume pentru postul de director și-mi ceruse, ca pe o favoare personală, dar care să apară drept ideea mea, obținerea voturilor acționarilor pentru candidatura sa.

Ne-am pus repede de acord asupra numelor, între care figura și al meu ca membru supleant. Era logodna mea cu plutocrația, de la care aveam promisiuni de

căsătorie, pînă trebuia să se reunească adunarea generală a acționarilor pentru a ne celebra nunta.

Ca să sărbătorim evenimentul cu anticipație, am hotărît să organizez o mică petrecere la *Atlantic*, unde am invitat fără să precizez motivul pe cei mai intimi prieteni. Alegerea mea trebuia să se facă peste o lună, iar eu am fixat ziua reuniunii noastre cu o sîmbătă înaintea acestei date.

Păstrez două amintiri foarte vii din săptămînile anterioare petrecerii organizate de mine. Prețul acțiunilor de la *Central* slăbise la bursă treptat pînă cînd ajunsese la nivelul de 12,30, cel mai scăzut preț înregistrat din anul 1930, epoca marei crize. Prestigiul meu social crescuse mult, datorită reclamei făcute dineului meu la cronica socială a ziarelor, încît multe persoane, pe care abia le cunoscusem, îmi dădeau dovezi de considerație neobișnuită și constantă. Am simțit atunci instinctiv nevoia de a le satisface dorința și a-i invita. Dar niciodată n-aș fi putut mulțumi atîta lume care mă adula în acele zile.

Am șovăit mult dacă să-l invit sau nu pe Muir, cu care în mod sigur nu mă simpatizam mai ales de cînd îl văzusem beat, vorbind cu dispreț despre prietenii săi de la *Cabrera*, și față de care încercam o permanentă silă, ce se putea numi și gelozie din seara în care-mi făcuse confidențe referitoare la Olga. În același timp mă temeam că mi-aș atrage antipatia sa dacă nu l-aș invita și acest lucru, pe timp de război și fiind cetățean german, nu înceta să-mi apese sufletul. Dar cum Muir era unul din asociații cei mai populari la *Atlantic*, iar prietenii mei ar fi fost surprinși să nu-l întîlnească, am hotărît să-l invit, sperînd în taină că vreun motiv oarecare îl va împiedica să vină. Spre surprinderea mea, Muir, pentru care nu exista nici o obligație mai sacră decît cele față de lumea mondenă, mai ales cînd era vorba de prietenii săi cu care-și petrecea tot timpul, refuză invitația mea pretextînd a avea o grămadă de treburi care l-ar obliga să meargă și duminica dimineața la serviciu. Astfel, invitații mei formară un grup omogen, din care erau în mod special excluși cei de care nu eram legat printr-o sinceră prietenie și pe care

îi inviți de obicei din obligație. Nu m-am înșelat în alegerea mea, pentru că toți, cu excepția lui Muir, mi-au primit invitația, iar sîmbătă seara s-au adunat punctuali la *Atlantic*.

Îmi amintesc că cea mai puternică scădere a acțiunilor de la *Central* s-a înregistrat la bursă exact în ajunul zilei în care dădeam eu petrecerea. Mă simțeam preocupat și surprins de veștile pe care le anunța cu titluri mari ziarul *El Mercurio*, cînd Laynez însuși, intrînd în club, odată cu salutul mă liniști spunîndu-mi :

— Presupun că ați văzut rezultatele la bursă în după-amiaza aceasta. Fritz își vinde acțiunile la orice preț. Trebuie să fi aflat că vrem să-l scoatem și preferă să nu aibă nici o acțiune și nici să ne înfrunte. Asta va ușura situația mai mult decît speram.

Partida de vînătoare se anunța mai puțin riscantă decît o prevăzusem noi toți la început.

— La naiba ! spusei eu surprins de vestea primită. Și eu care credeam că lucrurile merg prost pe undeva !

— Nu. S-a deschis supapa fără nici un efort, adăugă el surîzînd.

După cum am mai spus, în lumea aceasta lăcomia și goana după bani captiva atenția noastră ca și cum am fi fost niște lucrători pe plantațiile de cauciuc, în mijlocul pădurii cu orizontul închis de arborii, care alimentează în mod egal ambiția și deznădejdea. Toată lumea a vorbit în noaptea aceea, cum era obiceiul, despre „senzaționala veste" a săptămînii : scăderea prețului acțiunilor de la *Central*. Nimeni nu-și putea da seama de motivul unei asemenea fluctuații și cred că mulți dintre invitații mei trebuie să fi încercat o ascunsă compasiune pentru mine, fiind cunoscut faptul că mă număram printre cei mai puternici acționari ai întreprinderii.

Eu însă rîdeam în sinea mea. Scăderea va dura doar cîteva săptămîni și după aceea, vom trece să exercităm drepturile noastre de stăpîni ai companiei, avînd controlul deplin asupra conducerii și finanțelor ei.

Petrecerea mea, cu toate că în ceea ce mă privește pierdusem complet obiceiul de a dansa, iar ritmurile afro-antilene erau cu totul străine gusturilor mele mu-

zicale, s-a desfășurat foarte plăcut. Era de ajuns să asculți comentariile oaspeților pentru a o putea aprecia.

— Ne-am simțit foarte bine, domnule K., îmi spuneau cei mai puțin intimi.

— Ce petrecere! exclamau lovindu-mă ușor peste umăr și strigîndu-mă pe nume, nepoatele mele, fiicele lui Alberto.

Așa trebuie să fi fost, pentru că se cerneau deja primele raze ale dimineții, cînd micul grup al celor mai apropiați mai continua încă să bea și să danseze în acordurile orchestrei, într-unul din saloanele clubului *Atlantic*.

— Alicia este prea brunetă ca să se îmbrace în albastru. Nu este în formă, îmi atrase atenția la un moment dat Mercedes și astfel am început să trecem în revistă pe toți cei prezenți.

— Da. Ea care este întotdeauna atît de elegantă, poate a fost obosită și nu s-a putut aranja bine, i-am răspuns.

— Nu. Albastrul nu-i vine bine deloc.

— Privește-o în schimb pe Mary. Pare cu zece ani mai tînără, cu toate că rochia pe care o poartă nu mai este modernă.

— Îi știu rochia. I-a adus-o Isolda de la Buenos Aires. Dar cum îi stă bine și toată lumea i-o spune se încăpățînează să și-o pună mereu. Cine ți se pare că este cea mai bine îmbrăcată în seara aceasta? Spune-mi ca să văd dacă sîntem de acord.

— Dumneata, Mercedes.

— Nu. Să vorbim serios.

Am privit din nou perechile care dansau, pentru a putea răspunde la întrebarea prietenei mele. Era greu să te decizi. Elisa, soția lui Laynez, care avea ochii moșteniți de la vreuna din străbunicile indigene, punea în noaptea aceea perfect în valoare silueta ei orientală. Rochia de brocart verde părea un chimono ce-i accentua fragilitatea. Maruja, una dintre „fetele victoriei", care era mereu la vînătoare de americani, și-l vîna mai ales pe Muir, purta o rochie neagră, toată din dantelă, fără umeri încît albul pielii dezvelite pînă la

sîni făcea cu negrul un contrast seducător. La cine să mă hotărăsc ?

Culmea eleganței o atingea întotdeauna Isolda de Beteta. M-am întors să mă conving dacă și de această dată trebuia să fie ea cea aleasă. Era îmbrăcată în catifea de culoarea cireșei, iar părul ei blond îi dădea un aer atît de copilăresc încît puteai uita că fusese de cinci ori mamă. Mi se părea că văd în ea pe Olga cu surîsul ei naiv și ochii aceia verzi care o luau înaintea întrebărilor mele. Un gînd îmi trecu cu rapiditate prin minte, ca un fulger care înfioară drumețul în pădure. Olga nu știa să se îmbrace și nici mijloacele ei materiale nu-i permiteau să-și formeze bunul gust. Eu aș fi putut să o călăuzesc și să o ajut să-și aleagă îmbrăcămintea pentru a avea și ea satisfacția intimă de a auzi cum bărbații o laudă folosind una din frazele acelea șablon : Olga e întotdeauna șic !

M-am întors spre Mercedes și i-am șoptit :

— După părerea mea cea mai bine este Isolda. Întotdeauna șic.

Din clipa aceea, amintindu-mi de disprețul Olgăi, veselia mea căpătă o notă amară.

Prietenii mei, explodînd de entuziasm, cîntau lîngă orchestră cîntece la modă, iar cei mai pricepuți la ritmurile muzicii negrilor înșfăcau instrumentele muzicanților sau băteau ritmul de „bongo". Începusem să mă simt în aceeași atmosferă ca la petrecerile cu lăutari oferite de ofițerii germani din garnizoană, societății bucureștene în perioada primului război mondial, cînd amestecați unii cu alții, germani și români, excludeam rivalitățile politice uitînd pentru cîteva ore preocupările obișnuite, sub vraja viorilor ce executau cu măiestrie piesele cerute de publicul aținat de băutură.

Îmi amintesc că la una din acele reuniuni s-a sărbătorit vizita lui Mongelas în România, în calitatea sa de ofițer de legătură. El a sugerat organizarea unei bacanale fără precedent, și cum citisem despre Caligula și Tiberiu că pe timpul unei petreceri pretinseseră să fie asfixiați invitații sub o ploaie de trandafiri, ne-a venit ideea ca, pe neașteptate, servitorii să lase să cadă pe capetele oaspeților noștri mii din aceste petale par-

fumate. Un ropot de aplauze şi exclamaţii salutase neobişnuita risipă de flori şi apoi au avut loc toasturi interminabile din partea tuturor invitaţilor şi a fiecăruia dintre amfitrioni în sunetele unui vechi cîntec la modă pe atunci în toată Europa centrală adaptat după împrejurare :

Cine o să bea paharul ? Cine o să bea paharul ?
Cine o să-l bea în noaptea asta pentru Mongelas !

Orgia a fost ca dezlănţuirea unor gorile îmbătate de ritmul propriilor lovituri într-un obiect sonor.

La *Atlantic*, cuiva i-a trecut prin minte că era şi ziua mea onomastică, pentru că în momentul în care veselia era în toi, după numărul de dans spaniol ales de mine în mod special, ca surpriză pentru invitaţi, se opri muzica şi mai multe doamne, urmînd un obicei englez, începură să intoneze în cor :

Happy birthday to you,
Happy birthday to B.
Happy birthday to K. !

Eu am răspuns cu cel mai frumos dintre surîsuri la această glumă şi la altele la fel. Mulţumită lui dumnezeu petrecerea nu a mai durat mult, pentru că vreuna dintre prietenele mele ar fi ajuns în mod sigur să mă convingă să dansez, iar beat cum eram chiar eu, B.K., aş fi lăsat la o parte solemnitatea mea obişnuită, şi aş fi fost în stare să execut, în prezenţa tuturor, acea unduire ridicolă a şoldurilor care caracterizează dansurile africane.

Sosi şi momentul în care toţi bărbaţii prezenţi se retraseră într-un colţ al salonului discutînd cu aprindere. S-a trecut la problema comerţului, mi-am spus, şi mi-am îndreptat paşii spre colţul unde, cum se întîmpla de obicei, se făcea complet abstracţie de doamne pentru a se discuta tema preferată : banii.

— Eu spun că trebuie să-l realegem pe Garcia, care s-a descurcat foarte bine.

— Se intenţionează să se producă schimbări şi acestea nu se pot realiza decît prin Diego Laynez, răspunse un altul.

— Dacă este nevoie de tineret, un alt nume ar fi Tavera, adăugă un al treilea.

— Pentru asemenea lucruri nu este suficient numai bărbatul, ci trebuie să se țină seama și de femeie, iar dacă este adevărat că Beteta rămîne în țară, trebuie să profităm de faptul că Isolda este atît de reprezentativă, se auzi o altă voce.

Nu înțelegeam despre ce era vorba și mi-am imaginat, auzind numele care se lansau în aer, că se discută despre următoarea adunare a acționarilor în care trebuia reînnoită direcția de la *Central*. Ajunsesem să fiu surprins că nu-i auzisem menționîndu-mi numele, cînd era lucru mai mult decît hotărît că voi avea un post de supleant cum se stabilise la adunarea ținută în biroul „Laynez și fiii". Dar, nu. Discuția nu se purta asupra banilor, sincer vorbind, nici asupra noilor conducători ai companiei *Central*. Prietenii mei vorbeau de conducerea *Atlanticului* și cum întotdeauna pentru orice post ca: administrarea unei companii, serviciul într-o ambasadă sau prezidarea unui club, intrau în joc aceleași nume, obsedat de viitoarele alegeri de la *Central*, mă înșelasem. După ce trăisem mai bine de un an în lumea aceea, încă nu ajunsesem să apreciez exact pînă la ce punct cei aleși constituiau un cerc închis și de nepătruns de care depindeau binele, onoarea și chiar însăși viața cetățenilor.

Excesul de băutură mă ameți ușor. Mergeam de la un grup la altul spunînd fiecăruia dintre invitați o frază amabilă iar doamnelor făcîndu-le cîte un compliment, pe care-l acceptau cu un surîs. Printre invitate Mercedes se simțea ca stăpîna casei, îngrijindu-se ca petrecerea să se bucure de succes. Rămăsese pînă în ultimul moment cu soțul ei, iar eu încercam în zadar să ghicesc, în timp ce dansa, cine dintre invitații mei putea fi acela care, după cum îmi mărturisise ea, îi făcea curte. Mereu la fel cu cei cu care dansa, ajunsesem să mă gîndesc văzînd-o atît de discretă și prudentă chiar la ora aceea tîrzie dinspre ziuă, că cel de care-mi vorbise nu era decît produsul imaginației sale. Sau poate dorința de a-și cuceri soțul îi sugerase acest tertip copilăresc, pentru a mă determina să mă ocup mai curînd de îmbunătățirea relațiilor lor matrimoniale.

Cînd s-a terminat petrecerea şi m-am întors singur la pensiune, un sentiment vag de deşertăciune începu să-mi dea tîrcoale, în aburii alcoolului în care mi se zvîrcolea mintea.

De ce nu m-am hotărît în ziua aceea să pun capăt acestei vieţi sterpe, nedemnă de anii mei. Cum am putut continua să trădez principiile austere primite în familie ? Aceşti tineri latini, catolici, care abia începeau viaţa, şi cărora le era dat să trăiască într-un univers complet diferit de al meu, puteau să se lase tîrîţi în vîrtejul plăcerilor uşoare care apar frecvent în ajunul unor calamităţi generale, cînd lumea, dorind să nesocotească viitorul, se distrează nebuneşte. Cine ştie ce teribilă încercare va fi rezervată acestor naţiuni care, printr-un ciudat capriciu al providenţei, îşi îndreaptă gîndurile numai spre îmbogăţire şi spre bucuria plăcerilor imediate, în timp ce restul fiinţelor umane sînt supuse la cele mai crude privaţiuni. Nestăvilita veselie manifestată în această noapte purta în sine aceeaşi nelinişte rău prevestitoare ca şi bacanalele româneşti în ajunul catastrofei suferită de armata noastră. Nu întîmplător, în mintea mea se asociau desfrîul şi luxul acesta nestăpînit cu nopţile faimoase în Paris ale marilor seniori, care popularizaseră celebra frază : *tournée du Gran Duc* [1], asociată astăzi în lumea toată cu prăbuşirea regimului ţarist. Unde mă voi afla cînd va suna ora judecăţii pentru această societate frivolă şi avidă după bunuri materiale, în care mă integrasem şi eu ?

Conform obişnuinţei, aş fi vrut să citesc şi în acea noapte un verset din Biblie, înainte de a mă lăsa pradă somnului, dar muzica continua să-mi zumzăie în urechi, iar şampania să-mi întunece vederea :

Baila, mi niña, baila,
Baila, mi niña, baila...

repeta monoton o orchestră invizibilă lîngă patul meu, tînguindu-se a remuşcare. Atunci îmi apăru în minte scena morţii păcătosului şi a virtuosului pe care o văzusem într-o zi cu Mercedes şi Manuel într-o veche bi-

[1] Am preferat să lăsăm expresia în original pentru că traducerea acesteia nu ar corespunde celor la care face aluzie B.K. (n.a.).

serică de țară. Trebuie să fi fost o orchestră de demoni cea care bolborosea la nesfîrșit între perdelele patului meu :

Baila, mi niña, baila.

Ritmurile cîntecului îmi mai loveau încă auzul cînd razele soarelui de dimineață intrară în dormitorul meu, sfidîndu-mi tîrzia intenție de a mă dărui somnului la ora la care majoritatea oamenilor se afla de mult în picioare. Dar orarul celor cu program de noapte, cum eram și eu, era foarte diferit de al celor care lucrau, așa cum cel al orășenilor este diferit de cel al țăranilor.

În timpul celor cîteva minute cît am dormit am avut, în mijlocul unei mari neliniști, un vis foarte ciudat : mă aflam în Elveția pe timpul dezghețului și trebuie să fi fost luna aprilie. Prietenii mei de la *Cabrera* veniseră să mă invite la o petrecere într-un cabaret asemănător cu *Beuf-sur-le-toit* [1] care avea la intrare un enorm trofeu de cerb. Muzicanții erau toți personaje cu aspect distins și purtau îmbrăcăminte cu nasturi strălucitori. Șeful statului major din țara aliată, generalul Marshall, cînta la un gigant „bongo", iar Muir, consilierul de la ambasada americană, îi șoptea la ureche ceea ce trebuia să cînte. În depărtare se zărea orașul ca o miniatură, iar Mercedes contempla cu mine, de la fereastră, luminile marilor bulevarde.

Ceva ce părea un incendiu începu să lumineze în mijlocul orașului. Strălucirea flăcărilor ajunsese pînă la fereastra unde ne aflam proiectîndu-se pe tavan.

— Marele Inchizitor a murit și iudeii distrug orașul, anunță un megafon instalat într-un colț al camerei.

— Continuați să dansați, ordona generalul Marshall.

— A luat foc și catedrala, anunță din nou vocea.

— Continuați să dansați, spuse iar generalul, cîntînd cu furie la „bongo"-ul pe care-l ținea strîns între picioare.

— Arde palatul guvernamental.

— Dansați, dansați, striga generalul.

— Principalele clădiri au fost arse, iar poporul beat va distruge toate magazinele.

---

[1] Celebru cabaret la Paris, după primul război mondial (n.a.).

— Contați pe armele noastre secrete și pe protecția celei mai mari armate ce s-a văzut de-a lungul secolelor, pentru a ocroti petrecerea voastră... Puteți dansa o veșnicie în mijlocul incendiului !

Atunci eu însumi, îmbrăcat ca un alpinist, am început să dansez o rumbă în mijlocul flăcărilor imensului rug în care se transformase orașul altădată înfloritor.

Generalul aproba comportarea mea cu înclinații aproape imperceptibile din cap, și toți cîntam în cor o veche romanță.

XIV

În ziarele de dimineață am citit în fugă titlurile de pe prima pagină, pentru a trece apoi imediat la celelalte pagini dedicate vieții sociale, unde trebuia să găsesc fotografii cu petrecerea mea din ajun.

Un excelent portret al Isoldei conversînd cu Laynez decora centrul paginii, iar în partea de jos, pe aceeași pagină, era oferit cititorilor un aspect al sufrageriei în care mesele cu patru locuri erau împodobite cu pălării țărănești în chip de vaze cu flori de cîmp fără valoare, dar aranjate artistic, ca să dea o notă originală decorului, sau cum ar spune prietenii mei, *cachet*.

Numai după ce am terminat de parcurs întregul spațiu dedicat reuniunii mele de la *Atlantic* m-am întors la prima pagină ca să citesc știrile despre război. Din curiozitate m-am oprit la un articol asupra așa numitei „liste negre" care era intitulat astfel : „ADĂUGIRI LA LISTA NEAGRĂ NORD-AMERICANĂ", unde erau scrise în ordine alfabetică numele persoanelor suspecte de înțelegere cu inamicul, enumerate în ordinea orașelor țării. M-am uitat să văd care dintre cunoștințele mele erau incluse printre numele din capitală și am găsit la litera K. propriu-mi nume : B.K. Imediat m-am gîndit

că s-ar putea să fie un omonim, cu toate că pînă atunci nu auzisem niciodată de acesta, sau poate mai curînd o greşeală uşor de explicat deoarece numele meu trebuie să se fi repetat de multe ori în ediţiile din ziua aceea, cu ocazia petrecerii. S-ar fi putut întîmpla foarte bine ca un linotipist, obosit sau distrat, să fi inclus fără să vrea numele meu, atît de german, între atîţia alţi cetăţeni cu nume străine care figurau pe coloana listei negre. Era imposibil ca Muir, a cărui influenţă în conceperea acestei liste se cunoştea bine de către toţi din oraş, să mă fi denunţat Departamentului de Stat ca agent nazist. El ştia mai bine chiar decît Mercedes sau englezoaicele de la pensiunea Miss Grace, în ce măsură depindea viaţa mea de victoria aliaţilor. Fiind expulzat din Germania din cauza originii mele izraelite şi confiscîndu-mi-se bunurile în favoarea celui de al treilea Reich, ar fi fost absurd să creadă că asupra mea ar putea pluti o cît de mică bănuială de a fi în legătură cu naziştii, sau de a colabora cu ei, pentru a prelungi războiul şi a obţine înfrîngerea Statelor Unite, în scopul consolidării regimului căruia îi datoram ruina şi exilul.

Mi se părea atît de uşor să lămuresc lucrurile încît, fără a aştepta confirmarea că ar fi vorba de o greşeală, am chemat la telefon biroul lui Pérez cu intenţia de a-i cere acestuia să-mi redacteze o scrisoare simplă adresată ziarului *El Mercurio*, arătînd că includerea mea în listă se datora unei condamnabile neglijenţe din partea lucrătorilor de la tipografie.

— Sînteţi domnul K. ? întrebă Ines. Nu, *el doctor* [1] nu a sosit încă. S-a culcat foarte tîrziu astă noapte. Doriţi să-i transmit ceva ?

— Da, domnişoară. Fiţi amabilă şi spuneţi-i să mă caute imediat cum soseşte.

Nici Ines nu şi-a dat seama că fusesem pus pe lista neagră, mă gîndeam cu oarecare satisfacţie.

Am chemat imediat ambasada americană pentru a solicita o întrevedere cu Muir, iar secretara îmi răspunse, bănuind probabil scopul vizitei mele :

[1] *Doctor* se numesc în ţară licenţiaţii în drept (n.a.).

— Astăzi este foarte multă lume din cauza adăugirilor pe lista publicată. Domnul Muir nu acordă întrevederi anunțate în prealabil. Dacă doriți veniți aici direct.

Cînd am sosit, o mulțime de germani, italieni și alții din țară așteptau în fața biroului lui Muir.

— Prezintă-i te rog, această carte de vizită, i-am cerut funcționarei și pe cînd așteptam mă gîndeam cît de trist era pentru toate aceste persoane de condiție socială atît de diferită, să fie incluse în lista neagră americană, într-o țară în care Statele Unite desfășurau un rol atît de important în viața națională. Erau acolo cultivatori de cafea, care nu vor mai putea vinde, avocați a căror clientelă nu va întîrzia să-i abandoneze, mici proprietari de magazine sau ateliere, care se vor vedea obligați să închidă sau să-și vîndă magazinele în fața perspectivei de a nu mai căpăta materie primă americană...

Era ca și cum te-ai fi rătăcit în mijlocul selvei fără alimente avînd la îndemînă doar rădăcini sălbatice și fructe necunoscute.

— Domnul K. anunță secretara, după un timp îndelungat. În sfîrșit intrai cu deplină naturalețe în biroul lui Muir.

— Mi-a părut foarte rău că nu ați putut veni ieri seară la *Atlantic*. Ne-ați lipsit mult. Acestea au fost primele mele cuvinte. Nu mi-a răspuns nimic și m-am simțit descumpănit. Am venit să vă deranjez, am continuat, pentru că, după cum ați văzut, numele meu apare astăzi în *El Mercurio* între cei care au fost adăugați la lista neagră.

— Da, domnule, ați fost inclus în lista publicată, îmi răspunse sec.

— Eu ? Pentru ce ?

— Pentru că sînteți contra americanilor, pentru ce altceva ?

— Dar eu nu sînt contra americanilor. Cine v-a spus asemenea lucruri ? Dumneavoastră știți că sînt refugiat de la naziști și că mereu am așteptat victoria aliaților pentru a mă putea întoarce într-o Germanie democrată să-mi recuperez bunurile.

— Îmi pare foarte rău. Eu nu pot face nimic pentru dumneavoastră, și-și lovi palma mîinii drepte cu pumnul mîinii stîngi urmînd :

— Toți cei care fac anticameră și pe care trebuie să-i fi văzut, vin cu aceeași idee ca și dumneavoastră, că ar fi fost incluși în listă din greșeală și cer să fie scoși.

— Dar cazul meu este cu totul diferit. Eu...

Nu am ajuns să termin fraza pentru că Muir interveni :

— Nu există o singură persoană care să nu creadă că situația lui este deosebită. Sîntem atît de obișnuiți ca de fiecare dată cînd se publică o nouă listă, să se prezinte reclamații, încît ambasadorul nostru a dat ordin să venim devreme la birou, pentru ca în aceeași zi să putem răspunde la toate cererile ce s-au formulat și astfel aglomerația la ambasadă să nu dureze decît cîteva ore. Dumneavoastră trebuie să înțelegeți — termină zicînd, cu o frază care trebuie să fi fost la fel de uzată ca și ordinul ambasadorului de a-i trata pe reclamanți — că Statele Unite sînt angajate într-o luptă pe viață și pe moarte cu puterile Axei și trebuie să se apere prin toate mijloacele care le stau la îndemînă. Aceasta nu este o problemă juridică, o controversă judecătorească, cu argumente și probe în fața tribunalului. Războiul este o încleștare sîngeroasă care nu-ți dă timp să fii în mod absolut drept. Pentru noi este important să-l cîștigăm și la fel cum pe cîmpul de bătaie gloanțele omoară în mod egal atît pe adepții nazismului cît și pe cei care sînt obligați să lupte contra voinței lor, fără discriminări, tot astfel se poate întîmpla ca și în lista publicată să se includă persoane inocente ; dar dacă din teama de a avea un singur nevinovat inclus, am schimba situația tuturor sau pe a fiecăruia în parte dintre cei suspecți, într-un fapt judecătoresc, politica noastră de neutralizare a influenței nazismului în America Latină, s-ar transforma într-o poveste care nu s-ar mai sfîrși niciodată.

L-am întrebat atunci dacă putea să-mi dea numele persoanei sau persoanelor care m-au denunțat ambasa-

dei pentru așa-zisa activitate nazistă, și ce fel de acuzații mi s-au adus...

Politicos, dar sec se scuză zicîndu-mi :

— Dacă am da numele informatorilor noștri nu am mai căpăta alte informații.

Copleșit de logica sa nu-mi mai rămînea decît să mă retrag.

Cînd m-am văzut din nou în stradă nu știam nici ce să fac nici încotro să mă îndrept. Eram la fel de uluit ca și în ziua în care, același Muir, ce putea să-mi fie fiu, îmi relatase plictiselile sale amoroase pricinuite de Olga. Împrejurările făcuseră ca un tînăr abia ieșit din adolescență să aibă o putere de necrezut asupra destinului meu. Fenomene asemănătoare trebuie să se fi prezentat adesea și oamenilor de știință care cercetează secretele selvei. De cîte ori viața sau sănătatea lor nu se vor fi aflat la cheremul unor făpturi inferioare, a unui ghid, a unui bucătar sau a unui copil de indian ?

M-am întors la pensiune ca să mă închid în casă, ca și cum aș fi suferit de o boală rușinoasă sau aș fi comis un delict grav. Nu doream să văd pe nimeni, nu voiam să știu nimic și cred că însăși moartea aș fi privit-o cu indiferență în momentele acelea. Viața de refugiat este oricum tristă, dar fiind inclus în lista neagră, treceam drept inamicul aliaților și indirect al țării care-mi dăduse azil. La ce mă puteam aștepta de acum înainte ? Cine, în afară de cîțiva prieteni intimi, și-ar fi putut da seama pînă la ce limită mi se făcuse o nedreptate considerîndu-mă dușmanul cauzei aliaților și nerecunoscător față de locurile pentru care începusem să am atîta afecțiune ? Gîndul că lumea cu care mă voi întîlni pe drum mă va arăta cu degetul zicînd : „acesta este un om periculos, figurează pe lista neagră", mă chinuia ca o rană, și chiar dacă unii nu-mi știau numele înainte de a figura în acea mîrșavă listă, mă simțeam pecetluit cu un stigmat de neșters.

Nu aveam putere nici să gîndesc nici să acționez în vreun fel. Includerea mea pe lista publicată cum învățasem să o numesc de atunci după singura terminologie acceptată de către personalul ambasadei, m-a lăsat atît de surprins încît au trecut multe zile pînă să mă

pot ridica după lovitura primită şi să văd ce drum să apuc.

Primul gînd a fost să mă prefac bolnav pentru a evita astfel contactul cu lumea exterioară, pînă cînd voi fi în stare s-o înfrunt. Faptul că trăiam în casa unei englezoaice şi eram înconjurat de persoane devotate cauzei aliate ce se puteau îndoi de loialitatea mea, m-a făcut să înclin fără şovăire spre această rezolvare de moment care mă scutea de o serie de întrevederi inutile şi supărătoare. Mi-ar mai fi rămas soluţia de a merge să trăiesc în afara capitalei, în unul din acele hoteluri din zona tropicală unde obişnuiam să merg adesea la plimbare duminicile cu automobilul. Unele dintre ele erau proprietatea unor cetăţeni germani şi acolo, în mod sigur, aş fi fost bine primit. Dar prin această soluţie însemna să renunţ oarecum la clarificarea problemei mele, şi să accept pentru totdeauna aşa-zisa mea culpabilitate. Pe de altă parte, acum, cînd soarta mea era legată de deznodămîntul rapid al războiului pe care-mi propusesem să-l urmăresc pas cu pas, a trăi izolat într-un loc îndepărtat însemna să mă privez de mijloacele de informare permanentă în legătură cu desfăşurarea evenimentelor. Relieful muntos al ţării împiedica claritatea transmisiunilor radiofonice iar în multe părţi energia electrică era foarte slabă pentru a se putea folosi radioul.

Ce să fac şi încotro să mă îndrept?

Ca în zilele copilăriei mele cînd eram învinuit de vreo poznă şi evitam s-o întîlnesc pe mama pînă în dimineaţa următoare, tot astfel în seara aceea pentru a evita conversaţia cu Miss Grace, am preferat să nu intru în sufragerie şi am cerut băiatului care mă servea să-mi aducă mîncarea în dormitor unde mă simţeam protejat prin izolare ca un tatú în gaura lui.

La pensiunea Miss Grace nu existau telefoane în camere, ci unul singur la etajul principal pe biroul unde se înregistrau locatarii şi ni se dădea corespondenţa. Mai multe persoane m-au chemat atunci printre care şi Pérez căruia Ines trebuie să-i fi comunicat că-l căutasem, precum şi Diego Laynez care văzuse în mod sigur numele meu pe listă şi care cu obişnuita-i amabi-

litate, a vrut să-mi ofere serviciile sale. Erau mici gesturi de prietenie, dar care aveau pentru mine o mare importanţă în starea de nemărginită tristeţe în care mă aflam.

Pentru a evita întîlnirea cu Miss Grace m-am scuzat prin aceeaşi persoană care mă anunţase, că nu pot să cobor la telefon, şi să le comunice că-i voi chema eu în ziua următoare întrucît o stare de indispoziţie mă împiedica să părăsesc patul.

Din cauza pierderii nopţii cu petrecerea şi a lipsei de odihnă mă durea capul iar voinţa îmi era complet anihilată în faţa forţei evenimentelor, a nenorocirii care se abătuse asupra mea. Ca un adevărat „fugărit" ce eram nu doream decît să mă las pradă somnului, să încetez de a mă mai gîndi la situaţia mea, pentru a putea, după ce vor trece momentele de surpriză, să reflectez asupra viitorului cu mintea limpede. Să uit cu orice preţ pentru a nu mai simţi în creier ciocănitul permanent al întrebării care mă torturează de atunci : de ce ? de ce ? de ce ?

Refugiul în somn, prin care continuam să trăiesc fără să mă mai gîndesc la explicarea problemelor vieţii, mă atrăgea ca alcoolul sau drogul ce-i năruie conştiinţa toxicomanului. Dar Miss Grace ca o adevărată englezoaică, era implacabilă. Cînd a văzut că nu cobor în sufragerie mi-a transmis prin servitorul care mi-a adus mîncarea, că doreşte să mă vadă. Am şovăit un moment în faţa propunerii ei, gîndindu-mă că ar fi posibil să amîn întrevederea pretextînd că mă culcasem ; dar temîndu-mă ca servitorul să nu-i spună că mă văzuse îmbrăcat, am hotărît să-i transmit că o aşteptam pentru cîteva minute în salon.

— Îmi închipui domnule K., că ştiţi pentru ce v-am chemat, începu ea. Sînt prima care vă plîng. Aţi fost oaspetele acestei pensiuni timp de mai multe luni şi niciodată clientela sau administraţia nu a avut vreo reclamaţie împotriva dumneavoastră ; dar aţi fost trecut pe lista neagră şi în situaţia mea de supusă britanică am obligaţia să evit relaţiile cu duşmanul, pentru

a nu fi învinuită că-mi trădez patria și a fi trecută și eu pe listă.

— Și ce doriți să fac? I-am spus eu cu cel mai desăvîrșit calm. Înțeleg perfect poziția dumneavoastră față de situația mea și regret, de asemenea, că trebuie să plec. Știți foarte bine că este vorba de o greșeală.

— Eu nu mă amestec în probleme de politică.

Am întrebat atunci cu răceală :

— Cînd doriți să plec ?

— Nu vreau să vă grăbesc, dar sincer vorbind, cu cît vă mutați mai repede, cu atît mai bine, pentru a nu fi expusă la nici o bănuială.

— Nu vreau să riscați pentru mine. Voi căuta chiar mîine să plec.

În realitate incidentul relatat a fost mult mai scurt decît credeam, pentru că prin forța lucrurilor, eram obligat să accept ca bună orice soluție ca să nu mai fiu văzut. A fi numit în mod oficial „străin dușman", îmi crea față de Miss Grace și de clientela sa o situație insuportabilă. Cel mai indicat lucru era să pun capăt unei stări atît de penibile, iar inițiativa luată de stăpîna pensiunii, de a-mi comunica în mod politicos evacuarea, mă forța să o înfăptuiesc.

Încă din primele ore ale zilei următoare, am început să-mi caut locuință în toate hotelurile din oraș, așa cum îi promisesem lui Miss Grace.

Pentru a evita neplăceri ulterioare eu însumi le lămuream situația mea viitoarelor gazde spunîndu-le de la început :

— Am fost trecut dintr-o greșeală printre cei adăugați pe lista neagră nord-americană. Lucrurile se pot aranja în cîteva zile, după cum s-ar putea să mai dureze cîtva timp. Vă avizez cu toată sinceritatea ca să nu avem discuții cînd îmi veți cunoaște situația.

— Dacă așa stau lucrurile... ne pare rău, dar nu putem accepta. Prezența dumneavoastră ar face să ne plece clientela. Cînd vă veți clarifica problema vă vom servi cu plăcere.

Un hotelier francez pe nume Gautier, a fost singurul care mi-a oferit o soluție.

— Deci sînteţi trecut pe lista neagră, spuse frecîndu-şi mîinile ca şi cum ar fi fost vorba de o veste bună. Lucrul este foarte delicat. Poate s-ar putea aranja să închiriaţi apartamentul pe cîteva săptămîni, nu pe cîteva luni, ca şi cum aţi fi în trecere prin oraş. Este un risc pe care-l iau asupra mea şi care, bineînţeles, ar fi foarte mare în cazul cînd ar afla-o americanii. Atît de mare încît sînt nevoit să vă încasez 50% în plus faţă de ceea ce plătesc ceilalţi clienţi.

— Ce să facem, i-am spus, participînd la resemnarea sa. Atunci dacă sînteţi de acord voi veni chiar în această după-amiază şi vă voi plăti 50% în plus cît calculaţi dumneavoastră posibilele prejudicii pentru ceea ce-mi oferiţi.

Aşa am făcut.

Reşedinţa *Le Touquet* era mult inferioară pensiunii lui Miss Grace în privinţa serviciilor, cu toate că mă costa aproape dublu. Dar mai mult decît material mă afecta psihic faptul că mă vedeam în acest loc. Clientela era constituită în special din emigranţi evrei, recent sosiţi în ţară şi de două sau trei femei de o reputaţie mai mult decît îndoielnică.

Soţia hotelierului, care era în acelaşi timp administratoarea imobilului şi supraveghetoarea bucătăriei, arăta fără ocolişuri vulgaritatea aceea maliţioasă a codoaşelor marsilieze. Vorbea cu bărbaţii în sufragerie, cîntărindu-le din ochi mîncarea şi băutura, iar observînd-o de la distanţă, părea o precupeaţă într-un tîrg oriental. Îşi aduna toate degetele lîngă policar şi le săruta în aer apoi şi le desfăcea în obrazul clientului parcă sorbindu-şi-le. Fără nici o îndoială că în acele momente zicea :

— E o bomboană ! O bomboană ! La fel putea fi vorba despre o femeie sau despre o mîncare.

Salonul *El Prado* unde lucra Olga nu era prea departe de noua pensiune. În perioada cînd încă mai eram prieteni şi stăteam de vorbă, îmi povestise într-o zi, în timp ce-mi aranja unghiile, că venise de două sau trei ori să prînzească la pensiunea *Le Touquet*, care era foarte aproape de *El Prado*. Eu, care abia cunoşteam numele unui astfel de restaurant şi nu intrasem niciodată să-l

văd, n-am dat, în momentul acela, nici o atenţie întîmplării. După atîta timp de cînd n-o mai întîlnisem, şi după cele povestite de Muir care mă făcuse s-o văd sub o altă lumină, acum cînd eram deja familiarizat cu ambianţa deşuchiată a acestui aşa-zis hotel, prînzurile pe care le lua ea aici pentru a evita un drum pînă acasă, mi se păreau mai puţin inocente decît atunci cînd îmi vorbea ea cu belşug de amănunte.

Biata Olga! Ce făcea acum? Pe cine mai înşela cu conversaţia ei nevinovată? Deseori eram tentat s-o revăd şi să-i spun că ştiam totul despre viaţa ei şi că nu-şi putuse bate joc de mine.

XV

Viaţa mea de fugar, începută din momentul în care Miss Grace îmi ceruse să-i părăsesc pensiunea, se desfăşura cu aceeaşi intensitate cu care acum un an mă lăsasem captivat de lumea aceasta ce mă îndemnase să-i cuceresc ascunzişurile misterioase.

— Ne vom întîlni toţi trei în biroul lui Pérez — îmi spuse Laynez cînd l-am chemat în ziua următoare. Ceea ce trebuie să vorbim nu se poate discuta prin telefon, iar eu prefer să nu veniţi la biroul meu. Dumneavoastră înţelegeţi...

Eram un nedorit şi nu-mi rămînea decît să-l aprob:

— Perfect.

Pérez îmi explică cu cîteva minute înainte:

— Don Diego vrea să vă vorbească în legătură cu lista neagră şi eu de asemenea, vreau să văd cum vă pot ajuta. Aranjaţi aici o întîlnire cu Laynez şi dumneavoastră veniţi cu o jumătate de oră mai înainte.

Îndreptîndu-mă spre biroul lui Pérez mă simţeam plin de optimism. Prietenii mei au trecut de partea mea — îmi spuneam şi — la fel ca în cazul generalului

Bello — cu ajutorul *Cabrerei*, care reprezenta cea mai mare putere în țară, situația mea nu va întîrzia să se clarifice.

Începusem să mă gîndesc cum aș putea răspunde la atîta dovadă de prietenie. Monologul meu interior se desfășura astfel: Pérez nu a vrut niciodată să-mi ia vreun onorariu la gîndul că ne vom asocia în organizarea unei companii, dar cum aceasta nu s-a realizat încă, mă voi îngriji eu însumi de înfăptuirea ei imediat cum voi fi șters de pe lista neagră. Între timp, voi face lui Mercedes cadou calul pe care și-l dorește atît, pentru a nu-l mai deranja pe Pérez cu intervențiile mele și pentru a-i face totodată și ei o mare bucurie.

Cînd am ajuns la avocat, acesta discuta o problemă juridică complicată cu unul dintre colegii săi, încît a trebuit să aștept cîtva timp pînă să mă poată primi.

Ines, secretara sa, a făcut ca de obicei onorurile casei în timp ce așteptam.

— Am văzut în ziar fotografiile de la petrecerea de săptămîna trecută de la *Atlantic*, domnule K. Trebuie să fi fost foarte frumos judecînd după cele spuse de toată lumea. Dumneavoastră aveți mulți prieteni aici și toți vă stimează foarte mult. Nu este așa?

— Unii da, Ines, i-am spus surîzînd și am continuat discuția fără a aborda vreo clipă tema includerii mele în lista neagră.

— Domnule, îmi spuse Pérez, la intrarea mea. Ce consternare! Cum au putut să vă pună pe lista neagră? Ieri s-a vorbit de cazul dumneavoastră într-o reuniune și toți cei prezenți au fost de acord că vi s-a făcut o mare nedreptate. Cum vă explicați?

— Nu știu. Nu-mi explic. Am vorbit cu Muir și mi-a spus că este un secret de Stat.

— Nu v-a spus nimic? Nici de ce vă acuză? Nici cine vă acuză?

— Nu. Securitatea Statelor Unite cere ca eu să nu fiu informat de cele petrecute. Însuși Muir mi-a dat să înțeleg că pe ei nu-i interesează dreptatea, ci victoria și în fond are dreptate. Războiul e război! Ce credeți că pot face?

— Nu știu. Mi se pare că ar trebui să ne consultăm cu Beteta care este jumătate avocat, jumătate diplomat și se află în relații foarte bune cu ambasada americană. După ce vorbim cu Don Diego Laynez putem merge să luăm masa la mine acasă să judecăm lucrurile.

— Laynez ce idee are ? Ce crede despre toată povestea asta ?

— Vine să discute despre alegerile de poimîine de la *Central*. Lista candidaților la conducerea întreprinderii nu se mai poate prezenta cu numele dumneavoastră fără a pune în pericol viitorul acesteia.

— Sînt primul care înțeleg asta și renunț imediat la ceea ce mi se propusese.

Ajunsesem la acest punct al conversației cînd intră Laynez pe care l-am pus de îndată în temă cu hotărîrea de a mă retrage de pe lista întocmită împreună.

— Sînt uluit, începu el. Nimeni nu-și explică pentru ce sînteți inclus pe lista neagră. Vorbea foarte încet și la fiecare frază închidea pleoapele ca și cum s-ar fi rugat.

— Este inexplicabil, pentru că dumneavoastră nici măcar nu vorbiți despre probleme politice, încît să se poată spune : domnul K. a comis o astfel de imprudență... Vă spun, sînt uluit.

— Vă mulțumesc foarte mult. După cum spuneam, vă rog să mă scoateți de pe lista de la conducerea *Central*-ului pentru ca să nu vă creez neplăceri...

— Cum să vă mulțumim ! Sînteți întotdeauna atît de înțelegător, ce păcat că nu putem conta pe colaborarea dumneavoastră, dar fiți sigur că imediat cum vi se va clarifica situația veți face parte din conducerea de la *Central*.

Nu mai aveam despre ce vorbi cînd Pérez, mereu atît de meticulos, ridică o nouă problemă :

— Trebuie să ne gîndim cine va vota cu acțiunile domnului K., spuse.

— Eu pot împuternici pe cine doriți dumneavoastră, dar mi se pare potrivit să fie domnul Laynez.

— Nu. Poate ar fi mai bine să fie Pérez, care este avocat, pentru cazul în care s-ar ivi unele controverse.

Am convenit atunci ca Pérez să redacteze împuternicirea şi cum se făcuse tîrziu am ieşit toţi trei împreună îndreptîndu-ne spre casa sa.

Eu eram mulţumit de simpatia care o trezea cazul meu printre prieteni, iar ideea lui Pérez de a ne consulta cu Beteta şi a-i solicita ajutorul, mi se părea excelentă.

Ajunşi acasă la Pérez, Mercedes nu a întîrziat să ia parte la conversaţia noastră, analizînd nenorocirea mea dintr-un punct de vedere mai puţin obiectiv, cu o logică de femeie.

— Aţi văzut ? Ce vă spuneam eu de americani ? Şi dumneavoastră nu mă credeaţi. V-aţi convins că nu ţin seama de nimic ?

Lui Pérez nu-i plăcu poziţia subiectivă pe care o luase soţia sa analizîndu-mi cazul, aşa că o întrerupse brusc :

— Nu este momentul să tragem concluzii. Ţie cum ţi se pare ideea de a-l consulta pe Beteta ?

— Bună. Dar să nu-şi facă multe iluzii. Beteta este omul care merge pînă la cimitir cu prietenii săi, dar nu se îngroapă cu ei.

— Ce vreţi să spuneţi ? am întrebat eu intrigat.

— Nimeni nu vrea să se pună rău cu ambasada americană. Dacă ei vor vrea să vă scoată, fără ca el să pară prea insistent,[1] atunci vă va face serviciul. Dar dacă îi vor spune că nu se poate face nimic, nu va mişca un deget.

— Aşa este şi firesc, am spus eu.

— Ceea ce nu înţelegeţi, continuă Mercedes, este că vă plîngeţi de includerea în lista neagră tocmai persoanelor care v-au trecut acolo. Credeţi că informaţiile contra lui B. vin din Washington sau că s-a transmis de acolo să fiţi inclus între persoanele suspecte de legături cu naziştii ? Nu vă lăsaţi înşelaţi. Ambasada a acţionat aici şi ea va fi ultima care să scrie Departamentului de Stat recunoscînd că s-a comis o greşeală.

---

[1] In original apare *raseur* care ar corespunde sensului de *lagarto*, expresie pentru a numi pe cineva impertinent sau inoportun (n.a.).

Argumentele lui Mercedes erau de necontestat.

— Asta nu are legătură cu situaţia ca atare. Pentru ce l-au trecut pe B. pe lista neagră ? spuse Pérez.

— Faptul interesează mai puţin răspunse ea. După mine, Muir trebuia să justifice viaţa de chefliu şi de *playboy* şi i se potrivea ca o mănuşă să spună că a descoperit un caz ca al lui B., datorită relaţiilor sale mondene. Vrea să se facă util pentru a nu fi trimis pe front.

— Niciodată nu m-aş fi gîndit la asta.

— Dar este foarte simplu. Mai bine să stea la *Atlantic* decît pe „Colinele morţii", în insulele Guadalcanal, iar singurul mod de a rămîne aici era să găsească ceva senzaţional ca aceasta : o persoană din înalta societate, bogată, cu relaţii aşa cum aveţi dumneavoastră, este o pradă de prima calitate.

— Ce a putut descoperi ? întrebă din nou Pérez.

— Nimic, răspunse Mercedes. Imediat cum l-am văzut pe lista neagră, mi-am amintit intimitatea lui Muir cu Fritz, pe care o sesizasem la Fusagasugá, şi atunci am gîndit călăuzită de intuiţia caracteristică femeilor : includerea în lista neagră trebuie să aibă legătură cu Fritz şi cu *Centralul.*

Niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte o asemenea bănuială. Fritz autorul includerii mele pe lista neagră ? Nu puteam crede. Era adevărat că ne aflam în relaţii foarte proaste încă de mult timp, dar în nici un caz duşmănia dintre noi nu ar fi atins un asemenea grad încît să-mi facă răul de a mă pune sub interdicţie ca străin duşman.

— Nu cred, reuşii să spun.

Pérez adăugă :

— Cel mai bun lucru este să vorbim cu Beteta. Dacă doriţi eu îl chem chiar acum la telefon pentru a fixa o întîlnire pentru mîine.

În ziua următoare abia ieşisem de la pensiunea *Le Touquet,* îndreptîndu-mă spre locul întrevederii, cînd m-am trezit faţă în faţă cu Olga care se îndrepta spre serviciul ei de la *El Prado.* Văzîndu-mă m-a întîmpinat cu atîta căldură, încît am rămas surprins.

— Ce faceţi, domnule K. ? Cîtă plăcere îmi face să vă văd ! De mult timp n-am mai aflat nimic de dum-

neavoastră, îmi spuse, ținîndu-mi tot timpul mîinile într-ale sale, și strîngîndu-mi-le cu nervozitate.

— Ați lipsit? Ați fost bolnav?

A trebuit să mint:

— Da am fost cîtva timp pe Coastă. Abia am sosit. Acum locuiesc foarte aproape de *El Prado*, aici la *Le Touquet*.

— Ah! Așa dar v-ați mutat? De ce? Locuiați la pensiunea lui Miss Grace, nu este așa? Și rîse cu înțeles insinuîndu-mi faptul că eu însumi îi dădusem această adresă ca să mă caute. Și cînd veți veni să mă vedeți și să vă tundeți?

— Nu știu. Săptămîna viitoare... Sau miercuri...

— Ce bine, voi aștepta cu nerăbdare să veniți. Să nu întîrziați. Îmi face atîta plăcere că v-am revăzut!

Cu toate că îmi formasem despre Olga părerea că ar fi o cochetă, și nu mai dădeam nici o importanță cuvintelor ei, m-a surprins, totuși, felul atît de cordial și spontan, în care a insistat să vin miercuri la *El Prado*. Nu-mi făceam nici un fel de iluzie în legătură cu ea, dar în împrejurările acelea, îi mulțumeam că mă amăgea făcîndu-mă să cred că prezența mea fusese cauza acestor manifestări sentimentale care o determinaseră să-mi rețină mîinile într-ale sale pentru cîteva minute.

Cînd m-am despărțit de Olga m-am simțit alt om.

Era o zi însorită și eu eram plin de optimism. Zile limpezi, fără nori, sînt aici foarte rare, iar ecoul lor în sufletele oamenilor se percepe în mod inevitabil. Toți sînt veseli, străzile sînt pline de lume, iar comerțul este mult mai vioi. Unele persoane ajunseseră să afirme că însăși bursa înregistrează, ca un barometru, această euforie colectivă. Olga se afla probabil sub aceeași influență. Parcă era începutul primăverii, după o iarnă lungă, ploioasă și tristă. Necazurile noastre văzute prin plăcuta perspectivă a acelei dimineți strălucitoare căpătau dimensiuni mult mai mici. Astfel, cîteva ore mai tîrziu, nu m-a împiedicat nimic să accept soluția propusă de Beteta — mod tipic de a rezolva problemele la *Cabrera*.

— Trebuie să dau o masă îmbelșugată în cinstea lui Muir, la care să invit multă lume importantă, ca să

nu tratăm problema cu includerea dumneavoastră pe lista neagră, într-un plan strict profesional. Sîmbătă — dacă Isolda nu trebuie să meargă în altă parte — îl invit pe Muir la mine acasă şi-l voi întreţine pînă în zori. După asta voi putea să-i cer, ca o favoare personală, să vă şteargă de pe listă.

Nu puteam găsi nici un cusur acestui plan.

Totul era perfect : Olga, intenţiile lui Beteta şi soarele acelei dimineţi vesele. Faptul că figuram pe lista neagră aproape nu mai avea importanţă datorită beţiei de a fi din nou cu Olga. Era o problemă de cîteva săptămîni. Cine ştie poate chiar de cîteva zile.

Îndreptîndu-mă spre parc, din nevoia de a respira aer curat, divagam în forma cea mai puerilă asupra misterelor acestei lumi unice. Procedeul listei negre se conforma atît de bine conceptului nostru asupra predestinării ! Păcătoşii, despre care se vorbea în casa noastră, aleşi de dumnezeu încă de la începutul lumii pentru a fi condamnaţi, erau cei incluşi pe lista neagră a speciei umane. Printr-un mister al providenţei, de nedescifrat, unii au fost împărţiţi în păcătoşi, iar altora le revenea, întru eternitate numai împărăţia cerului. Pentru ce unii erau osîndiţi şi alţii mîntuiţi ? Catolicii pot răspunde că fiecare e mîntuit sau osîndit în funcţie de faptele sale, şi că schimbarea în bine sau în rău a destinului se află în propriile tale mîini. Noi puritanii, însă, nu beneficiam de o asemenea consolare, deoarece, presupunînd că ne-am strădui să avem numai fapte plăcute domnului care să-i schimbe hotărîrile şi să atenueze relele care l-au ofensat, întrebarea rămîne mereu aceeaşi : de ce unor oameni li s-a dat voinţă suficientă încît să-şi poată depăşi slăbiciunile şi să acţioneze bine, iar altora nu ? Pentru ce permite ca unii să fie condamnaţi, iar alţii izbăviţi ? De cînd au apărut răul, păcatul şi suferinţa oamenii nu au putut evita să nu pătimească de pe urma acestora. Unde este dreptatea care la naştere îi face pe toţi egali şi împarte suferinţa de-a lungul vieţii atît de diferit ? „Crede şi nu cerceta“ — le-a spus dumnezeu creaturilor sale, aşa cum îmi spusese şi mie Muir :

„Noi nu sîntem un instrument al justiţiei la îndemîna dumneavoastră. Avem preocupări mult mai înalte decît

cazul dumneavoastră personal. După victoria aliaților, poate veți înțelege de ce ați fost trecut pe lista neagră. Felul nostru de a judeca lucrurile nu este la fel cu al dumneavoastră."

Criteriile judecății divine erau, de asemenea, de nepătruns pentru oameni... Ei erau condamnați pentru faptele lor reprobabile, sau ca o consecință a unei predestinări greu de cercetat ?

Ideea lui Beteta de a-l invita pe Muir, ca să-l atragă prin măguliri, mijloc prin care se făceau încă multe alte uneltiri la *Cabrera*, răspundea unei concepții mult mai largi asupra universului decît a noastră. Cu luni în urmă un german, necatolic, care fusese inclus pe lista neagră, a răspuns astfel intenției mele de a-l ajuta să-și clarifice cazul cu Muir, cu care eram pe atunci în relații bune :

— Nu. Nu vreau să cer favoruri nimănui. Mă resemnez și aștept să se termine războiul.

Atunci imediat am gîndit : nu vrea să-și lămurească situația pentru că se știe vinovat. Trebuie să fi colaborat cu naziștii și știe perfect pentru ce se află pe lista neagră. Acum înțeleg că putea fi foarte bine nevinovat și că resemnarea lui trufașă corespundea modului nostru de a gîndi, fruct al educației calviniste care ne învățase să nu așteptăm îndurare nici de la dumnezeu, nici de la oameni și să nu interpretăm rugăciunea ca pe o modalitate de a cere favoruri. Dar eu mă rupsesem deja de aceste precepte pentru a da dovadă în aceste momente de un asemenea stoicism.

În dimineața aceea strălucitoare mergeam aproape cîntînd, singur cu toate grijile risipite ca prin farmec. Crăciunul se apropia și începuseră să apară în vitrine podoabe alegorice potrivite acestor sărbători. Coroane de pin cu panglici roșii și bucățele de vată, simbolizînd zăpada, decorau felinarele de pe strada principală pe care mă îndreptam spre parc în căutarea aerului proaspăt. În această societate latino-americană se întreceau, ca de obicei, vechea tradiție spaniolă prin clasicul crăciun, cu moderna Santa Claus, de origine anglo-saxonă. Erau două lumi care-și disputau inima și conștiința mea. Eu mă distram, în felul meu, contemplînd în prăvăliile modeste ieslele cu nașterea domnului, destinate să ce-

lebreze acest decembrie conform vechilor obiceiuri castiliene prin cîntece numite colinde și cu biscuiți uscați, înveliți în miere pe care-i numeau gogoși. Cîțiva metri mai departe, în magazinele de lux, cu nume anglo-saxone ca *Brummel, Dandy* sau *Oxford,* decorate cu pin și globuri colorate, apărea Santa Claus, decor cu zăpadă artificială, reni și sanie, ceea ce nu se văzuse niciodată la tropice. Părea un tablou atît de straniu în atmosfera acestei țări ca o pictură reprezentînd orhideea de pe înălțimile Matterhornului !

Micuții copii ai Isoldei și ai lui Beteta trebuie să fi început deja să scrie scrisoarea în engleză, cu destinația Podul Nord, pentru Santa Claus cerîndu-i ca jucăriile de crăciun să fie așezate lîngă șemineu pe unde trebuia să coboare în noaptea de 24 decembrie. Păstrînd mereu proporțiile dintre *Cabrera* și restul țării, fiul Olgăi, dacă se afla la vîrsta cînd putea scrie, îi va cere lui Iisus, printr-o scrisoare în castiliană cu destinația cer, să-i lase jucăriile în patul său la aceeași dată. Alți copii îi vor scrie lui Moș Crăciun...

Nu-mi vorbise nimeni niciodată despre toate acestea, dar era suficient să cunoști puțin această lume pentru a-i putea vedea contrastele.

XVI

Întorcîndu-mă spre pensiunea *Le Touquet,* m-am întîlnit pe stradă cu ambasadorul Olandei care era unul din obișnuiții *Atlanticului* și cu care jucam în mod frecvent tenis. În loc să-mi întindă mîna cu fireasca bonomie a temperamentului său sanguin, s-a dat în lături și m-a salutat ceremonios cu o înclinare a capului. Era semnalul evident că relațiile dintre noi încetaseră să existe și totodată clopoțelul care venea să mă trezească din visul de dimineață și să-mi amintească că mă aflam

pe „lista publică", cum mă învățase Muir să numesc, lista neagră.

Afectat puternic de cele petrecute, am rămas restul zilei în pat, citind o nuvelă despre viața unei tinere din timpul războiului de secesiune din Statele Unite, pregătindu-mă sufletește pentru miercurea viitoare, cînd trebuia să se țină adunarea acționarilor de la *Central*, și cînd, urmînd-mi vechiul obicei aveam să-mi fac, din nou, manicura la Olga, după o absență de cîteva luni.

Adunarea convocată pentru unsprezece dimineața, trebuia să aibă loc spre amiază și am convenit cu Pérez ca înainte de a se duce acasă la masă, să ne întîlnim într-un bar și să mă informeze asupra rezultatelor a ceea ce Laynez, șeful nostru general, numea plastic „bătălia pentru conducerea *Centralului*".

Eu consideram ca o chestiune de viață și de moarte impunerea numelui prietenului meu, Laynez, la președinția companiei și scoaterea lui Fritz cu care mă simțeam angajat într-o luptă de amor propriu.

M-am așezat la ora unsprezece și jumătate să aștept cu răbdare la barul *Las Aguilas*, locul unde ne dădusem întîlnire și timpul trecea fără ca Pérez să dea vreun semn de viață.

Este fireasca întîrziere de jumătate de oră cu care începusem să mă obișnuiesc, gîndeam în sinea mea. Dar trecu peste aceasta încă o jumătate de oră și apoi încă una fără să-mi pot explica atîta întîrziere. Poate greșisem locul întîlnirii ? Să fi uitat Pérez să vină și să se fi dus direct acasă ?

I-am dat un telefon și am aflat că nu sosise încă, dar că îl așteptau pentru prînz.

Singura explicație era că adunarea de la *Central* să fi durat pînă la acea oră. M-am gîndit imediat să chem direcția și să întreb dacă s-a terminat ședința, dar mi s-a părut lipsit de prudență. Pentru Fritz ar fi fost foarte neplăcut să-mi recunoască vocea în receptor, tocmai în momentul înfrîngerii sale datorită voturilor mele, a înlăturării după optsprezece ani de la o poziție de invidiat.

Mă hotărîsem să mă întorc la pensiune cînd am fost anunțat că mă chema la telefon Pérez.

— Ce s-a întîmplat ? am întrebat. Vă aştept de două ore.

— Şedinţa nu s-a terminat încă. A fost foarte agitată. Nu mă mai aşteptaţi. Voi veni eu la pensiune să vă povestesc.

— Sînt veşti rele ? Ce se întîmplă cu balanţa comercială ?

— Balanţa a ieşit bine. Aşteptaţi-mă că voi veni eu să vă spun. Am trecut prin momente foarte neplăcute şi cine ştie ce va mai urma ! Acum vorbeşte Don Diego. Ţară de oratori !

Am plecat să-l aştept, dar şedinţa aceea părea că nu se va sfîrşi niciodată. Era ora cinci după-amiază şi Pérez mă chemase pentru a doua oară la telefon la pensiune, iar eu continuam să merg pe dibuite în legătură cu cele petrecute.

— Acum vorbeşte Fritz. După ce termină vin direct acolo. Sînt foarte obosit şi îmi este tare foame. A fost feroce.

— Ce ?

— Nu pot să vă spun acum. Aşteptaţi-mă.

După jumătate de oră sună din nou telefonul. De această dată era Olga. I-am recunoscut imediat vocea, dar m-am prefăcut intenţionat că nu mi-o aminteam.

— Olga ? Care Olga ?

— Olga, manichiurista de la *El Prado*. Voiam să ştiu decă veniţi astăzi ca să vă aştept. Este miercuri.

— Nu. Nu pot.

— Bine. La revedere, şi închise telefonul.

În sfîrşit, la şase după-amiază, a sosit şi Pérez transpirat şi într-o stare de vizibilă agitaţie.

— Ne-au ars !

— Cum ? am întrebat plin de nelinişte.

— Nu ne-au permis să votăm cu acţiunile dumneavoastră.

— Pentru ce ?

— Daţi-mi ceva să mănînc şi vă spun toată povestea, pentru că e lungă.

Ne-am aşezat la masă şi Pérez cu un whisky în mînă începu :

— O lovitură de maestru din partea lui Fritz! Ieri a trimis un coș cu flori soției lui Laynez, iar acesta care-l cunoaște bine, cînd am intrat în ședință, îmi spuse: „Florile astea neașteptate nu prevestesc nimic bun. Fritz uneltește ceva."

Am ajuns la adunare, am prezentat toate mandatele noastre inclusiv al dumneavoastră ce mi-a fost acceptat fără împotrivire. S-a aprobat procesul verbal al ședinței anterioare, s-a citit balanța și raportul, dar, deodată, înainte de a se trece la vot ceru cuvîntul Villaseñor, politicianul. Atunci mi-am zis: ce vrea să însemne asta? M-am apropiat de secretară ca să văd pe cine reprezintă Villaseñor, sau de cîte acțiuni dispune. În registrul acționarilor figura cu trei acțiuni obținute cu șase zile înainte. M-am gîndit imediat că a venit să ne îndruge un discurs și m-am așezat să-l ascult cu atenție, pentru că indivizii aceștia, cînd apar cu două sau trei acțiuni pentru a putea vorbi în adunare, o fac pentru că urmăresc un anumit scop, ca unelte ale altora ce nu îndrăznesc să-și pună obrazul. În realitate intervenția lui Villaseñor era contraatacul lui Fritz, foarte bine sau mai bine plănuit decît ofensiva noastră.

„Am venit aici, grăi în mijlocul așteptării generale, nu pentru că aș avea interese materiale legate de această întreprindere. Toată lumea știe că sînt un om sărac și că nu am altă avere decît patriotismul și solitudinea. (Toată asta era literatură inutilă. Datorită faptului că era protejatul unui șef politic important, Villaseñor fusese unul dintre avocații care a scos cel mai mare profit din procesul lui Castañeda, dar a face paradă de sărăcie era printre politicieni o modalitate de a căuta bani.) Eu care n-am luat parte niciodată la afaceri importante, am considerat că sînt dator să fiu prezent aici din obligații morale și patriotice, de la care nu trebuie să se sustragă nici un cetățean, mai ales cînd a fost onorat, așa cum am fost eu de mai multe ori, cu mandatul poporului care, în pofida a ceea ce cred mulți, nu dă drepturi ci crează doar obligații. Prin manevre dubioase se încearcă în această întreprindere să se constituie o majoritate fictivă, în scopul de a schimba grupul de conducători ireproșabili, creatori ai banului, care în frunte

cu Fritz K. au dus fabrica de ţigări *Central* pe culmea pe care se află astăzi."

Era un discurs politic, comentă Pérez pe marginea celor spuse. Eu nu ştiu dacă dumneavoastră îl cunoaşteţi pe Villaseñor. Este o persoană scundă şi negricioasă, un fel de Don Juan care cînd dansează parcă ar conduce un car roman, iar cînd vorbeşte îşi netezeşte permanent impertinenta mustaţă neagră. Dar permiteţi-mi să urmez cu discursul!

„Interese germane, contrare intereselor patriei precum şi lăcomia cîtorva speculanţi de bursă, înţeleşi în scopul mîrşav de a smulge direcţia din mîini competente ce deţin de optsprezece ani gestiunea întreprinderii, au venit astăzi la această reuniune pentru a impune o majoritate numerică tranzitorie şi a-i înlocui pe cei care au adus faimă *Central*-ului. Dar eu vă spun că acest lucru nu se va întîmpla, iar pentru a-i împiedica sînt hotărît să vorbesc oricînd va fi necesar.

Un individ declarat periculos de către Statele Unite ale Americii, din moment ce a fost inclus pe lista neagră, a furnizat voturile necesare pentru constituirea unei direcţii *ad-hoc*, în serviciul său, care să asculte ordinele sosite din Germania, împotriva obiectivelor patriei pe care toţi avem datoria să le apărăm. Eu doresc să întreb pe domnii acţionari de la *Central*, în numele propriilor lor interese, dacă le convine ca decizia asupra celui care va fi director şi asupra consiliului de administraţie al întreprinderii, să pornească de la un supus al Axei, care figurează pe lista neagră şi este rău văzut de către toate ţările aliate. Ce se va întîmpla mîine cu *Central*-ul cînd va avea nevoie de materii prime sau maşini din Statele Unite, dacă se va şti că directorii întreprinderii sînt instrumente în mîna unui duşman al cauzei aliaţilor? Slab serviciu vor aduce stabilităţii economice a companiei acţionarii aceia care cred că pot sfida interdicţia nord-americană de a avea relaţii comerciale sau de orice altă natură cu indivizi ce figurează pe lista neagră..."

Ce să vă mai spun? A vorbit ore în şir, iar acţionarii au fost complet incapabili să se sustragă eloc-

venţei sale torenţiale. Puţin cîte puţin prietenii noştri au dat înapoi prezentînd scuzele de rigoare :

„Eu nu ştiam. Este adevărat că domnul K. se află pe lista neagră ?"

„Lucrul este foarte serios. Ce bine vorbeşte Villaseñor ! Eu îl apreciez foarte mult pe Don Diego, dar nu putem compromite echilibrul economic al întreprinderii." Şi toţi clătinau din cap cu un aer de adîncă preocupare.

— Am luat imediat cuvîntul şi am explicat o serie de probleme juridice elementare, clar şi simplu, invocînd documente legale şi cu precădere cele de care mă folosesc eu însumi în exercitarea profesiunii. Am spus că una era întreprinderea şi alta asociaţii şi că odată ales consiliul de administraţie dispare orice legătură între cei ce au ales şi cei ce au fost aleşi, pentru că cei care au fost aleşi nu-i reprezintă pe cei care i-au votat ci totalitatea acţionarilor. Am mai adăugat că dumneavoastră aţi fost expulzat din Germania şi că bunurile v-au fost confiscate de către regimul nazist ; absolut tot ceea ce ducea la concluzia că includerea în lista neagră se făcuse dintr-o greşeală...

Dar a fost în zadar. Nimeni n-a vrut să mă asculte. Singurul argument ce părea să aibă ecou pentru moment, a fost acesta : că dumneavoastră sînteţi german şi vărul dumneavoastră Fritz are aceeaşi origine, şi el ne-ar putea prejudicia în faţa guvernului Statelor Unite.

Bătălia era pierdută şi mi s-a părut inutil să continui stimularea unor discuţii în jurul numelui dumneavoastră, pe măsură ce interveneau şi alţi oratori.

Laynez, atunci, fără să mă consulte, s-a ridicat în picioare pentru a declara că el acceptase să fie directorul companiei ca pe un serviciu solicitat din partea unui grup de acţionari, dar că nu avea nici un interes personal să-şi prezinte candidatura. „De aceea — termină zicînd — prefer, în cazul în care observaţiile acţionarului Villaseñor sînt îndreptăţite, să-mi retrag numele înainte de a produce cel mai mic prejudiciu unei întreprinderi pe care o iubim cu toţii şi care constituie mîndria nu numai a conducerii societăţii, ci a naţiunii întregi."

În locul renunţării cerute de Laynez, se conveni ajungerea la o formulă care să fie acceptată în unanimitate

şi în consecinţă, se elaboră lista cu cei aleşi dintre care lipsea din vechiul consiliu de administraţie doar Tavera. A fost înlocuit de însuşi Laynez, care s-a acoperit de glorie prin renunţarea sa neaşteptată şi prin sugestia dată de a nu se face uz de acţiunile domnului K. la această votare pentru a nu se crea suspiciuni.

— S-a vorbit mult despre cazul meu, ca străin inamic? S-a menţionat numele meu în mod concret? l-am întrebat pe Pérez.

— Da. S-a deschis o discuţie dacă sînteţi cu adevărat duşmanul cauzei democratice, spunîndu-se că aţi fost expulzat de Hitler din Germania pentru a se risipi echivocul. O altă persoană a atins originea dumneavoastră izraelită. Fritz a explicat celor de faţă că originea izraelită nu o aveţi din partea familiei K. ci din partea mamei dumneavoastră. Imaginaţi-vă, să vi se examineze cazul... Singurul lucru care mai lipsea era să ni se ceară şi o radiografie...

— De necrezut, exclamai indignat. Era vorba de problemele administrative ale unei fabrici de ţigări şi nu văd pentru ce s-a transformat într-o chestiune personală legată de arborele meu genealogic.

— Dumneavoastră încă nu ne cunoaşteţi, a fost singurul răspuns a lui Pérez.

Scena descrisă era dezgustătoare. Balanţa comercială şi raportul directorului asupra situaţiei economice a întreprinderii *Central* se citise şi se aprobase în jumătate de oră, iar restul după-amiezii l-au petrecut discutîndu-mi numele, analizîndu-mi antecedentele personale şi scormonindu-mi genealogia. Ecoul ce trebuia să-l aibă în tot oraşul şedinţa de la *Central*, dedicat umilei mele persoane, nu se va lăsa aşteptat. Cei care nu ştiau de includerea mea pe lista neagră nu vor întîrzia să afle şi în consecinţă nu-mi vor mai acorda prietenia lor. Dezbaterea referitoare la ascendenţa mea izraelită va aduce după sine, în afara neplăcerilor existente, altele şi mai mari. Dar, înainte de toate, Villaseñor făcuse să apar ca un intrigant vulgar, capabil de manevre obscure contra celor mai respectabili reprezentanţi ai lumii financiare şi industriale din ţară, cînd de fapt eu nu făcusem decît să accept sugestia lui Laynez. Cum aş putea

lămuri aceste lucruri şi cum m-aş putea elibera de o învinuire atît de compromiţătoare?

„Dumneavoastră încă nu ne cunoaşteţi." Cuvintele lui Pérez îmi mai răsunau încă în auz. Simţeam aceeaşi teamă care mă cuprinsese la venirea mea în această ţară, cînd într-o noapte la *El Pinar* reuşisem să pătrund în această societate pe care n-am reuşit niciodată s-o cunosc pe deplin.

În ziua următoare, ziarul partidului politic din care făcea parte Villaseñor, evidenţia cu titluri mari patriotica intervenţie a „curajoasei colaborări a tineretului, care riscîndu-şi viitorul pentru a servi moralei şi binelui obştesc, a împiedicat sinistra maşinaţie a unui străin periculos". Se făcea acolo o relatare convenabilă a evenimentelor de la *Central*, ca apoi să se încheie cu un scînteietor elogiu cu privire la renunţarea lui Laynez, ireproşabil cavaler care nu a pregetat să-şi retragă numele din dezbatere „imediat cum şi-a dat seama de rolul său de cal troian".

În faţa unei asemenea uneltiri, am luat legătura cu Don Diego cerîndu-i să explice publicului antecedentele situaţiei. Abia l-am salutat cînd el însuşi se grăbi să-şi spună părerea asupra celor petrecute.

— Grupul nostru nu a obţinut o victorie totală, pentru că ar fi fost imposibil, cu atîtea persoane care s-au interpus, să iasă totul aşa cum plănuisem, dar, datorită convenţiilor încheiate pe parcursul dezbaterii, am triumfat în mod parţial. Acum, făcînd parte din conducere, voi putea exercita controlul asupra lui Fritz.

— Mi se pare foarte bine, dar ce fac eu cu tot ce s-a spus despre mine?

— Nu vă preocupaţi de asta. Nu are nici o importanţă. Mîine nimeni nu-şi va mai aminti. Aici nu se iau ziarele în serios şi toată lumea înţelege că Villaseñor încearcă să-şi facă propagandă politică.

— Da, însă mie mi-ar place ca dumneavoastră să scrieţi o scrisoare direcţiei acestui ziar, explicînd exact contribuţia mea la cele întîmplate.

— Nu merită osteneala, îmi spuse cu un aer convingător. Dacă vom scrie ziarului se va adînci polemica, iar

lumea nu va mai uita niciodată cazul dumneavoastră, în timp ce, dacă vom lăsa totul sub tăcere, furtuna va trece.

Era vocea unuia dintre cei mai pricepuți ghizi prin tenebrele selvei, o voce care se impunea prin experiență.

„Furtuna va trece..." Era aceeași atitudine pe care o lua țara întreagă în fața minciunii și a desfrînării, atît în cazul meu, cît și în atîtea altele.

Impostura și înșelăciunea constituiau un limbaj *sui-generis* al acestei lumi.

A fi mincinos sau a avea un asemenea renume însemna în Anglia și Germania cea mai gravă dintre injurii. Un englez nu s-ar fi încumetat niciodată să spună cuiva într-un club *liar* — mincinos — fără a avea intenția să rupă definitiv cu el din clipa aceea. Aici, în schimb, m-a surprins adesea auzind cum își spuneau comesenii la *Atlantic* peste mese unul altuia cu afecțiune :

„Nu fi mincinos !"

„Să n-o crezi ! Tu știi că ea este tare mincinoasă" cu o expresie drăgăstoasă, aproape admirativă, ca și cum ar fi spus în mod indirect :

„Nu profita că ești mai șiret ca mine."

„Să n-o crezi. Tu știi că ea este foarte isteață."

A minți era o artă, o știință de care în anumite ocazii se putea abuza și care dovedea o calitate intelectuală la cel ce o practica, ca și cum ar fi știut să cînte la un instrument muzical. Talentul de a defăima, care nu este decît o altă formă a talentului de a minți, a fost ridicat de către politicieni la rangul de virtute, ca erudiția istorică sau talentul literar. În ierarhia socială a țării un exemplar ca Villaseñor nu era un caz aparte. Era considerat de către marea majoritate a oamenilor un tînăr cu mult talent sau un mare politician, pentru că, în mod tradițional, un parlamentar sau orator era pentru marea masă un cărturar ce se ridica pe cele mai înalte culmi ale elocvenței sau dialecticii, și nu un veteran în arta ultragierii persoanelor. Ceea ce se numea în societate un individ simpatic sau un mare *causeur* [1] nu era

[1] Am păstrat cuvîntul *causeur* pentru că este acceptat în general în exprimarea înțelesului de persoană care se remarcă prin conversația sa (n.a.).

altceva decît un clevetitor ; tot la fel cum cel care se bucura de admirația colectivă putea fi unul dintre aceia care, prin impostură și sarcasm bine manevrate, ruina printr-un discurs sau articol reputația altuia. A-ți blama aproapele era un exercițiu mintal comparabil cu încercarea de a improviza versuri sau de a traduce curgător un text din latină sau greacă. Unul din personajele cheie ale vieții politice care era considerat, de unii, gînditor eminent, iar de alții, conducătorul cel mai potrivit pentru națiune în viitor, atinsese apogeul ca detractor de valori intelectuale morale și materiale ale țării. Era sîngerosul Moloch căruia i se aducea tributul prin teroare, într-o lume binevoitoare, stăpînită de cei îndrăzneți.

— Dar ce vor gîndi despre mine toți prietenii și asociații de la *Atlantic*, l-am întrebat pe Don Diego, cînd mi-a dat de înțeles că nu trebuia să reacționez la calomniile lui Villaseñor.

— Ah ! Despre acest lucru vroiam să vă vorbesc. Zilele acestea să nu mergeți la club. Lăsați să treacă o lună ca să se uite incidentul de ieri.

Aceeași lume care mă primise cu brațele deschise gîndind că sînt bogat și că din prietenia cu mine puteau ieși beneficii materiale, începuse să mă respingă. Maimuțele plîng ca oamenii cînd văd căzînd, ciuruită de gloanțele vînătorilor în pădure o surată de-a lor. Dar cei sus puși sînt neîndurători cu nenorocirea altuia. Laynez a fost primul care mi-a spus că nu mai doreau să mă vadă.

Cînd am ajuns în dormitorul meu sordid de la pensiunea *Le Touquet* și am evaluat proporțiile scandalului din jurul numelui meu și consecințele care se vor răsfrînge asupra vieții mele din cauza includerii pe lista neagră nord-americană, singurul lucru care-mi trecu prin minte a fost să-l chem pe Beteta și să-l întreb de rezultatul demersului pe care-l proiectasem.

— Nu vă pot spune deocamdată nimic ; dar totul merge foarte bine, foarte bine.

Persoana din partea căreia m-aș fi așteptat cel mai puțin să-mi dea o dovadă de solidaritate în nenorocirea mea, s-a făcut atunci prezentă, iar viața mea își schimbă cursul, în căutarea unei oaze de pace.

XVII

— La telefon, Olga. Sînteţi foarte ocupat ? Aş vrea să vă văd în această după-amiază. Am putea ieşi împreună ?

— Ce fiinţă curioasă trebuie să fii dumneata ! Eşti sigură că nu vrei să mă faci să te aştept ?

— Nu. În mod sigur nu.

— Unde ne întîlnim ?

— Dacă aveţi maşina, aşteptaţi-mă la ora şapte la colţul dinspre *El Prado* ca să facem o plimbare. Trebuie să vă vorbesc.

— Bine. Voi fi la şapte.

— Este aceeaşi maşină cu care am fost atunci ?

— Da. Un Chevrolet negru.

— Deci, la şapte fix.

Astfel, pe neaşteptate, cînd nu mai credeam să am ocazia de a o mai invita vreodată, Olga, din proprie iniţiativă, mă cheamă într-o după-amiază la pensiune pentru a-mi cere o întrevedere. Nici nu bănuiam pentru ce dorea să mă vadă, şi chiar dacă, în cel mai rău caz, mi-ar fi cerut din nou bani cu împrumut, ca în ziua în care mă oferisem s-o duc cu maşina la serviciu, tot aş fi acceptat invitaţia fără nici o reţinere. Tonul hotărît şi ferm, aproape autoritar, cu care-mi ceruse întîlnirea, indica intenţia ei certă de a mă vedea chiar în seara aceea.

Am ieşit imediat să-mi caut maşina care se afla la un atelier de reparaţii şi în stadiul în care se găsea, cu un geam crăpat, am plecat să o aştept pe Olga la colţul pe care ea singură îl alesese pentru întîlnirea noastră.

Am ajuns ca de obicei primul, cu cîteva minute înainte de şapte şi a trebuit să ascult la radio un cîntec la modă pînă să se facă ora de a fi atent la sosirea ei.

Au trecut primele cinci minute, apoi zece, apoi un sfert de oră iar Olga nu apărea din nici o parte.

M-am păcălit pentru a cincea oară, ca un copil, gîndeam plin de mînie contra mea însumi, cînd deodată o văd apărînd de pe altă stradă. Era îmbrăcată în gri şi cu un batic de mătase pe cap, cum este obiceiul în

această țară cînd femeile își spală părul și nu au timp să și-l usuce.

— V-am făcut să mă așteptați mult? Scuzați-mă. A fost aproape imposibil să pot pleca cu atîta lucru.

— Nu are importanță. Să mergem, i-am spus deschizîndu-i portiera să intre în mașină.

— Încotro mergem? întrebă ea.

— Nu știu. Dumneata m-ai chemat și trebuie să știi mai bine decît mine unde putem merge. Ce vrei să facem? Vrei să-mi spui ceva sau mergem la un film?

— Vreau să vă vorbesc. Mergem la *Marianao*.

Marianao este un restaurant afară din oraș, unde se servește mîncare în mașinile ce staționează la distanță discretă unele de altele, ascunse printre copacii unei pădurici.

— Nu cunosc restaurantul *Marianao*, iar dumneata trebuie să fi mers de multe ori acolo. Arată-mi drumul și mergem.

Acum eram prevenit în privința Olgăi și de aceea încercam să vorbesc cît mai puțin posibil, adoptînd o atitudine rezervată, care era pentru mine singura demnă.

— Ce-ați mai făcut? Pentru ce nu m-ați mai chemat? Dacă nu telefonam eu nu mai veneați la *El Prado?*

— Am fost foarte ocupat.

— Bine, dar în orice caz trebuia să vă faceți unghiile undeva. Pentru ce nu ați mai venit să mă vedeți?

— Mi-a fost mai aproape salonul *Astoria*.

— Atunci pentru ce nu m-ați chemat?

— Olga! Dumneata ești teribilă. Pentru ce să te fi chemat?

— Ca să ieșim împreună.

— Dar te-am chemat de mai multe ori și niciodată n-ai venit. Permanent m-ai făcut să te aștept.

— Da. Adevărat. Nu am putut. Odată am să vă explic ce s-a întîmplat.

În momentul acela ajunsesem la restaurant și a venit un chelner să ne întrebe ce servim.

— Ce dorești, Olga?

— Nu știu. Poate o bere...

Am cerut berea și m-am gîndit la cele spuse de Muir despre dezorientarea Olgăi cînd trebuia să aleagă o bă-

utură. Amintindu-mi de aceasta m-am simțit îndemnat să-mi urmez planul pe care mi-l fixasem din momentul în care mă chemase să mă întîlnesc cu ea. Tot la fel de rece și pe neașteptate ca și formularea dorinței ei de a ieși împreună, fără nici o introducere, așa cum îmi. ceruse ea cu cîteva ore înainte, reușisem și eu acum să întreb :

— Pentru ce m-ai chemat ? Ce dorești ?

— Nimic. Să vă văd și să stăm împreună de vorbă ca înainte.

— Dar noi n-am fost niciodată împreună...

— Nu vă amintiți cum vorbeam de toate ? De război și de frații mei și de americani...

— Ce dorești ? am întrebat-o din nou sec.

— Nimic. Ce-aș putea dori eu ? Să stau cu dumneavoastră.

— Ești sigură că nu vrei bani împrumut, ca ultima dată cînd ne-am întîlnit ? Poți fi convinsă că mi-a părut foarte rău că nu ți-am putut da imediat, dar nu-i aveam. După aceea dumneata n-ai mai vrut să-i accepți...

— Știți pentru ce-mi trebuiau banii aceia ? Ca să-i cumpăr niște injecții calmante surorii mele care se sfîrșea de durere din cauza unei colice hepatice. Dumneavoastră ce v-ați închipuit ? Numai pentru un asemenea motiv puteam să mă înjosesc cerînd bani unui bărbat și credeam că mă cunoașteți în suficientă măsură încît să nu gîndiți nimic urît despre mine. Acum îmi dau seama că nu m-ați înțeles. Sînteți la fel ca toți bărbații. Nu mă interesează. Puteți să mă umiliți că v-am cerut odată bani pentru o nevoie urgentă, dar puteți fi sigur că nu era vorba decît de un împrumut, pe care vi l-aș fi restituit și nu v-aș fi cerut niciodată vreo altă favoare. Mergem ?

— O clipă, să termin de băut.

La radioul mașinii se auzi unul din cîntecele acelea salvatoare, care servea perechilor de dialog amoros la petrecerile de la *Atlantic :*

„Me cansé de rogarle,
Me cansé de decirle
que yo sin ella
de pena muero."

Cred că trebuie să fi surîs abia perceptibil pentru că ea schiță un zîmbet care-i contură gropițele din obraz. Am întrebat-o din nou :

— Bine, pînă la urmă pentru ce m-ai chemat ?

— V-am spus. Pentru nimic special, doar ca să vă văd.

— Uite Olga, i-am răspuns, eu n-aș fi vrut să cred așa ceva, dar dacă vrei să știi de ce n-am mai venit la *El Prado* îți voi spune : pentru că dumneata ai obiceiul de a căuta la telefon și pe alți bărbați, clienți ai dumitale și prieteni ai mei, lăsînd pe fiecare din ei să creadă ce vor, iar eu care am fost atît de tont încît să cred că ești o femeie inocentă pe care o deranjează orice invitație în scopul de a o cuceri, m-am simțit ridicol, cînd am descoperit că singurul care te lua în serios eram eu.

— Cine v-a spus asta, mi-a strigat, plină de mînie. Cine v-a spus, minte, minte ! O jur pe fiul meu, care este tot ce iubesc mai mult pe lume. Eu niciodată nu am căutat un bărbat, aș fi fost lipsită de mîndrie.

— Dar eu știu asta de la cineva pe care dumneata îl cauți ca să te invite la o plimbare cu mașina. El însuși mi-a spus-o.

— Minte, oricine ar fi. Dacă eu aș vrea nu ar trebui să chem pe nimeni. Propunerile îmi prisosesc... Cine v-a spus asta ?

— Pentru ce să-ți mai spun ? Dacă este adevărat dumneata trebuie să știi cine este.

Olga începu atunci să vorbească printre sughițuri, într-un adevărat atac de isterie.

— Dacă ați fi văzut cît am ezitat să vă chem în această după-amiază. Eu nu am căutat niciodată un bărbat, dar vroiam să vă văd și știam că mă socotiți vinovată. Aveți dreptate. De cîte ori v-am făcut să mă așteptați ca apoi să vin cu o scuză prostească, iar pînă la urmă să prefer să nu vă explic nimic. N-aș fi vrut să vă spun, dar cu toate că nu mai trăiam împreună, eu nu eram complet despărțită de soțul meu și el mă urmărea la orice oră. Odată, cînd m-ați invitat la cinema, imediat cum am ieșit din casă l-am văzut așteptîndu-mă la colț. Mă amenințase că m-ar lovi în stradă dacă m-ar vedea cu un bărbat și mi-a fost teamă să nu se în-

tîmple chiar în prezența dumneavoastră. De aceea nu am venit, apoi mi-a fost rușine să vă explic cît de mult doream să vă văd și nu puteam.

Începu atunci să plîngă în tăcere, iar eu nu știam ce să fac. I-am luat mîna și i-am strîns-o în mîna mea. Olga se întoarse și mă privi, i-am dus apoi mîna la buze într-un gest de tandrețe frecvent în Europa, dar care aici, cu o femeie mai tînără decît mine și pe care abia o cunoșteam, mi se păru grotesc.

— M-ați înțeles ? întrebă.

— Da. Vreau să cred totul, am răspuns coborîndu-mi privirea pentru a n-o speria cu noua mea atitudine. Am simțit-o sprijinindu-se de umărul meu, iar fața ei se afla foarte aproape de a mea. Am sărutat-o pe frunte și, fără nici o îmbiere din parte-mi, lăsă capul pe spate pentru a o săruta pe gură. Baticul de mătase îi căzu complet, iar părul ei blond încadra în dezordine figura-i copilărească și ochii ce mărturiseau că au cunoscut cîndva dorința. Am privit în ochii ei verzi încercînd să pătrund misterul acestei întîlniri dorite pe parcursul atîtor luni care se realiza în împrejurări atît de neașteptate și am sărutat-o odată și încă odată, repetîndu-i numele :

— Olga, Olga.

După cîteva minute m-a întrebat :

— De ce rîdeți ?

— Nu rîd.

— Ba da, rîdeți de ceva.

I-am vorbit atunci de felul fericit în care a apărut dragostea noastră, tocmai cînd mă hotărîsem să n-o mai văd niciodată.

— Eu știam că trebuie să ne întîlnim cîndva. De aceea mi-a făcut multă plăcere cînd v-am văzut astăzi pe stradă, după atîta timp. Dar acum spuneți-mi cine a fost prietenul care v-a spus că-l caut la telefon ?

— Nu are importanță, Olga. Eu cred ce-mi spui dumneata, nu-mi cere să-ți dau acest nume.

Mă mințea ? Îmi spusese adevărul cînd mă asigurase că nu a căutat niciodată un bărbat pentru a-i cere s-o invite undeva ? Cum aș putea ști ? Realitatea era că, datorită celor povestite de Muir despre ea, luasem hotărîrea de a nu mai veni la *El Prado*, iar ea a trebuit să

facă ceea ce nu ar fi îndrăznit într-o altă împrejurare : să mă cheme la telefon și să-mi ceară o întîlnire. Ce importanță aveau ceilalți ? Simpatia ei pentru mine îmi fusese dovedită în această seară, iar la vîrsta mea nu puteam spera nimic mai mult.

Am rămas în același loc, continuînd să vorbim timp de două ore, iar cînd au plecat celelalte mașini mi-a cerut s-o conduc spre casa ei, într-un cartier foarte îndepărtat și printre cele mai sărace din oraș.

Începuse să cearnă pe caldarîm o ploaie măruntă iar luminile slabe abia permiteau să se distingă în semiobscuritate siluetele rare ale trecătorilor ce nu se aflau încă pe la casele lor la ora aceea tîrzie. Becurile colorate de la barurile de noapte cu izbitoarele lor reclame care invitau publicul, constituiau singurele semne de viață în liniștea de mormînt prin care înainta automobilul ; în acest timp, Olga își continua sporovăiala ei copilărească, care mă cucerise întotdeauna de cînd începusem să tăifăsuim la salonul *El Prado* sub pretextul practicării limbii spaniole.

— Eu nu mi-am pierdut niciodată nopțile. Nu cunosc nici un restaurant și nici un cabaret. Soțul meu era foarte gelos ; nu mă lăsa să ies niciodată. Odată m-a convins o prietenă să merg să-i sărbătorim ziua și soțul ei și-a propus să mă îmbete. Îmi pierdusem capul și m-am simțit foarte rău. A fost singura dată. Cînd am ajuns acasă și el a văzut cum eram, m-a bătut... Ce barbarie ! Nu știu cum am rezistat atîta timp cu acest bărbat...

— L-ai iubit ?

— La început, da. După aceea am rămas pentru băiat, ca să aibă tată. Trebuie să fie oribil pentru un copil să vadă în fiecare zi alte figuri de bărbați în casa mamei sale.

Mașina continua să alunece pe asfaltul lucios de umezeală și Olga, neglijînd prezența mea, își depăna gîndurile :

— Dacă ați ști de cîte ori mi-am imaginat că vom ieși împreună, așa, noaptea, în mașină ; iar pe stradă să nu fie nimeni, ca și cum am merge departe, departe...

— Acum ești mulțumită ?

— Da, fericită. Dar să ne tutuim.

— Ești fericită ? Îmi place felul în care o spui. Pare din tot sufletul.

— Vom fi foarte fericiți. Nu mă mai interesează nimic. Cînd te-am chemat totul era hotărît.

— Ce era hotărît ?

— Că tu vei fi bărbatul meu, tovarășul meu, amantul meu, soțul meu, ce-o fi. Cum te vei numi contează cel mai puțin.

— Nu știu. Este adevărat că în această seară tu ești sinceră și acum am încredere în tine ; dar eu sînt prea serios, sînt în vîrstă, și cine știe dacă mîine un tînăr oarecare, un Muir, care știe să danseze și să spună lucruri amabile nu va sfîrși prin a mă îndepărta.

— Nu. Sînt sigură așa cum există dumnezeu că poți conta pe dragostea mea atît cît vei vrea tu. M-am gîndit mult, am șovăit luni și luni, iar cînd am spus : cel care-mi trebuie mie este B., știam că îți pot fi credincioasă toată viața. Eu nu vreau aventuri cu băieți de societate ; ceea ce vreau este o persoană sericasă care să mă respecte și să mă iubească.

In acel moment am oprit mașina, am luat-o în brațe și am sărutat-o din nou.

— Nu, aici nu. Ne vede lumea.

— Și ce importanță are ?

— Nu. Acum nu.

Am continuat s-o sărut, apoi am întrebat-o dintr-o dată :

— Vrei să fii a mea ? Simți că vrei să fii a mea ?

— Nu mă întreba. De asta nu se vorbește.

— Nu te întreb nimic. Cînd tu singură vei înțelege că trebuie să fie așa, să mi-o spui. Va fi dovada că mă iubești. Iar pînă atunci eu voi aștepta cum am așteptat atîtea luni.

— Pentru ce spui asta ? Ești ciudat.

— Ciudat ? De ce ? Care este apogeul dragostei între două persoane libere ?

— Da, însă de asta nu se vorbește.

Era una din reacțiile educației catolice cu care eram deja familiarizat.

— Știi Olga, i-am spus, a fost un mare noroc că totul s-a petrecut astfel. Acum două luni sau un an nu aș fi avut atîta nevoie de tine ca acum. Aveam mulți prieteni, multe relații și mulți bani. Acum, în schimb... Nu știu dacă ai aflat. M-au pus pe lista neagră.

— Asta ce mai e ?

— Cum să-ți explic ? Tu-l cunoști pe Muir, nu este așa ? Am privit-o cu atenție pentru a-i vedea reacția la numele lui, dar ea făcu doar o mișcare afirmativă din cap. Bine. Muir alege dintre germanii și italienii care trăiesc aici, pe cei care sînt dușmanii Statelor Unite, cei care-l ajută pe Hitler. Pentru ca să-i știe toată lumea se trece numele lor într-o listă numită „publică", dar pe care lumea o numește neagră, și din acel moment toți cei care-i ajută în comerț, în profesiune sau politică trec drept dușmani și sînt trecuți la rîndul lor pe listă.

— Atunci, totul depinde de Muir ?

— Nu numai de Muir. Sînt necesare anumite probe, anumite denunțuri care să dovedească că o persoană cooperează cu guvernul lui Hitler.

— Și tu, cu ce i-ai ajutat ?

— Eu nu i-am ajutat cu nimic. De aceea este o nedreptate că m-au pus pe listă.

— Dar... pentru ceva te-au pus.

— Nu știu pentru ce. Este un mister.

— Nu ai nici o idee ? Și nimeni nu poate să-ți spună ?

— O doamnă care-mi este prietenă mi-a spus ceva care la început mi s-a părut absurd, dar care acum nu mi se mai pare. Cu un an în urmă am avut o discuție cu unul din verii mei care este pe jumătate nebun. El este directorul unei mari intreprinderi și a contat permanent pe voturile mele pentru a fi ales. Niște prieteni mi-au propus să le dau voturile corespunzătoare acțiunilor mele pentru a-l scoate de la conducerea acestei intreprinderi și poate, ca să se răzbune sau ca să ne împiedice să-l destituim a inventat ceva împotriva mea încît să fiu pus pe lista neagră. Cel puțin asta este explicația prietenei mele. Eu nu am crezut-o la început, dar după aceea s-au petrecut o serie de lucruri care mi-au dat mult de gîndit...

— Cum sînteţi voi bogătaşii. Războaiele care se poartă, mă întrerupse Olga.

— Ceea ce pare mai ciudat, am continuat eu, este faptul că într-o zi, la Fusagasugá, l-am întîlnit pe vărul meu, Fritz, şi pe Muir luînd masa împreună, iar în perioada în care eu mai aveam relaţii cu Fritz nici nu se cunoşteau.

— Totul pentru bani! Totul pentru bani! Repetă Olga, ca şi cum ne-ar fi condamnat pe noi toţi, cei bogaţi, la un loc. Cîte nu se povestesc într-un serviciu ca al meu... Ai putea crede, dacă ţi-aş spune, că în această după-amiază un client, vorbind de corupţia din societate, mi-a spus o poveste despre o doamnă bogată şi un cal, care trebuie să fi fost minciună, iar dacă nu, atunci noi cei săraci nu sîntem fiinţe umane la fel cu cei bogaţi.

— Eu cunosc într-o oarecare măsură ce se petrece în lume. Povesteşte-mi istorioara şi-ţi voi spune dacă aşa ceva se poate întîmpla.

— Nu ştiu dacă este adevărat. Domnul acela spunea că este îndrăgostit de o persoană căsătorită, iar, aceasta i-ar fi promis ca în cazul în care soţul ei nu-i va face cadou un cal de Crăciun, *se acuesta con el* [1].

Am simţit că lumea începe să se învîrtească în jurul meu, ca în ziua în care, împreună cu Linding, băusem două sticle de coniac la Grand Hotel, la întoarcerea din Matterhorn, după şase ore de rătăcire prin munţi fără ghid. Nu am avut timp să mă gîndesc şi nici să mă concentrez asupra unui răspuns care să satisfacă curiozitatea Olgăi. Am întrebat prosteşte:

— Cine este acest client?

— Nu, domnule... răspunse Olga, care-şi dădu imediat seama de încurcătura mea. Nu-ţi spun decît în schimbul numelui persoanei pe care eu o caut la telefon pentru a-i cere să mă scoată la plimbare cu maşina.

— Nu. Te-am întrebat ca să ştiu dacă-l cunosc, fiindcă trebuie să fie un mare mincinos. Dar, dacă nu vrei să-mi spui, treaba ta...

— Nu-ţi spun.

---

[1] Se combină cu el în lb. spaniolă (n. tr.).

— Cel puțin răspunde-mi la un lucru : eu îl cunosc ?

— Da, foarte bine. La *El Prado* mereu spuneați că vă întîlniți în timpul săptămînii în aceleași locuri.

— Să nu mai vorbim despre asta. Să vorbim mai bine despre noi. Cînd ne vedem ? Ești foarte sigură că ceea ce simți acum nu este un capriciu, că nu cauți o aventură trecătoare ca apoi să mă părăsești ?

— Nu mă cunoști. În viața mea nu a existat un alt bărbat în afară de soțul meu. Nu sînt făcută pentru aventuri.

— Vrei să mă chemi mîine la pensiunea *Le Touquet* și să mi-o repeți, după ce te vei fi gîndit la toate cele întîmplate în seara asta, și fără a fi lîngă mine ?

— Bine. Te voi chema și atunci vom stabili cînd ne vom întîlni.

I-am dat un ultim sărut și m-am întors la hotel cu mai multe iluzii decît un student care a cucerit prima sa iubită. Aproape uitasem de doamna cu calul care nu putea fi alta decît Mercedes.

Puteai să înnebunești încercînd să descifrezi atîtea mistere dintr-o dată. Cine spune adevărul ? Olga sau Muir ? Cine să fie prietenul căruia Mercedes să-i fi făcut o asemenea propunere extravagantă ? Pentru ce-mi povestise mie intenția ei de a-l înșela pe Pérez ? Să fie totuși Mercedes eroina acestui episod ? N-ar fi putut fi altcineva care printr-o coincidență să fi dorit tot un cal de Crăciun ? Ar fi fost posibil... Dar era absurd ca povestea să fie atît de asemănătoare. În afară de asta, Olga îmi spusese că protagonistul era prietenul meu. Era, de asemenea, imposibil să știi dacă ea spunea adevărul. Cele povestite de Muir despre Olga se apropiau mult de adevăr, și ea însăși recunoscuse, în prezența mea, că de teama soțului ei, a trebuit să-mi dea explicații mincinoase. Nu mi le dădea acum de teama mea ? În tot cazul, povestea cu calul nu putea fi inventată. Ce interes ar fi avut s-o inventeze ? S-ar fi putut întîmpla ca Mercedes să fi făcut și altui prieten confidențe, cum îmi făcuse mie, iar acesta să fi profitat, ca și cum ar fi fost vorba despre el, pentru a o intriga pe Olga și a putea discuta cu ea în mod deschis un astfel de subiect. Aceasta era pentru mine singura explicație satisfăcătoare.

Rîul lăcomiei nu mă purtase pe apele sale spre vreun ţărm liniştit unde să-mi aşez cortul. Dimpotrivă, încurcatele rivalităţi economice, atît de asemănătoare luptei duse de omul alb în păduri pentru aur, diamante, cauciuc sau blănuri scumpe, mă aruncase în abisul listei negre din care doar Muir putea să mă salveze. Pentru ce n-aş fi putut pătrunde pe calea dragostei în hăţişurile acelei lumi care, în ciuda oricăror piedici, continua să mă fascineze cu misterele sale?

XVIII

Există aici, în unele zile, o uşoară senzaţie de vară europeană, cînd lumina soarelui pare că se prelungeşte cîteva clipe mai mult, conturînd în roşu strălucitor profilul munţilor. S-ar spune că ora crepusculului ar fi fost în mod miraculos întîrziată, făcînd posibilă lăsarea nopţii după ora şapte seara. În acest timp, briza, tîrînd cu foşnetul ei caracteristic frunzele uscate ale arborilor, aducea în memoria străinului anotimpul acela din Anglia, cunoscut sub numele de „vara indiană", o nouă vară în plină toamnă, înainte ca zăpada şi frigul iernii, vestitori implacabili ai morţii anului, să domnească definitiv asupra naturii.

Asemenea acestor zile, apăreau în viaţa mea ultimile zvîcniri ale inimii, sub licărirea privirii copilăreşti a Olgăi, ce lumina tristeţea proscrisului care eram.

Cine nu cunoaşte farmecul exercitat asupra bărbatului de defectele femeii idealizate prin dragoste, nu-şi va putea explica niciodată pasiunea mea pentru o fiinţă atît de neinstruită şi de naivă ca Olga. Totala ei ignoranţă asociată cu felul său spontan şi simplu de a judeca lucrurile subjugaseră în mod definitiv voinţa mea. Chiar acum, scriind aceste rînduri, cînd pot analiza cu răceală sentimentele mele, ştiu dinainte că imediat ce mă voi

afla în preajma ei, duminica viitoare, voi uita că am gîndit astfel și mă voi lăsa din nou stăpînit de ființa ei, așa cum mi s-a întîmplat mereu, de la a doua întîlnire cînd mă chemase să-mi confirme că tot ceea ce-mi spusese la *Marianao* fusese rodul unei hotărîri irevocabile.

Dragostea se alimentează cu incertitudini și moare cînd își face loc rațiunea pentru a-l judeca pe cel iubit. Nu întîmplător anticii își imaginau atracția fatală a sfinxului sub forma unei enigme de nedescifrat. La unele femei, trăsăturile sufletești cele mai contradictorii se întrepătrund, formînd un păienjeniș dens ce nu-ți permite să le judeci cu limpezime, menținînd vie de-a lungul anilor flacăra celor mai inexplicabile pasiuni. Inexplicabile pentru cei care n-au fost prinși în urzeala subtilă a îndoielii.

Unitatea contrariilor. De ce se apropie mai mult la femeie răutatea extenuantă, dacă nu de igenuitatea cea mai perfectă ?

Nu se confundă inteligența cu prostia în punctele lor extreme ?

Nu este cea mai perfectă formă a celei mai perverse cochetării manifestarea aparentă a unei solicitudini materne față de persoana iubită ?

Nu este disprețul uneori semnul cel mai sigur al dragostei ?

Olga mă fascina ca un abis de mistere de nepătruns prin acele contradicții ale firii ei pe care le intuisem încă din ziua în care-mi relatase aversiunea sa pentru controlul medical general, cînd în același timp nu se jena să trăiască cu un bărbat sub același acoperiș unde locuiau și surorile ei mai mici.

Olga era ingenuă ? Era cochetă ? Era inteligentă ? S-ar fi alăturat vieții mele în mod spontan, în după-amiaza aceea, cînd ea însăși recunoscuse că i se prezentaseră perspective mai îmbietoare, dacă ar fi fost împinsă doar de interese materiale ?

Puteam să-mi chinui mintea o veșnicie fără să-mi pot lămuri cauza misterioasă care mă ținea legat de destinul ei.

— Olga, eu am avut multe aventuri și aș dori ca tu să fii mai mult decît toate astea ; să nu fii un capriciu,

ci ultima și definitiva dragoste a vieții mele, îi spuneam, sperînd să găsesc ecou sincerității mele.

— Eu nu sînt o aventură pentru nimeni. Nu ai pentru ce să-mi spui asta.

— Eu nu spun că ești o aventură pentru cineva, dar nu vreau să fii pentru mine.

— De aceea nu are rost să mai discutăm.

Avea ea dreptate ? Aveam eu ?

— Olga, ești sigură că într-o zi ai să vrei să fii a mea ? Am întrebat-o din nou la a doua noastră întîlnire.

— De acest lucru nu se vorbește, îmi răspunse.

— Dar tu singură mi-ai spus că nu interesează cum se va numi relația noastră, că vei fi prietena mea, soția mea, tovarășa mea, amanta mea. Ce diferență este față de ce te întreb eu ?

— Este mare deosebire. Există lucruri despre care poți vorbi sau despre care nu poți vorbi.

— Da. Nu crezi însă că pentru orgoliul unui bărbat contează mai mult să știe că o femeie cedează din dragoste și nu printr-o vulgară cucerire ?

— Eu ți-am spus că te iubesc. Pentru ce să vorbim de lucruri atît de urîte ?

— Mă iubești într-adevăr ? Vrei să te dăruiești toată dragostei mele ?

— Ești chiar culmea...

Apoi în altă zi :

— Aseară m-am întîlnit cu soțul meu pe stradă. M-a oprit și m-a insultat. Mi-a spus : „știu că ai ajuns o tîrfă".

— Ți-a spus asta ?

— Da. Tîrfă.

Ce stranie plăcere putea găsi în a-mi repeta acest cuvînt ? Să fi fost oare inocență ? Sau era obișnuința de-a folosi un limbaj atît de vulgar ? Nu doream nici s-o întreb nici să știu.

Uneori îi dădeam cărți, biografii ușoare sau nuvele pe înțelesul ei cu speranța că se va instrui și că le vom putea comenta apoi împreună.

— Nu am avut timp, îmi răspundea, cînd o întrebam de vreuna din ele. Am s-o citesc săptămîna viitoare.

Și așa treceau zile și luni fără să ne putem întîlni vreodată pe un teren comun în aprecierea vieții spirituale.

Graba de a mi le restitui era singurul lucru care o forța să le aducă în conversație.

— Am trei cărți de la tine. Joi ți le aduc.

— Dar eu nu ți le dau ca să ai ce să-mi înapoiezi. Le-ai citit ?

— Pentru ce să citesc cărți ? Părintele spune că din romane se învață lucruri rele. Eu n-am să citesc povești pentru copii, iar celelalte sînt pline de porcării.

Instinctul ei primitiv, răspunsurile infantile, reprezentau mai mult pentru dragostea mea decît o expunere critică, elevată și înțeleaptă.

— Ai dreptate, îi spuneam, mîngîindu-i pletele blonde. Ce fetiță ! Ce fetiță !

— Vreau să te prezint celor de acasă, îmi spuse într-o zi. Mama și surorile mele vor să te cunoască, ca să poți veni la mine cînd vrei.

— Nu. Nu vreau să-ți cunosc familia.

— Atunci nu mă iubești ?

— Ba da. Dar nu sînt prietenul familiei tale ci al tău.

— Soțul meu locuia cu ai mei.

— Eu nu sînt soțul tău și nici nu pot locui în casa ta cum făcea celălalt.

— Atunci nu mă iubești.

— Nu este adevărat. Te iubesc. Mai bine îți plătesc un apartament și vei sta într-un loc unde ne putem întîlni cînd dorim. Un loc mult mai bun decît unde locuiești tu.

— Eu nu vreau să locuiesc mai bine, ci să locuiesc cu mama.

— Atunci ia-o și pe mama ta.

— Mama și surorile mele nu pot accepta favorurile tale. Dacă mă iubești îmi vei face plăcerea să vii la mine acasă așa cum ți-am cerut.

Avea dreptate. Eu n-o iubeam îndeajuns încît să mă supun dorinței ei de a mă face prietenul familiei sale.

— Să ne căsătorim, Olga.

— Nu. Am fi amîndoi nefericiți. Tu ești bogat și ai prieteni bogați. Pînă la urmă îți va fi rușine să le prezinți

ca soție o femeie atît de simplă ca mine, care nu știe să se îmbrace, să vorbească, care nu a călătorit...

— Te iubesc și asta este cel mai important lucru. Vom merge să trăim în Mexic, în Chile, sau unde vrei tu. Ne vom reface viața împreună.

— Nu. Eu cred că aici, putem fi fericiți, fără să ne căsătorim. Pentru ce să ne complicăm ? Nu ne lipsește nimic și nimeni nu ne deranjează. Putem continua să ne vedem și să ne iubim ca acum, în timp ce, dacă ne-am căsători, va trebui să locuim împreună, iar eu nu sînt la înălțimea ta.

— Ba da, ești...

— Nu. Tu știi bine că nu.

S-ar putea imagina cineva mai dezinteresat ? S-ar putea concepe mai multă noblețe ? Dialogul cu Olga asupra eventualei noastre căsătorii îmi dezvăluia o ființă care, cu toate limitele ei, era dotată cu un ascuțit simț al realității. Cu toate că o iubeam, trebuia totuși să mă plec în fața argumentelor ei. Nu am fi putut fi fericiți. Ne născusem în medii diferite, incompatibile, încît era imposibil să ne facem vise de viitor pentru o viață în comun. Cum putea Olga la vîrsta ei să ghicească ceea ce mie îmi scăpa cu toată experiența pe care o aveam ? Da. Odată trecute primele luni ale pasiunii nici eu nici ea nu ne-am fi simțit bine căsătoriți.

Se apropia Crăciunul și vroiam să mai adun încă odată prietenii la o petrecere. La *Atlantic* intrase în tradiție să se servească o cină pentru asociați, iar eu îmi propusesem să-mi rezerv o masă pentru a-mi invita prietenii cei mai intimi.

L-am chemat pe Beteta.

— Ce veşti îmi dați ? Cum merge problema mea ?

— Bine. Foarte bine. Cînd am ceva nou am să vă anunț.

— Voiam să vă întreb dacă puteți veni cu Isolda să sărbătorim Crăciunul la *Atlantic*.

— După-amiază vin să vă văd și vom vorbi. Trebuie să mă consult și cu soția mea.

A apărut cu o sticlă de coniac, pentru a-mi spune, cu surîsul acela stereotip că avea o obligație pe care nu o

putea evita și deci nu putea accepta invitația mea. Fără îndoială Beteta era un om de lume.

— Don Diego, mă puteți acompania împreună cu soția la cina de la *Atlantic* în noaptea de 24 ?

— Imposibil, domnule K. Îmi pare nespus de rău. Crăciunul îl petrecem întotdeauna la mama, în familie. L-am chemat pe Manuel în același scop.

— Nu. Nu pot, dar ne-ar face mare plăcere dacă ați veni dumneavoastră să luați masa cu noi la prînz la *El Pinar* în ziua de 24.

— Vă mulțumesc foarte mult. Voi fi acolo la ora unu.

Manuel profită de ziua aceea pentru a-l invita și pe medicul veterinar care trebuia să-i aleagă cele mai bune exemplare dintre vitele sale pentru o expoziție. Am stat toți trei pînă seara de vorbă, în timp ce soția sa se dusese după cumpărături aproape imediat după prînz, în vederea pregătirii unei cine intime la *El Pinar*, în noaptea de Crăciun.

Numai doctorul Fausto, medicul meu, cu cinismul său, proverbial la *Cabrera*, îmi spusese cu francheță adevărul :

— Veniți în noaptea asta la barul *Las Aguilas* și vom sta de vorbă. Acum nu vă pot spune nimic.

Localul era înțesat de lume și cu mare greutate am obținut o masă într-un colț plin de fum unde abia ne puteam auzi, în mijlocul strigătelor asurzitoare de la bufet.

— Uite, domnule K., începu el. Eu vă stimez foarte mult, dar nu am curajul să vă accept invitația de a merge împreună într-un loc public cum este *Atlantic*-ul, cînd numele dumneavoastră figurează pe lista neagră nord-americană și toată lumea o știe după scandalul de la *Central*.

Nu aveam ce să-i răspund. Am rămas privindu-l fără a părea mirat, iar el, cînd văzu reacția mea atît de încurajatoare pentru intențiile sale, îmi înconjură prietenește umerii cu mîna stîngă, iar cu dreapta puse pe masă o cheie, spunîndu-mi surîzînd :

— Nu vă mai faceți proiecte să vă sărbătoriți Crăciunul în public. Aici este cheia de la *El Buque*, casa mea din nord, pe care o cunoașteți. Nu voi merge acolo toată săptămîna, iar în tot acest timp va fi doar o bă-

trînă servitoare care este... mormînt. Căutați-vă o prietenă și petreceți acolo noaptea Crăciunului în intimitatea salonului cu vederea spre rîu. În bar există băuturi, iar la gramafon se pot asculta multe bolerouri noi.

— Vă mulțumesc cu toată sinceritatea, dar nu știu ce să vă spun. În realitate ideea de a pleca chiar în această după-amiază sau în ziua următoare cu Olga la *El Buque* mă făcea să-i smulg cheia din mînă și să accept imediat propunerea sa ; dar vechea ipocrizie protestantă mă sfătui să-mi disimulez intențiile.

— Acceptați ca pe o favoare ce mi-o faceți mie, altfel mă voi simți prost că v-am făcut o asemenea propunere.

Am luat cheia și i-am mulțumit, manifestîndu-mă ca și cum aș fi primit ca să-i fac lui pe plac.

În aceeași după-amiază, cînd am ieșit cu Olga cu mașina, ca deobicei, i-am spus :

— Astăzi am o surpriză : „darul fetiței sărace" (este numele dat sărbătorilor de caritate în această perioadă a anului pentru copiii de cerșetori).

— Ce este ? Ce-mi faci cadou ?

— Vezi sticla asta de șampanie ? O vom bea amîndoi la *El Buque*, casa de la țară a unui prieten. Este un loc cum tu n-ai mai văzut. Cu o grădină imensă la marginea unui rîu și cu niște ferestre mari prin care se pot privi stelele toată noaptea.

Olga rîse și rosti :

— Astăzi mi-am pus rochia roșie care mi-ai spus că-ți place.

— Da. Ești ca o regină care serbează „darul fetiței sărace". Ca o regină... !

Mașina luneca ușor pe strada cu cireși sălbatici, în timp ce eu țineam în palmă mîna tremurătoare a Olgăi.

— Intotdeauna mi-au plăcut mîinile tale... Au fost primele mele prietene. Intimitatea noastră a început de la mîini. Dacă într-o zi vei dori să nu-mi mai fii credincioasă, mîinile tale vor fi ultimele care mă vor trăda.

— Eu nu am mîini frumoase sînt destul de mari, ca de bărbat.

Era adevărat, ființa aceea fragilă avea niște mîini cu aspect viril, disproporționat de mari. Pentru prima dată Olga îmi atrăsese atenția asupra acestui defect.

— Cu atît mai bine că nu sînt frumoase. Vor fi mai puțin vanitoase și mai fidele.

Am intrat cu mașina pînă la ușa casei și am coborît pe furiș ca și cum ne-am fi temut de o întîlnire nedorită. Nu era nimeni. Eu însumi am coborît jaluzelele din salon și m-am dus la frigider ca să caut gheață și apoi pahare pentru sărbătoarea noastră.

Olga nu gustase niciodată șampanie și privea plină de uimire preparativele mele. Cînd dopul de la sticlă a sărit cu zgomot pînă în tavan, îmi zise :

— Vreau să fac ceea ce am văzut într-un film... Ne vom săruta cu gura plină de șampanie. Și mă sărută trecînd o sorbitură de băutură din gura ei în gura mea.

Să fi învățat Olga acest lucru dintr-un film ?

— Mi se pare ceva atît de deosebit dragostea ta, i-am spus, încît mă îndoiesc uneori că ar fi adevărată. M-ai lăsat de atîtea ori să te aștept și ai putut sta atîta timp fără să mă vezi...

— Te-ndoiești ? Atunci pentru ce crezi că am venit dacă nu pentru că te iubesc ?

Pentru ce venise ? Nu era oare aceasta forma involuntară a cedării sale, a dăruirii ei totale, a dorinței ei de a fi a mea ?

Am luat-o în brațe și am dus-o pe un divan aflat în penumbră în locul cel mai discret al salonului. Era ca moartă și nici un cuvînt nu i-a ieșit de pe buze, în timp ce eu în zadar, încercam odată și încă odată să grăbesc actul amorului.

— Ce se întîmplă ? Ce se întîmplă ? Întrebam fără să știu nici eu la ce mă referam.

Olga păstra cea mai deplină liniște, iar brațele ei atîrnau fără vlagă de-a lungul trupului, ca și cum ar fi fost cuprinsă de o apatie totală față de tot ce se întîmpla în lumea celor vii. În patul acela pe care ni-l rezervase destinul, ea nu era o ființă omenească ci materie inertă, barcă tîrîtă de șuvoiul nesfîrșit al fluviului eternității.

În grăbita căutare a trupului, mîinile mele îi atingeau coapsele-i reci cu speranța de a găsi o cale spre potolirea dorințelor. Parfumul pielii ei catifelate răscolea simțurile mele cu aroma intensă a unui fruct copt,

o piersică sfîșiată involuntar de o mînă nepricepută. O liniște de mormînt domnea în jurul nostru, iar Olga, imobilă, asista într-o muțenie solemnă la ritualul executat de mîinile neîndemînatice ce o eliberau de îmbrăcămintea ei. Nici un cuvînt de protest. Nici un gest de aprobare. Nici o încercare de a mă ajuta nu s-au ivit în explicarea acelei rigidități deconcertante. Olga mă lăsa să fac ce voiam cu trupul ei, pe care eu îl mișcam dintr-o parte în alta, ca pe o enormă păpușă de cîrpă, lipsită de simțuri, și complet diferită de ființa cu care avusesem cu cîteva minute înainte un arzător dialog amoros.

Singurul semn de viață care pătrundea dintre mătăsurile roz era respirația întretăiată provocată de neliniștea minutelor nesfîrșite care preced consumarea dorinței. Parfumul răsuflării ei mă domina complet ca și cum ar fi fost emanat în același timp din gură, din sînii sau din lobii urechilor ei. Dar simțurile mele, îmbătate de miracolul acelei dăruiri atît de rîvnite nu voiau să răspundă comenzilor dictate de creier de la înălțimea conștiinței. O ultimă speranță mai arunca raze slabe de lumină în îmbulzeala aceea de senzații inexplicabile ce-mi stăpîneau mintea. Dacă Olga ar reveni la viață, la auzul glasului ei, dorința mea s-ar fi îndreptat automat spre realizarea ei, iar deznodămîntul întîlnirii noastre ar fi încetat să mai fie sentimentul acela de frustrare care ne învăluise pînă acum ; dar pentru a fi readus la viață, trupul ei cerea împlinirea sa cu al meu, ca unic remediu al acelei nesfîrșite letargii. Era un cerc vicios diabolic în care nici unul nu putea rupe paralizia simțurilor fără ajutorul celuilalt.

— Ce se întîmplă ? Ce se întîmplă ?

Totul a fost în zadar. Corpul meu nu a vrut să asculte impulsul inimii și nu-mi rămînea decît să recunosc. Am sărutat-o pe Olga ca s-o aduc la realitate și am invitat-o să terminăm șampania pe care abia o începusem.

— Am să fiu foarte nervoasă după asta. N-am să pot dormi, a fost singurul comentariu cu aluzie la cele întîmplate.

Simțeam cum moartea și rușinea mi se oglindeau pe chip. Ce va gîndi Olga, după eșecul acela atît de neaș-

teptat? Cum aș fi putut să-i explic că singurele vinovate erau zilele acelea agitate și însăși intensitatea dorinței mele?

În mașină, în timp ce ne întorceam în liniște spre oraș, mă întrebam dacă va mai consimți să iasă cu mine, cum făcuse pînă atunci; în același timp, singura posibilitate de a mă convinge mă înfricoșa, ca și cum aș fi cunoscut dinainte implacabilul refuz.

Astfel, mîhnit, m-am întors la pensiunea *Le Touquet* după ce o condusesem acasă, despărțindu-ne fără o sărutare, fără promisiunea de a ne revedea, fără un cuvînt tandru ca și cum asupra fiecăruia dintre noi apăsa în mod inconștient sentimentul culpabilității pentru cele petrecute.

Această lume străină mă respinsese în mod definitiv. Nici ambiția, nici lăcomia și nici dorința n-au reușit s-o supună. Însăși viața mă pusese pe lista neagră între cei „zbuciumați pe pămînt" ai cărții sfinte.

XIX

„Această petrecere va fi nunta din evanghelie", spunea în tinerețea mea Linding cînd voia să refuze o invitație și tot grupul de prieteni trebuia să facă la fel. Astăzi, gîndindu-mă la cina mea de Crăciun nereușită, am recitit această parabolă și mi s-a părut scrisă în zilele noastre:

„Împărăția cerurilor asemănatu-s-a unui împărat care a făcut nuntă fiului său și a trimis pe slugile sale ca să cheme pe cei poftiți la nuntă, dar ei n-au voit să vină. Iarăși a trimis alte slugi, zicînd: Spuneți celor chemați: Iată, am pregătit ospățul meu; juncii mei și cele îngrășate s-au junghiat și toate sînt gata. Veniți la nuntă. Dar ei, fără să țină seama, s-au dus: unul la țarina sa, altul la neguțătoria lui; iar ceilalți, punînd mîna pe slugile lui, le-au batjocorit și le-au ucis. Și

auzind împăratul de acestea, s-a umplut de mînie şi trimiţînd oştile sale, a nimicit pe ucigaşii aceia şi cetăţii lor i-au dat foc. Apoi a zis către slugile sale : Nunta este gata dar cei poftiţi n-au fost vrednici. Mergeţi deci la răspîntiile drumurilor şi pe cîţi veţi găsi, chemaţi-i la nuntă." (Matei XXII, 2—9)

Aşa s-a întîmplat şi cu cina mea de Crăciun. După ce mi-a fost imposibil să obţin, întocmai cum mă prevenise doctorul Fausto, de la prietenii mei, cei care participaseră în ajunul includerii mele pe listă la masa dată de mine la *Atlantic,* să consimtă să fie cu mine în noaptea de Crăciun, a trebuit să mă resemnez s-o sărbătoresc în condiţii cu totul diferite. Toţi erau desigur stăpîniţi de teama de a nu fi văzuţi în compania mea şi de a nu-şi vedea astfel afacerile şi celelalte interese compromise din cauza măsurilor discriminatorii ale guvernului american care, în afară de biserică, era singurul respectat şi temut în cercul acela de privilegiaţi.

Condiţia de străin duşman la care era redus oricine al cărui nume fusese trecut între cele adăugate listei publice, nu ar fi avut prea mare importanţă. Ajung chiar să cred că mulţi dintre prietenii mei, convinşi de nedreptatea care mi se făcuse, imputîndu-mi-se activităţi ostile cauzei aliaţilor, ar fi dobîndit pe parcurs certitudinea nevinovăţiei mele. Cel puţin aşa mă lăsau să cred în convorbirile noastre particulare. Dar cum Muir îmi spusese foarte clar încă de la prima noastră întrevedere, cînd m-am dus să protestez împotriva includerii mele pe listă, că ambasada nu era un tribunal al dreptăţii care să deschidă proces cu probe şi alibiuri, ci una din agenţiile guvernului american menită să vegheze la sfîrşitul glorios al războiului, la nimic nu mi-ar fi servit asemenea martori. Era, după plastica expresie a lui Muir, ca şi cum ai putea cere gloanţelor la război să nu-i omoare pe cei care vin la luptă contra voinţei lor... De ce i-ar interesa pe oameni dacă B.K. este vinovat sau nu ? Nu le-ar fi folosit la nimic să cerceteze. Mă aflam pe lista neagră şi asta le era de ajuns pentru a mă considera nedorit.

Numai leproşii, cu faţa acoperită de o cîrpă dezgustătoare, trebuiau să fi trezit atîta silă ca noi cei incluşi pe lista neagră, printre aceleaşi fiinţe care ne răsfăţaseră pînă în ajun. Ar fi fost de o mie de ori mai bine să mori pe front, luptînd pe cîmpul de bătaie decît să te vezi repudiat de societate, ca şi cum ar fi fost ceva ruşinos ca ceilalţi semeni să aibă relaţii cu noi. Şi ce uşor se putea observa aceasta !

Din ziarele apărute a doua zi de Crăciun am aflat că Manuel oferise o cină la *El Pinar*, de la care singurul prieten lipsă fusesem eu, dar nu mă puteam plînge că eram părăsit în nenorocire, pentru că mă invitase chiar în aceeaşi zi la prînz să iau masa împreună cu veterinarul însărcinat să facă trierea exemplarelor de animale vaccinate ce trebuiau duse la expoziţie pentru a reprezenta *El Pinar*.

Din fotografii mi-am putut da seama cine fusese prezent. Se afla acolo Beteta, în toată splendoarea sa, Muir, Castañeda şi însuşi Laynez, care se scuzase faţă de mine pretextînd că, împreună cu soţia, rămîne cu mama sa să petreacă în familie. Lipseau doar Pérez şi Mercedes. Nici unul din prietenii mei nu-mi acceptaseră invitaţia şi a trebuit să-mi caut alţi comeseni ca împăratul din parabolă biblică.

M-am gîndit mai întîi la compatrioţii de origine izraelită, care veneau altădată la pensiunea Miss Grace, şi care, datorită bunăvoinţei mele, rămîneau ore în şir de vorbă, comparînd situaţia lor cu a mea şi repetînd monoton refrenul : „Asta nu poate dura", dar cum cei prigoniţi dispun de antene invizibile pentru a ghici pericolul, evitau acum şi ei prezenţa mea, iar cînd îi întîlneam pe stradă se purtau ca şi cum nu m-ar fi văzut sau nu m-ar fi cunoscut. Aş fi invitat pe unii dintre ei, dar pentru a nu da ocazie la neplăceri, am preferat să mă abţin, fiind sigur că invitaţia mea ar fi fost refuzată într-o formă chiar mai supărătoare decît refuzurile îndulcite şi curtenitoare ale celor de la *Atlantic*. În ultima clipă a trebuit să mă resemnez şi să-mi petrec Crăciunul într-un mic salon al hotelului Lux împreună cu patru buni burghezi germani şi consoartele lor, sănătoase şi robuste ca nişte animale de tracţiune. Încă

de la începutul petrecerii m-a cuprins o imensă plictiseală față de obiceiurile lor grosolane. Nu mă mai aflam nici în lumea mea de altădată, cînd împreună cu Linding și Mondelas sărbătoream această zi în restaurantele cele mai rafinate, și nici în lumea latino-americană căreia începusem să-i simt gustul și farmecul aparte. Aceasta a fost cea mai prozaică dintre sărbători, cum mi-am putut da seama din momentul în care invitatele mele își propuseseră, tot atît de pline de bune intenții pe cît de lipsite de imaginație, să intoneze în momentul toasturilor cîntece vechi din țara noastră în acompaniamentul unui acordeon adus de patronul localului pentru a da o notă cordială acelei reuniuni de exilați.

Muzica are pentru mine o putere de evocare mai mare chiar decît cea a cuvintelor, a văzului sau a mirosului. Să auzi din nou ariile acelea familiare după atîta timp, era ca și cum ai zări un ținut drag, fără a avea speranța să-l mai atingi vreodată. Toată noaptea am vorbit de viața din Germania, evocînd cu nostalgie alte nopți de Crăciun mai puțin amare, cînd mai era încă posibil să trăiești în pace și să aștepți zile mai bune de la anii următori. Ar fi fost mai bine să nu fi organizat niciodată întîlnirea aceea! Tristețea ca și veselia sînt contagioase, iar senzația de singurătate se transmitea de la unul la altul. În zadar goleam una după alta cupele cu clasicul *Bowle*[1] preparat în mod special de mine ca să dau o notă mai plăcută acelei seri. Victime ale unui destin neîndurător, toți gîndeam, fără s-o spunem, că odată cu distrugerea patriei noastre erau îngropate și speranțele spre mai bine ale noului an ce se apropia. Cînd nu va mai exista piatră peste piatră în Berlin, Hamburg, Bremen sau Frankfurt — îmi spuneam în sinea mea — atunci se va instala și pa-

[1] *Bowle* este o băutură făcută din căpșuni și piersici fermentate în coniac amestecată cu șampanie și vin de Alsacia, foarte populară în Germania, cu toată originea ei engleză. B.K. după cum știu toți cei care l-au cunoscut, și s-au bucurat de ospitalitatea sa, era foarte amator de băutura aceasta pe care o prepara el însuși (n.a.).

cea. Cine știe cîte dintre rudele și prietenii noștri vor fi murit în fiecare noapte pe timpul acelor teribile bombardamente despre care se scria în ziare sub titluri mari, dar noi, cu toate astea, trebuia să ne bucurăm și să trăim speranța propriei noastre reînvieri. Se putea imagina o situație mai ciudată ?

Acestor preocupări de ordin general li se adăuga acum și nenorocitul incident avut cu Olga la *El Buque*. Între noi continua să plutească ca un văl invizibil senzația insuccesului meu, cu toate că ne vedeam cu aceeași frecvență dinainte și nici unul nu făcea vreo aluzie la cele întîmplate.

Doctorul Fausto, cu care m-am consultat în această problemă, m-a întrerupt în mijlocul relatării cu un sonor hohot de rîs, zicîndu-mi :

— Nu știam că sînteți atît de îndrăgostit. Nu aveți decît să mai încercați odată...

Dar eu nu mă încumetam la o nouă încercare, de teama unui nou eșec, după care mi-ar fi fost imposibil să recapăt toată acea comoară de bucurii, care era pentru mine Olga.

În după-amiaza cînd i-am dat cadoul de Crăciun, înainte de a merge să mă îmbrac pentru cina de la hotelul Lux, nici n-am îndrăznit să-i spun că i-l ofer cu această ocazie. Ne-am sărutat în mașină, așa cum făceam de obicei, iar eu, foarte atent să nu aduc în discuție ocazia ratată cu „darul fetiței sărace", evitam să-i propun, cum ar fi fost firesc în aceste împrejurări, să bem o sticlă de șampanie pentru a nu uita sărutul pe care-l învățase ea dintr-un film.

Olga, în schimb, încerca să-mi ușureze situația prin mijloace mai discrete.

— Te duci în noaptea asta la hotel Lux ? Unde vine ?

I-am dat adresa iar ea urmă :

— Întotdeauna a fost acolo un hotel, dar credeam că se cheamă altfel.

— Da. Se numea hotel Lynz însă au trebuit să-i schimbe numele.

— De ce ?

— Pentru că Lynz este un nume german și cum tot ce este german este proscris, i-au pus Lux pentru ca să fie aproape la fel, dar în castiliană.

— Hotelul este al unui german ?

— Da.

— Prieten cu tine ?

— Da.

— Și a avut permanent clienți mulți ?

— Cred că înainte de război a avut. Acum se întîmplă la fel ca și cu celelalte hoteluri și restaurante germane care se află de-a lungul șoselelor, ca tot ce e al nostru : inspiră teamă și rămîn goale.

— Nu vine aproape nimeni ?

— Ba da. Germani care nu mai au nimic de pierdut pentru că sînt deja pe lista neagră.

Toate astea i le spuneam cu sinceritate, convins fiind că includerea mea în lista publică urma să fie toată viața ca o carceră morală care-i apropie pe cei condamnați, chiar după ce au abandonat închisoarea, și încercam o umană solidaritate cu ceilalți compatrioți trecuți pe listă, proscriși pe drept sau pe nedrept, așa cum inspiră îmbrăcămintea în dungi a pușcăriașilor prin simbolul ei infamant.

Am vorbit încă de multe alte lucruri și ne-am făcut planuri de viitor. Olga, fără să deducă prea mult din ceea ce spusesem înainte rosti :

— Eu aș vrea să petrecem o noapte împreună ; dar toată, o noaptă întreagă, ca și cum am fi soț și soție.

— Da. Trebuie s-o facem odată, i-am răspuns între mîhnire și neîncredere, fără să știu dacă scena de la *El Buque* s-ar mai putea repeta.

Încă ceva mă preocupa în noaptea aceea sordidă : îi va fi făcut Pérez lui Mercedes cadou calul cu ocazia Crăciunului așa cum îi sugerasem eu discret, și fără de care ea s-ar fi dăruit unui alt bărbat ?

În dimineața aceleiași zile trecusem să-i caut și să le prezint urările mele, dar nu i-am găsit acasă. Cu o insistență care trebuie să-i fi părut suspectă portăresei, am întrebat-o dacă se aflau în oraș sau dacă au plecat la țară, însă ea n-a știut ce să-mi răspundă. Prima alternativă nu m-ar fi lămurit cu nimic, dar a doua ar fi

putut fi un indiciu favorabil că Pérez mi-a ascultat sfatul și, împreună cu Mercedes, vizitau niște crescătorii. Dealtfel, în măsura în care-i cunoșteam eu afacerile, cumpărarea unui cal pur-sînge n-ar fi constituit pentru el nici un sacrificiu material. Ca toți cei de la *Cabrera*, în anul crucial al războiului, Pérez a realizat fără nici un efort mari profituri, *cornering the market* cum spunea Castañeda, pentru a da o notă de respectabilitate britanică practicii de a acapara articole de primă necesitate într-o perioadă de lipsuri. Medicamentele și anvelopele pentru automobile și camioane, ce ajunseseră la prețuri exorbitante, prin ocuparea Indiilor olandeze de către japonezi, realizaseră pe atunci succesul speculațiilor lui Pérez și al asociaților săi. Trei sau patru mii de pesos cît putea costa un cal, nu l-ar fi făcut nici mai bogat nici mai sărac. Mercedes în schimb, ar fi putut, din cauza unei indiscreții ca aceea la care fusese martoră Olga, printr-un abuz de încredere frecvent în acest mediu, să-și piardă într-o clipă buna reputație și să intre inevitabil într-o altă listă neagră a vieții, temută de femei, prin faima de ușuratică din care ar fi fost imposibil să scape. Prietenia mea cu Mercedes începuse chiar printr-o aluzie la această temă, în urmă cu aproape doi ani, într-o noapte la *El Pinar* cînd citasem, cu ocazia unei discuții despre adulterul atît de obișnuit în această lume, un proverb referitor la infidelitatea femeii: „ardoarea bărbatului arde pielea femeii ca fierul de marcat animalele". „Cum este proverbul, domnule K.?" mă întrebase Mercedes după ce se destrămase grupul, iar eu i-l relatasem fără nici o bănuială. La ce se gîndise atunci? Avea deja în minte intenția de a-l înșela pe soțul ei, sub pretextul neînsemnat al avariției? Cine putea fi dintre cunoscuții mei beneficiarul unei astfel de promisiuni? În zadar îmi chinuiam mintea ca la un roman polițist, căutînd soluția acestei enigme. Castañeda? Muir? Manuel? Beteta? Dr. Fausto? Toți erau în aceeași măsură posibili candidați pentru gelozia subconștientă pe care o încercam. Dacă l-aș fi cunoscut pe avocatul mamei sale, care dispăruse într-un accident, după cum îmi spusese Mercedes, poate mi-ar fi fost mai ușor să îndepărtez vălul de mister al

acelui amor. Dar în noua fază a relațiilor mele cu prietenii lui Pérez, de cînd fusesem pus pe lista neagră, mi-ar fi fost imposibil să obțin informații asupra lui printre persoanele care-l cunoscuseră. Singura formă prin care mi-l puteam imagina era doar descrierea făcută de Mercedes prima dată cînd îmi relatase întîmplarea : o figură descompusă, secerată de moarte, cu baza craniului sfărîmată în fatala cădere. Mortul acela necunoscut, cu capul spart și ochi sticloși, naufragiat apărut din noianul de ani, îmi revenea ca un coșmar în mintea mea, pe măsură ce se apropia data fixată de prietena mea pentru a înfăptui cu un alt bărbat ce-i semăna, ceea ce nu putuse înfăptui cu primul.

Am ieșit după cină ușor amețit, iar lumea în jurul meu mi se înfățișa ca în una din acele imagini cu umbre chinezești proiectate de o lanternă magică pe o perdea, ca pe timpul copilăriei mele. O lume desenată în cărbune peste care trecuse mîna timpului, estompîndu-i toate trăsăturile.

Automobilele circulau ca deobicei în zilele de sărbătoare, cu viteză maximă, conduse de șoferi beți, în noaptea aceea euforică în care unii sărbătoreau nașterea mîntuitorului. Lumini de toate culorile străbăteau grădinile caselor din cartierul bogat și se auzeau printre ferestrele întredeschise acordurile orchestrelor care însoțeau la dans, pe cei fericiți, pînă în zori.

În atmosfera ireală a acelei nopți mai exista o altă batjocoritoare coincidență : să auzi trei sau patru muzicanți luați de pe stradă, asemănători cu lăutarii din Serbia și România, alternînd cu gramofonul și executînd cu mare plăcere, între un disc și altul orice cîntec sentimental cerut de public.

Erau atît de departe zilele tinereții mele, cu lumea aristocratică din Zagreb, ca și cele cîteva luni de aici pe care le putusem trăi în pace în mijlocul celor de la *Cabrera*, auzind vorbind de „lumea bună" și de capitaluri ce se puteau realiza în șase luni !

Drumul la întoarcere mi se părea nesfîrșit, pe măsură ce străbăteam, ocolind cu mai multă precauție ca oricînd, fiecare dintre colțurile și străzile principale ale orașului gîndindu-mă la perspectivele noului an, care

va începe peste cîteva zile. Mă simţeam dintr-o dată îmbătrînit cu douăzeci de ani, obosit şi singur, ca şi cum tragedia mea şi a ţării mele mi-ar fi apărut pentru prima dată în toată amploarea. Nu-mi rămînea altă consolare decît să mă cufund, chiar dacă renunţasem total de mult timp, în lumea ştirilor de pe front, lume insesizabilă şi himerică, întocmai ca-n poveştile orientale cu necazuri şi bucurii de necrezut, pe care povestitorul te lasă să le descoperi puţin cîte puţin în mijlocul unor cumplite frămîntări.

XX

Continuam să ascult la nesfîrşit vocea lui Gómez, cu „Ultimile ştiri" care răsuna ca urletul unui animal rănit, pe care ecoul pădurii îl repetă de mii de ori, cînd striga ca un nebun anunţînd la radio : „Peste cîteva minute vom transmite o ştire senzaţională".

La douăsprezece jumătate şi la şapte jumătate seara alergam spre pensiunea *Le Touquet* pentru a mă aşeza lîngă aparatul de radio, în aşteptarea veştii cu adevărat „senzaţionale", de care depindea viaţa mea : încetarea războiului. Într-o bună zi unul din multele complot̆uri împotriva lui Hitler trebuia să reuşească, sau poate va apărea în mîna aliaţilor noua armă secretă despre care se vorbea atît în ziare şi naziştii se vor vedea obligaţi să capituleze. Poate va fi revoluţie, ca în 1918, şi nemulţumirile germanilor înşişi vor pune capăt ostilităţilor sau poate cine ştie ce forţă ascunsă a naturii va sfîrşi prin a schimba cursul istoriei... Treceau zilele, săptămînile şi lunile, iar „senzaţionala" ştire anunţată de Gómez, care printr-o nelămurită emoţie ne tăia respiraţia pentru cîteva minute în fiecare noapte între un anunţ şi altul, rămînea în general redusă la bombardarea unui oraş german sau scufundarea vreunui vapor.

Zilele mi se păreau nesfîrşite, iar înaintarea aliaţilor pe teritoriul african, ce în primul moment, datorită elementului de surpriză s-a bucurat de un succes deplin, se transformase, în munţii Tunis, într-un război de hărţuială. Săptămînile treceau încet, fără nici un eveniment favorabil cauzei aliaţilor, iar entuziasmului general cu care se primise vestea debarcării nord-americane, îi luă locul în sufletele noastre o nouă undă de scepticism şi descurajare în faţa nezdruncinatei rezistenţe germane. Noi, care urmăream din America desfăşurarea războiului, gîndeam că, dacă naziştii puteau opune o asemenea rezistenţă pe pămîntul african unde le era imposibil să transporte o forţă navală, încercarea de a-i distruge chiar pe continentul european trebuia să fie ceva titanic, aproape imposibil. Ce se va întîmpla dacă va da greş tentativa de invadare? Cîte luni sau cîţi ani vor mai fi necesari pentru regruparea unor noi forţe ale aliaţilor, refacerea efectivelor militare şi reîmbarcarea pentru a se încerca un al doilea asalt împotriva fortăreţei europene? Cine ştie dacă din cauza imposibilităţii de debarcare, aliaţii nu vor renunţa la invadare şi se vor limita ani de-a rîndul, la tactica bombardamentelor aeriene, cum începuseră deja să-i sfătuiască unii specialişti ai aviaţiei americane.

Reflectînd la această posibilitate cele mai sumbre gînduri îmi chinuiau mintea. Se întrezărea perspectiva de a nu mă putea întoarce curînd în Europa şi de a nu afla nimic despre rudele şi prietenii mei. De-a lungul unui număr nelimitat de ani, viaţa mea de emigrant pus pe lista neagră, se va scurge lent, aşa ca şi cum ai aştepta pe un transatlantic navigînd cu viteză foarte mică orele de masă, citind pe covertă pînă sună ora prînzului, sau aici zilele de miercuri pentru îngrijirea unghiilor şi a părului, iar zilele de sîmbătă şi duminică pentru a juca tenis mereu cu aceiaşi oameni. Ca să ies din ţară, să vizitez America de Sud, era ceva ce nu-mi puteam permite din cauza ruşinoasei mele naţionalităţi germane şi a situaţiei de supus duşman care mă împiedica să obţin un paşaport. Cititul este o preocupare plăcută pentru uitarea problemelor profesionale sau a afa-

cerilor, dar lectura, ca mijloc de a omorî timpul, devine de-a dreptul insuportabilă.

Încercam să fac în așa fel ca dimineţile să treacă cît mai repede, cufundîndu-mă în citirea unor romane europene de Balzac, Dickens şi Galsworthy, care mă delectaseră altă dată, dar orele acelea ucigătoare rămîneau pe loc. După ce citeam douăzeci de pagini priveam ceasul şi constatam că abia trecuse o jumătate de oră. Încercam să mai citesc iar, dar timpul nu se clintea. Ieşeam atunci pe stradă, fără nici o ţintă, mergînd încet prin mulţimea agitată şi anostă, care avea o ocupaţie, iar acest contrast între speranţa, ambiţiile şi chiar mizeria trecătorilor pe de o parte şi viaţa fără scop şi fără perspective pe care o duceam eu pe de altă parte, îmi făcea viaţa mai insuportabilă.

Cîteodată invitam la prînz puţinii prieteni care-mi mai rămăseseră printre cei de aici, cu speranţa de a rămîne, cum se făcea pe timpul meu la Paris, pînă seara tîrziu, să conversăm, să savurăm o băutură fină şi să fumăm o havană bună, dar nici unul dintre cei invitaţi nu concepeau o astfel de distracţie. Se despărţeau de mine cu politeţe imediat cum terminau masa, scuzîndu-se că au foarte multe treburi de făcut. Îmi rămîneau după-amiezile goale, la orele cînd altădată îmi rezolvam corespondenţa cu Frankfurtul, în aşteptarea clipei cînd trebuia să ascult la radio, la şapte treizeci, ultimile ştiri, fără să pot merge între timp să vizitez un muzeu, un monument, o expoziţie sau să ascult o conferinţă care mi-ar fi ocupat timpul. Rătăcind pe străzi, nu-mi rămînea altă alternativă decît să intru singur la un cinematograf mai întotdeauna cu sălile goale, pentru a urmări intrigile mereu aceleaşi din filmele Hollywoodului.

Cine nu cunoaşte monotonia vieţii fără ocupaţie, într-un oraş mic, nu va înţelege niciodată nesfîrşita suferinţă a existenţei mele de atunci în interminabilele nopţi ale exilului.

[. . . . .]

De ce-mi fusese dat tocmai mie să trec prin încercări atît de grele ? Pînă atunci nu simţisem nici una din suferinţele compatrioţilor, părinţilor şi prietenilor mei care rămăseseră în Germania. Dimpotrivă, mă bucura-

sem de pacea unei vieți adăpostite în această oază ascunsă unde nu se cunoșteau nici privațiunile și nici pericolele războiului. Dar modul acesta de a-mi duce existența în nesiguranță devenea din zi în zi mai de nesuportat, pentru că-mi dădeam seama că-mi pierdusem obiceiul de a mă conduce după propria-mi voință. Trebuia să trăiesc resemnîndu-mă în așteptarea unor evenimente care să depășească sfera problemelor mele personale și care să-mi poată schimba destinul. Poate dumnezeu vroia să dovedească astfel celei mai rebele dintre creaturile sale că noi muritorii sîntem făcuți să suportăm voința divină fără speranța de a o înțelege, să ne supunem în fața misterului condamnării sau izbăvirii noastre ca în fața unei credințe drepte, dincolo de înțelegerea umană și ca nici una dintre faptele noastre, bune sau rele, să nu ne poată schimba cursul vieții. [1]

Cîtă dreptate avea mama cînd mă învăța să înfrunt cu nepăsare riscurile vieții! Sobrietatea existenței sale, detașarea de tot ce era pămîntesc, stoicismul ei, căpătau o nouă valoare în ochii mei, acum cînd pentru prima dată îmi fusese dat să înțeleg cît de inutil era să te revolți împotriva evenimentelor, să te plîngi sau să dai o cît de mică dovadă de nerăbdare. Credința îi servise mamei mele pentru a suporta chiar durerea fizică inumană, după cum tot credința servise strămoșilor mei pentru a-și impune lor înșiși disciplina rigidă a soldaților lui Cristos pe care eu mă încăpățînasem s-o înlocuiesc cu o viață de plăceri ușoare și aventuri galante. Niciodată nu mi-a fost dat ca în zilele acelea, să simt în toată imensitatea ei, neputința ființei umane de a se sustrage destinului implacabil. Nici-o manifestare a voinței sau inteligenței mele nu puteau urgenta măcar cu o secundă deznodămîntul războiului, iar atît cît va fi voia domnului să-l prelungească, eu voi fi prizonierul unei situații care nu se va schimba niciodată după bunul meu plac: supus al unui stat al Axei, în război cu țara în care trăiam. Să mă rog? Să-i cer lui dumnezeu ajutor? Catolicii cu o concepție mai umană în credința lui Cristos, găsesc refugiu în speranța de a fi ascultați de pro-

[1] După catolici, această interpretare dată faptelor de către B.K., constituie o eroare de doctrină (n.a.).

videnţă, atunci cînd se roagă cerînd anumite favoruri, dar noi, puritanii, ştim încă din copilărie că prin rugăciuni nu trebuie să ceri nimic ci să aduci omagii, fără speranţă ; ca pe un tribut datorat lui dumnezeu, de la care nu trebuie aşteptată nici o recompensă.

Singur şi proscris pe un pămînt străin, toată înţelepciunea divină se concentra pentru mine în cartea lui Iov, tratat de nemărginită resemnare creştinească, la care, mai devreme sau mai tîrziu, trebuia să recurg, pe măsură ce se strîngea cercul libertăţii mele prin reţeaua de intrigi politice ce mă prinseseră în păienjenişul lor.

Mă rătăcisem în mijlocul selvei şi mii de capcane legendare de care auzisem mereu vorbindu-se, începură să prindă contur. Forţele dezlănţuite ale vieţii mă vor tîrî către adîncuri fără ca inteligenţa mea să poată găsi mijlocul prin care să oprească distrugătoarea lor avalanşă. Să fi fost obiectul unei răzbunări personale sau mai degrabă situaţia mea se datora unor factori de ordin general care se năpustiseră ca un torent de nenorociri asupra vieţii mele ? Nici autorii dramei mele n-ar şti să-mi spună cauza atîtor întîmplări care încă-mi mai torturează mintea.

Pentru ce ? Pentru ce a trebuit să trăiesc de atunci mereu sub apăsarea unei nejustificate suspectări ? Pentru ce nedreptatea se încrîncena să-mi domine destinul ?

Laynez, care făcea parte acum din direcţia de la *Central*, mă informa despre mersul afacerilor în întreprindere şi despre intimităţile vieţii economice la care cu cîteva luni în urmă luam şi eu parte.

— Este curios, îmi spuse într-o zi, Villaseñor a devenit în ultimul timp omul de încredere a lui Castañeda. Alaltăieri l-a propus într-o şedinţă să fie avocatul *Central*-ului, dar consiliul de administraţie n-a fost de acord.

— Eu am crezut că Villaseñor este doar politician, am observat eu.

— Pînă acum cîteva luni toţi credeam la fel. Dar acum a devenit om de afaceri şi a uitat toate veleităţile sale demagogice. Castañeda, care este cel mai mare acţionar de la *Fluvial*, dacă nu a reuşit să-l impună ca

avocat la fabrica de ţigări a făcut să fie numit consilier oficial al acestei intreprinderi.

— Deci acesta este moralistul dezinteresat care nu avea nimic de cîştigat prin scandalul provocat la adunarea acţionarilor de la *Central?* remarcai eu, gîndindu-mă la răul nejustificat pe care mi-l pricinuise acest om.

— Aşa se pare. L-am întîlnit zilele trecute pe stradă şi m-a oprit să-mi vorbească de afaceri cu aceeaşi îndrăzneală cu care anul trecut vorbea despre politica partidelor de stînga şi de necesitatea socializării serviciilor publice. Cînd l-am întrebat dacă nu crede că cea mai importantă problemă a ţării este costul ridicat al transporturilor pe cale ferată, rutier şi fluvial, mi-a răspuns că într-adevăr costul transporturilor e foarte ridicat, dar că soluţionarea se află în libera concurenţă pe care Statul o împiedică prin intervenţiile sale cu caracter comunist.

„Iudeu de casă" se numeşte în Europa orientală această clasă de servitori [1], gîndeam în sinea mea fără să fac vreun comentariu în faţa lui Laynez, pe care ar fi putut să-l supere comparaţia mea cu balcanicii.

— Şi Castañeda?

— Castañeda, în schimb, aspiră să fie acum politician. Vrea să ajungă ministru, ambasador, preşedinte al Republicii, ce ştiu eu? A început prin a subvenţiona cu mijloacele sale ziarul de dreapta, devenind acţionarul principal şi cerînd tuturor companiilor unde are influenţă să facă anunţuri prin el. Umblă zvonul că va fi numit trezorierul partidului său... Este un bărbat foarte capabil şi activ, dar nu are experienţă, pentru că s-a născut dintr-o familie bogată şi nu a cunoscut necazurile pînă acum cînd a pierdut procesul de succesiune al tatălui său.

— În tot cazul, este de o lăcomie fără limită, o adevărată pasăre de pradă.

---

[1] B.K. se referă la instituţia *Hausjude* care în Ungaria şi Polonia îşi închiria serviciile marilor bogătaşi pentru anumite oficii pe care aceştia nu şi le puteau rezolva singuri din lipsa capacităţii intelectuale (n.a.).

— De cînd a pierdut administrarea bunurilor familiei sale şi de cînd a încetat să se mai simtă un Morgan, s-a schimbat mult. Acum se ambiţionează să facă carieră politică, pentru a reda societăţii, cum zice el, cu ajutorul inteligenţei sale, ceea ce îi dăruise ea în bani la naşterea sa. Gurile rele spun că admiraţia sa pentru Villaseñor provine din faptul că cel care-i redactează articolele şi-i aranjează discursurile este acesta, el fiind analfabet. Castañeda le pronunţă ca şi cum ar fi ale sale, pentru că în realitate predicile asupra rolului iniţiativei personale în problemele de comerţ, asupra necesităţii liberei concurenţe pentru progresul economic al naţiunii şi asupra relelor care le-au cauzat ţării politicienii sînt propriile sale idei, îmbrăcate în retorica lui Villaseñor, ce protestează acum mai mult contra abuzurilor sindicatelor şi contra intervenţiilor Statului de cît împotriva noastră, a capitaliştilor.

— „Dumnezeu nu vrea ca păcătosul să fie condamnat, ci să se căiască şi să trăiască..." i-am spus surîzînd, fără să mai adaug că acest sfînt Pavel al capitalismului nu fusese doborît cu o rază de lumină.

Eu, care-l cunoşteam pe Villaseñor pentru că-l văzusem zelos şi servil în faţa lui Fritz, mi-l puteam uşor imagina primind ordine de la noii săi stăpîni, cu aceeaşi rîvnă de altă dată, netezindu-şi cu familiaritate mustăţile, în timp ce primea instrucţiunile, încercînd parcă să dovedească pînă la ce punct, ca un bun „iudeu de casă", mergea cu strădania de a se face util în orice treabă i-ar fi fost încredinţată.

La puţin timp după deschiderea sesiunii Congresului Republicii, Congres în care el încă mai ocupa un loc, fiind ales de Confederaţia Generală a lucrătorilor unde fusese asesor oficial înainte de a se transforma în reprezentantul capitalistului Castañeda, Villaseñor prezentă un proiect de lege referitor la controlul bunurilor străinilor duşmani care părea dictat de însuşi Fritz. În concordanţă cu această lege, germanii, italienii şi japonezii care locuiau în ţară şi care figurau pe lista publică, pierdeau pînă la terminarea războiului dreptul de administrare a bunurilor personale, dîndu-li-se din ceea ce fusese al lor doar patrusute de dolari pe lună, pentru a

face față nevoilor personale. Sarcina administrării bunurilor revenea, urmînd indicațiile Codului Civil, tutorilor, epitropilor sau rudelor mai apropiate. Cum în cazul meu singura rudă mai apropiată era Fritz, treceam prin primejdia ca întregul meu patrimoniu să cadă sub administrarea sa, așa cum se întîmplase cu acțiunile noastre de la *Central* înaintea venirii mele în această țară.

Numai în poveștile cu mame vitrege și crude se putea imagina o lovitură a soartei ca aceea dată patrimoniului meu, prin inițiativa lui Villaseñor care mă transforma într-un fel de cenușăreasă a vărului meu Fritz. Nici măcar mînia pricinuită de indignare nu-și putuse face loc atunci în sufletul meu. Năucit sub povara consternării o singură întrebare mi se contura cu claritate în minte : pînă cînd se va mai juca viața astfel cu mine ? Se putea imagina ceva mai monstruos decît faptul că dușmanul meu cel mai înverșunat să fie desemnat prin lege să-mi administreze bunurile ?

Imediat cum am aflat din ziare vestea prezentării proiectului în fața Congresului, l-am chemat pe Pérez pentru a mă sfătui ce ar fi mai indicat să fac în fața eventualității de a fi pus sub interdicție judecătorească.

Acesta mă liniști spunîndu-mi :

— Este curată demagogie. Proiectul de lege nu va fi aprobat.

Beteta, care-mi promisese de acum cîteva luni, cînd fusesem inclus pe lista neagră, să mă ajute pe lîngă Muir și ambasada americană, și care era consultat ca un oracol în privința oricăror fluctuații în opinia publică, a fost de aceeași părere :

— Eu am vorbit cu Muir la *El Pinar* și mi-a promis că va reconsidera cazul dumneavoastră, verificînd anumite fapte, ca de pildă expulzarea din Germania. De aceea nu am dat prea mare importanță proiectului de lege, care dealtfel nici nu cred că va fi aprobat. Iar dacă se va realiza, nu vă va afecta pe dumneavoastră pentru că vi se va rezolva cazul, cu siguranță, înainte ca legea să intre în vigoare.

Cunoscînd influența lui Beteta în lumea diplomatică, cu greu m-aș fi putut îndoi de succesul demersului său,

de aceea m-am simțit complet liniștit cu vestea ce mi-a dat-o. Chiar începusem să-mi fac planuri pentru cînd voi fi scos de pe lista neagră. Mă gîndeam să merg cîteva săptămîni cu Olga într-un hotel pe malul mării, și să mă întorc bronzat și cu sufletul senin, tocmai la timp ca să inițiez afaceri în noua companie ce trebuia fondată împreună cu Laynez și Pérez. Cum voi mai rîde atunci de spaima acestor zile petrecute sub amenințarea confiscării temporare a bunurilor în care Fritz acționa ca împuternicit.

Dragostea Olgăi, atît de persistentă, era pentru mine ca o oază în deșert, o rază de lumină în bezna care mă ținea prizonierul unor mistere de nepătruns, cu tot vălul de tăcere pioasă cu care acopeream frustrarea dorinței.

Sub pretextul călătoriei pe Coastă, am putut, în-sfîrșit, să abordez tema relațiilor noastre intime în așa fel încît să-mi las permanent o cale deschisă spre a mă retrage în cazul în care lipsa de încredere în mine m-ar obliga s-o fac.

— Cred că în scurt timp se va lămuri situația mea cu americanii și atunci vom putea să ne realizăm proiectul de a merge pe Coastă, unde vom petrece trei săptămîni pe malul mării. Ți-ar plăcea ? am întrebat-o într-o după-amiază.

— Desigur. Eu nu am văzut marea și de trei ani nu am avut concediu de la *El Prado*.

— Ai îmbrăcăminte de plajă ? Sigur că nu. Îți voi face eu cadou tot ce-ți trebuie cînd vom fi siguri că totul este aranjat.

— Da. Știu unde se găsește...

Vechea mea dorință de a o vedea pe Olga îmbrăcată după gustul meu mi-o puteam realiza în mod discret cu această ocazie. Îmbrăcămintea vaporoasă și atmosfera toridă a regiunilor tropicale, la umbra cocotierilor lascivi, formau mai mult ca orice, cadrul indicat pentru dragostea noastră. Știam, pentru că experimentasem încă de prima dată cînd vizitasem plaja aceea la modă, că schimbarea climei, luminozitatea, lenea precum și obișnuința de a folosi continuu băuturi tari pentru a-ți potoli setea, deșteptau în mine o adevărată dezlănțuire a simțurilor, care căutau potolire cu oricine. Cînd mă ve-

deam alături de Olga, iar ea cu pletele blonde fluturînd în vînt și costumul de baie fără bretele, conversînd cu mine pe nisip, în mijlocul invidiei și geloziei celorlalți de pe plajă, simțeam că în sfîrșit, îmi puteam împlini dorințele, întîlnind lîngă această tînără extazul care să compenseze nopțile de veghe ale bătrîneții mele.

Lista neagră era însă neîndurătoare, ca semnul după care Cain era recunoscut ca păcătos chiar și de o adiere care făcea flăcările să fie abătute asupra sa... Nu mergeau toate după pofta inimii, cu tot optimismul care mi-l insuflase Beteta prin veștile sale și cu toate speranțele mele de a-mi trăi idila cu Olga. Cînd i-am menționat lui Laynez, cu totul întîmplător, intenția de a-mi petrece cîtva timp pe Coastă și dorința de a-mi elibera de la *Atlantic* un tichet de schimb pentru clubul de tenis din localitate, cum făcusem și altă dată, îmi răspunse pe ocolite cu unul din acele surîsuri dulcegi care nu prevestea nimic bun :

— Acum cînd s-a ivit ocazia să vă vorbesc deschis, vreau să profit pentru a îndeplini o însărcinare din partea adunării, foarte neplăcută. Dumneavoastră știți că eu fac parte din direcția *Atlantic*-ului și că intrarea în club vi s-a făcut prin recomandarea mea...

Înainte de a continua l-am întrerupt :

— Întotdeauna v-am fost recunoscător pentru aceasta și nu aștept decît să-mi spuneți care vă este dorința ca să v-o îndeplinesc imediat. Regret că din vina mea sau ca o consecință a amabilității dumneavoastră, vi se impun anumite lucruri care vă displac...

— Atunci bine, spuse frecîndu-și cu atenție partea exterioară a mîinilor, ca și cum ar fi vrut să-și curăță o pată de pe piele cu un săpun invizibil. Direcția clubului consideră că ar fi indicat să încetați de a mai frecventa clubul atîta timp cît problema dumneavoastră cu guvernul american — care nu mă îndoiesc că se va lămuri, așa cum mi-ați spus, în cîteva săptămîni — va fi complet clarificată.

Mă obișnuisem atît de bine cu situația mea de proscris, încît i-am răspuns fără șovăire :

— Nu văd ce legătură poate avea jocul de tenis cu securitatea militară a Statelor Unite, dar dacă așa ho-

tărăşte adunarea de la *Atlantic*, nu am nimic de spus. Voi înceta să mai vin la club aşa cum doriţi dumneavoastră.

Mania atît de obişnuită la *Cabrera* de a încerca să netezească asperităţile, intră în joc :

— Nu. Vedeţi dumneavoastră, nu este vorba ca asociaţii sau prietenii să privească cu ochi buni faptul că nu veţi mai fi în mijlocul nostru. Dimpotrivă, unii, printre care mă număr şi eu, vă vor simţi mult lipsa. Eraţi atît de cunoscut ! Pînă şi „cîrnaţii domnului K." ajunseseră cuvinte proverbiale la club... dar nu ne putem asuma riscul să supărăm guvernul nord-american. Unii americani şi englezi sînt asociaţi foarte vechi, aproape fondatori ai *Atlantic*-ului, şi apoi ambasada... Muir... Dumneavoastră îl cunoaşteţi... este neînduplecat cu naziştii...

— Cum este posibil ca soarta mea, dacă nu a unei ţări întregi, să depindă de capriciile unui băiat de treizeci de ani ? exclamai. Ce probe are el împotriva mea pentru a mă menţine pe lista neagră sau pentru a cere ca, practic, să fiu expulzat de la *Atlantic ?*

— Nu. Nu trebuie să vă gîndiţi că toate aceste măsuri au fost luate ca să i se satisfacă capriciile, cum spuneţi dumneavoastră. Dacă se ţine seama de el este pentru sprijinul primit din partea sa ca fiind vocea autorizată a guvernului american. Într-o zi ar putea spune undeva : „Cum mai văd încă germani la *Atlantic* voi cere guvernului să-l închidă", deci noi toţi asociaţii trebuie să facem tot posibilul ca să nu mai existe germani în club. Cum să vă spun : nu este o măsură luată împotriva dumneavoastră, personal. Este teama de a nu fi pe placul lui Muir.

Cum puteau fiinţele umane să se coboare în mod conştient în acest abis al abjecţiilor ?

— Înţeleg şi nu voi mai veni la club, i-am spus, dar experienţa mea din Germania îmi spune că într-o zi nu numai dumneavoastră ci chiar americanii se vor căi pentru metodele exclusiviste pe care le folosesc la cîştigarea războiului. Nu în zadar se începe cu un ultragiu adus justiţiei în numele victoriei ca cel cu care se făleşte Muir, în cazul meu. Politicii de suspectare a

germanilor impusă țărilor neutre, îi va urma aceea de suspectare a naţiunilor, apoi se vor pretinde jurăminte de credinţă făcute guvernului, din partea tuturor cetăţenilor şi chiar funcţionarilor publici, cum s-a întîmplat în Germania, sfîrşind a trăi în nesiguranţă, depinzînd de o denunţare, fără dreptul de a vă dezvinovăţi vreo dată, acuzaţi de trădare, de sperjur, de spionaj, şi de altele asemănătoare.

Cînd vor intra în funcţie primele „curăţenii" antinaziste sau anticomuniste în ţările democratice vă veţi aminti de prietenul dumneavoastră B.K., îi spusei cu amărăciune.

„Sîngele lui asupra noastră şi asupra copiilor noştri" (Matei XXVII, 25). Doar nenorocirea pe care a atras-o poporul iudeu asupra alor săi se poate compara cu ceea ce a dezlănţuit asupra noastră, în America, războiul lui Hitler. Ca o fiară hărţuită de o haită flămîndă, acuzat de simpatie cu naziştii, am cunoscut colţii celei mai cumplite proscrieri din partea acelora pe care nevoile economice îi obliga să se plece unul cîte unul smeriţi în faţa tiranului. Fără acoperiş deasupra capului, fără o pîine asigurată, fără lucruri şi fără bunuri, pierdusem de asemenea prietenia, mîndria, onoarea şi chiar bucuria de a trăi. Numai curiozitatea de a cunoaşte şi ultimul act al inexplicabilei drame a vieţii mele, îmi dădea forţa necesară ca să nu-mi pierd firea într-unul din acele momente de intensă depresiune sufletească ce începuseră să se repete cu atîta frecvenţă.

Cu o nerăbdare uşor de înţeles, urmăream în toate zilele dezbaterile asupra proiectului de lege pe care-l prezentase Villaseñor Congresului. Pérez susţinea la orice pas că proiectul nu va prinde viaţă, dar pe de altă parte nu era mai puţin adevărat că fusese aprobat la prima dezbatere, ceea ce, însemna că, cel puţin în principiu, o majoritate de legislatori considera cele expuse demne de luat în seamă. Cu toate acestea, cînd sesiunea extraordinară a Congresului se apropia de sfîrşit, alte legi reclamau interesul guvernului, astfel încît afirmaţiile lui Pérez şi Beteta sfîrşiră prin a se adeveri. Proiectul de lege muri în faşă, iar Congresul se încheie fără să-l fi trecut măcar în a doua dezbatere.

Nu-mi mai făceam nici o iluzie asupra posibilității de a fi șters într-un viitor apropiat de pe lista neagră, dar dorința de a pleca cu Olga la mare devenise atît de puternică, încît m-am hotărît să plec din oraș, ca și cum aș fi fost exclus din rîndul leproșilor odată cu încheierea sesiunii Congresului.

XXI

Ușurarea pe care am încercat-o prin vestea bună a închiderii sesiunii Congresului și în consecință prin eșecul blestematei idei a lui Villaseñor ce nu se putuse legifera a fost imensă. Experiența în acest mediu mă învățase să limitez creditul pe care la începutul stabilirii mele îl acordam cu ușurință prietenilor mei de aici. Din toate promisiunile care mi se făceau, contam doar pe o mică parte de adevăr.

„Ne întîlnim la ora trei", asta însemna între trei și patru. Iar cînd croitorul spunea :

„În mod sigur joi va fi gata costumul", știam că-l voi avea lunea următoare, după un violent schimb de cuvinte.

Acum, cînd Beteta și Pérez îmi garantau, cu toată certitudinea cu care se obișnuiește aici să se facă anumite pronosticuri, că n-ar fi posibil să se dea curs proiectului de lege, o anumită îndoială îmi sfîșia sufletul. Mă gîndeam că din permanenta dorință de a face pe placul aproapelui, caracteristică educației catolice, prietenii mei, ca să nu mă supere și cu cele mai bune intenții din lume, mă asigurau că evenimentele se desfășurau după cum îmi dictau mie interesele ; cînd s-ar fi putut ca în realitate lumea parlamentară, pe care ei o cunoșteau bine, să pregătească vești mai puțin plăcute pentru mine. Faptul de a ști că nu va exista o altă sesiune a Congresului decît după șase luni, era pentru

mine o garanție de securitate mult mai evidentă decît ipotezele bine intenționate, dar în final tot ipoteze, ale asesorilor mei legali.

Pe de altă parte, Beteta, care, din ziua în care recursesem la serviciile lui nu făcea decît să mă asigure că demersurile sale pe lîngă Muir de a mă scoate de pe lista neagră, erau pe drumul dorit, fără să văd însă vreun rezultat concret, îmi spuse într-o zi :

— Muir se află într-un moment de bună dispoziție. Cereți-i o întîlnire și discutați cu el anumite lucruri pe care vrea să le cunoască.

După cîteva zile, așa cum îmi sugeră Beteta, am alergat spre biroul lui Muir, la ambasadă, după ce obținusem prin telefon întrevederea solicitată.

Ultima dată cînd am vrut să vorbesc cu el, secretara sa, după două ore de ucigătoare așteptare, timp în care făcusem anticameră în compania unui compatriot, proprietarul și fondatorul „Liniilor aeriene consolidate", și a unui italian proprietarul celei mai mari fabrici de cărămidă din țară, care solicitaseră întrevederea cu același scop, ne-a expediat zicîndu-ne :

— Domnul Muir nu poate primi astăzi. Reveniți peste trei zile.

Destinul își arăta capriciile într-o formă atît de evidentă față de muritorii de rînd încît tînărul acela putea dispune după bunul său plac de timpul nostru și, fără a fi necesar să se scuze, putea frustra de speranțe trei persoane care-și parcurseseră deja cea mai mare parte din drumul vieții lor.

După trei zile ne-am reîntîlnit toți trei, în aceleași circumstanțe, și, din nou, domnul Muir n-a venit, pentru că-și pierduse noaptea la un chef.

Nu puteam nici să protestăm nici să ne plîngem, deoarece însuși faptul de a consimți să ne primească la ambasadă constituia o favoare. Nu ne aflam în război ? Nu eram supușii unei țări dușmane ?

De aceea, mare mi-a fost surpriza să-l găsesc imediat atunci dimineața, pe același Muir, jovial și amabil, pe care-l cunoscusem la *Atlantic* și *El Prado*, la începutul sosirii mele aici.

— Ce mai faceți, domnule K. ? îmi spuse. De mult timp nu am avut plăcerea să vă văd. Diferendele politice ne țin departe.

Știind că aceste cuvinte nu corespundeau nici pe departe adevăratelor lui sentimente, dar mulțumit, după toate cele întîmplate, de această bruscă schimbare de atitudine, i-am răspuns pe același ton :

— Și mie îmi face plăcere să vă întîlnesc și sper ca în curînd să dispară echivocul asupra a ceea ce dumneavoastră numiți diferende politice. Eu nu am nimic împotriva cauzei aliaților. Sînt la fel de democrat ca și dumneavoastră și dușman al lui Hitler mai mult ca oricine.

Ezită, privindu-mă cîteva secunde din cap pînă în picioare, apoi urmă :

— Măcar de ar fi așa ! Ambasadorul Beteta m-a determinat să mă interesez de cazul dumneavoastră de aceea v-am chemat să-mi faceți un memoriu referitor la împrejurările plecării dumneavoastră din Germania, pentru a-l putea trimite la Washington.

— Cum ? am întrebat.

— O relatare scurtă asupra originii dumneavoastră, a ocupațiilor anterioare ieșirii din Reich, motivele expulzării și stadiul în care, în funcție de ultimele informații primite, se află afacerile dumneavoastră acolo. De asemenea, ne-ar interesa să ne spuneți care sînt rudele dumneavoastră mai apropiate ce se află încă sub jurisdicția nazistă și cînd ați avut ultima dată vești de la ele. Nu este necesar să ne faceți o expunere extinsă sau foarte amănunțită, intrînd în tot felul de detalii, este suficient numai un fel de *curriculum vitae*, care să ne servească ca orientare.

Surprins de neașteptata atenție pe care guvernul american, prin intermediul reprezentantului său, începuse s-o acorde cazului meu, i-am promis că-i voi trimite chiar în după-amiaza aceea memoriul. Ne-am despărțit astfel, în termeni aproape amicali, cum obișnuiam s-o facem în perioada cînd eu mai frecventam încă *Atlantic*-ul și cînd nimic nu ne împiedica să rămînem pînă noaptea tîrziu jucînd zaruri cu prietenii noștri comuni.

Nu mai stătea nimic în calea dorinței mele de a realiza cu Olga plăcuta ședere pe Coastă, pe timpul căreia cum spusese ea, vroia să fim „soț și soție". Voi reuși să mă achit de obligațiile unui soț?

Cu o grijă aproape părintească am însoțit-o la magazinul unde spusese că se găsește îmbrăcăminte frumoasă de plajă. Era un magazin de lux, cu un nume luat din străinătate, și unde erau expuse din belșug ultimele modele ale modei nord-americane, singura care putea pătrunde în perioada aceea de energică blocadă navală a continentului european. Manechinele din vitrină, așezate artistic într-o ambianță tropicală, erau ca o anticipare a ceea ce trebuia să fie refugiul nostru. Olgăi îi plăceau toate rochiile la fel de mult, dar era incapabilă, ca deobicei, să se hotărască. La fel de timidă ca și în restaurante, unde după ce șovăia asupra băuturii pe care s-o servească, sfîrșea cerînd o bere, n-a vrut să și-o cumpere decît pe cea mai ieftină : o rochie albă, decoltată și de o croială banală.

— Nu asta. Ia-ți ce-ți place, i-am spus sfătuind-o să-și cumpere altele mai potrivite cu împrejurarea. Nu vrei să iei compleul acesta de culoarea fructului de *guayaba?* Este foarte frumos și are o culoare care vine bine la blonde. Poți să-l folosești cu fustă prin oraș, iar cînd mergi la piscină sau faleză, poți întrebuința șortul.

— Nu. Cum am să merg cu pulpele goale?

— Toată lumea merge așa ca să se bronzeze.

— Eu aș muri de rușine...

Ce demon ascuns, ce instinct feminin atît de minunat îi inspira discreția aceea care o împodobea cu o aură de inocență seducătoare pentru dorințele mele! Eterna contradicție a femeii latine și catolice care consimte să treacă drept iubita unui bărbat în oraș, dar care, dintr-un sentiment de pudoare, evită să meargă cu pulpele goale într-un sat.

Am închiriat o casă pentru zece zile în imediata apropiere a plajei, într-un loc mai retras unde ne puteam bucura de cea mai perfectă libertate și intimitate. Nimeni nu ne cunoștea și chiar servitoarea pe care ne-o luasem ne credea soții unei căsătorii bine închegate, dar

cu mare diferență de vîrstă, în care bărbatul putea trece drept tată, ca-n *Madame de Recamier*.

Într-o zi de o uimitoare claritate, prin transparența unui cer fără urmă de nor, am ajuns acolo cu avionul de după-amiază. Olga se bucura ca un copil de frumusețea naturii. Nu s-a oprit nici pentru o clipă să admire hotelurile elegante și restaurantele de pe strada principală de-a lungul căreia ne purta spre locuința noastră mașina închiriată.

— Privește apusul !. Ce culori minunate ! striga, arătîndu-mi soarele care cu o viteză de necrezut se scufunda în mare, spre plaja Hornos.

Șoferul, văzînd că sîntem turiști, începu să ne explice :

— Aici nu face baie aproape nimeni ; este un loc foarte periculos, mare deschisă. Sînt niște valuri imense, despre care s-a dus vestea. Mulți americani cînd vin aici, primul lucru care vor să-l vadă sînt valurile de la *Revolcadero*. Spun că pe litoralul Statelor Unite nu pot vedea nicăieri valuri așa de înalte.

Observasem și cu acest prilej permanenta preocupare a celor de aici de a se compara cu alții, lucru despre care îi pomenisem aluziv lui Fritz, în ziua în care avusesem disputa aceea.

Între timp, mașina înainta cu greu spre locul de destinație și fiecare secundă care trecea făcea să-mi sporească senzația de teamă ce-mi tortura simțurile încă din momentul în care avionul ne lăsase singuri pe meleagurile acelea ospitaliere.

Casa pe care o închiriasem avea două dormitoare, un salon de primire, o sufragerie și o mică bucătărie. Decorația interioară, de o mare simplitate, avea ca element dominant motive marine, și numai radioul așezat în încăperea principală dădea un aspect atrăgător acelei cabane rustice. Oamenii de pe litoral, cu caracterul lor sincer și deschis, ar fi făcut orice ca să ne simțim bine acolo, departe de hățișurile vieții sociale. Toată lumea părea în sărbătoare, iar veselia era parcă darul unei zeițe păgîne revărsat peste muritori. Undeva, în urmă, rămăseseră rudele mele neurastenice, lista neagră, prietenii fără caracter și femeile care se culcau cu

asociații soților lor pentru că aceștia nu le făceau cadou cai pur sînge... Treburi de oameni bogați, cum le numea Olga în limbajul ei pitoresc. La fel de departe, chiar mai departe, rămăsese copilăria mea austeră și rigidele principii calviniste, care mă făcuseră incapabil într-un fel iremediabil să-mi dau seama de relele intenții ale celorlalți. În timpul nenorocirii mele cunoscusem minciuna, fățărnicia, fructele otrăvite ale invidiei și rivalității din cercul strîns al celor aleși, unde patimile colcăiau mai mult ca în oricare parte a pămîntului sub familiaritatea aceea prematură pe care o observasem încă de la prima mea vizită la *El Pinar*. Mă aflam acum din nou în fața unei lumi necunoscute, dornic să-i cunosc tainele printr-un fluid care pătrundea liniștit prin selva convenienței sociale, depășind în drumul său toate obstacolele. Voi descoperi secretele sale cu ajutorul acestei tinere femei ?

N-am cunoscut niciodată teamă mai mare ca aceea dinaintea nopții de dragoste. Era frica instinctuală a speciei, zbătîndu-se în mine, în fața amenințării de a nu-mi putea îndeplini menirea.

Imediat cum am ajuns acasă, Olga își schimbă rochia roșie de oraș cu aceea de culoarea fructului de *guayaba*, mai ușoară și mai proaspătă, pe care o cumpărasem împreună la casa de mode. Niciodată flăcările dorinței nu mă mistuiră atît de puternic.

Fiecare por al pielii ei, deschis de căldură, îndemna la sărut, iar sînii ca de adolescentă, în legănarea lor de fruct tropical, cereau mîngîierea aerului, a mării, a bărbatului...

Teama de a rămîne definitiv singur în această lume ostilă, de a intra într-o altă listă neagră, de a fi din nou proscrisul vieții îmi accelera pulsațiile inimii la o viteză de necrezut. Din lumea pasiunii Olga îmi cerea stăruitor să o posed. Cum să scap de o întîlnire de la care nu puteam lipsi ?

După ce am terminat cina, amîndoi ușor amețiți de vinul pe care-l alesesem intenționat ne-am îndreptat spre dormitoarele noastre, fără să ne spunem nimic, ca și cum ne-am fi pus dinainte de acord asupra unui ritual ce trebuia urmat la nunta noastră. Cînd am fost

gata, am bătut la uşa ei şi, după ce am intrat în cameră, ca şi cum ar fi fost ceva obişnuit în viaţa noastră conjugală, îmi făcu loc în pat, lîngă ea, sprijinindu-şi apoi capul de braţul meu, în aşteptarea mîngîierilor. Silueta unui pahar de cristal cu cîteva flori în el se desena pe perete, proiectat de razele lunii, ca o pendulă gigantă în noaptea secolelor, în timp ce mîinile mele lăsau să cadă într-o alunecare romantică ultimele veşminte ale femeii de lîngă mine. Zgomotul valurilor care se spărgeau de malurile abrupte era singurul semn al scurgerii timpului în jurul nostru. Veneau şi plecau dinspre pîntecul mării spre pietre, pentru a începe din nou într-un ritm identic cu al trupurilor noastre... Cîteva cuvinte, un sărut pătimaş şi Olga a fost pentru prima dată a mea.

— Ce frică mi-a fost că ni se va întîmpla ca data trecută, au fost primele ei cuvinte.

Drama acelor săptămîni care sfîrşea abia acum pentru mine prin liniştirea simţurilor şi a conştiinţei, aducîndu-mi toate bucuriile păcii, nu fusese pentru Olga decît o teamă, o îndoială trecătoare. Ce n-aş fi dat să fi ştiut cu cîteva minute înainte ! În ziua următoare am ieşit să cumpărăm nişte fructe dintr-o piaţă apropiată şi o nelămurită senzaţie de bucurie îmi invada toată fiinţa. Stigmatul listei negre, crucea din frunte, fuseseră şterse din conştiinţa mea prin noaptea aceea de dragoste. Pentru prima dată simţeam că eram acolo ca un turist oarecare, un personaj neutru asupra căruia nu atîrna nici o ameninţare şi care putea după bunul său plac, să facă impresia pe care o dorea celor din jur şi să fie stăpîn pe acţiunile sale. Ce stare deosebită faţă de groaza acelor ultime luni din oraş, cînd imediat ce eram prezentat unei persoane, gîndeam : „Acum trebuie să-mi încep rolul, trebuie să inventez ceva pentru a-i risipi bănuielile referitoare la simpatiile mele politice şi-n consecinţă la activitatea mea. Trebuie s-o cîştig, trebuie s-o conving că nu sînt monstrul pe care includerea în listă ar face-o să creadă."

Începusem să fiu din nou un muritor oarecare, unul dintre cei mulţi, o persoană onorabilă şi stimată cum credeam că am fost toată viaţa, înainte ca cei însărci-

nați cu elaborarea listei negre să mă fi făcut străin nedorit. Ce alinare ! În loc să mă simt apostrofat de mii de degete amenințătoare și anonime, pe care trebuia să le conving unul cîte unul de nevinovăția mea, acum începeam să cred că acei oameni umili erau de partea noastră : un bărbat în vîrstă — trebuie să se fi gîndit că eram căsătoriți — acompaniat de o tînără frumoasă.

Cum ar fi putut acești oameni să gîndească urît despre idila noastră cînd ei aveau temperamente atît de euforice și cum să bănuiască intenții rele la un om atît de îndrăgostit ?

În fiecare dimineață veneam la piață să cumpărăm fructe pentru prînz și să facem o plimbare înainte de a merge la plajă.

Țăranii ne salutau de la distanță cu nedisimulată simpatie.

— Astăzi am adus fructe pentru dumneavoastră.

— Cumpărați fructe de *yambo* domnule, sînt la fel de frumoase ca și dînsa, îmi strigau.

Între timp, o duzină de cerșetori se înghesuiau în jurul Olgăi pentru a-i cere cîțiva bănuți, lăudîndu-i tinerețea și frumusețea.

— Un ban, *señorita Universo*, în numele Sfintei Fecioare.

— „Ce Miss Universo", spuse un altul, este „Regina Mării"...

— Ce „Regina Mării", replică un al treilea, este „Regina Sporturilor".

Toți doreau să-i dea titlul uneia dintre frumusețile care în mod periodic vizitau locurile acelea pentru vreun concurs. Doreau oare să mă flateze prin aceste exclamații admirative pentru a obține pomană, sau gîndeau în mod sincer că Olga era una dintre acele regine ? Scopul ascuns al cuvintelor lor îmi era complet indiferent și mă simțeam foarte mulțumit contemplînd veselia copilărească cu care Olga, de obicei atît de serioasă în fața amabilității clienților de la salonul *El Prado* primea alintările acelor copii nevoiași.

Ce știau ei, sau părinții lor, sau frații lor mai mari de temuta listă publică care obliga pe atîția dintre compatrioții lor să mă urască fără a mă cunoaște ? Nimic.

Așa ceva nu exista pentru ei. Era o problemă tot atît de ciudată ca și lupta pentru Coridorul polonez care fusese folosit ca pretext în acest al doilea război mondial, sau statutul juridic al orașului liber Danzig de care ei nici nu auziseră vorbindu-se vreodată. Erau ca acei copii cu sufletele curate cărora le era rezervată împărăția cerurilor. Popor fericit! Popor fără istorie în care mă scufundasem ca leprosul în apa ce spală toate păcatele pentru a privi încă odată fața soarelui. Amintirea acestei părticele de căldură omenească mă va acompania cît voi trăi și va continua să fie balsamul alinător al jignitoarei singurătăți a exilului meu.

Într-o după-amiază, cînd ne întorceam de la o partidă de pescuit în golf, cu un bătrîn marinar care ne închiriase o barcă cu ora, am observat o aglomerație neobișnuită lîngă farmacia unde se vindeau ziarele aduse din orașul vecin. Intrigați de forfota aceea, care anunța sigur o veste importantă, Olga și cu mine imediat cum am coborît din barcă, ne-am îndreptat direct spre locul unde era strînsă lumea, ca să vedem ce se întîmplase.

Toți vorbeau în același timp, vociferau, fără să înțeleg nimic. Olga, care reușise să întrebe pe un ofițer de poliție, mă luă de braț și mă trase deoparte din mijlocul mulțimii :

— S-a aflat că un vas de cabotaj, care plecase de aici acum trei ore, a fost scufundat de către un submarin german în mijlocul oceanului. O parte a echipajului luată de același submarin, a comunicat familiilor, prin radio Berlin, ca să se știe cine a fost salvat și că sînt sănătoși.

Vestea sosită chiar în portul de unde plecase ambarcația nu lăsa nici o îndoială în privința autenticității celor relatate, iar eu, fără a sesiza imediat consecințele faptului, am rămas țintuit locului. Nu știam ce să fac sau să spun pentru că nici măcar sentimentul de culpabilitate de a fi concetățeanul acelor delincvenți, pe care de atîta vreme încercam în zadar să-i înțeleg, nu m-a determinat să mă retrag.

Olga a fost prima care și-a dat seama de pericolul la care mă expuneam printre prietenii și rudele victimelor.

— Să mergem acasă unde putem fi în siguranță și să ascultăm știrile la radio, îmi spuse cu o remarcabilă intuiție.

Atunci mi-am dat seama la ce trebuia să mă aștept. La emisiunile din țară, singurul lucru pe care-l putusem afla a fost știrea că Congresul va fi convocat într-o sesiune extraordinară și că se vor lua măsuri economice represive contra Reichului. Majoritatea transmisiunilor erau consacrate exprimării într-o formă sau alta a indignării publice față de atentatul nemaiauzit care se produsese, dar nici una nu oferea o orientare clară și precisă asupra eventualului curs al evenimentelor politice. Crainicii de la radio se limitau în a face uz de elocvență și erudiție în peroratii arzătoare de patriotism, dar nu puteam ști dacă o declarație de război ar putea fi considerată iminentă. Abia nota oficială a guvernului național adresată celui german (notă la care nu s-a răspuns niciodată), lăsa să se întrevadă amenințarea că se vor lua măsuri încă mai drastice decît simpla rupere a relațiilor diplomatice — care se produsese cu cîteva luni înainte printr-un acord comun al tuturor țărilor latino-americane, făcut la conferința de la Rio de Janeiro — în cazul în care nu se va primi deplină satisfacție.

Din informațiile acelea vagi încercam să intuiesc ce ar fi mai indicat să fac în cazul meu. Olga era de părere să ne întoarcem imediat în Capitală pentru ca să iau legătura cu prietenii mei și să fiu mai aproape de evenimentele în curs. Dar eu, cu spiritul de contrazicere care mă caracteriza și care ajunsese să fie pentru mine a doua natură, am preferat să aștept în oaza aceea populată de imagini plăcute, furtuna ce urma să se abată asupra vieții mele. Trebuie să mărturisesc că o ultimă speranță — vestea ce o așteptam de la Muir, prin care să mă anunțe că situația mea în fața guvernului Statelor Unite s-a lămurit — m-a îndemnat, trecînd peste orice, să rămîn în acel loc, pentru a mă putea reîntoarce în capitală cu fruntea sus tocmai în momentul cînd situația mea de emigrant german ar fi putut fi mai dificilă.

Cît n-am așteptat comunicarea aceea care nu a sosit niciodată ? !

Lăsasem vorbă la pensiunea *Le Touquet* să fiu anunțat telegrafic dacă sosea vreo scrisoare sau vreo comunicare telefonică din partea lui Muir și fiecare telefon sau telegramă care mi se anunța credeam că era în sfîrșit vestea cea bună.

Niciodată însă n-a ajuns mesajul dorit, iar eu a trebuit să mă limitez să ascult la radio dezbaterile Congresului asupra noii situații diplomatice pe care scufundarea vasului o impusese țării, dezbateri a căror exactitate o verificam în ziua următoare în presă cu respectivele reproduceri ale cronicarilor politici.

Conștiința indivizilor acestei lumi rămasă pentru mine o adevărată enigmă, manevrată de forțe contradictorii ale căror conflicte îmi era imposibil să le observ de-aproape, mi se înfățișa din nou, acum pe plan social, cînd trebuia să urmăresc dimineața pînă seara anevoioasa decizie a declarării războiului, înfăptuită în creierul națiunii, Parlamentul.

Este un obicei original al acestei țări de a transmite la radio dezbaterile Congresului. Nici în Anglia, leagănul democrației, nici în Statele Unite, națiunea cea mai liberală dintre toate, nici în Franța unde tradiția parlamentară este una dintre gloriile spirituale ale culturii sale, nu am cunoscut o practică asemănătoare. Ca și modernele aparate medicale care permit să se vadă circulația sîngelui, să se asculte pulsațiile inimii, sau să se observe fazele bolii unui creier bolnav dincolo de cutia craniană, la fel și radioul, prin transmiterea dezbaterilor Congresului permitea cercetarea celor mai ascunse cute ale sufletului național față de care rămăsesem departe în ultimul timp.

Se deschideau aparatele între orele șase și șapte seara și, printr-o simplă apăsare de buton, publicul putea urmări cursul dezbaterilor, exact cum se ascultă transmiterea unui eveniment sportiv în orașele europene.

Începuse sesiunea, cînd nu se aflau încă prezenți toți cei din Parlament, cu un ritual care reflecta exact ascendentul de la *Cabrera* în viața publică a națiunii. Onorurile destinate proslăvirii marilor slujitori publici, serveau ca pretext cîtorva arivișți să se pună bine cu lumea atotputernică a celor aleși. Timp de o jumătate de oră

se auzi vocea monotonă a secretarului Congresului citind proiectul de lege prin care trebuiau omagiați cei recent dispăruți, care aparținuseră, într-un fel sau altul, cercului de privilegiați fiind înrudiți cu marile familii sau pentru că figuraseră în ultimii treizeci de ani în cronica socială de la *El Mercurio*. Forma în care erau redactate aceste omagii lăsa să se vadă încă de la început spiritul care le anima: „Cinste memoriei domnului X, cetățean plin de merite, dăruit muncii, model de om, membru eminent al societății capitaliste..."

Oratorul care supusese proiectul de lege judecății colegilor săi informa în mod sumar despre activitatea comercială sau mondenă a defunctului (director al vreunei întreprinderi particulare sau președintele vreunui club), iar proiectul de lege era aprobat fără nici o opoziție, pentru că în această lume nu exista împotrivire cînd trebuia să li se aducă un omagiu oamenilor practici. În schimb, dacă persoana a cărei memorie trebuia onorată, se număra printre aceia care desfășuraseră un rol remarcabil în viața politică a țării ca persoană de stat, ziarist, scriitor, muzician sau om poltic, deputații se simțeau obligați să-și manifeste rezervele lor ca și cum simțul critic li se ascuțea numai pentru compatrioții la care dorința de a face bani nu era preocuparea principală.

Odată îndeplinită această formalitate căreia nu-i dădea nimeni nici o importanță, din cauza discreditării în care căzuseră legile omagiale, ca o consecință a atîtor abuzuri, începură dezbaterile de fond asupra temelor de actualitate. Auzindu-le prin intermediul undelor, de multe ori ajunsesem să cred că mă înșală auzul, dar citindu-le a doua zi în ziare, puteam stabili cu ușurință adevărul.

Dezbaterea politică din sînul Congresului nu îmbrăca niciodată caracterul unei discuții obiective, în care argumentele să treacă cu conștiinciozitate în favoarea sau împotriva unei cauze bine determinate. Se asemăna mai degrabă acelor subtile controverse teologice din evul mediu, în care ereticii și ortodocșii argumentau cu toată violența pasiunii lor religioase, cele mai obscure speculații mistice care fusese păcatul lui Luzbel — orgoliul

sau mîndria — sau dacă sufletul femeii era diferit de cel al bărbatului. Poporul spaniol, mai utopic decît toate, posedat de gîndul morții și al eternității, care nu vrea să se ocupe decît de arta cuvîntului, disprețuind viața cotidiană și realitatea pămîntească ! Ce rol lipsit de importanță jucau în această lume cei care aspirau să situeze în prozaica realitate, cu statistici și documentări științifice, orientarea politică a Statului ! O formulă literară oportună, un apel la istorie cu aparențe de erudiție, o incursiune fericită pe terenurile metafizicii captivau mai mult atenția spectatorilor, decît faptele înseși. Tendința spre caricatură, spre exagerare pesimistă a realității, spre hidoșenie și nerozie — copie a genului picaresc spaniol — era singura dovadă de realism în această lume dominată de credința religioasă ce obliga la contraofensiva de a urî viața reală și naturală, la a o disprețui și ridiculiza, ca pe un fruct de vise și iluzii satanice. Astfel se explica faptul că hotărîrea de a declara război celui de-al treilea Reich era învăluită în interminabile discuții filozofice referitoare la reforma protestantă, la păcatele reginei Izabela a Angliei și la viitorul religiei ortodoxe, chestiuni mai apropiate de o discuție academică decît de o arzătoare polemică politică cum în general suscită o problemă atît de spinoasă. Dar Congresele acestui Parlament erau diferite de toate Congresele din lume unde se pun în discuție teme concrete. Cu pasiunea unui Savonarola medieval oratorul, cînd îi venea rîndul, mînuia raționamente teologice ca acestea : războiul este o pedeapsă dată țărilor anglo-saxone de către divinitate, pentru că sub influența reginei Isabela I-a se separaseră de Scaunul din Roma. Auzind, un străin ar fi putut foarte bine crede că în această țară nu existau partide politice în adevăratul înțeles al cuvîntului, ci numai secte religioase, capele închise, în care se naște și se moare fără convingeri proprii, întocmai cum s-ar moșteni un crez religios care tocmai pentru că nu și-l puteau apropia trebuia apărat cu ardoare pînă la moarte : „dumnezeu va apăra cauza mea, iar eu o apăr pe a sa".

Intransigența celui care se simte păstrătorul adevărului relevat — consecință, de asemenea a educației ca-

tolice — ardea sufletele fanaticilor de dreapta. Nici o raţiune nu exista în acest simulacru de schimb de idei şi opinii, care nu era decît repetarea pînă la epuizare a aceloraşi teme, fără a se recunoaşte nici pentru trecut erorile comise ; era ca şi cum s-ar fi întîlnit cincizeci de preoţi catolici cu cincizeci de lama indieni pentru a se îndoctrina reciproc.

Astfel se puteau auzi notabile piese oratorice pregătite cu grijă şi cu multă anticipaţie, fericite improvizaţii şi controverse ideologice cu un final atît de dramatic cum cu greu s-ar fi putut realiza pe scena unui teatru. De asemenea, tot prin intermediul aceloraşi mijloace se cunoşteau pînă în cele mai îndepărtate colţuri ale ţării şi chiar peste hotare urmările inevitabile ale democraţiei pusă în practică, durerosul spectacol al degradării umane, ignoranţa flecară, lipsa de metodă în deliberarea care preceda luarea de măsuri ce trebuiau să decidă viitorul cetăţenilor. Oratori beţi deja la orele tîrzii ale nopţii, oameni aproape analfabeţi aleşi în numele respectului disciplinei partidelor politice, personalităţi de stat asupra cărora se făceau presiuni din partea alegătorilor lor tocmai în momentul în care aveau cuvîntul, de la toţi aceştia se puteau afla zi de zi — cu un amestec de admiraţie şi groază pentru consecinţele neprevăzute care le puteau atrage după sine exhibiţiile făcute sub ochii poporului — viciile sau virtuţile celor care guvernau. Numai confesorii sufletelor trebuie să fi cunoscut asemenea spectacol cînd credincioşii îşi dezvăluiau problemele de conştiinţă în toată goliciunea lor.

Pe bună dreptate spune un proverb spaniol că prea multă familiaritate duce la dispreţ. Aşa cum îşi pierde paracliserul respectul pentru vasele sfinte purtîndu-le mereu, nu va pierde oare şi Congresul respectul poporului pentru că se făcea auzit în fiecare seară ?

Pe timpul cît ascultam, plin de nelinişte, discursurile acelea interminabile cu ocazia scufundării vasului, nu puteam să-i arăt nici măcar Olgăi, care era pe atunci singura mea interlocutoare, felul aproape incoerent prin care apărea la suprafaţă, puţin cîte puţin, prin mijloacele cele mai neaşteptate, orientarea politică a naţiunii într-un

moment decisiv cînd se afla în fața unei lumi întregi în război. Să fie asta adevărata democrație ? Să fi păstrat eu vreo urmă din prejudecățile mele prusiene pentru felul în care condamnam în mod intim această lipsă de pudoare și de discreție în studierea problemelor internaționale ale Statului ?

Nu puteam mărturisi nimănui care să mă poată înțelege groaza care o simțeam cînd vedeam misiunea de a guverna transformată într-un spectacol de circ comparabil cu cel de tauri, de lupte libere sau de scrimă, și, mai mult ca oricînd, mă simțeam un străin, un cercetător din altă lume rătăcit prin această ciudată junglă.

— Olga, cel care vorbește acum este un adevărat actor; nu crede nimic din ceea ce spune, încercam eu s-o fac să înțeleagă.

— Da, dar vorbește foarte frumos și-și iubește mult țara, îmi răspundea ea subjugată de torentul vorbelor.

— Nu este adevărat. Profită de atenția publicului într-o problemă importantă pentru a se face cunoscut, pentru a deveni celebru.

— Are o voce foarte bărbătească și caldă... îmi spunea ea, victimă a isteriei colective de pe atunci.

— Ar fi magnific pe scenă, îi răspundeam eu.

Ascultam atunci, printre parlamentari, cabotini de o abilitate de necrezut care furnizau la comandă un spectacol demn de aberațiile unui Neron sau Caligula, experți în manevrarea sarcasmului, a ironiei, a umorului, a logicii sau a lipsei de logică, a erudiției sau a voinței, cum știe păpușarul să tragă de sfori jucînd marioneta pentru a face să rîdă sau să plîngă auditoriul său infantil care asistă la spectacol. Pentru acești comedianți desăvîrșiți era același lucru să facă uz de cultura lor universitară sau să apeleze la citatele cele mai banale din romanele binecunoscute ale lui Victor Hugo, Alexandre Dumas sau din *Jidovul rătăcitor* de Sue, cu scopul de a întreține mulțimea care umplea estradele. Această mulțime nu era atrasă de dorința de a vedea cum se conduce, ci pentru a asista la spectacolul nimicirii intelectuale și morale a politicienilor, așa cum publicul din circul roman, însetat de sînge, din dorința permanentă de a descoperi un nou atlet, se delecta participînd la luptele de gladia-

tori sau la sacrificarea creştinilor fără apărare sfîşiaţi de fiarele sălbatice.

Pentru a se împiedica declararea războiului s-a recurs la subtilităţi incredibile ca aceea prin care se susţinea că atîta timp cît nu se putea dovedi că scufundarea fusese făcută de un submarin german, nu se putea trece la nici o măsură represivă.

Pentru ce viaţa mea trebuia să depindă de acea ruletă dementă ? Pentru ce destinul meu, ca şi al altora, trebuia jucat pe o carte trasă de alţii şi pentru ce nu ne fusese dat nouă s-o alegem ?

— Este de necrezut, îi spuneam eu Olgăi. E adevărat că interesul meu cere să nu se ia nici o măsură împotriva noastră, dar cum se poate nega atît de evident adevărul ignorîndu-se astfel realitatea ?

Pentru sofiştii aceia abilitatea politică se reducea la capacitatea de a deforma faptele, iar minciuna era considerată o viclenie, un truc de război, proprie acelui joc *sui-generis* prin care era permisă violarea legilor morale, ale prieteniei, ale omeniei sau ale onoarei fără a suporta nici un fel de consecinţe.

Oratorul, impasibil, continua :

„Cine ne garantează că cei care au torpilat goeleta nu sînt însăşi americanii, care, din dorinţa de a ne face părtaşi la război, vor să treacă drept germani ?“

„Dar chiar germanii sînt cei care au transmis, observă cineva“.

„Poate fi o falsă transmisie. S-au interpus peste unda de la Berlin. De ce să nu aşteptăm răspunsul la nota diplomatică care s-a transmis ? Cum să le declarăm război pînă nu ştim dacă ne vor oferi sau nu o explicaţie a situaţiei... ?“

După două zile de dezbateri mi-am putut da seama că ceea ce decidea cel mai puţin soarta războiului era însăşi torpilarea vasului şi interesul naţional. Ca şi controversele dintre membrii confesiunilor religioase, eventualitatea declarării războiului era privită dintr-un unghi strict subiectiv, pentru că a te opune guvernului însemna a te opune acestei declaraţii de război, din moment ce politica internă era aceea care avea rolul principal în cadrul dezbaterilor. Dintr-o solidaritate de partid,

la tot ceea ce propunea guvernul trebuia să se opună adversarii săi chiar dacă erau în joc interesele naţiunii, după cum, atunci cînd obiectau cei din opoziţie trebuia sprijinit necondiţionat de adepţii săi, înfrăţiţi într-o credinţă.

Prin şeful lor de dreapta, toţi politicienii acestui partid se înţeleseseră să se opună oricărei măsuri contra Reichului, alegînd ca pretext faptul că trebuia să se cunoască mai întîi răspunsul la nota de protest care se formulase. Alţi lideri mai înfocaţi ai acestui partid, au mers şi mai departe decît oratorul care luase primul cuvîntul. Un senator, care trebuie să fi avut destui ani, pentru că avea o voce monotonă şi obosită, continuînd să exploateze sentimentul antiamerican din ţară, ca pe o temă de actualitate, dedică trei intervenţii lungi împotrivirii de a se declara război :

„Poporul american trebuie să înţeleagă că a căuta în noi un aliat cînd duşmanul din afară bate la uşa sa, înseamnă a ne pretinde un sacrificiu ce ne-ar depăşi forţele împingîndu-ne în acelaşi timp pe calea mizeriei... Aparţinem unei Republici care, din rigide imperative istorice nu poate oferi nord-americanilor decît neutralitatea..."

— Ce frumos, spunea Olga, eu detest pe aceşti *gringos* şi tu ar trebui să-i urăşti la fel. Te-au pus pe lista neagră.

Eu nu-i uram, dar în mod instinctiv m-am gîndit la Muir şi la Olga. Să fie adevărat ce-mi spusese acesta într-o zi despre ea ? Să fi fost Olga iubita lui Muir, iar ura ei pentru americani — un sentiment de ciudă pentru că el refuzase s-o mai vadă ?

Proiectul declarării războiului înainta sigur spre scopul propus, întocmai unui transatlantic care, în mijlocul oceanului, depăşeşte ceaţa şi aisbergurile ce-i barează drumul.

Dintre toţi oratorii, Villaseñor era singurul care urmărea un ţel bine conceput prin proiectul său de lege ce cu cîteva săptămîni înainte nu avusese nici un ecou. În mod sistematic, cu tenacitatea unei furnici, căuta maniera de a strecura în discuţie ideea sa în mijlocul dezordinei generale şi a lipsei totale de metodă în cla-

rificarea problemelor. Noaptea tîrziu, la Congresul acela — ajuns un fel de balamuc — se sărea de la aspectul politic al unei probleme la aspectul tehnic sau economic. Și asta, atunci cînd nu se schimba subit ordinea de zi, dintr-un motiv oarecare, cum era acela de a cere explicații unui ministru asupra unor teme fără nici o legătură cu problemele internaționale. Dar Villaseñor era neînduplecat. În stilul său retoric afectat și baroc, intervenea fără oboseală, cerînd cu vehemență indiferent de hotărîrea ce va fi luată în legătură cu relațiile diplomatice dintre cele două țări, încetarea liberei activități economice a străinilor dușmani pe teritoriul național. Originea familiei sale scăpătate, abnegația, onestitatea și patriotismul său îi stăteau mereu pe buze, în mijlocul recursurilor judecătorești cele mai încurcate și complicate, ca și cum biografia sa ar fi fost un element esențial și decisiv în dezbatere. Ce ne-ar fi putut interesa pe noi germanii, sau pe italieni și japonezi, importanta avere pe care o avuseseră altădată strămoșii săi, valoarea sa personală sau dificultățile economice ale tinereții sale ? Privindu-l ca pe un caz aparte al speciei umane, mă interesau veleitățile sale și motivele-i ipocrite prin care-și justifica comportarea, fiindcă mi se părea că insistența de a se justifica nu era decît vechea reacție a educației catolice, rămășița influenței sacrei confesiuni care elibera de remușcare și neliniște interioară pe cei ce-și mărturiseau păcatele. A-ți dezvălui conștiința și sentimentele era lipsa de pudoare pe care mama mea o reproșa bisericii din Roma. Iar mie îmi produceau repulsie femeile care se pretau la a face noilor cunoscuți confidențe referitoare la viața lor conjugală, chinuite de acele dorinți neîmplinite pe care bolerourile la modă le exprimau cu efuziuni sentimentale. Observam, gîndindu-mă la spațiul nelimitat consacrat de ziare cronicii sociale, că fiecare persoană din această lume părea stăpînită de dorința de a i se cunoaște biografia, găsindu-și în evidențierea defectelor celebritatea și compunîndu-și sub un pretext oarecare o legendă asupra vieții lor. Vanitatea nelimitată a lui Villaseñor care-l împinsese mai întîi să-și sacrifice toate principiile din dorința de a deveni bogat peste noapte, a dezvoltat în eul său

intim, în același timp cu dorința de a poza, necesitatea de a-și făuri propriul roman care să-l mențină permanent într-o transă autobiografică.

Pe măsură ce dezbaterea înainta, certitudinea că cei din opoziție, în minoritate, nu vor fi niciodată capabili să amîne declarația de război și, în consecință, proiectul lui Villaseñor, va obține o cantitate de voturi suficientă pentru a se transforma în lege, pusese stăpînire pe sufletul meu. După parcurgerea fiecărui episod al vieții internaționale, pesimismul meu își găsea tot mai mult justificare. Ce va mai putea opri pronunțarea legii? L-am consultat pe Pérez, iar acesta a confirmat temerile mele cerîndu-mi printr-o telegramă să mă întorc imediat.

Această nouă hotărîre care trebuia să pună capăt lunii noastre de miere i-am anunțat-o Olgăi fără multă dificultate. Oamenii aceia simpli care făcuseră atît de plăcută șederea noastră acolo, înainte de scufundarea goeletei, și care chiar după ce au cunoscut întîmplarea, continuau să fie la fel de binevoitori față de noi, ca și cum Reichul ar fi fost ceva uitat cu care nu mai aveam nimic de a face, reduseseră treptat relațiile cu mine la termenii politicii de moment a partidelor lor, iar a fi sau nu împotriva noastră se transformase într-un act de credință politică. Situația germanilor stabiliți aici devenise în sînul Congresului din dorința de a exercita represalii asupra lor, problema politică oficială a guvernului, iar împiedicarea acestor represalii însemna trecerea la opoziție. Din nou, fără nici o vină din partea mea, eram transformat în jucăria destinului, iar mulți dintre locuitorii acelei stațiuni începură să-mi arate în mod deschis reaua lor voință. Domnul K. încetase de a mai fi un turist oarecare, în afara sentimentului de simpatie sau de ură al țăranilor și marinarilor, cum fusesem la începutul venirii mele acolo, ci unul din partidul celor bogați și al clerului, care se opunea războiului împotriva fascismului.

Cum se poate afirma că omul este răspunzător de faptele sale?

Cînd, la insistențele lui Pérez m-am întors din călătorie, eram un învins al vieții, învins de factori nenu-

mărați și neprevăzuți care-mi influențaseră destinul după bunul lor plac. Tenebrele se îngrămădeau în jurul meu, iar eu mergeam ca un orb, nu căutînd lumina care-mi lipsea, ci încercînd doar să evit ca noi lovituri, venite din adîncuri neștiute, să mă rănească mișelește în timp ce înaintam prin propria-mi beznă.

XXII

La întoarcere am vrut să-i spun lui Laynez să-mi vîndă un anumit număr din acțiunile pe care le aveam depozitate în banca sa pentru a-mi putea păstra niște bani în numerar la Olga. Era ultima mea speranță : să pot dispune de acțiunile mele înainte de a intra legea în vigoare și să încredințez sumele obținute unei persoane de încredere, cum era Olga, a cărei naționalitate o făcea de nesuspectat.

— Imposibil, domnule K., îmi spuse Laynez cînd i-am propus aceasta. În discutarea legii care pune bunurile străinilor dușmani sub administrarea financiară s-a ajuns atît de departe încît banca mea nu poate dispune de valorile unui german, cu cîteva zile înaintea apariției legii fără a-mi asuma o mare responsabilitate și chiar posibile reclamații din partea guvernului.

— Atunci nu puteți face nimic pentru mine... ? N-ați putea să-mi dați acțiunile ?

— Nici asta. Din moment ce legea e pe cale de a se vota, acțiunile se află într-un fel sub administrare oficială.

— Asta înseamnă că am fost ruinat încă odată după toate pierderile suferite în Germania în timpul lui Hitler, am răspuns zdrobit.

Am ieșit din cabinetul lui Laynez ca și cum aș fi fost dezbrăcat și nu mi-ar fi rămas pe pămînt nici o bucățică de pînză cu care să mă acopăr.

Cu strîngere de inimă am încercat să aflu răspunsul lui Muir referitor la cazul meu, fără a părea impertinent în ochii lui, iar Pérez se oferi să-l întrebe :

— Domnul K. nu este singurul. Trebuie să mai aştepte. Există atîtea persoane în situaţii asemănătoare, nu numai aici ci pe tot continentul. Nu se poate aştepta o soluţie mai înainte de cîteva săptămîni, poate chiar luni, a fost răspunsul.

Singura consolare, în acele puţine zile de libertate economică de care încă mă mai puteam bucura, era Olga. Neliniştea care mă împiedica să mă concentrez în orice ocupaţie mai mult de cîteva minute, mă împingea să o caut cu disperare pentru a găsi în sărutările şi trupul ei, la care reveneam mereu, uitare şi alinare.

Speram ca odată cu scurgerea zilelor vreo întîmplare neaşteptată să schimbe în bine sau în rău, cursul evenimentelor care se precipitau cu precizia matematică a unui ceas electric.

Viaţa nu este decît o luptă împotriva morţii, o nevoie de evadare cu orice preţ, iar dragostea este prin excelenţă o negare a morţii, afirmarea propriei noastre vitalităţi creatoare.

Cu o deplină înţelegere Olga se străduia să-mi satisfacă toate dorinţele şi capriciile în momentele acelea cînd mă aflam la un pas de nebunie.

— Aş vrea să rămîi singur, sărac şi bolnav pentru ca să-ţi dai seama cît te iubesc, îmi spunea ea cu înclinaţia aceea masochistă spre suferinţă care este tot rămăşiţa educaţiei catolice de timpuriu abandonată.

— Vei continua să rămîi aceeaşi cu mine, orice s-ar întîmpla ?

— Desigur.

— Chiar dacă nu vei mai dispune decît doar de ceea ce cîştigi prin munca ta ?

— Cine ţi-a spus că te-am ales pentru bani ?

Am aşteptat cîteva zile, pînă cînd s-au stabilit în amănunt hotărîrile legii. Apoi Lizt, secretarul particular al lui Fritz a venit să mă informeze că însuşi Fritz a fost desemnat, în conformitate cu articolul din legea lui Villaseñor, ca administrator al bunurilor mele.

Bietul secretar — pîinea lui dumnezeu — care-şi venera stăpînul ca un cîine credincios, nu ştia nici ce să facă nici ce să spună ca să-şi ascundă faţă de mine, care avusesem totdeauna pentru el tot respectul cuvenit, supărătoarea misiune. Aproape scuzîndu-se îmi explică.:

— Domnul K. nu doreşte să vă vadă şi mi-a cerut să vă fiu intermediar.

— Nici eu nu doresc să-l văd. Ce vrea Fritz ?

— Indicarea altor bunuri ce vă aparţin în afara acţiunilor de la *Central*, pe care le cunoaşte în calitatea sa de director al acestei întreprinderi.

— Toate se află depozitate în banca „Laynez şi Fiii, Ltd.". Să vorbească cu Don Diego Laynez.

— Don Fritz a vorbit cu Don Diego înainte ca legea să fie sancţionată. Acţiunile vor rămîne în banca Laynez, la fel ca şi dividentele, dar la dispoziţia administratorului desemnat de guvern. Nu mai aveţi şi alte bunuri pe care să le declaraţi ? Ştiţi că sînt amenzi foarte ridicate pentru cei care ascund anumite părţi din patrimoniul lor ? !

— Nu. Nu am nimic mai mult. Doar maşina.

— Voi vorbi cu Don Fritz dacă aveţi dreptul s-o păstraţi şi vă voi informa prin telefon. Sper că da.

Cam în aceşti termeni s-a desfăşurat prima noastră întrevedere.

Erau minutele din urmă ale unui condamnat căruia i se permitea satisfacerea ultimelor dorinţe şi servirea unei mese după plac. Proporţiile nenorocirii sale făceau ca însăşi călăii săi să aibă faţă de el în funcţie de circumstanţe, o atitudine prudentă, binevoitoare, ce s-ar putea numi aproape îndatoritoare. Cît de bine îmi aminteam, în momentele acelea plecarea din Germania, cu infamanta stea a lui David pe braţ, ce trîmbiţa în toate cele patru vînturi prigonirea mea ! Evreu ! Evreu, mă numeau atunci, cum mă numesc acum nazist, pentru a trece din nou printre ticăloşii predestinaţi.

Ceea ce mi se întîmpla acum era o reluare, la scară redusă, a unor fapte identice care făcuseră îngrozitor de amară viaţa mea cu zece ani în urmă. Evreu ? Nazist ? Ce mai trebuia !

Cufundat în aceste gînduri m-am îndreptat în căutarea aerului proaspăt spre parcul în care, într-o zi, un papagal ghicea norocul unor eleve englezoaice ce treceau însoţite de profesoara lor. În timp ce în sufletul meu se adunau cele mai sumbre presimţiri, vînzătorii de bilete de loto, cu impertinenţa lor obişnuită, îmi ofereau norocul sub toate chipurile, trecîndu-mi biletele pe sub nas şi repetîndu-mi, pe o notă monotonă formula de rigoare : „acesta este ultimul care mi-a rămas pentru tragerea de mîine".

În zadar le spuneam cu politeţe că nu mă interesa marfa lor. Întreprinzători, mă urmăreau jumătate din drum marcîndu-şi insistenţa cu observaţii ironice, ca şi cum ar fi cunoscut nenorocirea mea :

— Cumpără-l, e un cec la purtător.

— Cumpără-mi-l ca să devii bogat în ţara ta, *mister*.

— Cumpără-mi-l pentru luna de miere.

M-am simţit în acelaşi timp ofensat pentru că mă luaseră drept nord-american şi rănit de sugestia sarcastică prin care vînzătorul de bilete de loto îmi arăta, la vîrsta mea, cum să-mi cheltuiesc banii cîştigaţi. Chiar aluzia la dragoste era o glumă nu atît prin aspectul ei involuntar, mai puţin dureros, ci pentru că se adresa cuiva care-şi pierduse toate bunurile şi chiar libertatea.

Ce manie şi acest joc la loto ! Ce încredere oarbă în lovitura sorţii care trebuia să schimbe pe neaşteptate cursul vieţii. Loteria, lovitura norocoasă a sorţii era legea acestei lumi pe care, după ce pierdusem toată speranţa s-o cuceresc, mă mulţumeam doar s-o înţeleg. Loterie erau şi iluziile tinerilor care credeau că în cîţiva ani, ţara lor, va fi ca marile naţiuni din Europa, iar universul întreg îşi va întoarce ochii spre America de Sud ca spre ţinutul făgăduinţei. Loterie era, de asemenea, ceea ce se numeau afaceri şi care aduceau un venit de 50% şi 100% în cîteva luni de aventuroase speculaţii cu articole de primă necesitate. După cum tot loterie era şi speranţa Olgăi în destinul care-i va aduce un „om bun" cu care urma să trăiască restul zilelor ei. Loterie este, mai presus de toate, să aparţii lumii celor aleşi, cînd nu se întrezăreşte nici o ameninţare la orizont !

De ce să mi se pară ciudat că vînzătorii de bilete de loto mă urmăreau cu atîta insistență, oferindu-mi marfa lor, dacă în această lume prezentul nu avea importanță, fiind eclipsat de viitorul mereu mai plin de promisiuni ?

Aveau bilete de toate felurile și cu denumirile cele mai variate. De multe ori, în momentele mele de tihnă, îmi propusesem, amintindu-mi lecțiile lui Max Weber și Troelsch asupra misterioaselor legături dintre economie și religie, să stabilesc, ca divertisment opoziția dintre lumea catolică și a noastră, în funcție de jocul la loterie, ca indiciu al unei atitudini colective față de viață. Este fără îndoială o manifestare a vechii credințe romane încrederea în rolul jucat de providență, ceea ce face ca toate loteriile din țară să-și păstreze o clientelă fixă, care nu disperă niciodată și care continuă să cumpere bilete, săptămînă de săptămînă, lună de lună, an de an. Încrederea în ceva salvator și miraculos dăinuie mereu în conștiința catolicului, chiar dacă efectele acestora apar mai tîrziu, dar în sfîrșit apar. A cîștiga la loterie echivala, în trecut, cu a muri iertat de dumnezeu și spovedit la timp. Neștiind dacă i se va acorda această favoare, creștinul se ruga permanent pentru a o obține iar după cum cel drept cade de șapte ori, viața sa veșnică depindea de fericita coincidență între ora morții și momentul iertării divine, împotriva căreia conspirase în fiecare zi prin acțiunile sale. Noi, calviniștii adoptam în schimb, o atitudine de resemnare față de ceea ce nu puteam pătrunde cu mintea noastră, așteptînd ca dumnezeu să ne facă cunoscută voința sa, atît pentru viața trecătoare cît și pentru cea eternă, fără a trăi cu iluzia că de la o clipă la alta, destinul nostru s-ar putea schimba printr-un noroc neașteptat.

Spaniolii, irlandezii, italienii și latino-americanii sînt popoare care joacă la lotere fără să se descurajeze vreodată. Cum s-ar putea concepe o asemenea pasiune colectivă la scandinavi sau la cei din unele provincii ale Germaniei unde predomină protestantismul ? Urmele educației religioase din copilărie sînt de neșters. Cu voie sau fără voie, chiar dacă-mi pierdusem credința conti-

nuam să fiu un spirit puritan, incapabil de a înțelege marea mizericordie divină ca cea profesată de catolici...

În dimineața aceea, mi se părea că toți vînzătorii de bilete de loto din oraș se strînseseră să-mi închidă drumul, zumzăind în jurul meu ca albinele furioase cînd încearcă cineva să le atingă stupul.

— Cumpără-mi lozul !

— Este un cec la purtător !

Ecoul vocilor mă înnăbușea, iar eu înnebuneam de furie, pe măsură ce mulțimea mă înconjura strîngîndu-se tot mai multă, pentru că nu puteam rămîne singur ca să pot medita la nenorocirea mea.

— Lasă-mă în pace ! am strigat plin de mînie celui mai îndrăzneț dintre vînzători.

— Polonez mizerabil ! Dacă nu-ți place de ce nu te duci în țara ta. Aici nu avem nevoie de străini, îmi răspunse vînzătorul arătîndu-mi pumnul.

„De mă izgonești acum din pămîntul acesta, mă voi ascunde de la fața ta și voi fi zbuciumat și fugar pe pămînt, și oricine mă va întîlni mă va ucide." (Facerea, IV, 14)

Proscrierea mă însoțea peste tot, ca pe Cain, la fel de „zbuciumat și fugar pe pămînt". Acuzat de o crimă pe care n-o săvîrșisem niciodată, trebuia să pierd și ce mai rămăsese din bunuri, considerat complice a lui Hitler și al naziștilor, după ce aceștia dispuseseră expulzarea mea din Germania și confiscarea băncii noastre din Frankfurt. Unde voi găsi pacea și uitarea ? Unde să aștept victoria aliaților ca să nu fiu numit intrus și să nu mai fiu tratat ca dușman ? Nu există oare nici un colț pe lume unde să pot aștepta deznodămîntul războiului, fără să fiu persecutat ? Doar în timpul orelor de somn conștiința mea putea să uite cumplita nedreptate ce mi se făcuse și înceta să-și mai pună întrebarea „pentru ce ?", care mă chinuia mai mult decît toate necazurile de ordin material. Va trebui să mor, poate, fără a apuca ziua reabilitării mele ? Cum aș putea pătrunde prin labirintul timpului și să văd pentru o clipă actul final al tragediei mele ?

Ideea morții începuse să pună treptat stăpînire pe mintea mea. Nu era numai un gînd ci o senzație care

mi se împrăştia prin tot trupul... Privindu-mă în oglindă descopeream în fiecare dimineaţă un alt rid, constatam pieptănîndu-mă că părul din pieptene era fără viaţă, iar observîndu-mi dantura îmi spuneam fără nici o părere de rău „sînt sfîrşit nu voi mai rezista, sînt ultimele clipe ale resortului pe care l-a întors pînă acum viaţa... cînd se va termina arcul, conştiinţa mea va înceta să mai numere orele, zilele, săptămînile şi nu va mai avea nimic de aşteptat, pentru că o linişte desăvîrşită îmi va învălui trupul...“

XXIII

FUSAGASUGÁ, Fusagasugá, Fu-sa-ga-su-gá, Fu-sa-ga-su-gá ! Numele imposibil de pronunţat al locului unde unchiul meu Samuel cultiva orhidee ! De două luni mă aflu aici, deportat ca străin periculos, împreună cu alţi germani şi italieni de pe blestemata listă neagră nord-americană, într-un vechi hotel de vacanţă care aparţinea înainte de război unei familii din Ulm, astăzi ruinată.

Viaţa pe care o ducem este neînchipuit de monotonă. Plouă continuu şi chiar dacă casa este împrejmuită de o frumoasă grădină tropicală, prin care ni se permite să ne plimbăm, se simte peste tot atmosfera de puşcărie. Oamenii care trec pe şosea privesc pe deasupra rondurilor cu flori şi ne arată cu degetul, ca şi cum am fi vinovaţii dovediţi ai unui delict infam. Soldaţii care fac de gardă la intrare explică condiţia noastră de duşmani de război şi un fel de curiozitate bolnăvicioasă face să fie spionate din afară toate mişcările noastre, ca mişcările unui animal feroce în captivitate. Cînd ne zăresc, trecătorii îşi şoptesc la ureche, probabil comentarii asupra aspectului nostru inofensiv şi păreri asupra condiţiei noastre economice şi sociale. Niciodată nu li se iveşte pe buze un cuvînt de compasiune sau

de îndoială asupra felului în care s-a aplicat legea în cazul fiecăruia dintre noi. Sîntem germanii de pe lista neagră, condamnaţii, ticăloşii pentru care nu există îndurare. Ştiu oare aceşti ţărani ce înseamnă lista neagră de care se aude vorbindu-se atît de cînd sîntem aici ? Dar numele are rezonanţa unui blestem şi nimeni nu se gîndeşte că majoritatea celor care sînt închişi aici sînt acuzaţi doar de a fi făcut tranzacţii comerciale cu inamicul, ceea ce era considerat legitim acum doi ani şi ceea ce va continua să se considere legitim mîine, după victoria aliaţilor. Alţii, ca şi mine, nu ştiau pentru ce se află aici şi probabil nu vor şti niciodată. Dar la ce ne-ar fi folosit să ne mai revoltăm ? Între tovarăşii mei de puşcărie, unii păstrau cea mai perfectă linişte, alţii — fanaticii nazişti — simţeau satisfacţia datoriei împlinite, gîndindu-se că se aflau aici pentru că serviseră bine cauza patriei lor ; cei mai mulţi trăiau cu speranţa de a fi răscumpăraţi din acest loc de vreun prieten sau avocat influent, şi nu lipseau nici dintre aceia care priveau cu uşurinţă situaţia lor, făcînd din cînd în cînd şi cîte o glumă la viaţa primită cadou şi petrecută în această „casă de odihnă". Eu continuam să sufăr la gîndul că fusesem obiectul unei incalificabile nedreptăţi, iar viaţa mea se învîrtea mereu în jurul aceleiaşi întrebări „pentru ce ?", încercînd să-mi explic cauza nedreptei imputări care sfîrşise prin a mă priva de bunuri şi a-mi lua libertatea.

Din ziua în care decretul reglementar al legii lui Villaseñor dispusese, în virtutea hotărîrilor extraordinare pe care le putea lua guvernul pe timp de război — ca supuşii Axei care figurau pe lista neagră nord-americană să fie duşi într-un loc de deportare — pierdusem toată speranţa şi în sufletul meu îşi făcu loc cea mai deplină resemnare. Împăcat cu soarta, urmăresc acum din colţul meu, cu indiferenţa unui spectator desfăşurarea evenimentelor, departe de episoadele prezentate în scenariul care nu-mi mai rezervă decît momente de divertisment.

Olga va veni mîine, cum a venit în toate duminicile, aducîndu-mi corespondenţa şi cîteva bunătăţi din oraş, pe care va trebui să le mănînc în prezenţa ei, pentru

a-i face plăcere, chiar dacă stomacul meu nu mai suportă nimic. Înainte cu cîteva minute de ora zece voi merge la gardul dinspre grădină ca să privesc autobuzele care coboară din oraș pe șosea, învăluite într-un nor de praf după drumul greu de patru ore. Dintr-unul din ele va coborî Olga, aducîndu-mi ziarele, notele financiare de la Fritz, cîteva scrisori de la Laynez sau Beteta, redactate cu toată grija pentru a nu trezi suspiciuni gardienilor precum și cîteva comisioane personale pe care am rugat-o să mi le rezolve duminica trecută. Așa s-a întîmplat mereu de la începutul deportării mele. Vom vorbi apoi, plimbîndu-ne prin grădină pînă la ora cinci, cînd va veni autobuzul cu care trebuie să se întoarcă în oraș, și atunci ne vom despărți cu un sărut aproape patern, pe frunte, sub privirile uluite ale trecătorilor și paznicilor, care încearcă în zadar să-și dea seama de natura relațiilor ce ne unesc. Odată trecute lunile de pasiune Olga nu mai este aproape nici amanta nici prietena mea, deci ar putea să nu-mi mai fie credincioasă fără nici un scrupul. Acum e ca o soție. Bărbatul este în special monogam în sensul că numai cu o singură femeie se simte unit pentru viața conjugală deși-l pot atrage mai multe femei în același timp; pentru că monogamia nu presupune o singură dragoste, ci o singură legătură. Olga ocupă în viața mea locul lui Irene, devotată și maternă, în aceste clipe de reciprocă înțelegere cînd pasiunile s-au potolit. Irene! Unde va fi fiind ea acum? Mai trăia oare? Cît de diferiți ar fi fost acești ani dacă s-ar fi aflat lîngă mine!

Viața își urmează cursul, iar eu o contemplu de departe, fără să mai particip la ea și fără s-o mai supun simțului meu critic, ca și cum ar fi vorba de memoriile unei ființe scrise cu milioane de ani în urmă.

Ce m-ar mai interesa, de exemplu, capturarea lui Margulis? Aflasem din ziare că acest funcționar de la serviciul comercial al ambasadei americane, fusese trimis la închisoare de către propriul său guvern, după ce fusese dovedit cu ajutorul benzilor de magnetofon, că abuza de funcția sa pentru a realiza afaceri ilicite din negoțul cu chinină. Se vorbea că în Statele Unite exista un val de indignare împotriva grupului de tineri privi-

legiaţi care-şi desfăşurau misiunile diplomatice în mod iresponsabl, aşa cum făcuse Margulis. Îi numea „grupul din Boston" *(Cabrera* nord-americană), iar după descrierea făcută în ziare nu m-ar fi surprins să se fi numărat şi Muir printre aceştia. Erau tinerii „bine", care vorbeau mai multe limbi, care ştiau să danseze perfect, să organizeze cîte o petrecere în fiecare noapte şi pentru. care mamele lor făcuseră orice ca să nu fie trimişi în tranşee...

*

Afacerile mele, sub administrarea lui Fritz, sînt mereu mai prospere, tocmai acum cînd nu mai pot beneficia de pe urma lor, fiindcă trebuie să mă limitez la cei patru sute de dolari pe lună pentru cheltuieli personale cum fixase legea lui Villaseñor. Prin două lovituri abile, substituind la momentul oportun unele sume prin altele, atît renta cît şi capitalul iniţial crescură ca o spumă într-un interval de timp scurt cît cel parcurs de mine de cînd fusesem închis. Balanţa comercială, oglindind speculaţiile de bursă pe care la sfîrşitul săptămînii Lizt, secretarul particular al vărului meu, i-o dădea Olgăi, prezenta un sold atît de favorabil, încît în alte împrejurări mi-ar fi putut satisface orice dorinţă.

„Treburi de oameni bogaţi", cum ar spune Olga. Banii lucrează pentru noi, se înmulţesc, cresc şi în fiece zi creează noi posibilităţi de îmbogăţire. Inflaţia monetară care ruinează pe salariaţi, prin creşterea periodică a preţului la bunurile de consum, în timp ce creşterea salariilor se face doar cu numele, ne îmbogăţeşte mai mult pe noi cei bogaţi. Ceea ce cumpărăm pe credit vindem apoi peste cîteva luni cu asemenea beneficiu, încît doar cu o mică parte din marfă, puteam achita băncii împrumutul iniţial. Vărul meu Fritz, membru de onoare în cîteva comitete de direcţie din cadrul unor bănci sau întreprinderi, ştie bine ceea ce trebuie cumpărat sau vîndut şi cu zelul unui om de ştiinţă aplică cunoştinţele sale la manevrarea oricărui patrimoniu, chiar şi la al meu.

„Treburi de oameni bogaţi..." Grădinarul care, sub soarele tropical, îngrijeşte pajiştile proprietăţii unde fusesem deportaţi, sau Olga care îngrijeşte de dimineaţă

pînă seara mîinile clienţilor de la salonul *El Prado,* niciodată nu s-ar gîndi că banii pot munci la fel ca ei. O persoană devine din ce în ce mai bogată fără să-şi dea seama, stînd într-o cameră de hotel sau citind romane, exact ca şi cum zece fete ca Olga şi douăzeci de grădinari ar fi trebuit ca la sfîrşitul fiecărei săptămîni să-şi unească rodul muncii şi să i-l dăruiască.

Autobuzul de la zece, cu care vine Olga, îmi va aduce soldul afacerilor mele, reprezentînd o informare asupra muncii şi rezultatului acesteia efectuată de sclavii invizibili ai banilor mei. Păstrînd proporţiile, capitalul meu era ca şi legendara avere a lui Castañeda, enorm pachiderm cu viaţă proprie, care se dezvoltă după ce bătrînul care l-a crescut este pe drumul spre eternitate. Monstrul se măreşte, se reproduce, generează noi averi şi este prezent peste tot cu puternicile lui tentacule de caracatiţă pentru a aduce roadele talentului, ale frumuseţii, ale muncii şi onestităţii celui care-l administrează cu numele. Nu propusese odată Cuervo, cel de la Universitatea *Atlantida,* ca înţeleptul biolog care fusese pînă atunci rectorul acestei instituţii să fie înlocuit de Castañeda? Titlurile sale bune pentru această însărcinare sînt aceleaşi ca şi pentru a fi preşedintele „Asociaţiei tinerilor catolici" sau al „Cercului ziariştilor" sau al „Sindicatului pentru promovarea jocului de şah". Ce ştiu eu? „Accesoriile urmează după lucrurile principale", spuneau juriştconsulţii romani, şi aici principalul era banul. Dacă banii lui Castañeda erau investiţi în comerţ, l-ar fi desemnat pentru conducerea Federaţiei comercianţilor, dacă i-ar fi avut în industrie, pentru cea a industriaşilor, dacă i-ar fi avut în agricultură şi creşterea vitelor pentru aceea a agricultorilor, ca expert în conservarea solurilor sau la „Asociaţia crescătorilor de vaci de lapte", ca expert în combaterea epizootiei... Dar cum îi are investiţi în toate, este expert în tot.

După Fritz, Castañeda ar fi trebuit să fie preşedintele Republicii, fiindcă ţara n-ar putea progresa decît cu oameni practici ca el. Uimirea Olgăi faţă de puterea banilor mi se pare acum mai justificată ca prima dată cînd o constatasem. De foarte multe ori îmi revine în minte ceremonia solemnă prin care Castañeda fusese nu-

mit *caballero colegial* al vechiului colegiu *Real Colegio Pontificio de Nuestra Señora de la Candelaria*. Toți prietenii săi de la Cabrera fuseserăm invitați în mod special la această ceremonie. Prin vechea mănăstire, împodobită cu crini albi, unde se adunaseră elevii și publicul, vedeam defilînd cu togile lor albe cinci studenți demni de această distincție, mai veche decît Republica, stabilită de călugărul dominican, fondator al colegiului, acum trei sute de ani, pentru acei tineri de la internat care, cum spun documentele originale, „cu ajutorul Sfintei Fecioare nu cunoscuseră nici femeia nici vinul". În acești trei sute de ani, doar prietenul nostru, efemer asistent al cursurilor de drept comercial, fusese singurul elev care reușise să primească această distincție în prezența soției și a fiilor săi, în timp ce noi prietenii de la *Atlantic* ne lăsam cuprinși de tulburare în ambianța parfumată a crinilor...

Îi adusese ghinion adularea ca și altor prieteni ai mei. Cu inofensiva și simpatica lui zburdălnicie argumenta în engleză : *you are right, you are wrong,* văzuse la orele de logică cum iezuiții foloseau aforisme latine pentru a evidenția greșelile în construcția unui silogism și își imagina că argumentînd în engleză raționamentele sale ar căpăta mai multă greutate.

*

Beteta, întotdeauna politicos, îmi scrie în fiecare săptămînă, dîndu-mi noi speranțe, și-mi trimite notele de plată pentru diferitele servicii făcute pe care Fritz le onorează cu punctualitate...

*

Laynez îmi scrie și el destul de des și figurează în mod regulat în bilanțurile lui Fritz, cu comisioanele sale de la bursă. În corespondența sa mă informează cît de bine merg afacerile la *Central,* unde ocupă un loc în consiliul de administrație în care fusese ales cu votul meu. Laynez crede că Fritz nu-și va mai putea menține postul pentru mult timp. Participarea Statului la renta de tutun, prin impozitul pe consum, a fost singurul factor care a făcut ca prețurile producției noastre

industriale să coboare sau să rămînă aceleaşi. Capi ai industriei a căror activitate se exercită mai mult în cumpărarea de congresişti decît în ateliere! Timp de doisprezece ani Fritz reuşise ca în timp ce în parlament urca de trei ori protecţia tarifară, să menţină neatins impozitul pe consum pe care orice nou ministru de finanţe îl propune Congresului în săptămîna următoare numirii sale. Acum, o examinare minuţioasă a contabilităţii întreprinderii, dusă la capăt de către experţii de la Direcţia Naţională a Rentelor şi Impozitelor au scos la iveală fapte care cu greu s-ar putea explica. Pentru a nu fi nevoită să dea explicaţii, compania — fără a nesocoti obiecţiile guvernului — a găsit soluţia plătind o amendă serioasă. Dar conturile încărcate la cheltuieli generale cu sume care fuseseră destinate altor scopuri, în cecuri la purtător, mai devreme sau mai tîrziu îl vor obliga pe Fritz să abandoneze comoda poziţie în care părea atît de bine instalat...

Toate acestea le urmăresc acum cu cea mai mare indiferenţă....

*

Pentru bogătaşii din casele vecine, noi germanii deportaţi sîntem, cum zic ei, „un plan". În toate după-amiezile fac o plimbare către locul închisorii noastre pentru a ne observa pe furiş de pe şosea.

Manuel, familia Pérez şi alţi prieteni de la *Atlantic* vin întotdeauna să mă salute, dacă trec întîmplător să se plimbe prin Fusagasugá, cu sentimentul că îndeplinesc o operă de binefacere — vizitarea celor urmăriţi de justiţie. Atunci Olga trebuie să se retragă ca şi cum nu m-ar cunoaşte. Sînt vizite rapide şi discrete, aproape amuzante, făcute în mod convenţional pentru a da impresia că au rămas în continuare prietenii mei, aşa cum ai ajuta copiii paralitici organizînd în beneficiul lor un bal mascat... Ultima dată cînd au trecut pe aici erau plini de entuziasm. *Atlantic*-ul va fi cel mai mare club din America de Sud, cum nu mai există nici un altul pe lume: cu piste pentru aterizarea avioanelor personale, sală de scrimă, terenuri de golf, de tenis şi de pelotă bască, popicărie, căluşei pentru copii, piscină acoperită

şi cinematograf pentru distracţie pe timp de ploaie. Zile apuse ale tinereţii mele în mijlocul nobililor maghiari ! Toţi aveau un palat în Budapesta, un castel la ţară pentru treizeci de oaspeţi, teren de vînătoare, şase sau zece trăsuri şi orchestră proprie formată din douăzeci de lăutari, dispuşi permanent să-ţi înveselească viaţa ! „Vom ajunge în cincizeci de ani ca Statele Unite", cum spusese Pérez în prima noapte cînd îl cunoscusem la *El Pinar*... Tonul optimist al cuvintelor sale mai răsună încă în auzul meu cu ecoul familiar al clopotelor de la caruselul din copilărie cînd agăţat de mîna doicii mele vedeam defilînd la petrecerile populare cavaleri cu pălării înalte şi doamne bogat împodobite, bărbaţi pe cai sălbatici de lemn, ridicaţi în două picioare ca „Sultan", calul lui Mercedes ; siluetele lor defilau la infinit în faţa mea, ca prin ceaţa unui vis ireal, în ritmul unei melodii învăluitoare şi monotonă : pum-pa... pum-pa... pum-pa... pa... pa... pum-pa... pum-pa... pa... pa...

(Aici se termină manuscrisul lui B.K.)

Lei 8,25